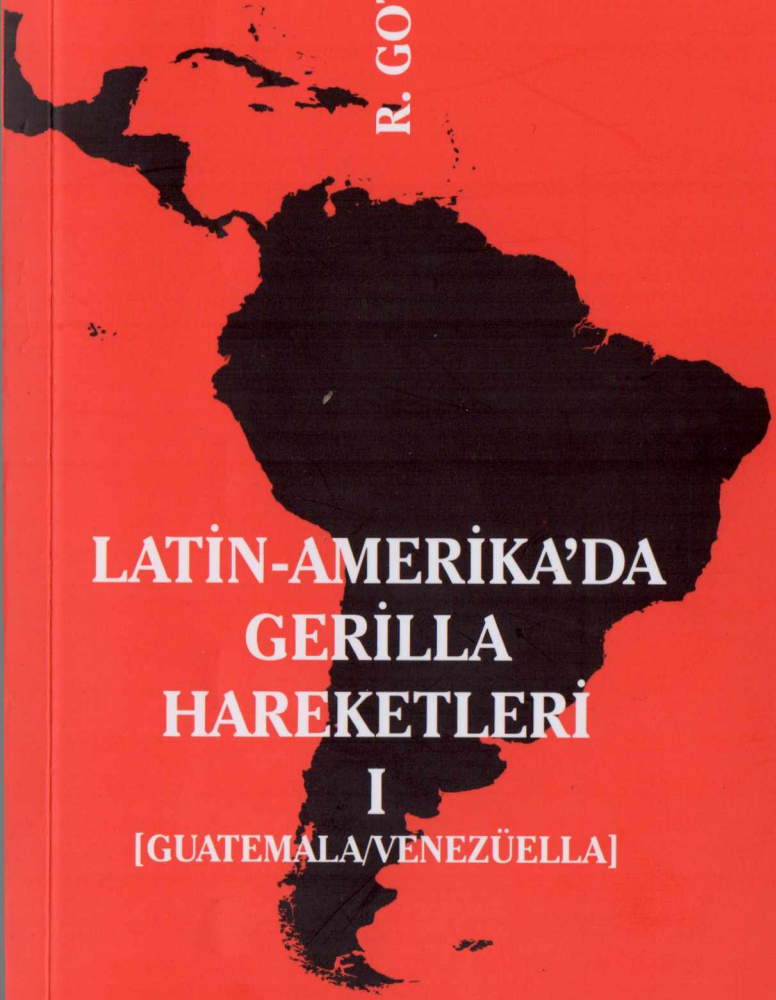
R. GOTT

LATİN-AMERİKA'DA GERİLLA HAREKETLERİ

I

[GUATEMALA/VENEZÜELLA]

İLK ERİŞ YAYINLARI

Latin-Amerika'da Gerilla Hareketleri I
Richard Gott
ISBN 978-605-4087-044
İlkeriş Yayınları / Tarihsel Kitaplar
Birinci baskı, Haziran 2009, Ankara
306 Sayfa

Latin-Amerika'da Gerilla Hareketleri
I
[Guatemala/Venezüella]

Richard Gott

Latin-Amerika'da Gerilla Hareketleri I
Richard Gott

ISBN 978-605-4087-044 (1.c)

Tarihsel Kitaplar-1
Birinci baskı
Haziran 2009, Ankara

Richard Gott'un
"Guerrilla Movements in Latin America"
kitabının Seagull 2008 baskısından İlhan Erman tarafından
Türkçe'ye çevrilmiştir.
Birinci Baskı: Verso, 1970
Tüm hakları saklıdır © Richard Gott 1970

Baskı: Kardelen Ofset, Ankara

İlkeriş Yayımcılık
Korkut Reis Mh., İlkiz Sk., No: 22/10 Kat 4
06410 Sıhhiye/Ankara
Tel: (0312) 231 30 32
www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com

İÇİNDEKİLER

11 Teşekkür, *Richard Gott*
13 Yeni Baskıya Önsöz, *Richard Gott*
19 Giriş, *Richard Gott*

BİRİNCİ KISIM
GUATEMALA'DA ASKERLER VE KÖYLÜLER
67

69 Birinci Bölüm – Arbenz'in Düşüşü ve Gerillaların Kökeni
85 İkinci Bölüm – Gerillalar Eyleme Geçiyor
96 Üçüncü Bölüm – Yon Sosa, Troçkistler ve MR-13
115 Dördüncü Bölüm – Turcios Lima ve FAR
128 Beşinci Bölüm – Seçimler ve Turcios'ın Ölümü
140 Altıncı Bölüm – César Montes ve Anti-Komünist Örgütlerin Gelişimi
151 Yedinci Bölüm – Gerilla Hareketinin Yeniden Birleşmesi ve Komünistlerle Ayrılık
159 Sekizinci Bölüm – ABD'nin Rolü: Ölü Bir Büyükelçi ve Sürülmüş Rahipler

İKİNCİ KISIM
VENEZÜELLA'DA DEVRİM BAŞARISIZLIĞI
167

169 Birinci Bölüm – Pérez Jiménez'in Düşüşü
178 İkinci Bölüm – Rómulo Betancourt'un Yükselişi
193 Üçüncü Bölüm – Gerillanın Başlangıcı

215 Dördüncü Bölüm – *Fuerzas Armadas de Liberación Naciónal*
229 Beşinci Bölüm – Kent Mücadelesi: Seçimler ve Sonrası
248 Altıncı Bölüm – Gerillalar ile Komünistler Karşı Karşıya
266 Yedinci Bölüm – Douglas Bravo ve Luben Petkoff'un FALN'ı
274 Sekizinci Bölüm – Komünistler ile Fidel Karşı Karşıya
283 Dokuzuncu Bölüm – Komünist Vargı?

297 *Kaynakça*

İnti'ye

. "Amerika, insanlığın kurtuluşu için verilen çok büyük bir savaşın sahnesi olacaktır. Kıtasal ölçekteki bu mücadelenin çerçevesi içinde bugün verilen savaş küçük bir olaydır – ama insanlığın topyekün özgürlüğü için verilen savaşın bu son aşamasında gerekli kan borcunu ödemiş kişiler olarak Amerika'nın tarihine geçecek kahramanlar yaratmıştır. Bunlar arasında, Guatemala'da, Kolombiya'da, Venezüella'da ve Peru'da devrimci hareketler içerisinde yükselmiş kişilerin, *Comandante* Turcios Lima, rahip Camilo Torres, *Comandante* Fabricio Ojeda, *Comandante* Lobatón ve *Comandante* Luís de la Puente Uceda'nın isimleri yer alacaktır.

Ama halkın etkin hareketi yeni liderler yaratmaktadır: Guatemala'da bayrağı César Montes ve Yon Sosa yükseltiyor, Kolombiya'da bunu Fabio Vásguez ve Marulanda yapıyor, Venezüella'nın batısında Douglas Bravo ve El Bachiller'de Américo Martin sorumlulukları altındaki cepheleri yönetiyorlar. Amerika'nın bu ve diğer ülkelerinde, Bolivya'da olduğu gibi, yeni ayaklanmalar ortaya çıkmaktadır ve onlar, çağdaş devrimcilerin bu tehlikeli işlerinin ayrılmaz bir parçası olan tüm zorluklara rağmen gelişmelerini sürdürecekler."

Che Guevara
Tricontinental'e Mektup, Nisan 1967

TEŞEKKÜR

Bu kitap, belki Latin-Amerika'da –doğrusu başka yerlerde de– özgürce ve kısıtlanmaksızın bu tip bir araştırma yapmayı olanaklı kılan tek merkez olan Şili Üniversitesi Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü'nde yazıldı. Enstitü'yü kurarken kendisine yardımcı olmam için beni Şili'ye davet eden ve çağdaş tarihe karşı duyduğu coşkuyu benimle paylaşan Enstitü'nün yöneticisi Dr. Claudio Veliz'e sonsuz minnettarım. Ayrıca Enstitü'deki arkadaşlarıma, özellikle de Latin-Amerika'daki gerilla alanlarının değişik yönlerini yazmış olan John Gittings ve Alain Joxe'ye teşekkür borçluyum. Pek çok Şilili, Santiago günlerimi zevkli hale getirdi ve Enstitü kütüphane görevlisi Sandra Barbossa'ya ve sekreterim Ines Maria Leighton'a özel olarak

teşekkür borçluyum. Richard Hawkes, büyük bir iyiniyetle benim için pek çok belgeyi büyük bir hızla çevirdi, şüphesiz bunların sonal halinin sorumluluğu tümüyle bana aittir. 1969 sonlarında Richard Hawkes, Şili'de bir dağ tırmanışında yaşamını yitirdi. O, İngiltere'deki Latin-Amerikan araştırmacıların en parlak gençlerinden birisiydi ve büyük bir kayıp oldu.

Özel olarak Latin-Amerika olaylarıyla ilgilenen pek çok gazetecinin dostluğu ve ilgisinin büyük katkısı olmuştur; *Reuters*'den Chistopher Roper, *Granada Televizyonu*'ndan Brian Moser, *Agence France Press*'den Mario Bianchi, *Prensa Latina*'dan Carlos Jorquera, *The Times*'den Richard Wiggs, *Daily Telegraph*'dan Michael Field, *Radio Portales*'den Alfonso Varela, *Dagens Nyheter*'den Sven Lindquist ve *El Diario*'dan Gustavo Sanchez ve Luis Gonzales. *Punto Final*'in yayıncısı Manuel Cabieses ile *Caretas*'ın yayıncısı Enrique Zileri pek çok fotoğrafı bana ödünç verdiler. *Guardian*'ın dışişleri editörü Geoffrey Taylor gerilla cephelerinden bana gönderilen hemen her şeyi basarak beni yüreklendirdi. Jordan Bishop ve Arthur Domike gazete küpürleriyle bana yardımcı oldular. Ricardo Luna, çağdaş Küba'ya ilişkin kendisinin görkemli koleksiyonundaki materyalleri kullanmamı sağladı.

Karım Ann Zammit, gerillalar hakkında yazmak yerine onlara katılmamı tercih ederdi. Büyük bedel karşılığında kitabı bitirmeme olanak sağladı. Ona her zaman minnettarım.

Richard Gott

YENİ BASKIYA ÖNSÖZ

İlk kez 1970 yılında yayınlanan bu kitap, Ocak 1959'da Küba Devrimi'nin zaferi ile Ekim 1967'de Che Guevara'nın ölümü arasındaki on yılda Latin-Amerika'da ortaya çıkmış olan belli başlı gerilla hareketlerinin ilk elden yapılmış dökümünü içermektedir. Kitap, onların öykülerini, ürettikleri ve tartıştıkları düşüncelerinin ayrıntılarını verir; ayrıca onların faaliyet yürüttükleri bölgelerdeki kutuplaşmış toplumların betimlemesini de yapar. İkinci baskı, 1972 yılında *Penguin* yayınları tarafından, büyük ölçüde değiştirilmeksizin ve 1970 başlarında özellikle Brezilya, Arjantin ve Uruguay'da gelişen çok bilinen kent gerilla hareketlerini içermediğini göstermek için "*Rural Guerillas in Latin America*" ("Latin-Amerika'da Kır Gerillaları") başlığıyla yayınlandı.

Vietnam Savaşı süresince 1960'larda dünya çapında varolan devrimci coşku havası içinde yazılan kitap, tarihsel gelişimin geleneksel kurallarının, sadece bir an için bile olsa, ortadan kaldırılabileceği anın geldiği yolundaki genel inancı yansıtır. Birbirinden apayrı kesimleri uyumlu ve önüne geçilemez bir siyasal güç olarak kenetleyen küçük gerilla gruplarının eylemleri, yozlaşmış sivil rejimleri ya da askeri diktatörlükleri devirebileceği ve radikal değişikliklere yol açabileceği düşünülüyordu.

Bu, sadece Batı'daki radikal solun iyimser bir görüşü (ya da umudu) değildir. Her biri farklı yollardan böylesi değişikliklerin gerçekleşmemesini sağlama kaygısı içinde olan, soğuk savaş içindeki Washington ve Moskova'daki yetkililerin de ortak kanısıydı. Gerilla savaşı, Eisenhower ve John F. Kennedy dönemlerinden itibaren Amerikalıları büyülemiş ve şaşkınlığa düşürmüştür. Bu saplantı, soğuk savaş olsun ya da olmasın, Johnson ve Nixon yönetimlerinden Carter ve Clinton dönemine ve Bush ailesi yönetimine kadar, o günden bugüne hep sürdü.

Ruslara gelince, onlar da kendi açılarından, gerilla yandaşlarının başarılı olabilecekleri korkusuyla hareket ediyorlardı. Ruslar, Küba Devrimi'ne büyük coşku duyan Nikita Kuruşçev döneminden sonra Brejnev döneminde Latin-Amerika'daki gerilla gruplarıyla telaşa kapıldılar. Onları, kabul edilemez troçkist ya da Çin yanlısı görüşlere sahip kesimler olarak görüyorlardı. Küba örneğinde olduğu gibi, geleceğin devrimci hükümetlerini ekonomik yardımlarla desteklemek zorunda kalabileceklerinden de kaygı duyuyorlardı. Seçimle iktidara gelmiş olan Salvador Allende'nin sosyalist hükümeti bile, az da olsa Sovyet yardımı al-

mıştı. Ruslar, soğuk savaşın son yirmi beş yılında, özenle Batı'yla "yumuşama" ("détant") politikasını sürdürme peşinden koştular.

Amerikalılar için gerilla hareketleri, kontragerilla operasyonları demekti. Bu strateji, yaklaşık yarım yüzyıl, Latin-Amerika'ya zorla kabul ettirildi; uysal sivil yönetimler tarafından ve daha çok da acımasız askeri rejimler tarafından uygulandı. Bunun sonucu, sadece sinir bozucu gerillaya karşı değil, tüm halka karşı savaş açmak oldu. 1970 sonrasındaki yirmi yılda Guatemala'nın yerlilerine karşı yürütülen savaşta 200.000 kişi yaşamını yitirdi, çoğu masum yerli köylülerdi. Kolombiya'daki sonu gelmez iç savaşta aynı sonuçlar ortaya çıktı. Arjantin'de 1976-1982 arasında ordunun yürüttüğü "kirli savaş"ta on binlerce kişi öldü ve "kayboldu", tıpkı El Salvador'daki dizginsiz savaşta olduğu gibi. Latin-Amerika'da herkes ölüm mangalarının hedefi olurken, çoğu zaman bütün bir köy, askerlerin yürüttüğü sistematik katliamlara sahne oldu. Sonuçta, Başkan Clinton, Mart 1999'daki Guatemala ziyaretinde özür dileme gereği duydu, "yaygın baskı ve şiddete" yol açan ABD askeri yardımının yanlış olduğunu açıkladı.

Guevara'nın ölümünden kırk yıl sonra, politik değişim konusundaki uluslararası hava ve söylemler, tüm tanımlamaların dışında değişmiştir. Latin-Amerika'nın dağlarında ve ormanlarında baskıcı diktatörlere karşı daha iyi bir yaşam için savaşan kahraman gerillalar, bugün, 11 Eylül saldırısından sonraki dünyada "terörist" olarak kötülenmekte-dirler. Oysa bir zamanlar ulusal kurtuluş mücadelesi için silaha sarılanların uzun ve onurlu geleneklerine dahil oldukları kabul edilirdi.

Günümüz dünyasının kökenini araştıran öğ-

renciler tarafından sıkça ve ısrarla aranmasına rağmen uzun süre bu kitabın yeni baskısı yapılmadı. Yeni baskı özgün metne uygun olarak basılmıştır, sadece 1970 sonrasında olanların ayrıntılarına kısaca değinen kısa bir not ekledim.

Richard Gott
Londra, Ocak 2007

GİRİŞ

8 Ekim 1967'nin sıcak akşamında, saat 8.30'da Bolivya'nın doğusunda, Santa Cruz'un ana meydanında bir İngiliz arkadaşla yürürken kahvede oturan birisi bizi çağırdı.

"Size haberlerim var" dedi. Bir haftadır zihnimizde Guevara'nın yakalanma olasılığı olduğu için "Che mi?" diye sorduk. Bir kaç gün önce Vallegrande kasabasındaydık. Bolivya ordusu 8. Tümen komutanı Albay Jaquín Zenteno Anaya, kendine güvenir bir ifadeyle, hafta sona ermeden birliklerinin Che'yi yakalayacaklarını söylemişti. Birliklerinin Santa Cruz'un kuzeyindeki ABD Özel Güçlerinin eğitim kampından yeni 600 "*ranger*"le güçlendirildiğini açıklamıştı. Bize gerillaların nasıl kuşatıldığını anlattı. Kaçabilecekleri tek bir yön

vardı ve orada da gerillalar geçtiğinde orduyu uyaracak olan köylü gibi giyinmiş askerler vardı. Eylül sonlarında gerillaların girdikleri bir köyden ve tutsak alınan iki gerilladan alınan bilgiye göre, bu kuşatılan kolun lideri kesinkes Che'ydi.

"Che tutsak edildi" dedi bizle kahvede konuşan kişi. "Ama ağır yaralı, geceyi geçiremeyebilir. Diğer gerillalar onu geri almak için umutsuzca savaşıyorlar. Birlik komutanı, Che'yi oradan çıkartabilmek için telsizle bir helikopter çağırdı." Heyecandan birlik komutanı doğru dürüst konuşamıyormuş bile. Dinleyenlerin tek anlayabildikleri "onu bulduk, onu bulduk" olmuş.

Bizimle konuşan kişi, helikopter kiralayarak gerilla bölgesine gidebileceğimizi söyledi. Che'nin yaşayıp yaşamadığını bilmiyordu, ama uzun süre hayatta kalma şansının olmadığını hissediyordu. Olanaklı olsa bile bir helikopter kiralamak için paramız yoktu ve bu karanlıkta uçmak da olanaksızdı. 9 Ekim pazartesi sabahı saat dörtte bir cip kiraladık ve Vallegrande'ye doğru yola çıktık.

Oraya beş buçuk saat sonra ulaştık ve doğrudan hava alanına gittik. Küçük köyün halkı ve beyaz elbiseli okul çocukları bekleşiyorlardı. Amatör fotoğrafçılar ölü gerillaların fotoğraflarını çekme derdine düşmüşlerdi. Sadece iki hafta önce, Bolivyalı gerilla "Coco" Peredo ile Kübalı "Miguel"in cesetleri buraya getirilmişti. 31 Ağustosta Río Grande'de bir pusuya düşen güzel kadın gerilla "Tania" ile diğer dokuz gerilla havaalanının yanındaki mezarlıkta gömülüydü. Vallegrande sakinleri ordunun geliş gidişlerine artık alışmışlardı.

Bekleyen kalabalığın en heyecanlıları çocuklardı. Ufukta bir yeri gösterip zıplayıp hopluyorlardı, çünkü çocuk gözleri büyüklerinkinden daha uzağı görebilir. Bir kaç saniye içinde gökyüzünde

bir nokta göründü ve biraz sonra bir helikopter iki asker cesediyle yere indi ve askerlerin cesetleri alelacele kamyona yüklenerek kasabaya gönderildi. Ama biz, kalabalığın gerisinde kalıp havaalanının çevresine yığılmış Brezilya ordusundan sağlanan napalm bombalarının fotoğraflarını çektik.

Üzerinde hiç bir askeri işaret olmayan haki üniformalı CIA ajanı olduğunu saptadığımız birinin fotoğrafını tele-objektifle çektik.

Yabancı gazetecilerin bu cüreti –yirmi dört saat içinde Vallegrande'ye ilk gelenler bizlerdik– kötü davranışla karşılandı ve Bolivyalı subaylara eşlik eden CIA ajanı bizi kasabanın dışına çıkartmaya çalıştı. Ama *bona fide* (güvenilir) gazeteciler olduğumuzu gösteren yeterince belgeye sahiptik ve epeyce tartıştıktan sonra orada kalmamıza izin verildi. Helikopter, Albay Zenteno'yu alarak yaklaşık otuz kilometre güney-batıdaki çatışma alanına uçtu. Öğleden sonra saat biri geçerken kocaman sırıtmasını güçlükle gizlemeye çalışan muzaffer albayla geri döndü. Che'nin öldüğünü açıkladı. Onun cesedini görmüştü ve şüphe etmek için bir neden yoktu. Albay Zenteno dürüst bir insandır, gerekli olandan daha fazla açıklama yapmaya alışık değildi ve ona inanmamak için bir neden görmüyorduk. Ufacık telgraf bürosuna koştuk ve dış dünyaya çekeceğimiz telgrafı irkilmiş ve habere inanmayan görevlinin eline tutuşturduk. Hiç birimiz telgrafın yerine ulaşacağına güvenmiyorduk.

Dört saat sonra, tam olarak saat beşte helikopter yeniden geldi ve bu sefer kenarındaki demirlerin üzerine bağlanmış küçük tek bir ceset taşıyordu.

Ama daha öncekilerde yaptığı gibi bizim olduğumuz yerin yakınına inmek yerine, meraklı

gazetecilerin gözlerinden uzaktaki hava alanının ortasına indi. Askerlerin oluşturduğu kordonun öbür tarafına geçmemiz yasaklandı.

Uzağımızdaki ceset büyük bir telaşla üstü kapalı bir Chevrolet kamyonete yüklendi, hızla havaalanından ayrılmaya başladı. Yanımızda duran cipimize atladık ve uyanık şöförümüz onu yakından takip etti. Yaklaşık bir kilometre sonra Chevrolet küçük hastaneye doğru keskin bir dönüş yaptı. Her ne kadar askerler kapıyı kapatmaya çalıştılarsa da, önleyemeyecekleri kadar yakın olduğumuzdan içeri girdik.

Chevrolet yüksek bir rampayı çıktı ve üstü bambuyla kaplı, bir tarafı gökyüzünü görecek kadar açık, boyaları dökülmüş küçük bir barakanın arkasına ulaştık. Kapıyı açtıklarında CIA ajanı aşağı atladı ve küstahça "Tamam, haydi cehenneme gidelim" diye İngilizce bağırdı. Zavallı adam, kapının iki yanında iki İngiliz gazetecisinin olduğunu bilmiyordu.

Kamyonetin içinde Che Guevra'nın cesedi bir sedyede yatıyordu. İlk andan itibaren onun olduğundan şüphe etmedim. Onu yaklaşık dört yıl önce Havana'da görmüştüm ve kolay unutulabilir bir kişi değildi. O zamandan beri, ona ilişkin kişisel belleğim kuşkusuz basında sıkça yer alan fotoğraflarıyla birbirine karıştı. İtiraf etmeliyim ki, onun seyrek sakalının ne kadar siyah olduğunu unutmuştum. Anımsadığımdan daha küçük ve zayıf görünüyordu. Ama ormanda geçen aylar onu zayıflatmıştı. Zihnimi kurcalayan bu sorulara rağmen, onun Guevara olduğundan gerçekten şüphe edilemezdi. Cesedini taşıyıp, normal zamanlarda çamaşırhane olarak kullanılan bu barakanın ortasındaki derme çatma masanın üzerine yerleştirdiklerinde, kesinlikle biliyordum

ki, Guevara ölmüştü.

Sakalın biçimi, yüzünün çizgileri ve sık saçları şüphe götürmezdi. Üzerinde haki savaş elbisesi ve önden fermuarlı ceket vardı. Ayaklarında rengi solmuş yeşil çoraplar ve görünüşe göre ev yapımı makosenler vardı. Elbiselerinden yaralarının nerelerde olduğu zorlukla görülüyordu. Boyun altında belirgin iki kurşun deliği vardı. Daha sonra onun vücudunu temizlerlerken midesindeki diğer kurşun yarasını da gördüm. Bacaklarında ve kalbinin yanında da yaraları olduğuna kuşkum yok, ama ben onları görmedim.

Doktorlar onun boynundaki yaralan inceliyorlardı ve benim ilk tepkim, mermiyi aradıkları şeklinde oldu. Ama onlar sadece cesedi korumak için onun vücuduna formalin enjekte etmeye hazırlanıyorlardı. Doktorlardan biri gerillanın kanla kaplı ellerini temizledi. Bunun dışında vücutta itici hiç bir şey yoktu. Yaşıyor gibi bakıyordu. Gözleri açık ve parlıyordu. Ceketin kolunu çıkartırken fazla zorlanmadılar. Saatler önce ölmüş olduğuna inanmadım ve o sıralar tutsak edildikten sonra öldürülmüş olduğuna da inanmamıştım. Hepimiz onun tıbbi müdahale yapılmadığından yaraları yüzünden pazar sabahının ilk saatlerinde öldüğünü varsaydık.

Cesedin çevresinde toplanmış insanlar ölümden daha iğrençtiler: Gülümsemenin ve zaman zaman yüksek sesle gülmenin dışında bir şey yapamayan bir rahibe; pahalı kameralarıyla sahneyi kaydetmeye gelmiş subaylar ve elbette CIA ajanı. CIA ajanı tüm operasyonun yöneticisi gibi görünüyordu ve biri kamerasını önün tarafına döndürdüğünde gözü dönmüş gibi bakıyordu. İngilizce olarak "nerelisiniz?" diye sorduk ve şakayla ekledik: "Küba'dan mı, yoksa Porto Riko'-

dan mı?". Gülmedi ve İngilizce kısaca yanıtladı "hiç bir yerden". Daha sonra ona yine sorduk, bu kez İspanyolca yanıtladı: "*Que dice?*" ("Ne diyorsun?"). Bizi anlamamış gibi davrandı. Kısa boylu, gürbüz, otuzlu yaşlarda, kel kafalı ve çökük, domuz yavrusu gibi gözleri olan birisiydi. İngilizce ve İspanyolca'yı aynı kolaylıkla ve hiç aksansız konuştuğuna bakarak, Kuzey Amerikalı mı, yoksa Küba sürgünlerinden mi olduğunu anlamak zordu. Sonradan adının Eddie Gonzalez olduğunu ortaya çıkardım. Küba Devrimi'nden önce Havana'da gece kulübü sahibiymiş.

Che Guevara'nın ölümünden çok önce, Bolivya'nın güney doğusunda küçük bir petrol kasabası olan Camiri'de Fransız marksist felsefeci Régis Debray'ın yakalanması ve yargılanması ülkenin o bölümünde faaliyette bulunan gerillara büyük bir tanıtım olanağı sağlamıştı. Sonuçta, büyük olasılıkla, onlar hakkında kıtanın kırsal alanlarında faaliyet gösteren diğer gerillalardan çok daha fazla bilgi sahibi olduk. Her ne kadar Latin-Amerika devrimci bir kıta olarak kabul edilse de, on yıldan daha fazla zamandır yarım düzine ülkenin dağlarında savaşan, Küba örneğinden esinlenen devrimciler hakkında çok az şey bilinir.

Başka yerlerde olanlar konusunda daha çok şey biliyoruz. Kısmen Asya'daki gerilla savaşları, Japonların kendi adalarının dışına ilk kez yayılmaya başladıklarından beri neredeyse sürekli bir olgu olmuştur. Güney Afrika'da siyah çoğunluğun kendilerini ezen beyazlara karşı sert iç mücadelesi henüz başlangıç aşamasındadır, ama geleceğin modeli bu savaş içinde çizilmektedir. Avrupa'da bile, Nazi tehdidi zorunlu kıldığında, en akla gelmeyecek halk bile dağlara çıkmıştır. Yerli ya da yabancı zorbalara karşı silahlı direniş, küresel in-

sanlık mirasımızın bir parçasıdır.

Latin-Amerika istisna değildir. Gerillalar, gerçekte 19. yüzyılda İspanya imparatorluğunun yenilgiye uğratılmasında ana etken değillerdi ve yakın zamanlara kadar da iç şiddet, geleneksel sınıf çatışkıları –grevcilere, köylülere ve madencilere ateş açılması– ve yerli nüfusun katledilmesi ile sınırlı kalmıştır. Genel kanının tersine, önceden planlanmış politik şiddet Latin-Amerika'da nispi olarak küçük bir yere sahiptir. Avrupa'daki dünya savaşlarında, Latin-Amerika'da sık sık yapılan ünlü darbelerden çok daha fazla insan yaşamlarını kaybetmiştir.

Yine de Fidel Castro'nun 1960'daki *Birinci Havana Bildirgesi*'ndeki sözüyle, "Bizim Amerika, onu özgürleştirmeyi isteyen Bolívar, Hidalgo, Juarez, San Martin, O'Higgins, Tiradentes, Sucre ve Marti'nin Amerikası" kendi devrimci kahramanlarına sahipti. Ve sadece 19. yüzyılda değil. Meksika'da Zapata ve Nikaragua'da Sandino[1], bugünün devrimcilerinin sürdürdükleri ve sağlamlaştırdıkları isyancı geleneği oluşturmuş ve güçlendirmişlerdir. Bu isyancı geleneği Fidel şöyle tanımlar:

> "Halkın gerçek sesi, kömür ve kalay madenlerinin derinliklerinden, fabrikalardan, şeker değirmenlerinden, *roto*lar, *chol*olar, *gaucho*lar, *jibaro*ların yaşadığı feodal topraklardan, Zapata ve Sandino'nun özgürlüğün silahla alınacağına ilişkin mirasından yükselen sestir; şairlerin, yazarların, öğrencilerin, kadınların ve çocukların, yaşlı ve kimsesizlerin yüreklerinin sesidir."

Böylesine muhteşem bir söylemle anlatılan

[1] Sandino'ya ilişkin en son kitap Neil Macaulay, *The Sandino Affair*, Quadrangle Books, Chicago, 1967.

bu zengin tarihsel geleneğin dünyanın her hangi bir yerinde bir eşi yoktur.

Geniş tutulmuş bir değerlendirmeyle, son iki yüzyılda dünya beş büyük devrim görmüştür: Fransız, Rus, Vietnam, Çin ve Küba devrimleri. Ve şu soru ortaya çıkıyor: Devrimciler –kapsamlı ve önemli değişimleri kavrama yeteneğine sahip insanlar–, bu devrimler arasındaki zamanlarda ne yaparlar? Yanıtı açıktır: bu zamanı başarısız devrimleri örgütlemekle geçirirler. Her ne kadar bu devrimler başarılı olmamışsa da, sonunda belki de başarılı olabilecek bir devrimci geleneği besleyen bir halk söylencesi doğurmuştur.

Küba Devrimi'nden sonra, Üçüncü Dünya'nın geri kalan yerlerinde olduğu gibi Latin-Amerika da karşı-devrimci bir evreye yönelmiştir. ABD, Küba'nın yalıtılması ve ablukaya alınmasıyla kıtanın diğer yerlerinde kendi arzularını özgürce yapabileceğini düşündü. Nerede bağımsız düşünceye sahip hükümetler baş kaldırsalar, ABD orada elinde en uygun satırla her zaman hazır ve nazırdı. ABD, kıtanın tümünü kucaklayan bir yardım sistemiyle sadece Latin-Amerika askerlerini eğitmez, aynı zamanda onlara çocuklarının okuyacağı kitapları da tavsiye ederek –bu şekilde okur-yazar nüfusun çoğunluğunun içinde yaşadığı kültürel ortamı etkin biçimde yönetir– Latin-Amerika'yı kendisinden önceki imparatorluk güçleri gibi mutlak biçimde denetim altında tutar. Bu durumda, bazı ülkelerde büyük çoğunluğu başarısız olan devrimler örgütlenmiş olsa bile, bazı ülkelerde bazı insanların isyan etmesi sevinmeye değer bir konudur.

Bu kitabı yazmayı ilk kez düşündüğümde, İngilizcede tek yol gösterici, 1965'de *New Left Review*'da[2] yayınlanan, o zaman tanınmayan Régis

Debray isimli Fransızın "*Latin America: The Long March*" ("*Latin-Amerika: Uzun Yürüyüş*") başlıklı makalesiydi. Öyle görünüyor ki Debray da, Latin-Amerika'daki değişik devrimci hareketlere ilişkin ayrıntılı ve ilk el bilgileriyle, benim düşündüğüm biçimde bir kitabı, benimle aynı zamanda –açık görüşlü ve tarafsız izleyiciyi Latin-Amerika gerilla hareketlerinin niteliği, programları, önemli kişileri ve eylemleri konusunda aydınlatmak amacıyla acınacak kadar eksik malzemeyi bir araya getirecek bir kitap– yazmayı aklına koymuştu.

Debray'ın bu alandaki daha sonraki büyük yapıtı, Ocak 1967'de Havana'da yayınlanan "*Revolution in the Revolution*?" ("*Devrimde Devrim*") açıkça göstermiştir ki, bir felsefeci ve düşünürde olması gerektiği gibi, düşüncelerini devrimcilere iletmek kendisini birinci dereceden ilgilendirmektedir. Elbette onlar, onun ne söylediğini bilmeliydiler. Kitabını gereksiz tarihsel malzemeyle şişirme gereği duymadı. Ama daha sonraki İngilizce basımı için kitabı gözden geçirirken yazdığım gibi, "Latin-Amerika'ya ilişkin öylesine cahiliz ki, teorilerin üzerinde inşa edildiği gerçek temelin doğruluğunu sorgulayabilecek İngilizlerin sayısı bir elin parmakları kadar azdır". Bu kitap, bu cehaleti ortadan kaldırmaya yardımcı olmak için tasarlandı.

Bu kitap, Küba'da Fidel Castro'nun devrimi sonrasında Latin-Amerika'da ortaya çıkan tüm kır gerilla hareketlerinin bütünsel ya da tam bir tarihini ortaya koyma amacında değildir. Böyle bir görev, büyük olasılıkla, bu aşamada tek başına bir araştırmacının kaynaklarından çok daha fazlasını gerektirir. Çokluk teksir biçiminde bulunan belge-

[2] Kasım-Aralık 1965.

sel malzemeye ulaşılması çok zordur.

Bu tarihte yer alan çok önemli kişilerin çoğu gizlilik içinde ölmüş, saklanmakta ya da dağlarda kaybolmuşlardır. Kaçınılmaz olarak bir Amerikan vakfı tarafından finanse edilen geniş araştırma grupları da çok az ilerleme sağlayabildiler. Akademik toplumsal bilim araştırmaları, haklı olarak, Latin-Amerika solu tarafından büyük kuşkuyla karşılandı. Bu araştırmaların çoğunun amacı akademik olmaktan çok politiktir. Dolayısıyla bu kıta boyunca gerilla hareketlerini araştırmak için gösteri yapar gibi dolaşan her hangi bir kişi, çok geçmeden kendisine en çok yararı olacak kapıların kapandığını görecektir. Hatta sakallı İngiliz radikalı bile umulmadık engellerle karşılaşabilir. Bolivya'nın eski başkanı Dr. Paz Estenssoro bunun nedenini bana şöyle açıklamıştı: "Bana, her zaman sakallı adamlara dikkat etmem söylenmiştir. Onların yarısı Castroisttir, diğer yarısı da CIA'nın adamıdır."[3]

Bununla birlikte, bir başlangıç yapılmalıdır. F. W. Deakin'in İtalyan faşizminin düşüşü konusundaki değerli çalışması "*The Brutal Friendship*"in önsözünde yazdığı gibi:

> "Çağdaş tarih araştırmaları, ham kişisel yargıların dile getirilmesi ve her türlü verinin eleştiri süzgecinden geçirilmeksizin bir araya yığılmasının yarattığı tuzaklarla doludur. Farklı değerlere sahip yazılı kaynakların bir kısmı elde olmayan nedenlerle savaş yüzünden imha edilmiş ve bir çoğu asıl görgü tanığının

[3] Küba Komünist Partisi içindeki Anibal Escalante'nin başını çektiği Sovyet yanlısı grubun Régis Debray'a karşı suçlamalarından birisi, sadece onun Fransız Komünist Partisi'nden ihraç edilmesi değil, aynı zamanda Fransız istihbarat örgütünün adamı olduğu iddiasıdır.

ölümüyle gömülmüş ya da yaşayanlar tarafından gizlenmiştir. Tarihçinin yazgısı olan benzer kazalara rağmen, çağdaş tarih öğrencilerinin birincil ve alçakgönüllü görevi, çağdaş tarihi saptamak ve temel kayıtları dağılmadan önce bir araya getirmektir."[4]

Bu kitap, Latin-Amerika'da politik gelişmelerin farkında olan İngiliz okurun büyük çoğunluğunun dikkatinin yoğunlaştığı bir konuya giriş oluşturma çabasındadır ve Pentagon ve Dışişleri Bakanlığı çalışanlarının başını ağrıtacaktır.

Bilgi, değişik kaynaklardan, çokluk sol dergilerden, çoğunlukla fazla tanınmayan sol süreli yayınlardan, gazetelerden ve az da olsa insanlardan ve kitaplardan bir araya getirilmiştir. Burada özellikle yararlı olacağı düşünülerek seçilen üç İspanyolca yayından yararlanılmıştır: Montevideo'da iki haftada bir yayınlanan *Marcha*; Santiago'da iki haftada bir yayınlanan *Punto Final* ve Meksiko'da yayınlanan *Sucesos*[5]. Bu üç yayın, Küba yanlısı olmakla birlikte, her açıdan çok iyi dergilerdir ve gerilla hareketlerine ilişkin malzemeleri bir araya getirirler. 1967'de yayına başlayan Küba dergisi *Pensamiento Crítico* da vazgeçilmez bir kaynaktır.

Ayrıca çağdaş Latin-Amerika eğitimi gören her yabancı öğrenci, *Le Monde*'a ve onun yorulmak bilmez muhabiri Marcel Niedergang'a çok şey borçludur. François Maspéro yayınevinin "*Partisans*" dergisi de oldukça yararlıdır. İngilizcede, Régis Debray'ın *New Left Review*'da yayınlanan çevirilerinin dışında, Huberman ve Sweezy'nin

[4] F. W. Deakin, *The Brutal Friendship*, London, 1962.

[5] *Sucesos*, 1968'de yayınına son vermiştir. Yayıncısı Mario Menéndez Rodríguez *Por Que?* adlı bir dergi çıkarmıştır.

Monthly Review'de yayınlanan gerilla cephesinin ya sıradan ya da yanlı makalelerinin dışında neredeyse hiç bir şey yoktur. *Ramparts*, son zamanlarda konuyla daha istekli ama basitçe ilgilenmeye başladı.

Castro'nun başarısıyla birlikte pek çok kişi Latin-Amerika'nın devrimci mayalanma dönemine girdiğine inanıyordu. ABD, büyük ölçüde J. F. Kennedy'nin başkanlığıyla birlikte, toplumsal huzursuzluğun nedenlerini incelemeye ve gerilla savaşı tehdidine karşı savaş yöntemlerini planlamaya başladı. Ama devrimin yakınlaştığına ilişkin yaygın inanca rağmen, gerçekte 1959'dan sonra sadece beş Latin-Amerika ülkesinde, Venezüella, Guatemala, Kolombiya, Peru ve Bolivya'da özel bir anlama sahip olmayan kır gerilla hareketleri ortaya çıkmıştır.

Bunların içinden ilk üç ülkedekiler ayakta kalmayı başarmıştır. Peru'da 1965'in gerilla çıkışı çok iyi planlandığı halde altı ay içinde ezilmiştir. Ve Che Guevara ve Régis Debray'ın varlığına rağmen bir yıldan daha az bir sürede sona eren trajik 1967 Bolivya *foco*'su, dünya basını tarafından görmezlikten gelinmeye çalışılmıştır. Aynı biçimde Paraguay[6], Ekvator[7] ve Arjantin'deki[8] başarısız

[6] Paraguay'da gerilla hareketi faaliyeti Kasım 1959'da çok kısa sürmüş ve 1962 başlarında yeniden başlamıştır. Eskiden gerillalar için en uygun yer olan Asunción'dan Brezilya sınırındaki Puerto Stroessner arasındaki bölgeye Japon kolonileri yeni yol yapmışlardır.

[7] Mart 1962'de Ekvatorlu öğrencilerin dağlardaki hareketi iki gün sürmüştür.

[8] Aralık 1959'da Tucumán'da Peronist *Comandante* Uturunco'nun yönetiminde bir gerilla hareketi ortaya çıkmıştır. Bunun hakkında çok az şey bilinmektedir. 1963-64'de Salta bölgesinde *Comandante* Segundo yönetiminde *Ejército Guerrillero del Pueblo* (EGP/Halkın Gerilla Örgütü) gizli faaliyet yürütmüş-

kır ayaklanmalarıyla da ilgilenilmemiştir.

Bu çalışmaya bu son üçünü dahil etmeyi tercih etmedim. Çünkü hem işe yarar bir sonuca ulaşmayı sağlayacak gerekli malzeme yeterli değildi, hem de hepsi henüz gizlilik aşamasındayken silahlı kuvvetler tarafından kalıcı biçimde ezilmişlerdi. Ayrıca kent temelli Dominik Cumhuriyeti'ndeki hareketler[9] ile Brezilya Köylü Birliği'ni[10], kısmen kitabın boyutunu sınırlama gerekliliğinden (her ikisi de burada ele aldığım hareketlerden daha geniş biçimde tanıtılması ve araştırılması gerekiyordu), kısmen de kır gerilla hareketlerine yöneldiğimden kitabıma almadım. Benim dar ve aynı oranda sıkıcı tanımlamama uygun olan hareketler, ülkenin politik ve toplumsal yapısını değiştirmek için kırlarda silahlı savaş araçlarıyla faaliyet gösteren politik örgütlerdir. Örgütleri ilgilendiren üstün güç varsayımı, bu hedefe ulaşılması sırasında, öncesinde ya da sonrasında ortaya çıkabilir.

Che Guevara, gerilla savaşı üzerine yazdığı kitapta, "zayıf ekonomik gelişmeye sahip Latin-

tür. Segundo (Jorge Masetti), Guevara'nın bir arkadaşıydı. Onun grubunda, Guevara'nın Bolivya hareketinde yer alan ve Temmuz 1967'de öldürülen Papi ya da Ricardo olarak bilinen bir Kübalı da yer almıştır. EGP eyleme geçmeden yok edilmiştir. Segundo'nun yazgısı bilinmemektedir, öldüğü kabul edilmiştir. Bkz. Ricardo Rojo, *Mi Amigo el Che*, Buenos Aires, 1968. s. 175-193.

[9] Bkz. Franklin J. Franco, *Republica Dominicana, Clases, Crisis y Commandos*, Casa de la Americas, Havana, 1966.

[10] Francisco Julião, *Que son las Ligas Campesinas?*; Antonio Callado, *Os industriais da Seca e as "Galileus" de Pernambuco*, Rio de Janeiro, 1960; Josué de Castro, *Sete Palmas de Terra e um Caixão*, São Paulo, 1965; Irwing Louis Horowitz, *Revolution in Brazil, Politics and Society in a Developing Country*, New York, 1964, s. 13-34; Antony Leeds, "Brazil and The Myth of Francisco Julião", *Politics of Change in Latin America*, New York, s. 190-204 vb.

Amerika'da ve tüm ülkelerde egemen olan koşullarda, kırlar savaş için en uygun koşullara sahiptir"[11] der. Ama bu, tüm köylü hareketlerinin gerilla ayaklanması olarak sınıflandırılması gerektiği anlamına gelmez. Bu hareketlerin bazıları –belki çoğu– tamamen kendi köyleri, vadileri ya da bölgeleriyle sınırlı şeyler için savaşma görüşüne sahiptirler.[12] Daha sonraki bir gerilla çıkışının zeminini oluşturduğu için kitabımda yer verdiğim 1960'ların ilk yıllarında Peru'nun La Convención Vadisi'nde Hugo Blanco'nun köylüleri örgütleme çabalarını bir gerilla hareketi olarak sınıflandırılabilmesi benim açımdan belirsizliğini korumaktadır.[13]

Ve Marquetalia komünist "bağımsız cumhuriyeti"ne karşı 1964'de ordunun başlattığı büyük saldırıdan önce Kolombiya'daki durumla uzunca ilgilenmeme rağmen, kendi düşünceme göre, Kolombiya *Violencia*'sı, benim belirlemeye çalıştığım politik nitelikteki hareketlerin savaşından daha çok bir iç savaş olarak sınıflandırılmalıdır.[14] (200-300 bin kişinin yaşamına mal olan, Liberal ve Muhafazakar parti köylü gerillalarının toprak sahiplerinden daha çok kendi aralarında savaş-

[11] Che Guevara, *La Guerra de Guerrillas* ("Gerilla Savaşı"), MINFAR (Devrimci Silahlı Kuvvetler Bakanlığı), Havana, 1960; İngilizce çevirisi J. P. Morray, *Guerrilla Warfare*, Monthly Review Press, New York, 1961.

[12] Bkz. Gerrit Huizer, *On Peasant Unrest in Latin America*, Latin-Amerika ülkelerindeki tarım reformu uygulamalarında köylü örgütlerinin rolü üzerine ILO-CIDA araştırması, Haziran 1967.

[13] Bkz. Victor Villanueva, *Hugo Blanco y la Rebelión Campesina*, Lima, 1967.

[14] Bkz. Germán Guzmán Campos, *La Violencia en Colombia*, Ediciones Tercer Mundo, Bogotá, 1962 ve Orlando Fals Borda, *La Subversion en Colombia*, Ediciones Tercer Mundo, Bogotá, 1967.

tıkları *Violencia* dönemi tümüyle yok sayılabilir.)

Benim benimsediğim bu dar tanımlama, Régis Debray'ın ve diğerlerinin (Guevara da dahil) yazılarında ifade ettikleri, kıta çapındaki silahlı devrimci hareketlerin, "Latin-Amerika devriminin temel birliği" olarak kabul edilen Küba'da Fidel Castro'nun zaferiyle canlandıklarına ilişkin belirlemelere büyük ölçüde ters düşmektedir. Örneğin Latin-Amerika'daki tüm ayaklanma faaliyetleri belirtilerini bir araya toplayan Debray, bu sınırlı kanıttan kıta çapında sonuçlar çıkartır. 1964'deki ilk yazısında, "Küba Devrimi'nin zaferinden beri Latin-Amerika'nın çok büyük ölçüde 1905'i yaşadığına"[15] gönderme yapar. 1965'de yayınlanan ikinci yazısında ise, Venezüellalı devrimcilerin kentlerdeki başarısızlıktan sonra kırlara dönüşlerinden, Latin-Amerika'nın geri kalanının tarihsel olarak kaçınılmaz olan bu yolu izlemeleri gerektiği sonucunu çıkarır.[16] (Debray, Venezüellalılara, Kanton ve Şanghay kanlı çatışmalarından sonra Mao Zedung'un nihai zafer için kırlara doğru Uzun Yürüyüş'ünü örnek almalarını önerir.)

Ne yazık ki devrimci bir felsefeci olarak Régis Debray'ı çok takdir etmeme ve saygı duymama rağmen, kendi araştırmalarımda gördüm ki, onun yazıları pek çok maddi hata içerir ve bu yüzden onun teorisi büyük ölçüde elden geçirilmesi gerekir. Köylü isyanlarını, subayların ayaklanmalarını, madencilerin grevlerini ve öğrencilerin başkaldırılarını bir kefeye koyamazsınız ve özellikle

[15] Régis Debray, "La Castrisme: la longue marche de l'Amérique Latine" ("Castrizm: Latin-Amerika'da Uzun Yürüyüş"), *Les Temps Modernes*, Paris, No. 224, Ocak 1965.

[16] Régis Debray, "América Latina: algunos preblemas de estrategia revolucionaria", *Casa de las Américas*, Havana, No. 31, Temmuz-Ağustos 1965.

de Sovyet ya da Çin komünizminin, Castroizmin, troçkizmin ya da yalın milliyetçiliğin ideolojik olarak harekete geçirdiği gerilla gruplarının ortaya çıkışından sonra, bunların aynı olgunun parçaları oldukları ve aynı amaçlar için savaştıkları sonucunu çıkaramazsınız. Her Latin-Amerika ülkesinin tarihsel deneyimi –komünist partilerinin tutumundan baskının niteliğine kadar– öylesine aydır ki, kıtaya ilişkin pek az genelleme, tutarlı bir felsefe teorisi için temel oluşturacak yeterli sağlamlığa sahip olabilir.

Yine de, 1959'dan sonraki Latin-Amerika gerilla deneyiminin parçalı niteliğine rağmen, onu üç ayrı döneme ayırmak olanaklıdır:

1. 1959-61. Debray'ın "coşkun kahramanlık yılları" olarak tanımladığı, gerilla hareketlerinin çoğunlukla bir kaç ay içinde zafere ulaşacağına inanan öğrenciler tarafından yönetildiği hayalci çabalar dönemi.

2. 1962-65. Ortodoks (geleneksel) komünist partileri tarafından desteklenen ve kimi zaman denetlenen önemli gerilla hareketleri dönemi.

3. 1966-69. Komünist partilerinin giderek gerillalarla ilişkilerini kestikleri, Ocak 1966'da Havana'da toplanan *Tricontinental Konferansı*'ndan sonraki dönem.

Dördüncü dönemin Arjantin, Brezilya ve Uruguay'da devrimcilerin şehir eylemlerine geçtikleri 1969'da başladığı söylenebilir, ama bunlar bu kitabın konusu değildir.

Fidel Castro'nun kötü giyimli ve sakallı amatör askerlerle Havana'da zafer yürüyüşü yaptığı 8 Ocak 1959'da, Latin-Amerika'nın her yerinde Latin-Amerika devriminin başladığını düşünen pek çok sempatizan vardı. Küba devrimcileri, kendi-

lerini yaygın bir kıtasal ayaklanmanın habercisi olarak ilan etmekte hiç de yavaş davranmadılar. 1965'de Régis Debray'ın yazdığı gibi, "Küba Devrimi, ilk günlerden itibaren her zaman kendisini Latin-Amerika devriminin öncü birliği olarak kabul etmiştir ve Küba halkı ve onun liderleri, altı yıl sonrasında bile proleter enternasyonalizmini terk etmemişlerdir".

İlk başlangıçta bile, Latin-Amerika ülkelerinin hepsinde, Küba'da gerillaların kullandığı yöntemleri başarıyla yineleyebilecek benzer koşullar olduğuna ilişkin vurgular vardı. 1960'da Salvador Allende Küba devrimine ilişkin bir kitabın önsözünde şöyle yazar:

> "Küba'nın yazgısı, bütün Latin-Amerika ülkelerinin yazgısına benzer. Hammadde üreticisi ve sanayi ürünleri ithalatçısı olarak hepsi de az gelişmiş ülkelerdir. Emperyalizm, bu ülkelerin hepsinde ekonomiyi çarpıtmış, büyük kârlar elde etmiş ve politik nüfuz sağlamıştır. Küba Devrimi, ulusal bir devrimdir, ama aynı zamanda bir Latin-Amerika devrimidir. Halklarımızın kurtuluş yolunu göstermiştir."[17]

Küba'da, ada devriminin er ya da geç kaçınılmaz olarak ana topraklara yayılacak tarihsel bir hareketin ilk adımını temsil ettiğine ilişkin görüşle en çok özdeşleşen kişi Che Guevara'dır. Meksika'dayken Küba devrimci ulusalcılığının karmaşasının içine giren bir Arjantinli olarak onun düşünceleri Küba'yla sınırlı değildi. 27 Ocak 1959'da Havana'da *Nuestro Tiempo* birliğinde yaptığı konuşmada, Küba Devrimi'nin Latin-Amerika'nın geri kalanı üzerindeki etkisinin ana hatlarını şöyle çiziyordu:

[17] J. Tabares del Real, *La Revolución Cubana* (1960).

"Latin-Amerika için bizim devrim örneğimiz ve verdiği dersler, tüm kahvehane teorilerini yıkmıştır. Biz, halk tarafından desteklenen, kararlı ve ölümden korkmayan, gerekli olduğunda ölmeyi bilen küçük bir insan grubunun, disiplinli düzenli orduyla savaşabileceğini ve onu kesin yenilgiye uğratabileceğini gösterdik. Bu temel derstir. Diğer taraftan, ekonomik olarak tarımsal açıdan bizimle aynı konumda bulunan Latin-Amerikalı kardeşlerimiz işe girişmelidirler, yani yapılması gereken tarım devrimidir; kırlarda ve dağlarda savaşmaktır. Devrim, kırlardan şehirlere götürülmelidir ve toplumsal içeriği olgunlaşmadan şehirlerden başlatılmamalıdır."

Gerçi Castro ya da Guevara'nın, ilk zamanlarda devrim "ihracı" konusunda açıkça tasarlanmış bir plan oluşturduklarına ilişkin bir kanıt yoksa da, Küba'daki gerilla mücadelesinin başarısı, 1959'dan sonra diğer yerlerdeki, özellikle de Karayiplerdeki devrimci girişimleri tetiklemiştir. Castro, değişik ülkelerden gelen sürgünlerin Küba'yı bir üs olarak kullanmalarına izin verdi ve onlara duyduğu sempatiyi gizlemeye çalışmadı. İktidarı aldıktan üç hafta sonra Venezüella'nın başkenti Karakas'a gitti. Orada OAS içinde "demokratik blok" oluşturulması çağrısı yaptı ve diktatör hükümetlerin OAS'tan çıkartılmasını önerdi. Diplomatik nezakete uygun olmayacak biçimde Somoza, Trujillo ve Stroessner (Nikaragua, Dominik ve Paraguay) hükümetlerini örnek olarak gösterdi. Bu ülkelerin sürgünlerine sempatisini açıkladı ve onlara yardım edebileceklerini söyledi.

Ama Küba Devrimi'nin ortaya çıkardığı ilk devrimci girişim bu ülkelerde değil, Latin-Amerika'da ABD askeri faaliyetlerinin simgesel merke-

zi olan Panama'da ortaya çıktı. Castro'ya açıkça düşman bir Amerikalı gazeteci olan Tad Szulc'a göre, "Bir keşif birliği, Castro rejimi tarafından silahlandırılmış, donatılmış, örgütlenmişti ve Castro'nun bir subayı tarafından yönetiliyordu. Panama'ya çıkartma yapan yüz küsür insan arasında Panamalılardan daha çok Kübalılar vardı. Yerel yetkililer bir kaç saat içinde bu 'işgal'i ezmiştir."[18]

Daha nesnel tarihçiler açısından, OAS tarafından görevlendirilmiş beş kişilik araştırma komitesinin belirttiği gibi, 1 Mayısta teslim olan istilacılar "sadece Castro'un çağrısının bir sonucu olarak"[19] bu işe kalkışmışlardır. Panama hükümeti hiç bir zaman Küba hükümetini işgalin suç ortağı olarak suçlamadı ve Castro da bu olayı kınadı. [20]

Haziran'da Nikaragua'da bir başka devrimci çıkartma girişimi oldu. 1 Haziranda iki uçak dolusu isyancı Kosta Rika'dan Nikaragua'ya uçtu ve ertesi gün Nikaragua hükümetinin OAS'a bildirdiğine göre, silahlı insanlarla dolu yatlar onlara yardım etmek için yola çıktı. Rastlantıyla Honduras topraklarında isyancılarla bir çatışma oldu ve Honduraslılar Guevara'nın bir mektubunu ele ge-

[18] Tad Szulc, "Exporting the Cuban Revolution", John Plank (ed.), *Cuba and the United States,* Brookings Institution, Washington D.C., 1967, s. 79.

[19] Geoffrey Warner, "Latin America", *Survey of International Affairs* 1959-60, Oxford University Press, 1964, s. 471.

[20] *New York Times*, 20 Nisan 1959. Guevara Aralık 1964'de Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada, "Sierra Maestra'da asla bulunmamış, şimdi Miami'de, bir üste ya da bir yerlerde olan bir kahvehane *barbudo*'sunun (sakallısı) başını çektiği ve genç çocukların coşkularını ateşlemeyi başardığı bir maceracı harekettir. Küba hükümeti görevlileri, hareketi bastırmak için Panama hükümetiyle birlikte çalışmışlardır. Onların bir Küba limanından yola çıktıkları ve onlarla dostça görüş alış-verişinde bulunduğumuz doğrudur."

çirdiler. Havana'daki La Cabana kalesi komutanına yazılmış olan mektupta, Kübalı yetkililerin, Nikaragualılarla "her biçimde işbirliği yapması ve yardımcı olması" isteniyordu.[21]

Haziran sonlarında Trujillo karşıtı isyancılar Dominik Cumhuriyeti'nde faaliyete geçtiler. Castro, Küba'dan kaçan, savaş suçlusu olarak aranan Batista ve diğerlerine sığınma hakkı tanıdığı için Trujillo'ya düşmandı. Tad Szulc şöyle anlatıyor:

> "Burada Castro, Küba'ya meşru yollardan sığınmış sürgünleri gerilla taktikleri konusunda kendi Asi Ordu subaylarıyla eğitti. Onun düşüncesine göre, kuzey kıyılarına bir grup çıkartma yaparken, diğer grup, Sierra Maestra'da yaptığı gibi, dağlarda bir gerilla gücü oluşturmak için Dominik Cumhuriyeti'ne inecekti. Diğerleri Puerto Plata yakınlarına çıkartma yaparken, isyancıların uçağı yere indi. Ama plan, otuz yıllık Trujillo diktatörlüğünden yılmış olan halkın işgalcilere yardım etmekten uzak durmaları nedeniyle başarısızlığa uğradı. Gerçekten de, köylüler, kendilerini kurtaracak olanların yakalanması için Trujillo'nun askerlerine yardım etti ve olay bir kaç gün içinde sona erdi."[22]

Bir kaç gerilla çıkartma sahilinin ötesine gidebildi. Onlar Küba örneğini fazlasıyla kopya ediyorlardı. Tıpkı Aralık 1956'daki *Granma* yolcuları gibi teker teker vuruldular, ama bu kez yeni Sierra Maestra'da savaşacak canlı gerilla kalmadı.

Son olarak, 13 Ağustos 1959'da otuz kişilik bir grubun Haiti'yi işgal ettiği haberi geldi. Başkan Duvalier'in dışişleri bakanı, Castro'nun devrim ordusunda görev yapan bir Cezayirlinin bu işgali yönettiğini söyledi. İddiaya göre, bu grup tümüyle

[21] Geoffrey Warner, "Latin America", s. 471.
[22] Tad Szulc, "Exporting the Cuban Revolution", s. 79.

Kübalılardan oluşuyordu ve harekât, Che Guevara'nın tam desteğinde Duvalier'in en büyük düşmanı olan eski Haiti senatörü Louis Dejoie tarafından finanse edilmişti.[23] Bu, önceki yıllarda Karayiplerdeki diğer ayaklanmaların hiç birinden daha başarılı olmadı.

Fidel, Ocak ayında Karakas'ta, özellikle Nikaragua, Dominik Cumhuriyeti ve Paraguay rejimlerine saldırmıştı. Yılın sonunu beklemeden Kasımda seksen kişilik bir gerilla grubu Brezilya'dan kuzey Paraguay'a girdi. Onlar bir hafta içinde yakalandılar, çok azı Arjantin'e kaçabildi. Küba'yla bağlantılarına ilişkin bir kanıt bulunamadı.

Bu ilk hareketler, temel olarak Küba örneğinin en belirgin özelliklerini taklit etmenin yeterli olduğuna inanıyorlardı. İki yıldan kısa sürede Castro ve izleyicileri hareket olanağı kazanmışlar ve ABD'nin askeri görevlilerince eğitilmiş bir orduyu, Fulgencio Batista'nın profesyonel ordusunu yenilgiye uğratmışlardı. Küba sonrası gerillalar, sadece varlıklarıyla, İsraillilerin bir kaç borazan sesiyle Ağlama Duvarını yıktıklan gibi hükümetlerini devirebileceklerini sandılar.

Bu ilk başarısızlıklara rağmen, gerilla hareketleri, Küba Devrimi'nin Latin-Amerika'nın "ikinci bağımsızlık" yolunu açtığına ve bu yeni bağımsızlığı kazanmalarını sağlayacak yolu gösterdiğine olan inançlarını korudular. Her ne kadar gerillaya güveni ifade eden bir yazıysa da, etkili olmadığı söylenemeyecek bir dizi savla desteklenen yazıların en ünlüsü, Che Guevara'nın Küba Devrim Ordusu'nun yayın organı *Verde Olivo*'da Nisan 1961'de yayınlanan *"Küba: Bir İstisna mı, Yoksa Sömürgeciliğe Karşı Mücadelenin Öncüsü mü?"*

[23] Geoffrey Warner, "Latin America", s. 478-79.

yazısıdır.[24] Bu yazıda Guevara, "Küba Devrimi'nin biçiminin ve izlediği yolun benzersiz olduğunu ve diğer Latin-Amerika ülkelerinde halkların tarihsel dönüşümün farklı olacağını" söyleyenleri eleştirir.

"Küba Devrimi'ne belirleyici özellik kazandıran ayırıcı etmenleri kabul ediyoruz" diyen Guevara, "tüm Amerika halkları için ortak olan" etmenleri vurgular. O, istisnaları şöyle sıralar: 1° "Latin-Amerika tarihinin en büyük kişilerinden" biri olan Fidel Castro'nun kişiliği; 2° "Küba Devrimi'nin gerçek derinliğini ölçememiş ve şaşkınlığa düşmüş" Kuzey Amerikan emperyalizmi gerçeği; 3° "Belli bir yerden sonra devrimci savaşı destekleyen" ulusal burjuvazinin varlığı; 4° "Küba'nın büyük bir bölümünde büyük sermayenin etkinliği sonucu tarımın yarı-makineleşmiş biçimine geçilmesiyle kırsal nüfusun proleterleşmesi ve onlara güçlü bir sınıf bilinci veren kitle örgütlenmesi aşamasına girilmesi". (Che, Sierra Maestra'da "Küba'nın yoğun ve yarı-makineleşmiş tarım yapılan bölgelerindeki köylülükten çok farklı toplumsal ve kültürel kökenlere sahip bir köylü sınıfının bulunduğu" gerçeğini kabul eder.)

Guevara, bunun dışındaki durumları "başka ayırıcı etmenler yoktur" diyerek ifade eder. Ve "Amerika'daki tüm toplumsal olguların kökeninde" *latifunduia* sistemi, az gelişmişlik ve "halkın açlığı"nın yattığını söyler.

Guevara'nın Küba örneğinin kıtanın başka bir yerinde izlenebileceğine ilişkin inancı, ABD'li bazı

[24] Aynı başlık altında İngilizce çevirisi *Monthly Review*, Temmuz-Ağustos 1961; ayrıca bkz. Ernesto Che Guevara, *Obra Revolucionaria*, Ediciones ERA, Mexico City, 1967, s. 515-26. Bu kitap, Guevara'nın yazılarının en iyi toplu yapıtıdır.

gözlemciler tarafından da paylaşılmıştır. Amerikalı yazarlar, elbette, gerillaların Batista ordusunu nasıl yenilgiye uğratabildiğinden daha çok Castro'nun niçin "komünist oldu"ğuyla ilgilenmişlerdir. Bu yüzden Ernts Halperin, "Evet, Küba deneyimi Latin-Amerika'nın başka yerinde tekrarlanabilir" diye yazarken, onun "devrimci" deneyim olmasından daha çok "komünist" deneyim olmasına gönderme yapar.[25] Diğer taraftan Guevara, 1960'daki "ikinci" devrimden[26] ya da yakın zamanda Küba'nın Sovyetler Birliği ile yakın işbirliğine gitmesinden daha çok Ocak 1959'da olan devrimle ilgilenir.

Bununla birlikte önemle belirtmek gerekir ki, Guevara'nın Küba'nın "istisna olmadığı"na ilişkin inancı, herkes tarafından, özellikle de ABD'dekilerden çok daha az soğuk savaşla ilgilenen akademik çevrelerce paylaşılmamıştır. Küba Devrimi'ne hiç bir düşmanlığı olmayan iki İngiliz yazar, Robin Blackburn ve Prof. Hugh Thomas, Küba'nın özgün tarihsel bağlamı üzerine yaptıkları araştırmalarında benzersiz ayırıcı özelliklerini diğerinden ayırmışlardır. Örneğin Robin Blackburn, haklı olarak, "Küba, bağımsızlığını daha geç kazanmasıy-

[25] Bkz. Andres Suaréz, *Cuba: Castroism and Communism*, 1959-1966, M.I.T. Press, 1967, Ernst Halperin'in önsözü, p. xi. Halperin, şaşırtıcı biçimde, Küba'nın Sovyet kampına katılma nedenini, Castro'nun ABD'nin saldırabileceğinden korkması, bu nedenle diğer büyük gücün korumasına ihtiyaç duyması olarak değil (mantıksız değilse de, aşırı basit), özel olarak Sovyet desteğinin, "Sovyet nükleer şemsiyesinin koruması altında... Latin-Amerika ana topraklarına devrimin yayılması perspektifinin yolunu açması" olduğunu iddia eder. Bugün bu, ABD'nin Latin-Amerika'daki devrimci hareketleri bütünüyle inkar etmeye dayanan resmi ve akademik geleneksel düşüncesidir.

[26] Örneğin, J. P. Morray, *The Second Revolution in Cuba*, Monthly Review Press, New York, 1962.

la Latin-Amerika'nın diğer yerlerinden çarpıcı biçimde ve hemen ayrıldığına" işaret eder.[27] Şiddet düzeyi açısından "Küba'daki bağımsızlık savaşı, açıkça 19. yüzyılın başlarındaki Latin-Amerika isyanlarından nitelik olarak ayrı" olduğunu da ileri sürer.[28]

Blackburn, Küba aristokrasisi ve Küba'nın temel ürünü şeker sanayisi konusunda bazı ilginç gözlemlerde bulunur. 1929 ekonomik krizinde Küba'da faaliyet gösteren yabancı şirketlerin Kü-balı şirketlere göre daha fazla ayakta kaldıklarını göstermiştir. Bu nedenle, 1930'ların başlarında ABD'nin Küba ekonomisi içindeki sermaye payı, "tüm kıtadakinden yedi kat büyüktür. Latin-Ame-rika'nın başka yerlerinde yaptığı gibi yerel toprak sahibi sınıfları destekleme ve korumanın çok daha ötesine geçmiş, büyük ölçüde bu sınıfın yerine geçmiştir." Toprak aristokrasisi bunun dışında değildir. Öyle ki, Küba kapitalistleri yabancı çıkarlara öylesine bağlıdır ki, Blackburn, "Kübalı kapitalist sınıf tam olarak 'ulusal' burjuvazi olarak tanımlanamaz" vargısına ulaşır. Blackburn'ün vargılarına ondan bağımsız olarak ulaşan Hugh Tho-mas, Castro isyanı sırasında, ordu, bürokrasi ve kilise gibi geleneksel kurumların "Kübalı köklerinin doğru dürüst gelişmemiş ya da silik" olduğuna işaret eder. Onun vargısına göre, "Küba'daki geleneksel olarak devrimden çekinen güçlerin çoğu, Batista'ya karşı Castro ayaklanmasından *önce* yıkılmışlardır".[29]

[27] Robin Blackburn, "Prologue to the Cuban Revolution", *New Left Review*, No. 21, October 1963. Küba, İspanya'dan bağımsızlığını 1898'de kazanmıştır.

[28] İspanyol ordusunun 1.570.000 nüfuslu Küba'ya 218.000 asker göndermesi ile ABD'nin Vietnam'a üç milyon asker göndermesi karşılaştırılır.

Bu koşullarda Batista'ya karşı savaşın niteliği, Blackburn'un da belirttiği gibi, Engels'in 1885'-de Vera Zasuliç'e yazdığı mektupta söylediklerine çok uygun düşer. "İstisnai durumlarda devrim *yapmak* bir avuç insan için de olanaklıdır, yani bir küçük itme tüm sistemin devrilmesine neden olur ve böylece kendisi fazla önemli olmayan bir eylem daha sonra kontrol edilmesi olanaksız olan patlayıcı güçleri serbest bırakır." Bu, Küba Devrimi'nin en etkileyici yanlarından birisidir. Arthur Schlesinger Jr, "*A Thousand Days*"de, Castro'nun 1959 güzünde Harvard'a konuşmaya geldiğinde öğrencilerinin sevincini şöyle anlatır: "Onların onda ne gördüklerini düşündüm, örgütlü insanların çağında, neşeyle sisteme meydan okuyan, bir düzine arkadaşını toplayıp yaşlı zayıf adamlar hükümetini devirmiş bir çağdaş insan."[30]

Robin Blackburn ve Hugh Thomas tarafından ortaya konulan savlar, Küba'nın istisna olduğunu kanıtlamada yeterince inandırıcı değildir. Ayrıntılı araştırmalar, Latin Amerika'nın diğer ülkelerinde Küba'nın tıpatıp aynı olmasa da benzer yapısal zayıflıkların varlığını pekala ortaya koyabilirdi. Hugh Thomas, her ne kadar "Küba Devrimi'nin kökeni, Küba şeker sanayinin durumunda aranmalıdır" diyorsa da, yine de "diğer ürünler açısından benzer koşulların diğer ülkelerde var olup olmadığı"na da bakılması gerektiğini de söyler.[31]

[29] Hugh Thomas, "Why Democracy Failed in Cuba", *Observer,* 9 Şubat 1964; "The Origins of the Cuban Revolution", *World Today,* Ekim 1963.

[30] Arthur Schlesinger Jr., *A Thousand Days*, André Deutsch, London, 1965, s. 199.

[31] Örneğin, bir Amerikalı yazar, "Latin-Amerika'daki tüm Castroist gerilla ayaklanmaları, Castro'nun Sierra Maestra'daki

Ama diğer yerlerdeki gerilla deneyiminin gösterdiği gibi –ve gerillalar bunu kabul ederler– eğer Kübalıların başarısı diğer yerlerde yinelenecekse, Engels'in sözüyle "bir küçük itme"den daha çok şeye gereksinim olduğu vargısına ulaşmak büyük olasılıkla doğru olacaktır. Bugüne kadar yapılan "itmeler"in niteliği, bu kitapta anlatılmaya çalışılmıştır.

1962'den sonra her ne kadar bazı gerilla hareketleri, özellikle Venezüella, Guatemala ve Kolombiya'da[32] yerel komünist partiler tarafından desteklenmişse de, Latin-Amerika'daki gerillaların ortodoks komünist partilerinden çok az yardım alabildiklerini baştan vurgulamakta yarar var. Gerçekte Latin-Amerika komünist partilerinin hiç biri, gerilla hareketini iktidarın ele geçirilmesi mücadelesinin temel öğelerinden biri ya da tek yolu olarak hiç bir zaman kabul etmediler. Hiç bir zaman bir gerilla oluşturmayı akıllarına bile getirmediler. Her zaman varolanları kullanmaya ya da denetime almaya çalıştılar. Ayrıca Venezüella dışta bırakılırsa, bir tek Latin-Amerika komünist partisi bile ülkede "devrimci bir durumun" var olduğunu kabul etmemiştir. Leninist saptamayı –ki ke-

çıkışı dahil, kahve yetiştirilen yerlerde ya da yakınlarında, dağlarda *minifundio*'ların [küçük topraklar] dağınık nüfusunun yaşadığı yerlerde ortaya çıkmıştır. Buralar toprak ağaları ile köylüler arasında dünya kahve fiyatlarının düşmesiyle şiddetlenen özgün çatışmaların olduğu yerlerdir." (Bolivya şüphesiz bir istisna oluşturur.) Yazar, istikrarlı yüksek dünya kahve fiyatlarının, gerilla savaşında "karşı-ayaklanma" yöntemlerinden çok daha fazla etkili olduğunu ileri sürer. (Norman Gall, "The Legacy of Che Guevara", *Commentary* (New York), Aralık 1967.)

[32] Kolombiya elbette bir istisnadır. *Violencia* dönemi boyunca Kolombiya Komünist Partisi –Liberal ve Muhafazakar partiler gibi–, kendi gerillalarına sahipti. Yine de bu, devrimci coşkunun göstergesi olmaktan daha çok, onların zamanın standartlarına ayak uydurmalarının bir örneğidir.

sinlikle Küba olayına uymaz– aşırı ölçüde daraltarak kullandıkları için, ülkelerinde devrimci durumun varlığını kabul etmeleri gelecekte de zayıf bir olasılıktır.[33]

Kıtadaki Çin yanlısı örgütler, silahlı mücadele için teorik coşkularına rağmen benzer bir pasif tutum içindeydiler ve büyük ölçüde böyle bir tutumu benimsemişlerdi. Ama Çin yanlısı gruplar seçim yolunu reddederken, Rus yanlısı partiler seçimleri merkez-sol bir adayı destekleme fırsatı olarak –seçimlere katılmaları yasaklandığı zamanlar hariç– hiç kaçırmadılar, ancak sonuç felaketti. 1958-1959'da Venezüellalı komünistler Rómulo Betancourt'un koalisyon hükümetini desteklediler; Betancourt resmi görev süresinin yarısına gelince hepsini hapse gönderdi. Peru'da, her ne kadar Fernando Beláunde Terry, komünistlerin desteğinde 1963 seçimlerini kazanarak başkan seçilmişse de, orduya onların adamı olmadığını göstermek için onlara karşı acımasız bir saldırı başlattı. Guatemala'da 1966 seçimlerinde komünistlerin desteklediği sivil başkan Méndez Montenegro'nun seçilmesinden sonra sağ şiddet olağanüstü artış gösterdi. Kolombiya'da Alfonso López Michelsen'in yönettiği ve komünistlerin desteklediği MRL (*Movimiento Revolucionario Liberal*/Devrimci Liberal Hareket), her zaman seçim sürecine sadık kalmıştır. Ne gerillaları, ne de peder Camilo Torres'in seçimleri boykot kampanyasını desteklememiştir.

Burası, Amerikalı yazar Ernst Halperin'in or-

[33] Lenin'e göre "devrimci durum", belli nesnel koşulların varlığına dayanır: eski yönetici sınıfların eskisi gibi yönetmelerini olanaksız hale getiren siyasal bunalım, kitlelerin koşullarının dayanılmaz biçimde kötüleşmesi ve gerçek kitle hareketlerinin yükselmesi.

taya koyduğu gibi, bu komünist partilerin "Latin Amerikan siyasal yapılanmasında kendilerine küçük bir korunak açma" yolunu bulmalarına ilişkin doğru bir eleştiri yapma yeri değildir. Ama, bu partilere ilişkin olarak Halperin'in teşhisine katılmamak da olanaksızdır:

> "(Bu partiler) az sayıda öğrenci ve işçi sınıfının pek azı tarafından takip edilen şehirli entelektüellerden oluşan küçük guruplardır. Hizmetlerini para karşılığında değil, kapalı toplantılar yapabilme, haber bülteni veya sanat gazetesi çıkarmak ve sendikalarda bir kaç köşeyi tutma izni gibi küçük politik lütuflar karşılığında kiraya veren profesyonel politikacılar tarafından yönetilirler. Bunlar para için her şeyi yapan insanlar değildir. Onların çürümüşlüğü daha sinsidir. Onlar para ile değil, fakat sadece onların ve takipçilerinin, proletaryanın insanlığın kurtuluşu için verdiği mücadelede 'öncü' oldukları hayalini yaşatacak asgari koşullar sağlanarak satın alınabilinirler."[34]

Bununla birlikte, –özellikle 1962'den sonraki 3-4 yılda– ortodoks komünist partilerinin kullanışlı bir politik taktik olarak silahlı mücadeleyi desteklediklerı durumlar ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Latin-Amerika komünist partilerinin Moskova'dan yönetildiğine inanmak modaysa da, her ülkenin deneyimi öylesine ayrıdır ki, Latin-Amerika'da komünist bir "çizgi" olduğu konusunda kesin bir vargıya varmak çok güçtür. Örneğin, Venezüella Komünist Partisi Nisan 1965'e kadar legal mücadeleye öncelik vermeye karar vermemişti. Kolombiya Komünist Partisi, Ocak 1966'da

[34] Ernst Halperin, "Peking and the Latin American Communists", *China Quarterly*, No. 29, Ocak-Mart 1967.

hala silahlı mücadeleyi destekliyordu ve Guatemala komünistleri Ocak 1968'e kadar gerillalardan ayrılmamışlardı. Bu kitap boyunca gözönünde tuttuğumuz dönemde, yine de, ortodoks komünist partilerinin silahlı mücadeleyi devrimci sürecin temel bir bileşeni olarak kabul etmekte –Küba Devrimi öncesinden başlayan– belirgin bir isteksizlik gösterdikleri gerçektir.

1960'ların başlarında komünistler için temel sorun, üç ayrı unsurdan oluşan tehlikedir: 1° Kendi saflarındaki Pekin yanlısı aşırılar; 2° Peru'da APRA ve Venezüella'da *Acción Democrática* gibi reformist partilerin başarısızlığından kaynaklanan bölünmeden ayrı örgütlerin ortaya çıkması ve 3° Ordu. Latin-Amerika'daki gerilla hareketlerinin kökeni, genellikle komünistlerin solunda siyasal programlara sahip bu ayrı örgütlere ya da ordu isyanlarına dayanır. Her ne kadar komünistler bireysel olarak onlara katılmış ya da yönetmişlerse de, onlar ortodoks komünist partilerinin bilinçli kararından kaynaklanmamıştır.[35]

1962 başlarında harekete geçen Venezüella gerillaları, büyük ölçüde 1960'da *Acción Democrática*'dan ayrılan MIR (*Movimiento de Izquierda Revolucionaria*/Devrimci Sol Hareket) tarafından örgütlenmiştir. Peru'da 1965'de başlayan gerilla hareketi, 1959'da APRA'dan ayrılanların kurduğu MIR tarafından örgütlenmiştir (Peru MIR'i, Komünist Partisi'ne açıkça hasımdı). Kolombiya'da da, 1965'de harekete geçen ELN (*Ejército de Liberación Nacional*/Ulusal Kurtuluş Ordusu), Komünist Partisi'nden daha çok liberal partinin eski Gaitanist kanadından muhalif unsurlarca oluşturulmuştur.

Venezüella gerillaları 1962'nin ilk aylarında

[35] Daha önce sözünü ettiğimiz gibi Kolombiya hariç.

harekete geçmişlerse de, FALN'ın (*Fuerzas Armadas de Liberación Nacional*/Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri) Şubat 1963'de resmen kurulmasından önce, Mayıs ve Haziran aylarındaki Carúpano ve Puerto Cabello askeri isyanları subayların gerilla saflarına büyük ölçüde katılmalarını sağlamıştır. Bir diğer askeri kökenli gerilla hareketi Guatemala'dakidir ve 13 Kasım 1960 isyanına –Kübalı kaçakların Domuzlar Körfezi çıkarması için eğitildiği CIA eğitim üssünü protesto eden– dayanır; bu isyancılardan iki subay Marco Antonio Yon Sosa ve Luís Turcios Lima, 1962'de MR-13 (*Movimiento Revolucionario 13 de Noviembre*/13 Kasım Devrimci Hareketi) gerillasını kurmuşlardır.

Bu değişik hareketlerin kaygısı, kendi denetimlerini yitirmekten çok komünistlerin kendilerinden bir çıkar sağlamasıdır. Özellikle de Venezüella ve Guatemala'da orduya ters düşmemek için büyük çaba göstermişlerdir. Onlar, yine de Küba deneyimini, komünistlerden bağımsız olarak iktidara ulaşan, –Küba Komünist Partisi üzerinde yıkıcı etki yapan– Castro'nun 26 Temmuz Hareketi'ni yinelemek istemiyorlardı. Parti temsilcisi Carlos Rafael Rodríguez, 1958 ortalarına kadar Sierra Maestra'da Castro'ya katılmadı ve devrimden sonra "eski muhafız" komünistler etkilerini korumak için yitirilmiş bir savaşı sürdürmüşlerdir.

Venezüella'da, örneğin 1962'de –Komünist Partisi'nin resmen silahlı mücadeleyi desteklemeye karar verdiği yıl– zafer kazanabileceklerini kanıtlayabilen devrimci gruplar kesin bir olanak olarak görülüyordu. Venezüellalı komünist Juan Rodríguez, Eylül 1967'de *World Marxist Review*'daki yazısında[36] durumu yalın biçimde ifade eder: "1962'de ülkede devrimci durum olgunlaşmıştı".

Ama aceleyle, "gerçekte devrimin zaferi için koşullar gelişmemişti" diye de ekler. Merkez Komite 1966'da hatasını kabul eder. Onlar, "hükümeti devirmek başlıca yönken, henüz böyle bir özelliğe sahip olmayan bir hareketi 'devrimci bir ulusal kurtuluş savaşı' gibi değerlendirmiş"lerdir.

1962 başında Betancourt'un çok partili koalisyonu tümüyle dağılmıştı. 1960'da MIR ayrılığı *Acción Democrática*'yı 14 milletvekilinden etmişti ve 1962'de Róman Jiménez'in başını çektiği 26 milletvekilinin ayrılmasıyla Betancourt parlamentodaki çoğunluğunu yitirdi. URD'nin (*Unión Republicana Democrática*/Cumhuriyetçi Demokratik Birlik) üç bakanı, 1960'da San José'de OAS'ın Küba'yı kınama kararına Venezüella'nın katılmasını protesto etmek için Betancourt'tan ayrılmışlardı. 1962'de, Venezüella'nın en önemli liderlerinden ve Pérez Jiménez'e karşı Karakas'tan mücadeleyi yöneten Fabricio Ojeda parlamentodan istifa etmiş ve gerillaya katılmıştı. Ayrıca ateşli bir anti-komünist olan Betancourt, MIR ve Komünist Partisi'nin faaliyetlerini yasaklayarak, Komünist Partisi içindeki aktif unsurların ekmeğine yağ sürdü. Legal faaliyet özgürlüğünün etkin biçimde engellendiği koşullarda, Aralık 1962'de toplanan VKP'nin 4. Plenum'unda* resmen silahlı mücadeleyi destekleme kararı alınması sürpriz değildi. (Yeri gelmişken, garip olan, tarihçiler, Peru APRA'sının sözüm ona temsil ettiği anti-emperyalist davaya büyük ihanetini bugüne kadar tümüyle görmezlikten gelmişken, *Acción Democrática*'nın

* *Plenum*: Tüm üyelerinin katılımıyla yapılan merkez komite toplantısı. -Ed.

[36] Juan Rodríguez, "The New in the Political Line of the Communist Party of Venezuela", *World Marxist Review*, Eylül 1967.

böylesine sert kararı hepten gözden kaçırmalarıdır. İki yıl içinde kendi partisini destekleyenlerin yarısını kaybeden Betancourt'un, Pérez Jiménez'i deviren halk hareketine ihaneti, Haya de la Torre'nin ihanetiyle karşılaştırılabilir.)

Venezüella partisinin gerillaları destekleme kararını almasına, aynı dönemde Latin-Amerika komünist partilerinin saflarında olduğu gibi, onların saflarında da silahlı mücadeleyi savunan aktif unsurların ayrılıp Pekin yanlısı örgütlere katılmalarının neden olduğu sanılabilir. Çin, dünya komünist partilerinden ayrılınması kararını 1963 sonlarında aldı. (Bu karar 1963 Aralığında *People's Daily*'de ("Halkın Günlüğü") yayınlanan "Herşey İkiye Bölmek İçin" başlıklı Chu Yang'ın konuşmasında açıklanmıştır.)

Bu Pekin yanlısı gruplar hemen nasıl genişlediler? Bazılarına göre, Ocak 1964'de Pekin yanlısı Peru Komünist Partisi'nin kuruluş konferansı –Latin-Amerika'da kurulan ilk partidir[37]–, Moskova yanlısı eski partinin Merkez Komite üyelerinin *çoğunluğu* tarafından toplanmış ve konferansa 17 yerel komitenin 13'ünün temsilcileri katılmıştır. Konferansta Komünist Gençler Birliği'nden gözlemciler de yer almıştır. Bolivya'da parti 1965'de ayrıştı. Sovyet yanlısı kaynaklar, Merkez Komitesi'nin 44 üyesinin dokuzunun ayrıldığını ve ayrılanların ülkenin üç bölgesinde güçlü olduklarını kaydeder. Yeni grup, Rusya yanlısı partinin bölge komitelerinin olduğu 14 bölgenin altısında eşde-

[37] Gerçekte Çin yanlısı bir parti bu tarihten önce kurulmuştur. Brezilya'da, SBKP'nin 1956'daki 20. Kongresi'nin yaptığı politika değişikliğini kabul etmeyen Stalinist bir grup –ve 1961'de Brezilya partisinden ihraç edilmişlerdir–, Şubat 1962'de Pekin'in mali desteğiyle kendi partilerini kurmuşlardır. Bkz. Ernst Halperin, "Peking and the Latin American Communists".

ğer örgütler kurmuştur. Parti yönetiminin *çoğunluğu* –ki içlerinde genel sekreter de vardır– Çin yanlısı örgüte katılmışlardır. Diğer ülkelerdeki aynlığın boyutları bilinmemektedir, ama benzer boyutta olduğunu varsayabiliriz.

Çin, 1968 Ocağında Latin-Amerika'da "on ülkede" Maoist yönelimli "Marksist-Leninist partiler ve örgütler" kurulduğunu ilan etmiştir. Ama pratikte bu grupların tanınmasında çok ihtiyatlı bir yol izlemiştir. Sadece Brezilya, Peru ve Kolombiya'daki partiler resmen Pekin tarafından tanınmıştır. Bu yüzden Sovyetler Birliği ile ayrılık Çin yanlısı kesimin devrimci faaliyetlerinde bir artış anlamına gelmemiştir. Onların devrimci hedefleri, büyük ölçüde Ruslarla ayrılığı sağlamak olmuştur.

Gerçekte, Moskova yanlısı partilerden en militan üyelerin çekilmesine yol açan ayrılığın asıl sonucu, legaliteyi savunan ve silahlı mücadeleyi terk eden ortodoks komünist partilerinin sağa sapmalarıdır. Bir kez ayrıldıktan sonra komünist partileri için iç tehdit olmaktan çıkan *Pekinciler* bölme çalışmalarını tamamlamışlar ve bugün ortodoks komünist partilerinden daha çok kıtadaki Küba yanlısı hareketleri ve gerillaları tehdit eden, özsel olarak zayıf ve bu konularla ilgilenmeyen bir konuma gelmişlerdir. Pekin yanlısı gruplar, 1964 sonlarından beri Küba çizgisine karşı sürekli düşmanca tutum takınmışlardır. Kolombiya, Peru ve Bolivya'da gerilla hareketlerine sadece karşı çıkmakla kalmamışlar, Çin yanlısı Arnavutluk Komünist Partisi'nin 1967 Plenum'unda Kolombiya delegeleri Latin-Amerika'da Castro karşıtı bir cephe oluşturulması çağrısı da yapmışlardır.[38] Bu bağlamda not düşelim ki,

[38] Bkz. Bolivya Komünist Partisi'nin Pekin yanlısı kanadı-

Çin Komünist Partisi, bugüne kadar *Comandante* Guevara'nın ölümüne ilişkin ne açıklama yapmıştır, ne de üzüntü belirtmiştir.

Etkin biçimde etkisizleştirilmiş Pekincilerin dışında, devrimci bilginin kaynağı gibi görülen ortodoks komünist yönetime tek önemli muhalefet gerillalardan, bazı MIR'cilerden ya da eski subaylardan, Venezüella, Kolombiya, Guatemala ve Bolivya'da olduğu gibi Komünist Partisi Merkez Komitesi üyelerinden geldi. Kaçınılmaz ve can alıcı olan tartışma, gerilla gruplarının şehirlerden mi, yoksa kırlardan mı yönetileceği tartışmasıydı. (Régis Debray'ın yazılarında uzunca tartışılmıştır.) Daha enerjik biçimde silahlı mücadeleyi desteklemeye hazır komünist partiler olsaydı, bu sorun asla böylesine keskin biçimde ortaya çıkmazdı.

Gerçek şu ki, ortada Venezüella Komünist Partisi'nin Nisan 1965'deki 7. Plenum'unda aldığı legal mücadeleye öncelik verme kararı vardır. Kıtadaki diğer partiler sonraki üç yıl içinde bunu izlediler. Venezüella partisinin bu tutumunun sonucu iki önemli gerilla lideri, Fabricio Ojeda –*Unión Republicana Democrática*'nın eski üyesi– ve Komünist Partisi'nden Douglas Bravo Aralık 1965'-de kırlarda gerilla için siyasal bir yönetim oluşturdular. Komünist Partisi'yle tüm ilişkileri kestiler ve Mayıs 1966'da Bravo resmen Merkez Komite'den çıkartıldı.

nın lideri Oscar Zamora'nın "Fidel Castro'ya Açık Mektup"u, *Los Tiempos* (Cochabamba), Temmuz 1968. Bu mektup, gerilla mücadelesinin başlatılmasında Bolivya'daki Rus yanlısı partinin yardımına güvendikleri için Fidel ve Guevara'ya saldırır. Ocak 1968'de Kolombiya'da yeni bir gerilla hareketi, *Ejército Popular de Liberación* (Halk Kurtuluş Ordusu) adıyla faaliyete geçmiştir. Kendileri Çin yanlısı olduklarını açıklamışlarsa da, Çinliler onunla ilgileri olduğuna ilişkin hiç bir açıklamada bulunmamışlardır.

Venezüella Komünist Partisi'nin, özgün bir anda, Nisan 1965'de silahlı mücadeleye karşı kararı neden aldığı tam olarak açık değildir. Politika değişikliğinin olası nedenlerinden birincisi, o ana kadar şehirlerde ve kırlarda gerilla eylemlerini destekleyen Venezüella MIR'ın içinde ortaya çıkan ayrılıktır. MIR'in en önemli üyesi ve 1963'den beri cezaevinde bulunan Domingo Alberto Rangel, dışarı çıktığında silahlı mücadelenin terk edilmesini savunmaya başlamıştır. Bu, komünistler için, artık komünist olmayan sol gruplardan ciddi bir muhalefetle karşılaşmayacaklan anlamına geliyordu. İkincisi, Aralık 1964'de yeni Venezüella devlet başkanı Raúl Leoni'nin "rehabilite olan" komünistler için yeni bir politika başlatması ve şiddet yöntemlerini kullanmayı durdurdukları koşullarda onlara normal faaliyetlerini yürütme iznini vermesidir. 1963 Aralık seçimlerine katılmaları yasaklanan komünistler legaliteye dönmelerine izin verilmesi için can atıyorlardı. Bu yılların, silahlı mücadeleyi destekleyen Venezüella komünistlerinin en önemli liderlerinin cezaevinde bulundukları yıllar olduğunu da eklemek gerekir.

Kolombiya partisi, biraz istisna olarak 1967'ye kadar silahlı mücadeleyi savunmuştur. Bu, Marquetalia "bağımsız cumhuriyeti"yle bağlantılı özgün koşullardan kaynaklanır. Komünist Partisi Marquetalia'nın savunmasını üstlenmiştir, çünkü *Violencia*'nın ortaya çıkardığı köylü liderlerin komutanı Tiro Fijo olarak bilinen Manuel Marulanda'dır ve o da parti Merkez Komite üyesidir. Dolayısıyla, ordu 1964'de Marquetalia'yı yok etmek için harekete geçince ve Marulanda da savaşı sürdürme niyetini açıklayınca, Komünist Partisi onu desteklemek zorunda kaldı.

İzleyen yılın ocağında, Küba'dan esinlenen

ELN (*Ejército de Liberación Nacional*/Ulusal Kurtuluş Ordusu) eyleme geçmişti ve başlangıç aşamasında hayatta kalarak bir dizi başarılar sağladı. Bunların içinde en önemli psikolojik zafer, 1965 sonunda rahip Camilo Torres'in onların saflarına katılmasıydı.

ELN'in gelişeceği ve kendi denetimlerinin dışına çıkmak üzere olduğu korkusu Komünist Partisi'ni 1966'da Marulanda'nın köylülerini resmen FARC (*Fuerzas Armadas Rebeldes de Colombia*/ Kolombiya İsyancı Silahlı Kuvvetleri) içinde toplamaya yöneltti. Bu karar, Kolombiya Komünist Partisi'nin Ocak 1966'daki 10. Kongresi'nde alındı. Katılanların %48'ini köylülerin oluşturduğu bu kongrede, "ülkemizdeki devrimci sürecin gereksinimi olan ... silahlı eylemin yönetimi kırsal alanlarda merkezileştirilmiş"tir. En az dört gerilla lideri Merkez Komitesi üyesiydi. Bu önemli karar, ELN'nin yönetim dağlarda olmalıdır görüşünün kabul edilmesi gibi görünmektedir. Elbette FARC'ı ilgilendiren siyasal kararlar şehirlerdeki mücadeleyi de içeriyordu, ama Kolombiya Komünist Partisi, La Paz'dan doğrudan denetimi dışında bir politik-askeri komutanlığın olmasını reddeden Bolivya'daki eşdeğerinden daha esnekti. Aynı şekilde Guatemala Komünist Partisi de 1968'e kadar silahlı mücadeleyi terk etmemiştir.

Diğer taraftan Peru partisi, hiç bir zaman gerillalara ilgi göstermemiştir. Bu, kısmen troçkist Hugo Blanco'nun potansiyel gerilla hareketiyle ve daha sonra anti-komünist APRA'nın mirasını sahiplenen Peru MIR'inin desteklediği Luís de la Puente'nin girişimleriyle açıklanabilir.

Değişik ülkelerdeki komünist partilerinin çok farklı tutumları, Moskova'da çizilmiş bir ana planı takip etmedikleri izlenimini vermektedir. Sovyet-

ler Birliği Komünist Partisi (SBKP), 1964 sonlarına kadar gerilla hareketlerini desteklemeye yönelik makul ve uygun bir yol bulmaya çalışıyor gibi görünmüştür. 1964 Ağustosunda, SBKP'nin teorik yayın organı *Communist*'te silahlı mücadelenin desteklendiğine ilişkin yazılar yayınlamıştır. Latin-Amerika komünist partileri, Aralıkta Havana'da yapılan toplantıda kıtadaki devrim savaşçılarını, özellikle Venezüella, Kolombiya, Guatemala, Honduras, Haiti ve Paraguay'dakileri destekleme konusunda istemeyerek de olsa anlaşmışlardır. Ancak 1965'de Ruslar bu düşünceye karşı çıktılar. Onların düşüncesini neyin değiştirdiği çok spekülatif bir konudur. Kasım 1964'de Kuruşçev'in düşüşüyle ilgili olabilir. Belki de Çin'le en büyük ayrılık konusu olan ABD'yle iyi ilişkiler geliştirmeyi istedikleri için böyle bir değişikliğe gittiler.

Gerilla hareketlerinin üçüncü ve son dönemi, Ocak 1966'daki *Tricontinental Konferansı*'ndan sonraki yıllarda, sadece komünist partilerin desteğinin kesilmesiyle değil, aynı zamanda önemli bir program değişikliğiyle de nitelenebilir.

O zamana kadar, sadece gerilla savaşına ve gerilla *foco*'sunun devrimci koşulları yaratabileceğine ilişkin vurguyu değil, aynı zamanda burjuvaziyi karşıya almama isteğini de ifade eden Küba örneğini izlemenin yeterli olduğuna ilişkin genel inanç vardı. Orta sınıflar, Küba'da olduğu gibi, potansiyel bir devrimci güç olarak görülüyordu. Hemen hemen tüm gerilla grupları, bu anlamda Küba'nın yolunu izlemenin olanaklı olduğuna inanıyordu. Ulusal burjuvazinin erdemlerine inanan komünistlerle geçici ittifak yapmak da bunun içindeydi.

Bu düşünceye karşı ilk isyan, Guatemala'da Yon Sosa'dan geldi ve Aralık 1964'de yayınladı-

ğı, çok katı bir sosyalist program ortaya koyan ve burjuvaziyle her türlü ittifakı reddeden "*Birinci Sierra de las Minas Bildirgesi*"yle ortaya çıktı. Bildirge troçkistlerin etkisi altında yazılmıştı ve Mart 1965'de komünistlerle ayrılığa neden oldu. Guatemala gerilla hareketi iki yıldan daha uzun süre troçkistler ve komünistler olarak bölündü.

Burjuvazinin desteğinin alınması ya da taraf-sızlaştırılmasının olanaklı olduğu inancına sahip görünen son hareket, 1965 sonlarında felaketle sonuçlanan Peru MIR'idir. Camilo Torres de benzer bir yanılsamaya sahip görünmektedir.

Ama Aralık 1965'de Venezüella Komünist Partisi'nden ayrılan ve kırlarda yeni bir yönetim kuran Douglas Bravo ve Fabricio Ojeda'nın eylemiyle bu konumdaki kırılma açık hale geldi. Yeni örgütün (FALN/FLN) yayınladığı ilk belgelerin birinde şu bölüm yer almaktadır:

> "Bugün, örneğin Küba'da olanlar kesinlikle aynı biçimde yinelenemez. Kurtuluş hareketleri, ne sürpriz etmenini, ne de eski zamanların umutla beklenen tutumlarını hesaba katamaz.
>
> Emperyalizmin hatalarından ders alması ve devrim yolunu yapabildiğince engelleyebilmesi bir yana, Latin-Amerika devrimci yolunun sonunun sosyalizm olduğu konusunda ulusal burjuvazi uyanmıştır da. Bir diğer ifadeyle, herkes biliyor ki, kıtayı etkileyen hastalıklar sadece sosyalist önlemlerle tedavi edilebilir, öyle ki bir burjuva devriminin başlangıcını konuşuyor olsak bile, gerçekte sosyalizme yönelim uzun süre ertelenemez. Bu koşullar altında, Latin-Amerika'daki durum konusundaki iddialar, büyük ölçüde çekinceyle karşılanmalıdır. Brezilya'da olanlar göstermiştir ki, bugün burjuvazi, hareketin daha başlangıç aşamasın-

da terk ettiği geleneksel devrimci rolünü oynayamaz.[39]

Bu durumda, Latin-Amerika mücadelesini, 'uzun savaş' olarak adlandırılan düşünceden daha farklı düşünmek yüzeyseldir. Küba başarısını Venezüella'nın kopya edebileceğini düşünmek, ülkenin özgün koşullarını gözden kaçırmak demektir, durumun doğru bir tahlilini yapmaksızın körce hareket etmektir."

1960'ların ortalarında gerillalar, kendilerini Latin-Amerika'nın ve dünyanın ABD'ye karşı mücadelesinin bir parçası olarak görüyorlardı. Onlar, mücadele zafere ulaşmadıkça Latin-Amerika'da ya da başka yerlerde sosyalist ya da ulusal programın gerçekleşemeyeceğine inanıyorlardı. Bu yüzden bu yeni gerillalar komünistlerden sadece taktik konusunda (silahlı mücadele) değil, aynı zamanda program olarak da ayrıydılar. Komünistler emperyalizmden muğlak biçimde söz ederler, ama Guevara'nın *Tricontinental*'e yazdığı mektupta işaret ettiği gibi, "emperyalizmin yıkılmasından söz edildiğinde, bunun başını belirlemek zorundayız, bu da ABD'den başkası değildir".

İlk gerillalar ulusalcı terimlerle konuşurlardı: onların yabancı müttefikleri genel olarak sosyalist dünya ve özel olarak yeni radikal üçüncü dünya ülkeleriydi – Cezayir, Kongo ve Tanzanya. Mücadele daha da yoğunlaştığında, silahlı devrimlerin içinde yer alan hareketleri kendilerinin müttefiki olarak kabul ettiler. Baktıkları yabancı başkentler sadece Havana, Hanoi ve Pyongyang'tı.

Mücadelenin enternasyonalizmi yaşamsal

[39] 1964'de Brezilya'da João Goulart'ın sol reformist "burjuva" hükümeti, ABD elçiliğinin onayıyla Mareşal Castelo Branco tarafından devrildi.

öneme sahipti. Bunu, sözünü ettiğimiz belgede Venezüella FALN/FLN'si, "biz, aynı zamanda pek çok yerde ve düşmanın en yoğun olduğu yerlerde ona darbe vurmak için eski ve denenmiş ilkelere geri dönmeliyiz. Bunlar İspanya'ya karşı yürütülen mücadelede başarıya ulaşmış olan taktiklerdir" diye ifade eder.

Ve Guevara son mektubunda, Vietnam'la dayanışmanın tek biçiminin onun yanında savaşmak olduğuna işaret eder: "Sorun, kurbana başarı dilemek değil, onun yazgısını paylaşmaktır; zaferde ya da ölümde onunla birlikte olmaktır". Küba'nın yolunu izlemeyi öneren Guevara, son yazılarının hiç bir yerinde bundan söz etmez. "Halkın izleyeceği yol Vietnam'ın yoludur; bu yol, Amerika'nın izleyeceği yoldur" diye yazar.

Debray, doğal olarak, okuyucusunun Küba deneyimine daha yakından bakmasını istemiştir. Ama silahlı mücadelenin benimsenmesine ilişkin savlarını desteklemek için fazlaca yapacağı bir şey yoktur. Özsel olarak Debray, önce gerillaların, Küba'nın yaptığı gibi, eski komünist partinin yerini alacak olan kendi öncü partilerini yaratmaları gerektiğini kanıtlamaya çalışır; ikinci olarak, eski silahlı kuvvetlerin imhasına vurgu yapar, ki bu, Küba Devrimi'nin en önemli ayırıcı özelliğidir de.

İlk dönemde –en azından Ekim 1962'ye kadar– devrimcinin karşılaştığı tek sorunun, devrimi başarma, yani iktidarı ele geçirme sorunu olduğuna inanılırdı. Sonra Sovyet iktidarının koruması altında toplumda devrimci dönüşüm sağlanacaktı. Ama Latin-Amerika'daki Sovyet çıkarlarının sınırlarını gösteren Küba füze krizi sonrasında "uzun savaş" vurgusu öne geçti ve nihai zafer kazanıldığında dışardan gelecek saldırılara karşı kendi-

ni savunabilmek için gerilla mücadelesine uygun bir toplum tipi yaratılmasından söz eden düşünceler ortaya çıktı. 1966'da Guatemalalı gerilla lideri César Montes, "Halkı şimdiden daha sonraki zamanlara hazırlamalıyız; daha sonra sosyalizme geçiş daha az güç olacaktır" şeklinde ifade eder bunu.

Gerilla liderlerinin daha sonraki durumlara ilişkin değerlendirmelerinden ve Debray'ın yazılarından görüleceği gibi, yeni gerilla kuşağı, gerilla savaşını, sadece ayrı grupların büyük ölçüde anlaştıkları belirli hedefe ulaşmanın en iyi aracı olarak savunmadılar. Daha doğrusu, bu hedef, solun diğer politik örgütlerince paylaşılmamıştır. Gerçekte gerillalar, gerilla savaşıyla ulaşılabilecek tek bir hedeften söz ediyorlardı. Bu tutum, bilinçli ya da bilinçsiz Franz Fanón'a aittir. Franz Fanón, şiddetle, devrimci mücadeleyle yeni bir toplum tipinin yaratılması arzusuna vurgu yapar. Marshall McLuhan, yöntemi program olarak yorumlar.

Bu son dönem, Küba'nın Latin-Amerika gerilla hareketlerine ilgisinin artmasıyla aynı zamana rastlar. Amerikan iddialarına göre, Kübalıların Latin-Amerika'nın diğer yerlerindeki yıkıcı girişimleri devrimin ilk aylarından daha fazladır. ABD iddiasını çok sağlam olmayan kanıtlarla üretmiştir. Amerikalı araştırmacılar bu konudan özenle uzak durmuşlardır.

Küba'nın komünist dünya ile ilişkileri konusunda çok sayıda kitap çıktıysa da, Castro'nun Latin-Amerika politikalanna ilişkin hiç bir şey yazılmamıştır. İlgilenenler için not edelim ki, geçmiş on yıllardaki ABD politikası her ne kadar Latin-Amerika'daki kurtuluş hareketlerini ezmeyi hedeflemişse de, ABD'de bu hareketlere ilişkin ciddiye alınabilecek tek bir çalışma bile yoktur. Bu

yüzden Amerikalı vergi mükellefleri hakkında hiç bir şey bilmedikleri hareketleri ezmesi için kendi ordusuna para öder.

Devrimin ilk yıllarında Castro'nun güney komşularının yakınmasına neden olmamak için kendisini sıkıntıya sokması bunun kanıtıymış gibi görünür. Castro'nun görkemli propaganda konuşmaları –özellikle iki Havana Bildirgesi–, mülksüzleştirilenlerin oligarşileri yakın zamanda devrileceği kehanetinde bulunur. 1960'da And dağlarının Güney Amerika'nın Sierra Maestra'sı olmasını önerdi. Devrimciler esin kaynağı olarak Havana'ya akın ettiler ve şüphesiz pek çoğu para ve eğitim aldı. Ama bütün bunlar, sürgündeki devrimci grupların yıllardır kendi ülkelerine zaferle geri dönecekleri günlerin planlarını yaptıkları Karayipler çerçevesinde yer aldı. Genellikle hükümetler, bu faaliyetleri görmezlikten geldiler, devrimci girişimler başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra da kendileriyle olan bağlantılarını aceleyle inkar ettiler. 1954'de Castillo Armas, Honduras'tan Guatemala'ya girdi; 1956'da Castro, Meksika'dan Küba'ya çıkarma yaptı; ve 1961'de Kübalı sürgünler Guatemala'dan gelerek Küba'ya saldırdılar. Castro, Meksika hükümetinden yardım almamıştı, ama Venezüella'daki Amiral Wolfgang Larrazábal hükümetinden bir uçak dolusu silah aldı.[40]

Meksika'da Fidel'in güçlerini eğiten İspanya Cumhuriyet ordusu generali Alberto Bayo, Küba devrimcileriyle ilk karşılaştığındaki düşüncelerini şöyle anlatır:

[40] Görünen o ki, bu silahlar büyük öneme sahip değildir. Fidel'e göre, "Birliklerimiz Aralıkta (1958) Santiago de Cuba'ya ulaştıklarında, Camilo Cienfuegos ve Ernesto Guevara'nın kolları Santa Clara'nın önemli bir parçasını ele geçirdiklerinde, 150 silah gönderdiler." (Castro, 10 Ağustos 1967 tarihli konuşması.)

"Düşünce olanaksız görünüyordu. Ben, Franco'yu, Somoza'yı, Trujillo'yu, Pérez Jiménez'i, Peron'u, Carias'ı, Odria'yı, Batista'yı, Stroessner'i, Rojas Pinilla'yı ve başkalarını devirmek için gerilla örgütlemeyi hayal eden ütopik idealistlerle binlerce tartışma yaptım, konuşmalar sigara dumanı gibi havada kaybolup gitti."[41]

Ama bazıları, Fidel gibi başarıya ulaşamasalar da, kendi uzun yolculuklarını başlattılar. Castro iktidara geldiği zaman, kendi kökenlerini zorlukla da olsa reddedebildi. Nikaragua'da Somoza'ya, Santo Domingo'da Trujillo'ya ya da Haiti'de Duvalier'e saldırmak için Küba'dan yola çıkmak isteyen devrimcileri zorlukla geri çevirebildi. Kuşkusuz onların faaliyetlerini görmezlikten geldi, ama bölgede halk desteğine sahip olan bir başka hükümet daha azını yapmazdı. Panama'ya yönelik bir saldın olduğunda –üç diktatör rejimden en az güvenilmez olanı– Castro açıkça olayı kınadı.

Latin-Amerika devrimine Küba desteği, bu yüzden, ilk yıllarda belli ölçülerde sınırlıydı. Castro normal diplomasiyi tercih etti. 1959'da kendilerine yaptıkları yardım için Venezüella halkına teşekkür etmek için Karakas'a uçtu. Kendi politikasını açıklamak için ABD'ye gitti. Buenos Aires'de bir konferansa katıldı. 1961'de Che Guevara, "*İlerleme İçin İttifak*"ın oluşturulduğu Punta del Este toplantılarında hazır bulundu; Arjantin başkanı Frondizi ve Brezilya başkanı Quadros'la görüştü. Bu zamanlarda Kübalıların burjuva rejimleriyle birlikte çalışmaya karşı önyargıları yoktu.

Ama aynı yıllarda ABD, Küba'yı ablukaya ala-

[41] General Alberto Bayo, *Mi aporte a Ja Revolución Cubana*, Ejército Rebelde, Havana, Ocak 1960.

rak sıkıştırmaya başladı ve OAS (Amerikan Devletler Örgütü) kararlarıyla Latin-Amerikalı müttefiklerini kendisi gibi davranmaya ikna etti. Diplomatik ve ticari ilişkiler kesildi. Küba giderek tecrit edildi.

Rejim, 1963-64'de, Latin-Amerika'daki devrimci hareketleri özendirme konusundaki olasılığın daha da büyüdüğünü gördü. Hükümet içinde bazıları, Küba'nın ayakta kalmasının anakıtada başanlı bir devrimin boyutlanna bağlı olduğunu düşünmeye başladı. Küba için kıtadan kopmak, Sovyetler Birliği'ne –kilometrelerce ötede– tehlikeli bir biçimde bağımlı olmak demekti. Ve Ekim 1962 nükleer krizi, Rusya'nın desteğinin bir sınırı olduğunu göstermişti.

Ama Kübalılar gerillalarla olan ilişkilerini genişlettiklerinde, desteğin düzeyi hala çok küçüktü. 1967'de ABD Temsilciler Meclisi'nin alt komitesi, "isyancı gruplara Kübalıların doğrudan desteğiyle ilgili dört örnek" bulabilmiştir.

> "Kasım 1963'de, Venezüella'nın batısında ele geçirilen tonlarca silah ve mühimmat kesin olarak Küba'nın izlerini taşıyordu.
>
> 1966 Şubat-Eylül arasında Guatemalalı isyancılara sağlanan küçük silahların büyük bir bölümü, Meksiko ve Guatemala-Meksika sınırındaki Tapacula'dan Kübalıların desteğindeki şebeke tarafından sağlanmıştır. Bu şebeke daha sonra Meksikalı yetkiler tarafından çökertilmiştir.
>
> Temmuz 1966'da bazılannın Küba'da eğitim aldığı 20-30 silahlı asi, büyük olasılıkla Küba'nın sağladığı bir tekneyle Venezüella sahillerine çıkmıştır.
>
> 8 Mayıs 1967'de Venezüella'ya gizlice yapılan çıkartma, doğrudan Küba ordusuyla ilişkiyi kanıtlayan ilk örnektir. Küba silahlı kuvvet-

lerinin iki üyesi öldürülmüş ve ikisi ele geçirilmiştir."[42]

Ocak 1968'de ABD Senatosu Diş İlişkiler Komitesi için hazırlanan bir raporda yer aldığı gibi, Küba'nın finansal katkısının boyutlan da çok sınırlıdır:

> "Yayınlanmış kaynaklardan, Küba'nın doğrudan ya da dolaylı olarak Latin-Amerikalı isyancılara yaptığı yardımın tam bir özetini yapmak olanaksızdır. Bunu yapmaya çalışmayacağız. Yine de iki iddia söz konusudur. Biri, ABD ve Latin-Amerika'da bazıları, Küba yardımlarının parasal değerini abartmaktadır. Bunlar büyük ölçüde, Sovyetler'in Kübalılara yıkıcı faaliyetleri için açık çek verdiği asılsız varsayımından yola çıkmaktadır. Soyvetler bu amaçlar için bazı yardımlar yapmış olsa da, durumla ilgili kanıtlar, onların doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerine kolayca boyun eğecek ajanlar aracılığıyla fon dağıttıkları iddiasına dayandırılmaktadır...
>
> Castro'nun parasal katkısı küçüktür. Venezüella, Guatemala ve Kolombiya'daki yıkıcı gruplar, para sağlamak için soygunlar ve adam kaçırma eylemleri yapmak durumunda kalmışlardır. Castro daha fazlasını vermek istemiyor değildir, ama bunun masraflarını karşılayacak mali gücü yoktur. Castro, Venezüella'ya üç gemi dolusu malzeme göndermiştir, ama bunlar, kaynakların eksikliğinden yakınan FALN için çok sınırlı bir ateş olanağı sağlamıştır.
>
> Küba, diğer yardımlardan daha çok Latin-Amerikalıların eğitim ve propaganda faaliyetlerine olanak sağlamıştır... Castro hükümeti, özellikle Bolivya ve Venezüella'daki gerillalan

[42] *Communist Activities in Latin America,* 1967, Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesi'nin raporu, Temmuz 1967, s. 7.

bulundukları alanda eğitmek ya da yol göstermek için bir kaç kişi de göndermiştir."[43]

Yine de Ocak 1966'da *Tricontinental Konferansı* sırasında Küba kıtasal devrimi destekleyeceğini açık dille ifade etmiştir. 8 Mayıs 1967'de Venezüella'ya çıkan gruptan dört Kübalının yakalanışından bir yıl sonra, Küba Komünist Partisi mümkün olan en güçlü dayanışma çağrısıyla onları sahiplenmiş ve sorumluluğunu üstlenmiştir:

> "Onlar devrimci hareketlere yardım ettiğimiz için bizi suçluyorlar. Gerçekte, biz, her zaman olduğu gibi dünyanın her yerindeki emperyalizme karşı mücadele eden tüm hareketlere yardımcı oluyoruz ve yardımcı olmayı sürdüreceğiz."[44]

Latin-Amerika gerilla hareketleri için yeni oluşan bu Küba coşkusu, Ruslar ve ona bağlı yerel komünist partilerinin barış içinde bir arada yaşama ve ABD ve kıtanın güneyinde onun temsilcisi hükümetlerle *uzlaşmanın* erdemlerinden söz etmeye başladıklarında kendisini daha fazla dışa vurmaya başladı. Castro ile Venezüella Komünist Partisi arasındaki ünlü tartışma, Venezüellalı komünistlerin Ağustos 1967'de Havana'da toplanan

[43] *Survey of the Alliance for Progress: Insurgency in Latin America*, Prof. David D. Burks tarafından ABD Dış İlişkiler Komitesi için hazırlanmış bir araştırma, Indiana University, Ocak 1968, s. 5-6.

[44] Bkz. "When Castro's Men and Communists Fall Out" ve "Charting the Revolutionary Course", *Guardian*, 1-3 Ağustos 1967. Şüphesiz bu, ilk zamankinden çok farklı bir tutumdur. 1961'de Punta del Este'de Guevara, "Biz, ABD'nin bizi suçladığı gibi kendi örneğimizi ihraç etmeyeceğimiz sözünü veremeyiz, çünkü bir örnek, sınırların ötesinde bir ruh konusudur, manevi bir unsurdur ve manevi öğeler sınırları geçebilirler. Ama Latin-Amerika ülkelerinin herhangi birindeki savaşta kullanmak için silah sevk etmeyeceğimizin güvencesini verebiliriz." diyordu.

OLAS (Latin-Amerika Dayanışma Örgütü) konferansından dışlanmasına yol açtı.

Şili Sosyalist Partisi, *Tricontinental*'de yeni, Latin-Amerika'ya özgü, kıtadaki devrimci hareketleri birbirine bağlayacak olan bir örgütlenmenin yaratılmasını önerdi. Bu öneriye konferansta yer alan komünist delegeler şiddetle karşı çıktılar ve Castro da karşıydı. Ama Castro, sadece böyle bir yeni örgütlenmeye gereksinme olduğu konusunda Şili sosyalist lideri Salvador Allende'nin savlarıyla ikna oldu. Yine de bu yeni örgütün –OLAS– oluşturulması 18 aydan fazla zaman aldı.

Kıtadaki 27 komünist ve devrimci grubun katıldığı (Venezüella, Brezilya ve Arjantin komünist partileriyle Çin yanlısı partiler dışında) OLAS Konferansı, silahlı mücadeleyi savunan devrimcilerin ortodoks komünist hareketlere karşı duydukları düşmanlığın evrimi açısından da, Amerikalı siyah lider Stokeley Carmichael'in Havana'da bulunuşuyla üçüncü dünyanın devrimci örgütlerinin ilk kez ABD'deki en radikal hareketle bağlantı kuruşu açısından da önemliydi.

OLAS'la ortaya çıkan coşkunun büyük bölümü Bolivya *foco*'sunun varlığına dayanır. Che Guevara'nın mücadelede yer alışı çok fazla bilinmiyorduysa da, konferansın varolmayan esin kaynağıydı. Che, OLAS'ın onursal başkanı seçildi. OLAS onunla kimlik kazandı, onun ölümüyle yaşamaya devam etmesi oldukça zordu.

Konferansdan ve Guevara'nın ölümünden sonraki yıllar, Latin-Amerika'da komünistler ile devrimciler arasındaki tartışmanın şiddetini alıp götürdü. Onlar, kızgın olmaktan daha çok kederli biçimde ayrı yollarda gidiyorlar. Ama bu, derin ve feci bir bölünme; gerillaların –kendi insan gücünü başka yerde bulamayacağı için– komünistle-

re ve komünistlerin de –devrimcilik iddiasını başka biçimde sürdüremeyeceği için– gerillalara ihtiyacı var.

BİRİNCİ KISIM
GUATEMALA'DA
ASKERLER VE KÖYLÜLER

César Montes

BİRİNCİ BÖLÜM
ARBENZ'İN DÜŞÜŞÜ VE GERİLLALARIN KÖKENİ

"Hükümettekiler değil, sadece Albay Arbenz bizim dostumuzdu."
Guatemalalı bir köylü

Haziran 1954'de anayasaya uygun olarak seçilmiş olan Guatemala başkanı Jacobo Arbenz Guzmán CIA tarafından devrildi. Latin-Amerika gerilla hareketlerinin tarihi, daha doğrusu Latin-Amerika'nın çağdaş tarihi, bu önemli olaya gönderme yapmaksızın anlaşılamaz. Arbenz'in devrilmesi, Latin-Amerika'da ılımlı bile olsa ekonomik ve toplumsal reformlara girişen bir hükümetin ABD'nin düşmanlığını kazanacağını –en azın-

dan daha sonraki devrimci kuşaklara– göstermiştir. ABD'nin, istediğinde istediği hükümeti devirebildiği koşullarda hiç bir devrimci hareketin başarı umuduna sahip olamayacağı efsanesini yaratmıştır.[1]

Bu efsane, dört buçuk yıl sonra Küba Devrimi bunun yanlış olduğunu kanıtladığı zaman yıkılmıştır. Bu, belki de Castro'nun zaferinin Latin-Amerika'nın diğer yerlerinde yarattığı en önemli sonuçlardan birisidir; ABD'nin yenilmez olmadığı ve ona başarıyla meydan okunabileceği tehlikeli inancını yaratmıştır. Ama Albay Arbenz'in devrilmesinden on bir yıl sonra, 1965'de hükümeti devirmek için ABD'nin Santo Domingo'yu işgali, "*İlerleme İçin İttifak*" söylemine rağmen ABD'nin radikal değişimler bir yana, en ılımlı olanlarına bile hoşgörü göstermeye hazır olmadığını bir kez daha gösterdi. Belki de bu efsane, efsane değildi.

Kıtadaki devrimciler 1954 Guatemala deneyiminden önemli dersler çıkardılar. Onlar, zenginleri mülksüzleştirerek köylülere ve yoksul sınıflara devrimde sağlam bir yer vermeyen, yani sonuna kadar götürülmeyen bir devrimin, başarısızlığa uğrayabileceğinin de beklenmesi gerektiği sonucuna ulaştılar.[2]

[1] Devrimci hükümeti devirmek her zaman gerekli değildir. ABD, önce Paz Estenssora ve daha sonra Siles Zuaso tarafından yönetilen 1952 Bolivya devrimini içten yıkmıştır.

[2] Che Guevara, Ağustos 1960'da Havana'da toplanan Latin-Amerika Gençlik Kongresi'nde Arbenz'in başarısızlığının önemini şöyle açıklar: "Biz, Jacobo Arbenz'e, sömürgeciliğe karşı korkusuzca sesini yükselten ilk Latin-Amerika ülkesinin başkanına büyük saygı duyuyoruz. Etkin ve cesur bir tarım reformuna girişen bu ülke, köylü kitlelerinin umutlarını dile getiriyordu. Aynı zamanda demokrasinin ne sonuçlar verdiğinin örneğini bize verdikleri için, hükümetin üstesinden gelemediği zayıflıkların nasıl aşılabileceğini doğru değerlendirme olanağı sağladığı için ona şükranlarımızı sunuyoruz. Bu, konunun köküne inme-

Albay Arbenz, diktatör Jorge Ubico'yu deviren 1944 Guatemala devriminin varisiydi. Bu devrim önemli reformlar yapmışsa da, mülksüzleştirmeye çok az başvurmuş, zengin ve güçlülere geniş ölçüde hoşgörü göstermiştir. Kutuplaşmış bir toplumda zenginlerin iktidarı bir tehdittir, karşı-devrim kaçınılmazdır. Ve ABD'nin desteğiyle karşı-devrim, devrimden çıkan olan insanlar kendilerini savunacak durumda değillerse başarısız olmayabilir.

ABD'nin Arbenz'e kızgınlığının nedenini Dışişleri Bakanı John Foster Dulles 25 Mayıs 1954'de verdiği bir demeçte açıklamıştır.

İlkin, diyor Dulles, Guatemala, Mart 1954'de OAS'ın kabul ettiği "uluslararası komünist hareket tarafından her hangi bir Amerikan devletinin politik kurumlarının uluslararası komünist hareket tarafından denetlenmesi ya da ele geçirilmesi, Amerikan devletlerine karşı bir tehdit oluşturur, Amerika'nın barışını tehlikeye düşürür" kararına karşı oy kullanan tek Latin-Amerika ülkesidir. İkinci olarak, Guatemala, 1947 Rio Savunma Anlaşmasını –bu anlaşma tüm Latin-Amerika ordularının ABD'nin denetimi altına alınmasını güvenceye almaktadır– onaylamamıştır. Ve üçüncü olarak, Başkan Arbenz, Doğu Avrupa'dan silah satın almıştır.

mize ve tek bir hamlede iktidar sahiplerinin ve onların uşaklarının kafalarını uçurmamıza izin veriyor." Guatemala'nın ana dersi, devrim sürecinde eski ordunun ortadan kaldırılmasıdır. Sadece 1952 Bolivya devrimi ve Küba Devrimi, gerçekten orduyu yok etmiştir. Guatemala Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Arbenz'in başarısızlığını tahlil eden Haziran 1955 tarihli bir belgesinde, açıkça "eski ordu olduğu gibi dururken devrimci değişimleri sağlamlaştırmaya çalışma hatasına düşüldüğü" ifade edilir. (Alain Joxe, *El conflicto chino-soviético en América Latina*, Arca, Montevideo, 1967, s. 35.)

Bu son suçlama kesinlikle Arbenz'in hatası değildi, çünkü onun hükümeti, Amerikan hükümetinin müttefiklerinin çoğunu ikna ederek ortak ettiği ABD ablukasının kurbanıydı. Örneğin İngiliz Dışişleri Bürosu 18 Temmuz 1954'de yaptığı açıklamada, "Majestelerinin hükümeti Guatemala'ya silah satışlarını şiddetle kınar ve bir süre için bu ülkeye silah ihracatı için lisans talepleri geri çevrilecektir" demiştir.[3]

Bu sırada ABD'nin Guatemala'nın iç işlerine karışmasına yönelik eleştirilerin çoğu, Amerikan hükümetini harekete geçiren baş nedenin, Guatemala ekonomisinde anahtar rolü oynayan *United Fruit Company*'nin ekilmeyen topraklarının kamulaştırılmasına kızgınlığı olduğunu kabul eder.[4] Sonradan konunun iç yüzünün anlaşılmasının rahatlığıyla da olsa, Soğuk Savaş süresince ABD dış politikasının niteliğini belirleyen körce komünizme güvensizlik ve ideolojik kinlerinin, dışişlerinin eylem kararlarında küçük ABD şirketlerinin küçük talihsizliğinden çok daha önemli bir etmen olduğu teşhisini koymak daha uygun görünmektedir. John Foster Dulles, Arbenz'in "komünizme hoşgörülü" olduğunu düşünür; bu yüzden müdahale etmek için daha başka kanıta gereksinme yoktur.

Gerçekte ise, ne Albay Arbenz, ne de onun öncülü Juan José Arévalo, ne komünisti, ne de

[3] *Keesings Contemporary Archives*, s. 13777. İngiltere teknik olarak ambargoyu desteklemiştir.

[4] Gerçekte bu tartışmaya rengini veren, Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in bakan olmadan önce Guatemala hükümetiyle *United Fruit Company* arasında savaş öncesi bir anlaşma yapan hukuk şirketinin bir üyesi olması ve eskiden *United Fruit Company*'nin başkanı olan kardeşi Allen Dulles'in de CIA şefi olmasıydı.

sosyalizm sempatizanı. Arbenz'in *United Fruit* şirketini öylesine sinirlendiren toprak reformu, örneğin, kapitalist çiftçiliğin koşullarını iyileştirmeye uygun biçimde düzenlenmişti.[5] Ama gerek Arbenz, gerek Arévalo, ABD'den asgari düzeyde politik olarak bağımsız olmaya çalışmışlardır. Bunun için onların "devrim"i durdurulmuştur.

CIA'nın Guatemala başkan adayı, Arbenz'in zafer kazandığı 1950 seçimlerindeki başarısız aday Albay Carlos Castillo Armas'tır. O, daha önceki başarısız *darbenin* de örgütleyicisidir. 1954 Haziran ortalarında Honduras'tan ülkeyi işgal eden Castillo Armas, Arbenz rejimini devirmekte fazlaca zorlanmamıştır.[6] Arbenz'i destekleyenlerden biri, Ernesto Guevara adındaki bir Arjantinliydi ve rejimin işgalci güçleri kovmak için işçi ve köylüleri silahlandıracağını umuyordu.[7] Ama Arbenz, böylesine bir devrimci eylemi yapmak için yeterli ateşe sahip değildi; Haziran sonunda albaylar cuntasına yol açmak için uysalca istifa etti.

Arbenz'in devrilmesiyle Guatemala'da uzun bir karşı-devrimci hükümet dönemi başladı. Bir

[5] "Devrimin tarım reformunun amacı, feodal kırsal mülkiyeti ve ondan türeyen üretim ilişkilerini tasfiye etmek, tarımda kapitalist yöntem ve üretim biçimini geliştirmek ve Guatemala'nın sanayileşmesinin önünü açmaktır." Bkz. *Tenencia de la Tierra y desarrollo socio económico del sector agricola en Guatemala*, Comite Interamericano de Desarrollo Agricola (CIDA), Panamerican Union, 1965.

[6] Gerilla savaşı konusunda bir yazar, Castillo Armas'ın işgal ordusunun gerilla kolu gibi olduğunu ve onun başarısını, genel olarak gerilla savaşının başarısı olarak kabul eder. Bkz. Andrés Cassinello Pérez, *Operaciones de Guerrillas y Contra-guerrillas*, Madrid, 1966, s. 154.

[7] Guevara, Şubat 1954'den itibaren Guatemala'daydı ve Arbenz karşıtı güçler için "ajitatör" olarak bilinmesi için yeterli bir süredir. Arbenz'in düşüşünden sonra Arjantin elçiliğinde bir ay zorunlu olarak sığınmacı olarak kaldı. Bkz. Ricardo Rojo, *Mi amigo el Che*, Ed. Jorge Alvarez, Buenos Aires, 1968, s. 59-71.

muhabirin bir kaç yıl sonra yazdığı gibi, "bazı şeyler Castillo Armas'ın ateşli bir demokrasi taraftarı olmadığını daha iyi gösterir. Armas, toprak reformunu sürdürmek yerine, Arbenz rejimi tarafından kamulaştırılan 1,5 milyon *acre** toprağın hemen hemen hepsini büyük toprak sahiplerine geri vererek pek çok köylünün öfkesine yol açtı."[8] Bu, ilerde gerillaların gelişmelerini sağlayacak olan koşulları yaratan, Arbenz'in sınırlı toprak reformunun tersyüz edilmesiydi.

Ama Castillo Armas, darbesinin sonuçlarını görecek kadar yaşamadı. 22 Temmuz 1957'de hükümetin komünistlerle bağlantısı olduğunu iddia ettiği kendi korumalarından biri tarafından öldürüldü. Başkan Eisenhower, Castillo Armas'ın ölümünü "ulusumuz ve özgür dünya için büyük bir kayıp" olarak niteledi.

20 Ekimde yeni başkanlık seçimi yapıldı. Eski yargıtay üyesi yargıç Ortiz Pasareli seçimi kazandı. İkinci sırada yer alan General Miguel Ydígoras Fuentes seçimin geçersiz olduğunu ilan etti. 19 Ocak 1958'de yapılan ikinci seçimi General Miguel Ydígoras Fuentes kazandı. İlk seçimler çok adil bir seçim değildi, ne komünistlerin ne de solcu Devrimci Parti'nin katılmasına izin verilmemişti. Ama ikinci seçimde Devrimci Parti'nin katılmasına izin verildi. Onlar da hukukçu Mario Méndez Montenegro'yu aday gösterdiler ve çok da azımsanmayacak bir oy aldı.[9] Ydígoras büyük ölçüde Méndez'in oylarının bölünmesi sayesinde kazandı.

* *Acre*, 0,4 hektarlık İngiliz alan ölçüsü.

[8] Dan Kurzman, *Washington Post*, 13 March 1966.

[9] Méndez Montenegro, 1954 sonrasındaki dönemde merkez solun en tanınan kişisiydi. Oysa kendisi 1949'da Arévalo'ya karşı girişilen darbenin yöneticilerinden birisiydi.

ABD, 1960'da Guatemala'nın iç işlerine yeniden karışmaya başladı. Başkan Eisenhower, yardımcısı Nixon tarafından Nisan 1959'da, "hem komünizm konusunda, hem de komünist öğreti konusunda inanılmaz ölçüde toy"[10] olan Fidel Castro'nun Küba rejiminin potansiyel tehdit haline geldiği konusunda uyarıldı. Bu nedenle 17 Mart 1960'da Latin-Amerika'ya yaptığı kısa bir geziden sonra Küba'yı yok etme mekanizmasını harekete geçirdi. Aşağıdaki paragraf kendi otobiyografisinde yer almaktadır.

> "CIA'ya yakın bir zamanda kendi ülkelerine geri dönmelerinin daha kolay olacağı Guatemala'da Kübalı sürgünlerin eğitimini örgütlemeye başlaması talimatını verdim. Sürgünde yaşayan Kübalıların kendi içlerinden sürgün hükümetinin başı olarak kabul edilecek birisini seçmeye yönelmedikleri için daha özgün bir planlama olanaklı değildi."[11]

Washington'daki Guatemala büyükelçisi Carlos Alejos'un Guatemala'nın en ücra köşesinde büyük kahve plantasyonlarının sahibi ve başkan Ydígoras'ın en önde gelen destekçisi olan Roberto adında bir kardeşi vardı. Roberto Alejos, CIA ile başkan arasında aracılık eden baş kişiydi ve CIA'nın operasyonları için bir üs olarak Helvetia de Retalhuleu'daki kendi kahve çiftliklerinden birisinin kullanılabileceğini önerdi. Kübalı sürgünler pilot, kılavuz kaptan, dümenci ve iletişim uzmanları olarak burada eğitildiler ve sonraki yıllarda Küba'nın işgali için hazırlık eğitimleri verildi.[12] Arthur Schlesinger Jr., Kennedy yıllarına iliş-

[10] Dwight D. Eisenhower, *Waging Peace,* Heinemann, London, 1966, s. 523.

[11] Dwight D. Eisenhower, *Waging Peace,* s. 533.

kin anısını şöyle aktarır:

> "Yağmur mevsimi başladı ve onlar denizden beş bin feet yükseklikteki çamurlu volkanik bir arazide kendi kamplarını kurmaya başladılar. Boş zamanlarda, II. Dünya Savaşı sırasında Japonlara karşı gerilla örgütlemiş bir Filipinli albay onları eğitiyordu."[13]

Ama bir süre sonra Guatemala'da –ama dışarda değil– herkesin oldukça iyi bildiği bu faaliyetler, Guatemala ordusunda tam fikir birliği bulunmamasına rağmen ordunun onayıyla yürütülüyordu.[14] Fidel Castro'ya (ki bu aşamada henüz Marksist-Leninist olduğunu açıklamış değildi) özel olarak bir düşmanlık duygusu taşımayan ulusalcı subaylar, Küba'nın işgali için sıçrama tahtası olarak Guatemala'nın kullanılması için bir neden görmüyorlardı.[15] Özellikle Retalhuleu üssünün Guatemalalı askerlerin eğitiminden çok, kötü amaçlar için kullanılmasından hoşnut değillerdi.

Bu nedenle bir *darbe* planlandı. Albay Rafel

[12] David Wise-Thomas B. Ross, *The Invisible Government*, Jonathan Cape, London, 1965, s. 23-29.

[13] Schlesinger, *A Thousand Days*, s. 206; ayrıca Haynes Johnson, *The Bay of Pigs*, New York, 1974.

[14] Ekimde Quezaltenango'da bir grup öğrenci Castro karşıtı Kübalıların ve Kuzey Amerikalıların Guatemala toprakları üzerinde Küba'nın işgali için hazırlık yaptıklarını açıkladı. (*New York Times*, 26 Ekim 1960.) Kasımda Prof. Ronald Hilton'un *The Nation and the Hispanic American Report* makalesine rağmen, Guatemala'nın Küba'nın işgali için sıçrama tahtası olarak kullanıldığı bir sonraki yıla kadar geniş ölçüde bilinmiyordu. *New York Times*'ın, 8 Nisan 1961'de bir gizli üssün varlığından söz etme cesareti göstermesi işi bozmuştur.

[15] Başkan Ydígoras, 14 Mayısta bundan sonra gerilla savaşı eğitiminin Guatemala silahlı kuvvetleri tarafından sürdürüleceğini açıkladı. Küba ile diplomatik ilişkiler Nisan ayında kesildi. *New York Times*, 15 Mayıs 1960.

Sessen Pereira yönetiminde bir askeri ayaklanma Guatemala kentinin dışındaki Fort Matamoros kışlasında 13 Kasım 1960 gecesi başladı. Bunların arasında iki genç teğmen, Marco Antonio Yon Sosa ve Luís Augusto Turcios Lima da vardı. Turcios aynı zamanda Petén bölümünde çalışıyordu ve ayaklanmaya yardım etmek için kente geri dönmüştü. Ayaklanma, esas olarak Kübalı sürgünlerin ve CIA'in Guatemala'yı Küba'ya karşı bir operasyon üssü olarak kullanmasını engelleme amacı taşıyordu. Ama ulusalcı subaylar ordu ve hükümet içindeki yolsuzlukları ve kötü yönetimi sona erdirmeyi de umuyorlardı.

Guatemala'da eğitilen Kübalı sürgünlerin varlığını Turcios daha sonra şöyle açıklıyordu: "Bu, bizim ulusal egemenliğimizin utanç verici bir ihlalidir. Niçin izin verilmişti? Çünkü bizim hükümet bir kuklaydı." Ama o ayaklanmaya katılmasının asıl nedenini, "geleneksel genç subaylardan biri olmak; yolsuzlukları ortadan kaldırmak; orduda yapısal değişiklikler olmasını istemek; bunun dışında gerçekten farklı hiç bir şey yoktu"[16] şeklinde ifade eder.

Hükümet, her ne kadar isyanı Mario Méndez Montenegro'nun desteklediğini söylediyse de, gerçekte tipik bir ulusalcı subay isyanıydı. İsyan, politik ve askeri huzursuzluğun doruk noktasıydı. Bir yıldan daha fazla bir zamandır Guatemala kentinde bombalar patlıyordu ve sol grupların uzun bir süredir başkan Arévalo'nun savunma bakanı ve Arbenz sonrası hükümetlere açıkça muhalefet eden Albay Carlos Paz Tejada'yla temas halinde olduğu söyleniyordu.[17]

[16] Alan Howard ile görüşme, *New York Times*, 26 Haziran 1966.

Kaçınılmaz olarak başkan Ydígoras, "Küba'nın finanse ettiği ve örgütlediği muhalefet"i suçladı ve eski başkan Arbenz'in 2 Ağustosta Havana televizyonuna gelecekte Küba'ya yerleşmek istediğine ilişkin yaptığı açıklamayı (o güne kadar Uruguay'da sürgünde yaşıyordu) bu iddiasına kanıt olarak kullandı.[18]

Fort Matamoros'daki Albay Pereira'nın yüz kişiden oluşan isyancı grubu, bir albay ile bir yüzbaşıyı öldürüp, hükümet açıklamasına göre, "beraberlerinde askerlerini ve teçhizatlarını alarak" kaçtılar.[19]

Diğer grup Zacapa'daki askeri üssü ve başkente 150 mil uzaklıkta Atlantik kıyısındaki Puerto Barrios muz ihracat limanını ele geçirmeye çalışıyordu. Onlar Zacapa kışlasına geldiklerinde, Adolfo Gilly'e göre 800 köylü onları karşıladı ve "hükümete karşı savaşmak için silah istediler. Bu, ne planda yer alıyordu, ne de köylüleri silahlandırmayı düşünmedikleri için isyancılar tarafından öngörülmüştü".[20] Guatemala hükümeti de durumun hassasiyeti nedeniyle Washington'la sürekli bağlantı halindeydi.[21]

Dışişleri Bakanı Cristian Herter'den öğrenildiğine göre, durum "iyi değil"di. Başkan Eisenhower (daha sonra anımsadığı kadarıyla), "eğer Guate-

[17] *New York Times*, 23 Temmuz 1960.

[18] Arbenz, 27 Ocak 1971'de Meksika'da öldü.

[19] *New York Times*, 14 Kasım 1960.

[20] Adolfo Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala", *Monthly Review*, Mayıs 1965, s. 14. Bu yazı Guatemala gerilla hareketleri için önemli bir kaynaktır. *Monthly Review*'da ikinci yazı haziran 1965'de yayınlandı. Adolfo Gilly, köylünün rolüne romantik bakan Uruguaylı bir troçkisttir. 1969'da Meksika'da tutuklandı.

[21] John Gerassi, *The Great Fear in Latin America*, Colber Books, New York, 1966, s. 184-85.

mala yardım talebinde bulunursa, gecikmeksizin harekete geçmeliyiz. Şu anda Kübalı sürgünler Guatemala'da eğitiliyor ve Guatemala hükümetini devirme girişimine Castro'nun kendi güçlerini gönderme olasılığını da düşünmeliyiz."[22] kararına vardı. Bu nedenle beş ABD gemisi Guatemala kıyılarına yanaştı. Aynı zamanda Retalhuleu üssündeki pilot olarak yeni eğitilmiş Kübalı sürgünler subay isyanının bastırılması için yardıma çağrıldı. Onlardan bir grup bir uçakla Puerto Barrios havaalanına indirilmeye çalışıldı, ama karşı ateşle püskürtüldüler.[23] Başka bir grup, havadan kenti ve havaalanını bombaladı. Karayolları, Guatemala ordusunun bir bildirisine göre, isyancılara malzeme getirecek Küba uçaklarının inmesini önlemek için bombalandı.

Bu koşullarda isyan çok uzun süremezdi. 17 Kasımda Başkan Ydígoras, Guatemala kentindeki başkanlık sarayının balkonundan zafer kazandıklarını ilan etti:

> "Biz kandırılmış askerlere merhametli davranacağız, ama hain subaylara yasalan tam olarak uygulayacağız. Castro'dan para alan bu ihanetin yöneticilerini affetmeyeceğiz. Onlan burada affetmediğimiz gibi, ne Honduras'ta, ne de başka bir yerde gizlenemeyeceklerdir."[24]

Ama ucu ucuna kurtuldu. *Christian Science Monitor* muhabiri Aralıkta Guatemala kentinden şöyle yazıyor:

> "Gerçek şu ki, isyancılar, hükümet isyanı öğrenmeden önce iki garnizonu ele geçirebildiler ve ağır silahlarla donatılmış hükümet güç-

[22] Eisenhower, *Waging Peace*, s. 613.
[23] Wise-Ross, *The Invisible Government*, s. 33.
[24] *Le Monde*, 19 Kasım 1960.

lerinin onları geri alması dört gün sürdü. Daha fazla yorum yapmaya gerek yok. Bu, pek çok kişinin sandığından daha büyük bir hoşnutsuzluk olduğunu gösterir. Buradaki pek çok kişi, ABD deniz kuvvetlerinin kıyılarda bulunmasının, Küba'dan yardım alarak isyandan yararlanacağı varsayılan yerel komünistlerin gözünü korkutmak gibi bir amaç taşımadığına inanıyor."[25]

Ama başarısızlığın sorumlusu da isyancıların kendisidir. Adolfo Gilly'e göre, gizli grubun yeminli üyeleri olan 150 yönetici ve subay yılın başlarında komployu kurmaya başlamışlardı, ancak 13 Kasımdaki isyana sadece 45'i katılmıştır. Onların arasında politik olarak daha gelişkin olanlar dört yıl sonra başarısızlığın nedenlerine ilişkin bir yazı yayınladılar.

> "Askeri başansızlığın nedeni, hareketin politik yöneliminin kapsamının çok sınırlı oluşuydu; öyle ki askeri liderler kendilerini harekete geçiren amaçları ve niçin savaştıklarını yeterince kavramadıkları için, büyük bir silah deposunun ve bir askeri bölgenin denetimine sahip olunması hiç bir şey ifade etmiyordu."[26]

Askeri bozgunla ve ele geçenlerin idam edilme olasılığıyla yüzyüze gelindiğinde, isyancı subaylar dağlara çekildi ve arkasından yurtdışına gittiler. Yon Sosa Honduras'a geçerken, Albay Perei-

[25] İsyan, Başkan Ydígoras'ın Kübalı sürgünlerin Guatemala'da eğitilmesine izin vermenin politik hikmetini bir kez daha düşünmesinde etkili olmuştur. Mart 1961'de Roberto Alejos, başkan Kennedy'ye gönderdiği bir mektupta, sürgünlerin Nisan sonlarında ülkeden çıkartılmasını rica etmiştir. Onlar ayın ortasında Küba'ya gitmek için ülkeyi terk etmişler ve ünlü Domuzlar Körfezi'nde yenilmişlerdir.

[26] MR-13'ün isyanın dördüncü yıldönümü açıklaması.

ra Meksika'ya kaçtı; Turcios Lima, El Salvador'un yolunu tuttu.

Son ikisi dört ay süren sürgünlükten sonra Alejandro de Leõn'la birlikte Guatemala'ya geri döndüler, rejime karşı mücadeleyi sürdürmenin yollarını aramaya başladılar. Adolfo Gilly, Guatemala'daki gerilla hareketinin kökenini anlatırken, dağlara kaçan bazı subayların köylüler tarafından nasıl iyi karşılandıklarına ilişkin bazı ayrıntılardan söz eder. Örneğin Alejandro de León'u bir köylü gizlemiş ve korumuştur. "Köylü ona doğru koştu, gerçekten isyancı subaydı ve ona eve girmesini söyledi. O gece yağmur yağıyordu ve evde yiyecek yoktu. Barakasının duvarlarındaki odunları söküp yarmaya başladı. 'ateşi hemen yakarım. Kuru odunum yok ve sen sırılsıklamsın. Yarın duvan onarabilirim'."[27] Honduras'taki Yon Sosa ve El Salvador'daki Turcios Lima köylülerle karşılaştıklarında benzer deneyimlere sahiptiler. Gilly'nin hikayeleri geleneksel tarih anlatımından daha çok propaganda niteliğinde görülse bile, Guatemala ordusundan isyancı subayların giderek sol gerillalara nasıl dönüştüklerini açıklamaktadır da.

> "Tıpkı Honduras ve El Salvador'da olduğu gibi Guatemala'da da, diye yazıyor Gilly, köylüler kendilerini etkilemeye ve kazanmaya çalışan isyancılara yardım ettiler ve korudular. Köylülerin bu çabası sadece onlarla dayanışmada bulunmaktan ibaret değildi. Aynı zamanda kendilerinin toprak mücadelesine müttefikler kazanmak ve liderler bulmaktı. Köylüler yüzyıllardır bunu pek çok asi savaşçılara tekrar tekrar yaptılar ve yapmayı da sürdürdüler.

[27] Adolfo Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala", I. Bölüm, s. 15.

Pek çok isyancı buna yanıt vermedi, ama çabaları boşa gitmedi. Hemen olmasa da zaman içinde bazılarını etkiledi. Yon Sosa, Alejandro de León ve onlann *compañero*'ları hemen karar vermediler, köylüler onları yavaş yavaş kazandılar."[28]

Bu sırada Asteğmen Turcios Lima 19 yaşındaydı. 23 Kasım 1941'de doğmuştu, ve kendi ifadesiyle orta sınıfın alt kesiminden bir aileden geliyordu. Babası saat tamircisi, annesi de bir büroda çalışıyordu. Daha çocukken babası ölmüştü. 1966'da Turcios'la yapılan bir röportajda annesinin "gerici" olduğunu söylemiştir. Annesi 1954'de ABD'nin Castillo Armas'ın isyanını desteklemesini doğru buluyordu.[29] Turcios önce özel katolik okuluna ve daha sonra devlet meslek kolejine gitti.

Annesi subay olmasını istiyordu ve onu 15 yaşında politeknik okuluna, yani Guatemala askeri akademisine gönderdi. 1959'da ikinci asteğmen rütbesiyle mezun oldu. 1959-60 arasında altı ay ABD'de Georgia'daki Fort Benning *ranger* eğitim okuluna gitti.

Ona ABD'deki deneyimi sorulduğunda, "askeri açıdan çok iyiydi" diye yanıtlar. Bir başka röportajda, "Bizim bir subay kulübümüz, 425 gramlık Teksas bifteğimiz, iyi elbiselerimiz ve iyi donanımız vardı. Çok da para veriyorlardı, her ay 150 dolar anneme gönderiyordum. Ne kaygım olabilirdi ki?" diye anlatmıştır.[30]

Gerçekten de Guatemalalı gerillaları onla-

[28] Adolfo Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala", I. Bölüm, s. 16.

[29] Henry Giniger ile röportaj, *New York Times*, 18 Mart 1966.

[30] Alan Howard ile röportaj, *New York Times Magazine*, 26 Haziran 1966.

rın askeri kökenlerini hesaba katmaksızın anlamak çok zordur. 1966'da Turcios'la röportaj yapan Amerikalı gazeteci Alan Howard onun ulusalcı bakış açısını şöyle anlatır:

> "Turcios asıl olarak askeri onur için savaşan bir askerken, kendini birden politik liderlik konumunda buldu. Eğer bir *alter ego*su (özbenlik) varsa, Lenin, Mao ya da Castro'dan daha çok Coolidge ve Hoover başkanlığı dönemlerinde ABD denizcileriyle savaşan Nikaragualı general Augusto Sandino'dur. Onun yazılarını okumuş ve ona hayrandır."[31]

Teğmen Yon Sosa, Turcios'tan üç yaş büyüktür ve Çin kökenlidir. ABD askeri eğitiminden –Panama Kanalı'ndaki Fort Gulick'te– geçmiştir, ama etkilenmemiştir. Bunu bir röportajda şöyle anlatır: "Panama'da öğrendiklerimin çok azı işe yarar şeylerdi diyebilirim. Çünkü kurslar gerçeği fazlaca anlatmıyordu. Pek çok şeyi dağda, emperyalizme karşı savaşırken öğrendim."[32]

Turcios Lima, 1961'deki kurs süresince "ne düşündüklerini anlamak için" pek çok politik parti lideriyle de görüşme yaptı. Temmuzda yasaklanmış olan Guatemala Komünist Partisi'nin (PGT/ *Partido Guatemalteco del Trabajo*/Guatemala İşçi Partisi) liderleriyle görüşene kadar kimseden etkilenmedi. "Onlar diğerlerinden ayrıydı", diye anlatıyor birkaç yıl sonraki röportajda, "halkı gerçekten önemsiyorlardı". Turcios, bu ilk tanışmadan sonra kendi askeri isyancı grubu ile PGT arasında "yakın işbirliği"nın başladığını anlatır. Ama

[31] Adolfo Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala", I. Bölüm, s. 16.

[32] Adolfo Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala", II. Bölüm, s. 31.

bu, komünistlerin Turcios'u destekleyenlere egemen olduğu anlamına gelmez. Bu aşamada gerillaya katılan bir gerilla lideri Camilo Sánchez şunları anımsamaktadır: "Sadece komünistlerle değil, devrimciler, katolikler ve rejimi devirmek ve daha adil bir düzen kurmaktan başka amacı olmayan kişilerle karşılaştım".[33]

Mücadelenin bu ilk aşamasında bile Turcios ve Yon Sosa hareketinin üyeleri sürekli tehlike içinde yaşıyorlardı. PGT ile politik görüşmeler sürerken Temmuz 1961'de Alejandro de León siyasi polis tarafından yakalandı ve polis şefi Ranulfo González Ovalle tarafından katledildi. Adolfo Gilly'nin anlattığına göre, "Alejandro de León'un öldürülmesi şok etkisi yaptı... muhalefet partileriyle yapılan görüşmelerin sona erdirmesinde ve gerilla savaşına başlama kararı alınmasında güçlü bir etmen oldu". Ayrıca Aralık 1961'de kendi topraklarının üzerinde silahlı mücadeleyi başlatmaları için onlara destek vermeyi öneren köylülerin baskısı etkili olmaya başlamıştı.

Gerçek şu ki, bir kaç yıl önceki isyan yüzünden yasadışı oldukları için fazlaca da seçenekleri yoktu. Kırlarda yakalanmadan hayatta kalmak şehirlerden daha kolaydı. Karşılaştıkları köylüler –özellikle 13 Kasım sonrası kaçış sırasında– kentlerdeki politikacılardan daha dostça davranmışlardı. Küba örneği de gerilla hareketinin mantıklı bir seçim olduğunu gösteriyordu. Böylece Yon Sosa ve Turcios Lima burjuva politikacılarıyla yaptıkları görüşmeleri terk ettiler ve dağlara çıktılar.

[33] Camilo Castaño, "Avec les guerilles du Guatemala", *Partisans*, No. 38, Temmuz-Eylül 1967, s. 150.

İKİNCİ BÖLÜM
GERİLLALAR EYLEME GEÇİYOR

"6 Şubat 1962 ülkemizde gerilla savaşının bilinçli başlangıcını işaret eder. Bu gerilla savaşı, köylülüğün politik ve toplumsal desteğiyle, başlangıçta kırsal bölgede küçük, sofistike olmayan, düzensiz askeri gücün yürüttüğü silahlı mücadeledir."

César Montes

Çok az bir hazırlıktan sonra Şubat 1962'de Luís Trejo Esquivel ile birlikte Yon Sosa ve Turcios Lima'nın küçük gerilla güçleri Sierra de las Minas'taki Izabel dağlarında eyleme başladılar. Ölen yoldaşlarının ve 1960 başarısız isyanının anısına kendilerine *Alejandro de León Gerilla Hareketi-13 Kasım* adını verdiler. Gerillalar yayınladıkları duyuruda şöyle diyorlardı:

"Ülkemizde demokrasi uzun süredir tarihe karışmıştır. Hiç kimse demokrasinin olmadığı bir ülkede yaşayamaz. Bu yüzden ülkemizde değişim istemi yükselmiştir. Artık bu yolda ilerleyemeyiz. Ydígoras hükümetini devirmek zorundayız ve onun yerine insan haklarına saygılı, ülkemizi sıkıntılardan korumanın yol ve araçlarını arayan ve kendi öz saygısıyla dış politika izleyen bir hükümet kurmalıyız."

Duyuru, Guatemala halkını mücadeleye katılmaya çağırıyor, zorbalığa ve utanca bir gün bile katlanılamaz olduğunu ilan ediyordu.[34]

Zaman uygun görünüyordu. Daha sonraki gerilla liderlerinden César Montes, "ulusal çarpışma halk isyanı için koşulları olgunlaştırmıştır" diye yazıyordu.[35] Her zaman olduğu gibi ortaya çıkan ilk toplumsal grup üniversite öğrencileriydi. Öğrencilerin huzursuzluğu geçen Aralıktaki kongre seçimlerinde başlamıştı. Seçimlerde kongre üyelerinin yarısı yenilendi ve hükümet Guatemala kentindeki dört senatörlüğün ancak birisini kazanabilirken, kırsal bölgelerde ezici çoğunlukla kazandı. Seçimlerde geniş ölçüde hile yapıldığı şüphe götürmez bir gerçek.

Seçim sonuçlarıyla ortaya çıkan kriz atmosferi, gizli polis şefi Ranulfo González'in 22 Ocak günü evine giderken yoldan geçen bir arabadan açılan ateş sonucu öldürülmesiyle daha da yükseldi. Başkan Ydígoras hemen sıkıyönetim ilan etti ve eylemin "Küba'dan yönetilen marksizmin hizmetindeki Guatemalalı ve uluslararası silahlı adamların" işi olduğunu söyledi.[36]

[34] Bu duyuruya ilişkin tek kaynağı, *Hsinhua News Agency*'de (20 Şubat 1962) bulabildim. Dolayısıyla İngilizcesi çok kötüydü.

[35] César Montes, "Una ruptura logica y necesaria", *Funto Final*, No. 53, 23 Nisan 1968.

Her ne kadar yeni asi hareket gerilla savaşını örgütlüyorduysa da, özsel olarak Kasım 1960'da isyan eden subaylarla aynıydılar. Gerillaların stratejisi, Albay Pereira'nın yaptığı gibi askeri kışlalara saldırmayı planlıyordu. İlk gerillalar, uzun bir savaş yürütmekten çok hükümeti hızla devirmek için oluşmuştu.

İsyan, 6 Şubat 1962'de gerillaların iki karakola saldırısı ve *United Fruit* şirketinin bürosunun soyulması eylemleriyle başladı. Basın haberlerine göre, "yaklaşık elli kişi Bananera ve Morales kasabalarındaki askeri karakollara saldırdılar. Başkan saldıran grubun kamyonlarla geldiğini söyledi. Askeri karakollardan ve de *United Fruit* şirketi bürosundan silah ve para ele geçirdiler".[37]

10 Şubatta isyancılar hava kuvvetlerine ait bir uçağı düşürdüklerini iddia ettiler ve isyancı sempatizanları 26 Şubatta başkentte iki radyo istasyonunu ele geçirdiler.[38] 14 Şubatta başkan Ydígoras, istihbarat raporlarına göre asilerin sayısının yaklaşık yüz olduğunu açıkladı. İsyancıların ve hükümete bağlı subayların ABD tarafından Panama Kanalı'ndaki Fort Gulick'te gerilla eğitimi aldıklarına işaret ettikten sonra, "bizim için en büyük güçlük her iki tarafın da aynı uzmanlar tarafından aynı taktiklerle eğitilmiş olmasıdır. Bizim komutanlarımız çok bilgili, ama asiler de çok bilgili".[39]

Martta Yarbay Paz Tejada yönetiminde yeni bir gerilla grubu oluştu. Bunlar, diktatör Ubico'yu ve Juan José Arévalo hükümetini deviren 20 Ekim 1944 devriminin anısına kendilerini "20 Ekim Cephesi" olarak adlandırıyorlardı. Bu grup Martta

[36] *New York Times*, 26 Ocak 1962.
[37] *New York Times*, 7 Şubat 1962.
[38] *Hsinhua Neaws Agency*, 28 Şubat 1962.
[39] *New York Times*, 16 Şubat 1962.

yayınladığı bildiride, Ydígoras hükümetini ağır politik ve ekonomik krizin baş sorumlusu olarak ilan ediyorlar, insan haklarını ihlal etmekle ve yoksulluğu artırmakla suçluyorlardı. Aralıkta seçilmiş parlamentonun, "artık anayasal bir kurum olarak işlevini yerine getiremeyeceğini, hükümetin yardakçısı bir kurum haline geldiği"ni açıklıyorlardı. Hükümetin dış politikasının suçlandığı bildiride, "biz, ülkemizdeki yabancı askeri üslere ve yabancı güçlerin askeri eğitim vermesine karşıyız" deniliyor ve yabancı askeri üslerin ülkenin egemenlik haklarını ağır biçimde ihlal ettiği, yapılan askeri eğitimlerin yeni uluslararası provokasyonlara yol açacağı ve Orta Amerika halklarının ezilmesi için bir tehdit oluşturduğu ekleniyordu.

Albay Paz Tejada'nın bildirisi, Guatemala halkının tüm barışçıl ve legal yöntemleri kullandığını, ama diktatör rejimin zulüm politikasını sürdüğünü belirterek devam ediyordu.

> "Bırakılan tek yol ayaklanma yoludur. Ülkemizde işkenceyi sona erdirmenin tek yolu, Ydígoras'un despotik yönetimini devirmek ve icraatıyla halkın güvenine sahip bir hükümet kurmaktır.
>
> Anayurda karşı sorumluluğumuzun bilinciyle, halkın görüşlerine değer veren ve onların yurtsever desteğine inanan bizler, '20 Ekim Gerilla Cephesi'ni oluşturduk. Açık ayaklanmaya başlayacağımızı ilan ediyoruz.
>
> Anayurdumuz için silaha sarılmaktan başka çare yoktur. Ydígoras hükümetinin ülkeyi yönetme hakkını asla tanımayacağız.
>
> Yineleriz ki, mücadelemiz ulusal bir mücadeledir. Bu önemli anda, mücadeleyi sürdüren Alejandro de León-13 Kasım Hareketi'nin yurtsever subaylarının bizim hareketimizin itici gücü olduğuna bir kez daha dikkat çekmek is-

tiyoruz. Amacımız bu genç subayların amaçlarıyla aynıdır. Üniversite öğrencileri, işçiler, köylüler, yurtsever meslek sahipleri, ordu ve güvenlik güçlerinin dürüst askerleri bizim saflarımızdadır."[40]

Şubatta Bananera'daki isyan bir haftada ezildiyse de, grevler, öğrenci gösterileri ve başkaldırılar Guatemala kentinde sürdü. Üç parti, Ulusal Kurtuluş Hareketi, Hıristiyan Demokratlar ve Devrim Partisi ortak bir bildiri yayınlayarak, başkan Ydígoras'a istifa etmesi ve düzeni yeniden kurmak için birleşik sivil-askeri bir cunta oluşturulması çağrısında bulundular.

16 Martta başkan kenti denetime alması için orduyu görevlendirdi. Son iki gün içinde en az 20 öğrenci öldürülmüş ve 200'den fazla öğrenci yaralanmıştı. Hükümet, iki bini ülkenin iç bölgelerinden olmak üzere 40.000 askerle kenti işgal etti. Ve daha sonraki aylarda sadece iktidarını korumak için baskı politikasını sürdüren Başkan Ydígoras hükümeti yeniden kurdu ve dışişleri bakanı dışında tüm bakanları subaylardan oluşturdu.

Devrimci durum sona erdi. İsyan, César Montes'in daha sonra yazdığı gibi, "belirli yönetim, açık bir yönelim ve yeterli örgütlenme"ye sahip değildi.[41] İsyancılar için dağlara geri çekilmekten ve yaralarını sarmaktan başka bir yol yoktu. Gerillaların varlığı Guatemala'da siyasal bir krize yol açmıştı. Yine de hükümete muhalif güçler krizin yarattığı avantajlardan yararlanacak yeterli güce sahip değildi.

Turcios Lima ve Yon Sosa, iki yıl sonra bir kez daha bozgunla yüz yüze kalmışlardı. Ve bu sefer-

[40] *Hsinhua News Agency*, 4 Nisan 1962.
[41] Montes, "Uno ruptura lógica y necesariá".

ki bozgun daha ciddiydi, bir avuç askerden daha çok insanın yazgısını içeriyordu. Askerler kadar öğrenciler ve köylüler Şubat-Nisan genel ayaklanmasına tümüyle katılmışlardı. Öldürülmüş insanların yerlerini doldurmak uzun bir süre alacaktı; baskının artmasıyla kentlerde yeni ve taze güçler örgütleme umudu da daha ileri bir döneme kalmıştı. Gerilla liderleri bir kez daha kırların yolunu tuttular, köylülerin arasına gittiler, kent ayaklanmasının kötü sonuçlarından böylece kaçabilirlerdi.

Aynı yıl bir gerilla cephesi kurma girişiminde daha bulunuldu, ama daha başlangıçtan başarısızlığa mahkum görünüyordu.

> "1962 Kasımının 13'ünde, 1960 isyanının anısına, ülkenin batısındaki Huehuetenango bölgesinde bir başka gerilla cephesi kurma girişiminde bulunuldu. Burası çok dağlık, ancak kalabalık bir nüfusa sahip bir bölgeydi. Hareketin liderleri hiç politik hazırlık yapmamışlardı; bölgeyi yeterince bilmiyorlardı ve köylü örgütlerinden hiç bir desteğe sahip değillerdi. Onlar sürekli daireler çizdiler, aydınlatma toplantılarında köylülere neden savaştıklarını boş yere açıklamaya çalıştılar. Ve yenilgi. Hepsi ele geçirildi ve öldürüldü..."[42]

1962'nin kalan zamanında gerillaların neler yaptığına ilişkin çok az şey biliniyor, ama önceki yıldaki politik tartışmaların kaldığı yerden yeniden başladığı görünüyor. Aralıkta Alejandro de León-13 Kasım Cephesi'nin büyük bölümü yok edilmiş grubu ile PGT ve "12 Nisan Hareketi" arasında politik-askeri bir ittifak oluşturuldu. (Bu son grup asıl olarak öğrenciler tarafından örgütlenmiştir ve

[42] *Le Monde*, 7 Şubat 1966.

Nisan ayındaki öğrenci gösterilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.)[43] Yeni ittifak *Fuerzas Armadas Rebeldes* (FAR/İsyancı Silahlı Kuvvetler) adını aldı ve hala çekirdek halinde bulunan değişik gerilla cephelerinin askeri eylemlerinin planlanmasının ve koordinasyonunun sorumlusu olarak düşünülmüştü.

Bu sırada Turcios Lima, daha sonra önemli bir gerilla lideri olan, ama henüz hukuk fakültesinde öğrenci olan Montes'le tanıştı. İkisi Sierra de las Minas bölgesinde köylülerle temas kurmak amacıyla dolaşmaya başladılar. Köylülerle konuştular ve onları örgütlediler. Ama FAR, bu dönemde köylülerin desteği kesinleşene ve yeterli istihbarat ve lojistik hattı olana kadar askeri birlikler oluşturma niyetinde değildi.[44] Gilly'e göre, "FAR'ın rolü sadece yönetimseldi. Örgütlenme PGT tarafından yapılmış, politik yönetim ise, MR-13'ün –gerillalar– içinde temsil edilmediği FUR'a (*Frente Unido de Resistencia*/Birleşik Di-reniş Cephesi) kalmıştı, dolayısıyla 'saldırı tehdidi' altındaydı".[45] Gilly, bu aşamada FAR'ın politik tutumunu şöyle anlatır:

> "Onun programı PGT tarafından hazırlanmıştı; amaç, ne sosyalist devrim, ne de işçi-köylü hükümetiydi. Dört sınıfın, işçi, köylü, ulusal burjuvazi ve küçük-burjuvazinin blok halinde iktidarı yürütecekleri ulusal demokratik devrimden söz ediyordu. Hükümet programı, kapitalist çerçevede Guatemala'nın sanayileş-

[43] "12 Nisan Hareketi" 1965'de FAR'dan çekildi. Bkz. *Information Bulletin of the World Marxist Review*, No. 56, 20 Ekim 1965, s. 42-3.

[44] *New York Times*, 26 Ocak 1966.

[45] Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala" (I), s. 18. Ayrıca bkz. José Milla, "Problems of a United Democratic Front in Guatemala", *World Marxist Review*, Aralık 1964.

mesine ve gelişmesine dayandırılmıştı; mülkiyeti, toplumsal konumları ve ulusal burjuvaziyi korurken emperyalizme karşı kesin önlemler alınacaktı."

İç çatışmanın tohumları baştan ekilmişti. PGT, gerilla eylemlerinin partinin politik seçeneklerinde egemen olmasına hiç bir koşulda izin vermiyordu.

PGT, Kasım ayında, FAR'ın kuruluşuyla aynı zamanda Guatemala kenti belediye başkanı olarak Jorge Toriello'nun adaylığını desteklemeye karar verdi. Daha sonra gerillalar bunu komünistlere karşı kendi savlarını desteklemek için kullandılar. César Montes 1968'de şöyle yazıyordu: "Çok az halk desteğine sahip, yerel burjuvaziden liberal bir politikacı olan Jorge Toriello'nun desteklenmesi, sadece Mart-Nisan 1962'deki ayaklanmadan ortaya çıkan mayalanma ortamında devrimci çabayı ve dikkatleri dağıtmak değildi, aynı zamanda Toriello ve onu destekleyen güçleri çok kötü ve önceden görülebilir bir politik yenilgiye götürmekti."[46]

Elbette bu zamanda seçim taktikleri kullanmak doğru görünüyordu, ama üç ay sonra, Başkan Ydígoras'un daha tutucu bir başka asker tarafından devrildiği Mart 1963'de, Guatemala'da serbest seçimleri içeren demokrasinin herhangi bir biçimi için olasılık çok uzakta görünüyordu.

30 Mart 1963'de Ydígoras'ın savunma bakanı Albay Enrique Peralta Azurdia ülkenin denetimini ele geçirdi. Ordu adına yayınlanan bir duyuruda, Guatemala'nın "komünist yandaşı kesimlerin ça-

[46] César Montes, "Una ruptura lógica y necesaria". Belediye başkanlığı seçiminde diğer aday, *Unidad Revolucionaria Democrática*'nın (URD) genel yöneticisi ve daha sonra gerillalarla görüşmelere katılan Dr. Villagran Kramer'di.

basıyla yıkıcı bir iç çatışmanın eşiğinde olduğundan ve komünist sızmanın her geçen gün daha fazla tehlike haline geldiğinden" harekete geçtiklerini söyleniyordu. Ertesi gün Albay Peralta basın açıklamasında, ordunun iktidarda kalmaya niyeti olmadığını, sadece "karışık" politik durumda yeniden "sükuneti" sağlamak ve genel seçim atmosferini hazırlamak için müdahale ettiğini söyledi. Peralta, politik faaliyetlere yeniden izin verildiğinde komünist yandaşı tüm partilerin yasaklanacağını da vurguladı.

Peralta'nın *darbe*sinden önce General Ydígoras başkanlık seçimlerine hazırlanıyordu. Seçimlerin Ekim 1963'de yapılması planlanmıştı. Seçimleri, yaklaşık on yıldır Meksika'da sürgünde bulunan ve Peralta darbesinden birkaç gün önce gizlice Guatemala'ya dönen eski başkan Juan José Arévalo'nun kazanması bekleniliyordu. Ydígoras'un onun dönmesine niçin izin verdiği tam olarak bilinmiyor; söylentilere göre, bu "General Ydígoras'un halefi olmasını umut ettiği Robert Alejos'un çıkarınaydı".[47] Alejos, anımsanırsa Domuzlar Körfezi çıkartması için CIA'yı kendi kahve çiftliğine çağıran kişiydi.

Neden ne olursa olsun, şüphesiz Arévalo'nun varlığı ve seçimleri kazanacağı beklentisi ordunun bazı kesimleri için önemliydi. Bu gelişmeyi durdurmak için müdahale etmek zorundaydılar.[48]

[47] *New York Times*, 28 Nisan 1963.

[48] Che Guevara 4 Mayıs 1963 tarihli mektubunda Guatemala'daki durumu şöyle yorumluyordu: "Guatemala'da gerillalar savaşıyor. Halk belli boyutlarda silahlanmış durumda. Küba ya da Cezayir tipi bir devrime doğru gelişim gösterdiği tüm belirtilerden görülmekte. Mücadelenin gelişimini yavaşlatabilecek tek bir olasılık var. Emperyalizmin sahip olduğu bu olasılık, Arévalo'lu 'serbest seçimler', ama bu sıkıntıya girmek isteyip istemediklerinden emin değilim. Biz sorunu böyle görüyoruz.

Serbest seçimlerin ertelenmesi anlamına gelen Peralta *darbe*si, gerilla yolunu daha da akla uygun hale getirdi, ama aynı zamanda daha da tehlikeli. Ve Nisan 1963'de üç ana gerilla örgütü, *Alejandro de León-13 Kasım Devrimci Hareketi*, *20 Ekim Devrimci Hareketi* ve *12 Nisan Devrimci Hareketi* ortak bir bildiri yayınladı. Bildiri çok keskin değildi.

Guatemala halkı, "bugün Peralta Azurdia diktatörlüğüne karşı tek muhalefet biçimi" olan silahlı eyleme başvurmaya zorlanıyor diyordu bildiri. "Zacapa ve Izabal dağlarında faaliyet yürüten gerilla grupları yurtsever ve halkçı güçlerdir... *İsyancı Silahlı Kuvvetler* (FAR), anayurdu zorbalıktan, yoksulluktan, teslimiyetçilikten ve yolsuzluktan kurtulmuş bir ülke haline getirmek gibi yüce ve adil amaç için kendi yaşamlarını vermeye hazırdır."[49]

Bildiri, politik inançları ne olursa olsun tüm Guatemalalıları ülkeyi yeniden biçimlendirme amacı etrafında birleşmeye ve eşgüdümlü hareket etmeye çağırdı. Ayrıca Azurdia diktatörlüğünün gerillaların etkin oldukları bölgelerde oturanlara insafsızca zulmettiğini açıklıyordu. Uçaklar, diyordu bildiri, bölgeye roketlerle, napalmlarla köylülere saldırmak ve ürünleri yok etmek için gönderilmiştir.

Belgenin işaret ettiği gibi, gerillalar hükümet birliklerine sürekli darbeler indiriyordu. 22 Martta içlerinde bir teğmen olmak üzere beş hükümet askeri öldürüldü ve 28 asker yaralandı. 18-19 Ni-

Başka türlü olabileceğini düşünüyor musun?" Guevara, kesinlikle haklıydı. ABD, bir Arévalo-Alejos hükümetini tercih edecektir. Albay Peralta tipik Amerikan karşıtı sağcı milliyetçiydi.

[49] Daha önce sözünü ettiğimiz ifade bozukluğuyla, *Hsinhua News Agency*, 30 Nisan 1963.

san günlerindeki çatışmada hükümet birlikleri pek çok kayıp verdi. Hükümet subayları ve askerleri arasında, bildirinin söylediği gibi, kararsızlık işaretleri görünmeye başlamıştı.

Bildiri, egemen kesimin halkın desteğine ve katılımına sahip gerillaları asla yok edemeyeceğini yineliyor ve ayaklanma hareketinin zaferle sonuçlanacağından emin olunduğu ve "halkı köleleştirenlerin kesinlikle cezalandırılacağı" sözleriyle sona eriyordu.[50]

Yine de zafer hala çok uzaktı. Başka şeylerin yanında deneyimsizlik, kendisini gerillalara olanca ağırlığıyla hissettiriyordu. Régis Debray, Temmuz 1963'de tüm bir gerilla *foco*'sunun –21 kişi– Izabal bölgesinde dikkat eksikliği yüzünden nasıl yok edildiğini anlatır.

> "Bir gerilla habercisi şehirde yakalandı ve silah tehdidiyle Orta Amerikan ordusu birliğine kampın yolunu göstermeye zorlandı. Haberci kamp nöbetçisi tarafından fark edileceğini düşünerek birliği en zor yollardan götürdü. Çok soğukkanlılıkla kamp yerine ulaşmadan önce nöbetçiyi uyarmak için bağırdı. Ama yanıt veren yoktu. Haberci öldürüldü ve birlik gecenin sessizliğinde kampa girdi. Nöbetçi akşamın ilk saatlerinde nöbeti bırakmıştı, çünkü bu giriş geçilmez kabul ediliyordu."[51]

Guatemala'da gerilla mücadelesinin ilk yıllarında deneyim eksikliğiyle açıklanabilir pek çok hata yapılmışsa da, gerilla hareketi içindeki politik ayrılıklar daha büyük zararlara yol açmıştır.

[50] *Hsinhua News Agency*, 30 Nisan 1963.

[51] Debray, *Revolution in the Revolution?* ("Devrimde Devrim"), Montly Review Press, Londra, 1967.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YON SOSA, TROÇKİSTLER VE MR-13

1963'den 1966'ya kadar Peralta Azurdia diktatörlüğü altında mağdur olan sadece komünistler değildi. Diğer politik partiler de ya yasaklanmış ya da seçim faaliyetlerinde gelecek görmüyorlardı. Bu nedenle gerillalar için muhalefet partileriyle 1961'de başlayan ve 1962 başlarında insanların kendiliğinden barikatlara çıkmasıyla kesilen görüşmelere yeniden başlama olanağı vardı.

Yon Sosa, gerillalanna örgütlü politik destek sağlamanın bazı biçimlerine karşı özellikle kaygılı görünüyordu. Bir sol partiye, Villagran Kramer'in Devrimci Demokratik Birlik'ine (URD) yakınlaştı, ama anti-komünist bir partiydi. Bu sırada Villagran Kramer, partisi ile Yon Sosa'nın gerilla grubu arasında bir birlik kurmayı ciddi biçimde düşünüyor-

du. İki örgüt temsilcileri bir dizi toplantı yaptılar, ama Kremer'in partisi Mayıs 1964 seçimlerine katılmaya karar verince görüşmeler kesildi. "Bu durum" diyor Kramer, "Guatemala'da tek politik çözümün Peralta hükümetinin devrimci bir biçimde devrilmesi olarak tanımlayan Yon Sosa grubunun tepkiselciliğinin sonucuydu."[52]

Yon Sosa varolan örgütlü bir gruptan destek alma konusunda öylesine umutsuzdu ki, Kasım 1963'de Villagran Kramer'e "komünistlerdan ya da herhangi birinden" yardım almayı kabul edeceğini söyledi. Kramer'in partisi tipik Latin-Amerika'nın anti-komünist sosyal-demokrat partisiydi, doğal olarak Yon Sosa'nın gerillalarının komünistlerin denetiminde olduğu sonucuna vardı.[53] Kremer, bu sırada partisinin Yon Sosa grubunun "komünistlerin egemenliği altında" olduğuna inandığını söylüyor. Kremer, gerillalarla birleşmesi halinde partisine komünistlerin egemen olmasından korkuyordu.

Gerçekte, olayların da gösterdiği gibi, gerillalar böyle bir yazgıdan açıkça arınmış değillerdi. Ama komünistler ya da Villagran Kremer'le yapılan politik görüşmeler kaçınılmaz olarak gerillalar arasında, Yon Sosa'nın MR-13'ünün içinde ve FAR'ın içindeki diğer gruplarla ayrılıklara yol açtı. Yon Sosa, her ne kadar MR-13 FAR'a katılmışsa

[52] *New York Times*, 20 Aralık 1964.

[53] Villagran Kremer, kendi grubunun "Latin-Amerika'da "demokratik solcu" olarak kabul edilen Kosta Rika'da eski başkan José Figueres'in Ulusal Kurtuluş Partisi,' Venezüella'daki iktidardaki Demokratik Eylem Partisi ve Peru başkanı Fernando Beláunde Terry'nin Halkçı Eylem Partisi'yle aynı kategoride" olduğunu söyler. Ancak Villagran Kramer'in partisi, Guatemala'da "anti-komünist" terimi "aşırı tutucu" ve askeri yönetimle eşanlamlı kullanıldığı için kendisini "anti-komünist" olarak kabul etmez.

da, FAR'ın politik ve askeri stratejisine içinde yer almadıkları Birleşik Direniş Cephesi'nin (FUR) karar vermesine çok tepkiliydi. Ve elbette FUR'da en güçlü grup komünist partisi PGT idi.

Yon Sosa'nın bu sırada sadık taraftarı Adolfo Gilly durumu şöyle açıklıyor:

> "Onların kendi programları yoktu, sadece silahlı mücadelenin dışında hiç bir yol olmadığı düşüncesine bağlıydılar. MR-13 üyeleri, kendi dışlarındaki, kararlara doğrudan kendilerinin katılmadığı politik liderlik altında silahlı mücadeleyi yürütmeyi kabul etmeye zorlanıyordu.
>
> Ama FAR içindeki aynı çelişki MR-13'ün daha önce birlikte çalıştıkları burjuva muhalefet gruplarından ayrılmalarına yol açmıştı. FUR yönetimi, her zaman silahlı mücadeleden seçim mücadelesine geçmeyi sağlayacak görüşme olasılığına açık kapı bırakıyordu ve umudunu da koruyordu. FUR, MR-13'ün yapmayı planladığı gerilla eylemlerini sistemi devirmenin bir aracı olarak değil, ama hükümeti görüşmeye ve demokratik düzeyde seçimleri yapmaya zorlayan bir baskı aracı olarak gözönüne alıyordu.
>
> Bu arada MR-13 yönetimi köylü kitlesinden gelen sürekli baskı altında –açmazlara, çıkmazlara ve değişkenliğe rağmen– dağlarda silahlı mücadeleyi yürütme kararı aldı. Elde silah köylülerle omuz omuza yürütülen gerilla savaşı kendi mantığına sahipti. FUR'un politik yönetimi demokratik görüşmeler yaparak uzlaşmaya yönelirken, silahlı mücadelenin yönetimi devrimci bir yöne yöneldi. Her yönden yoksulluk ve sömürü altındaki, ileri gitmeye sürekli zorlanan –dayanışma ve desteği alınmaya çalışılan, devrime adanmışlıklarını her seferinde gösteren– köylü kitlelerinin yanın-

da savaşan *guerrillero*'nun faaliyeti, görüşme değil mücadeledir. Ve *guerrillero*, görüşmelerin ve programın amaç olarak yüceltilmesinin, kendi çabalarının sürekli frenlenmesi olduğunu hissediyor."[54]

Yon Sosa'nın gerillaları, yalnızca bir silahlı mücadele stratejisi gerekliliği konusunda daha radikal olmadılar, aynı zamanda kendi program vurguları da değişmeye başladı. Adolfo Gilly 1963-64 dönemini şöyle anlatıyor:

> "MR-13 yönetimi bir iç dönüşüm döneminden geçti. Ulusalcı ve anti-emperyalist yönelimden, tahlil ve eylem yöntemi olarak marksizmi benimsemeye ve mücadelenin amacı olarak sosyalizme geçtiler. Anti-feodal, demokratik devrim görüşünden, anti-emperyalist ve anti-kapitalist devrim, yani sosyalist devrim programına ve Çin ve Küba sosyalist devrimlerinin yolunu izlemeye, yani devrimci mücadelenin amacı olarak işçi ve köylü hükümeti kurmaya geçiş yaptılar. Bu dönüşüm, çıkmaza giren gerilla mücadelesine yeni ufuklar açtı; kitle örgütlenmesinin yolunu açtı; aynı zamanda gerilla güçlerinin rolü ve kitle ilişkileri konusundaki kavrayışı dönüştürdü."[55]

Gilly, bu dönemde Yon Sosa ve MR-13'ün, gerilla hareketi içinde varolan politik boşluğu doldurmak için 4. Enternasyonal tarafından gönderilen troçkist ideolojinin etkisi altına girdiğine hiç değinmiyor. Debray, "*Devrimde Devrim*"de 4. Enternasyonal'in Buenos Aires Latin-Amerika Bürosu'nun (*Posadas*) "MR-13'ün diğer politik örgütler tarafından terk edilmesinin ve yardım alamamasının avantajından yararlandığını" ortaya koyar.[56]

[54] Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala" (I), s. 16.
[55] Gilly, İbid., s. 19.

Her ne kadar Debray troçkistlere hasımsa da, bu dönemde gerilla savaşına gösterdikleri ilginin hakkını verir:

> "Troçkist ideoloji bugün birkaç yönden birden ortaya çıkmıştır. Devrimci eylemin uğradığı geçici yenilgiyi bahane etmektedir, fakat *iktidarı ele geçirmek için* her zaman aynı stratejiyi önerirler. Bu stratejiyi şöyle özetleyebiliriz:
>
> İşçi ve köylü kitleleri her yerde sosyalizmi canı-gönülden ister, fakat hala Stalinist bürokratik iktidarı altında oldukları için, bunu henüz bilmemektedirler. Bu nedenle işçilerin gizil kendiliğindenliğini uyandırmak gerekir. Bu hedefe varmak için gerilla hareketi devrimci mücadelenin en yüksek biçimi değildir; 'ikili iktidar' temele yerleştirilmelidir, yani fabrika ve köylü komiteleri oluşturulması için bir çağrıda bulunulmalıdır. Komitelerin çoğalmasıyla er ya da geç tek bir Birleşik İşçi Konfederasyonu oluşacaktır; bu konfederasyon, dağlarda ve şehirlerde ani ve genel bir ayaklanma ile iktidarı ele geçirmenin aracı olacaktır. Şimdiden ajitasyon çalışmalarında, grevler ile işçi gösterilerinin hızlanması hedeflenmelidir. Kırlarda hedef, köylü birliklerinin örgütlenmesi, toprak işgali ve Sosyalist Devrim sloganıyla yavaş yavaş şehirlere yayılacak olan yerel ayaklanmaların örgütlenmesi olmalıdır. İşçiler adım adım üretim araçlarının denetimini almalıdır. Onlar, aracı ya da özel birlikler kullanmaksızın, hemen ve doğrudan devlet iktidarına karşı ayaklanmalıdır. Devrim, bir kitle ayaklanması noktasına ka-

[56] Debray, *Revolution in the Revolution?*, s. 37. Örgütlü troçkizm, Latin-Amerika'da dünyanın başka bir yerinden çok daha güçlüdür. Guatemala, Peru ve Brezilya'nın kırsal alanlarındaki politik ajitasyonda parmağı vardır. Çok bölünmüştür ve faaliyetlerini izlemek oldukça zordur. Tarihçileri yoktur, ama biri hariç.

dar keskinleşecek olan mevcut ya da gizli ekonomik mücadeleden doğacaktır – sendika eyleminden ayaklanmaya doğrudan geçiş."[57]

MR-13'ün ulusal yöneticisi haline gelen troçkist Francisco Amado Granados, 1965 başlarında Adolfo Gilly'le yaptığı röportajda büyük bir coşkuyla aynı noktaya değinir:

> "Silahlı işçilerin yeraltı komitelerini örgütlemeyi planlıyoruz ve öğrencilerinki de şimdi köylüler arasında var olanlara benzeş olacak; yasal ya da gizli sendikacılığı teşvik ediyoruz; ve bir devrimci işçi *merkezi*[58] için kitlelerin koşullarını ve zihniyetini hazırlayacağız. Şimdi yayılan, halkın önemli kesimlerinde gerçeklik kazanacak olan sloganımız, 'İşçiler, köylüler, öğrenciler silahlanın' sloganıdır."[59]

Bu eylem perspektifiyle Yon Sosa grubu isimlerinden Alejandro de León adını çıkarttılar ve yalın olarak kendilerine *Movimiento Revolucionario 13 de Noviembre* (13 Kasım Devrimci Hareketi) demeye başladılar. Yeni MR-13 içinde bir kaç gerilla cephesi vardı. Alejandro de León isimli cephe Yon Sosa tarafından yönetiliyordu. Diğeri Luís Turcios tarafından yönetilen Edgar Ibarra Cephesi'ydi. Turcios, hiç bir zaman Yon Sosa kadar şevkle troçkist öğretiye inanmadı ve zamanla iki cephe ideolojik olarak birbirlerinden ayrılmaya başladı. Ama başlangıçta hepsi arasında uyum vardı. 1964 Aralığında yeni troçkist MR-13 ilk büyük po-

[57] Debray, *Revolution in the Revolution?*, s. 36. Debray acımasızca ekler: "Troçkizm, devrimin toplumsal karakterine, programına büyük önem atfeder ve tamamen sözde kalan bu önemseme ile, sanki devrimin sosyalist olduğunun binlerce defa tekrarlanmasıyla gerçekleşmesinin kolaylaşacağına inanır."

[58] Bu, Debray'ın sözünü ettiği "Birleşik İşçi Konfederasyonu"dur.

[59] Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala"(II), s. 29.

litik duyurusunu hazırladı. MR-13'ün genişletilmiş "Ulusal Yönetim" toplantısı 10-22 Aralık 1964'de, Sierra de las Minas'ta "*Orkide*" gerilla kampında yapıldı. Bu toplantıda "*Birinci Sierra de las Minas Bildirgesi*" kabul edildi ve Şubat 1965'de MR-13'ün yayın organı *Revolución Socialist*'de ("*Sosyalist Devrim*") yayınlandı.

Bildirgede, Guatemala'da "kitleler silahlanmaksızın ve kapitalist devlet aygıtı yok edilmeksizin... yani Küba'daki gibi sosyalist bir devrim olmaksızın" hiç bir şey yapılamayacağı vurgulandı. Devrimin asgari programı, yabancı şirketlerin, özellikle de *United Fruit*'in tazminat ödenmeksizin kamulaştırılmasını ve toprak reformuyla toprağın köylülere dağıtılmasını içeriyordu.

Bildirge açıkça "Kuzey Amerikan emperyalizmi"ni Guatemala devriminin en büyük düşmanı olarak ilan etti. Ama MR-13 "pasifist, revizyonist, uzlaşmacı Kruşçev çizgisi"ne de karşıydı. (Kruşçev iki ay önce görevden alınmıştı.)

Bildirgede öğrencilere ve askerlere MR-13'le işbirliği yapmaları çağrısı yer aldı. Baskının içinde yer alan askerlerin devrimin zaferinden önce ya da sonra "amansızca cezalandırılacakları" uyarısı yapılıyordu. Gerçekte ise, gerilla hareketi bu dönemde orduya dönüşmeye çalışıyordu. Bunun nedeni, büyük olasılıkla, Turcios Lima ve Yon Sosa'nın asker kökenli oluşlarıydı. Kuşkusuz asker toplamak için en uygun yer orduydu. Aşağıdaki el ilanı MR-13'ün ordu içindeki propaganda konusundaki amaçlarını ortaya koyuyor:

> "Asker! Köylü kardeşlerine karşı ateş etmeyi reddet. Köyleri yakmayı reddet, işkenceyi reddet!
>
> Asker! Silahını köylülere eziyet edenlere ve yağmalayanlara çevir. Bizim mücadelemiz

senin mücadelendir. Bu mücadele, toprak için, işçi ve köylü hükümeti için mücadeledir.

Asker! Köylerdeki köylü komitelerinin örgütlenmesini destekle; diğer askerlerle birlikte barakalarda, garnizonlarda ve karakollarda yeraltı komiteleri örgütle, köylü ve gerilla mücadelesine nasıl yardım edeceğinizi tartış.

Asker! Toprakların köylüler tarafından işgalini destekle! Toprak, onu işleyene aittir, *latifundista*'lara ya da *United Fruit* şirketine değil.

Asker! Köylü kardeşlerine işkence yapan, onları öldüren subaylarını yargılamaya zorla!

Asker! Köylü gerilla güçlerine, köylü milislere katıl!

Asker! *Guerrilleros* senin düşmanın değildir. Onlar işçiler, öğrenciler ve toprak için savaşan köylülerdir.

İşçi, köylü ve asker ittifakı için ileri!

Köylülerin sürülmesine karşı, askeri baskıya karşı, toprak için ve *latifundio*'ların kamulaştırılması için mücadelede ileri!

İşçiler, öğrenciler, köylüler silahlanın!

13 Kasım Devrimci Hareketi

Guatemala, 27 Ekim 1964"[60]

MR-13'ün troçkist evresine ilişkin ayrıntılar yalnızca Adolfo Gilly'nin "*Guatemala'da Gerilla Hareketi*" başlıklı aydınlatıcı iki uzun makalesinde bulunmaktadır. Gilly, Yon Sosa gerillalarıyla bir kaç hafta geçirmiştir. Her ne kadar MR-13'ün o zaman desteklediği özgün ideolojiye katkıda bulunmaya çalışmış ve Guatemala köylülerinin devrimci potansiyeline ilişkin söyledikleri aşırı iyimser görünüyorsa da, yine de onun yazıları bu dönemdeki gerilla faaliyetlerini ve gerillaları anlamak için çok değerlidir.

[60] Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala" (I), s. 31.

Gilly'nin köylülere dayanarak ortaya attığı tez, "halk silahsız olduğu için karşı-devrim (1954) zafer kazandı" tezidir. O, köylülerin Arbenz hükümetinden silah istediklerini ve bunun reddedildiğini çok sayıda örneklerle yineler. Bir köylü aşağıdaki hikayeyi anlatmıştır:

> "Bu sırada ben Tiquisate'de çalışıyordum. Castillo Armas ayaklanması sırasında hükümet temsilcileri bize geldiler, liderlerimize altı çiftlikte çalışanlar arasından 300 kişi toplanırsa onları silahlandıracaklarını söylediler ve bize sordular. Biz olur deyip çiftliklerimize gittik. Her çiftlikten elli gönüllü çıkmasını söylediğimizde köylüler kızdılar ve hepsi gönüllü olduklarını söylediler; ertesi gün silahları bekleyen 300 kişi yerine 3.000 kişi toplandı. Ama hükümet temsilcileri asla gelmediler ve Arbenz hükümeti daha o zaman çökmüştü."[61]

1954'de Arbenz'in genelkurmay üyesi olan bir MR-13 lideri Yarbay Augusto Vicente Loarca benzer bir hikaye anlatır: Castillo Armas ayaklanmasından iki gün sonra Arbenz'e "Albay, bu kolay olacaktır. Bin kişi toplayalım. Siz başlarında olduğunuzda tüm ülke ayağa kalkar" der. Arbenz çok geç olduğunu, yapacak bir şey olmadığını ve az önce istifa ettiğini söyler. Loarca, "Eğer sadece benim tavsiyemi kabul etseydi, kitleler Castillo Armas'ı ezerdi ve bugün bunları yapmak zorunda kalmazdık" diye ekler.[62]

[61] Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala" (I), s. 10.

[62] Gilly, İbid. (II), s. 32. Guevara'nın düşüncesi de belli ölçüde benzeştir. Ricardo Rojo'ya göre, "Guevara'nın önerisi, önce kent sıkı denetime alınmalıydı. Sonra saldırı gücü ve kapasitesi askeri olarak çok küçük olan müdahale güçleri kolayca tecrit edilebilirdi. Bu ikili operasyon Castillo Armas'ın macerasının yazgısını çizecekti, ama bu Arbenz'in askeri eğitimine uygun değildi. Sendikalar ve köylü grupları gibi sivil örgütleri, devrime bağlı-

Gilly, Arbenz'in toprak reformunun fazla cesur olmadığı için, pek çok köylünün onu savunmak için fazla bir neden görmediğini ileri sürer. "Buradaki topraklar dağıtıldı" diyor bir köylü, "Sonra 'kurtuluş' geldi ve toprağı bizden aldılar". Başka bir yönü göstererek, "şuradaki topraklar dağıtılmadı. Onlar zengin köylülere ait en iyi topraklar, bu nedenle onlara hiç dokunulmadı".

Gilly, bunlardan şu sonucu çıkartır:

> "MR-13 gerillaları bugün sosyalist devrim ve işçi-köylü hükümeti için savaşıyor. Yöntem ve program salon teorisyenleri tarafından çizilmedi. Eğer Latin-Amerika'da ilk kez bir gerilla hareketi kendi sosyalist hedeflerini açıkça ilan etmişse, şüphesiz bu, dünya devrimci sürecinin ve Küba sosyalist devriminin etkisine denk düşer. Ama Guatemala halkının –özellikle– yoğun kolektif deneyimine, 1954 yenilgisine ve o zamandan beri işçilerin ve köylülerin, ayrılma ya da geri çekilmelere rağmen, yapabileceklerinin en iyisi olarak savaşı sürdürmeleri gerçeğine de denk düşer."[63]

Troçkist dönemde gerilla kolunun fiili örgütlenmesiyle diğer yerlerde ve diğer zamanlarda yapılanlardan biraz farklı biçimde ilgilenilir. Alejandro de Leön Cephesi yöneticilerinden Evaristo Aldana, sistemi Adolfo Gilly'e şöyle açıklar:

> "İlk planda gerilla birliklerimiz için bir 'merkez' örgütledik. Bu 'merkez', yönetim merkezini oluşturur. Sonra 'gruplar' örgütledik; 'merkez'in her üyesi kendi 'grubunda' faaliyet gösterir ve ondan sorumludur. Grup liderinin konumu değişkendir. Örgütlenen bir

lık sözü vermiş partileri silahlandırmak mutlak biçimde temel bir adımdı." (*Mi Amigo el Che*, s. 70.)

[63] Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala" (I), s. 11.

'grup'ta, üyelerinin okur-yazarlığı, politik tartışma düzeyi ve askeri potansiyeli gibi gerçekleri göz önüne aldık. Bu sistem mükemmel sonuçlar verdi.

... ['Merkez'] Cephe'ye askeri ve politik liderlik sağladı. Deneyim bize öğretti ki, 'gruplar'ın işlevi, dolayısıyla bir bütün olarak Cephe'nin işlevi 'merkez'in işlevine bağlıdır. 'Merkez'deki sorumluluk konumu, eylemde ve tartışmalarda büyük kararlılık gösteren, yüksek sorumluluk duygusuna sahip ve kolektif çalışma ruhu en iyi olan *companero*'lar tarafından oluşturulur.

... Başarmak zorunda olduğumuz görevler ve mücadelenin gelişim koşulları, 'demokratik merkeziyetçiliği' temel almamızı zorunlu kılıyor. Ne 'saf demokrasi'yle (*democraticismo*), ne de kitlelerin ve hareketin en geri kesimleriyle ilgilenemeyiz. Biz, en kararlı, en cesur ve kavrayışı en yüksek kesimlere dayanmak zorundayız. Bu, sınırlı kavrayışa sahip *companero*'ları ve kitleleri önemsemiyoruz demek değildir. Onlar, büyük kavrayışa sahip ve amacı bilenlerin eylemlerinin sonucu olarak gelişecekler ve olgunlaşacaklardır."[64]

Aldana, birliğin %90'ının köylüler tarafından oluşturulmasından beri çoğunluğun okuma-yazma bilmediğine işaret eder. Onlar okuma-yazmayı gerilla kolunda öğrendiler.

Cahil ve politik olarak geri köylülerle yüz yüze gelen gerillaların hedefi, "silahlı propaganda"yla – toplantılar ve tartışmalarla köylüleri devrimcileştirme girişimi– onları dönüştürmekti. Elbette örgütleyiciler silahlıydılar. Alan Howard, 1966'da bir operasyonda gördüğü bu yöntemi şöyle anlatır:

[64] Gilly, İbid. (II), s. 36-37.

"Köy askeri olarak güvenliğe alındı. Tüm köylülerin reform, sömürü, halk ordusu, güvenlik önlemleri gibi değişik konularda konuşan isyancıların toplantılarında bulunmaları istendi. Onlarla bu ilk temas sırasında isyancılar, yerel gizli komitenin çekirdeğini –iyi örgütlenmiş bu çekirdek daha ileri aşamada köyün politik sorumluluğunu üstlenecekti– oluşturmak umuduyla köyün önde gelenlerini araştırdılar.

İsyancılar çoğu kez yerel hükümet görevlisini kendi davalarına kazanırlar. Eğer bunu başaramazlarsa, onu tarafsızlaştırmaya çalışırlar. Eğer isyancıların otoritesine etkin biçimde karşı çıkarsa, büyük olasılıkla idam edilecektir. İsyancılar geçen yıl bu bölgede on üç kişiyi ve diğer bölgelerde isyancı taraftarlarına işkence yapan ve öldüren pek çok polis ve subayı idam etmişler. Ordu genellikle misilleme olarak bir miktar şüpheli yakalar, sorguladıktan sonra serbest bırakır. İşkence az ya da çok standart uygulamadır ve kimi zaman şüpheli eve hiç geri dönmez."[65]

Alan Howard, asıl olarak Turcios Lima grubunun 1966'da yürüttükleri sistemi anlatmaktadır. Ama Yon Sosa gerillaları da benzer taktikler kullanır. Gilly şöyle yorumluyor:

"Mücadelemiz birincil olarak askeri değil, –diye açıklar Yon Sosa 1965'in başlarında Gilly'e– ama toplumsaldır. Bizim amacımız askeri araçlarla hükümeti yıkmak değildir; biz toplumsal eylemle onu çözmekten söz ediyoruz. Bu, aynı zamanda eski hükümetin yerini alacak işçi ve köylü hükümetinin temellerini örgütlemek zorundayız demektir. Gerilla güçlerimiz toplumsal düzeyde örgütlüdürler. Gerçekte elimizde silahlarla savaşıyoruz, ama

[65] *New York Times*, 26 Haziran 1966.

köylü kitlelerini ve kentli işçileri de örgütlüyoruz. Kapitalist diktatörlüğü yıkacak olan onlardır.

Bugün Guatemala gerilla güçlerinin temel görevi, köylüleri örgütlemektir; tüm askeri eylemler ona tabidir. Dağlarda hareket eden bir gerilla birliğinin tüfekleri, makineli tüfekleri ve elbombaları mücadelenin temel silahları değildir; bunlar güvenlik açısından gereklidir, zorunludur. Ama temel silah sözcüklerdir, yazılı ve sözlü, özellikle de sözlü."

Bu dönemde gerillanın diğer hedefi, köylülere kendilerinin zorunlu olduğunu göstermekti. Gilly şöyle yazıyor:

"Gerilla güçleri köylüleri birleştiriyor. Köylüleri birleşik eylem için örgütlemek işçiler gibi kolay değildir; onların her biri ordu ve diğer baskı araçlarına sahip düşman tarafından kuşatılmış bir toprak parçasına ya da kasabaya dağılmış durumdadırlar. Köyden köye, bölgeden bölgeye giden gerilla güçleri genel mücadelenin ve toprağa sahip olmak isteyen köylülerin genel amaçlarının somutluğudur. Ve anımsanması gereken bir ana gerçek var: *guerrilleros* elinde silahlarıyla giderler. Köylüler, bu isyancı orduyu kendi yenilmezliğinin simgesi olarak görür.

Gerilla birliği bir köyden geçerken, silahlı bir birlik gibi değil, diğer köylerin yüzlerce köylüsünün temsilcisi olarak karşılanır. Birlik, eyalet boyunca onlarla görüşmeler yaparak iletişim kurar, oradan oraya sürekli yürüyüşle köyleri birbirine yakınlaştırır ve eylem için yeni düşünceler taşır."

Gilly, böyle bir köy ziyareti sırasında bir gerilla lideri Evaristo Aldana'nın bir konuşmasını aktarır:

"Silahlı olduğumuzu gördünüz. Silahlıyız, bu şekilde hükümete, toprak sahiplerine karşı, işçilerin ve köylülerin emeğinden beslenen kapitalistlere karşı ve onları savunan ve size baskı yapan orduya karşı mücadele edebiliyoruz. Biz toprak için savaşıyoruz. Öyle ki her köylü kendi toprağına sahip olacak, hiç bir köylü büyük toprak sahiplerine kira ya da vergi ödemek zorunda kalmayacak. Ama kendimiz için toprak kazanmaya gitmiyoruz. Bizim yardımımızla siz toprağı almak zorundasınız. Size silahlanmızla yardım edeceğiz, ama toprağın sahibi olmak için sizin hazırlanmanız ve örgütlenmeniz şart. Çok iyi hazırlanmalısınız; bölgedeki tüm köylülerle konuşmalısınız. Toprağı almak ve savunmak için silahlanmak zorundasınız. Bunu birlikte örgütleyeceğiz ve tümüyle hazır olduğumuzda saldırıya geçeceğiz. Arbenz rejimi sırasında burada toprak dağıtıldığını eminim ki anımsıyorsunuz; sonra 'kurtuluş' denilen şey geldi ve sizden geri aldılar.

Bu yüzden toprağın size verilmesi yeterli değildir; toprağı savunmak için silahlanmak zorundasınız. Her köylünün silahı olmalı. Dahası *latifundista*'ları savunan hükümetin yerine bizi savunacak, işçileri ve köylüleri savunacak bir hükümete sahip olmalıyız. Kendi hükümetimizi kurmak için, diğer bölgelerin köylüleriyle ve kentlerin işçileriyle birleşerek hazır olmalıyız."

Gerillanın devrimci mücadelenin nedenlerini halka açıklamak için elde silah köye girme tekniği "silahlı propaganda" olarak bilinir. Bunun temel özelliği, devletin silahlı güçleriyle gerekmedikçe silahlı çatışmaya girilmemesidir. Yine de bir taktik olarak Latin-Amerika yeni kuşak gerillaları tarafından çokça eleştirilmiştir. Özellikle Debray, her ne kadar silahlı propaganda kendi yolunu iz-

lemek zorundadır, silahlı eylemden önce gelmez düşüncesindeyse de, onu eleştirir:

> "Silahlı propagandayı, askeri harekâttan farklı ve ondan önce gelen bir dönem gibi ele almak, gereksiz yere düşmanın tahrik edilmesine, propagandacı olarak çalışan yoldaşların öldürülmesine, ya da kaçmalarına yol açması ve gelecekte olası bir gerilla hareketi bölgesinin belli edilmesi demektir. Latin-Amerika ülkelerinin çoğundaki köylünün toplumsal, ideolojik ve psikolojik verili koşullarında, (Küba devriminden sonra daha da güçlendirilen) düş-manın sahip olduğu çeşitli istihbarat örgütleri söz konusuyken, silahlı ya da silahsız bir ajitasayon grubu izlenecek, açığa çıkartılacak ve gerekirse daha çekirdek halindeyken ortadan kaldırılacaktır. Daha da kötüsü, onların bağlantıları, örgütledikleri hücreler, kırlarda, köylerde ve komşu kasabalarda onlarla 'işbirliği' yapanlar aynı yazgıyı paylaşırlar. Eğer düşman bekleyecek kadar akıllıysa, istihbarat servislerinin onların içine sızana kadar ve hatta daha sonrasına kadar harekete geçmeyecektir. Örgüte bir 'köylü' yerleştirecek, böylece tüm gerilla grubunun yeri bilinir olacağından daha başlangıçta hemen tasfiye edilecektir."[66]

[66] Régis Debray, *Revolution in the Revolution*?, s. 56. 1967 başlarında César Montes'le görüşen Uruguaylı gazeteci Eduardo Galeano, Debray'ın silahlı propaganda konusundaki görüşlerine César Montes'in karşı çıkışını şöyle anlatır: "Görüşmemizin bir yerinde César Montes, Régis Debray'ın *Revolution in the Revolution*?'da silahlı propaganda konusunda söylediklerine şiddetle itiraz etti. 'Hiç kuşkusuz' dedi Montes bana, 'Debray Küba deneyimi konusunda çok bilgili. Bilinmeyen pek çok belgeye erişmiştir. Ama Guatemala deneyimi hakkında çok az şey biliyor. Bizim hareketimizin içinde bulunmuş, ama bir süre sonra bizi terk edip yurtdışına gitmiş kişilerden bazı şeyler öğrenmiş sadece. Onun diğer hareketler hakkında da daha fazla şey bildiğini sanmıyorum. Söylediklerine maceracı demek onu küçümsemek değildir,

Ancak Yon Sosa hareketinin önemi, "silahlı propaganda" konusundaki vurgularından daha çok açıkça sosyalist programı kabul eden ilk Latin-Amerika gerilla hareketi olmasıdır. Bu, Küba gerillalarının kurduğu örnekten önemli bir kopuştur; ve egemen sınıfların ve ABD'nin, Küba'da olduğu gibi, görünüşte sınırlı amaçları olan radikal bir hareketi destekleme aptallığını tekrarlamayacakları gerçeğinin bir kabulüdür. ABD'nin Guatemala büyükelçisi John O. Bell, 1965 ortalarında bir gazeteciye yaptığı açıklamada şöyle söyler: "Burada duygularına kolayca kapılan en politik unsur, başarı olasılığı olmayan sanayi ve ticaret adamlarından ve de meslek sahiplerinden oluşan, Küba deneyiminden sonra komünistleri desteklemeye başlayan orta sınıftır."[67]

Aşağıdaki görüşme 1965 başlarında Adolfo Gilly tarafından kaydedilmiştir. Burada Yon Sosa kendi tavrını daha ayrıntılı olarak açıklıyor:

> YON SOSA: Savaş sürecinde, köylülerle yaşarken ve pek çok engellemelerle karşılaşırken, Guatemala'da kitlelerin yapabileceği gerçek tek devrimin sosyalist devrim olduğu sonucuna ulaştık... Teoride sosyalizmin gerekli olduğunu kabul eden pek çok *companeros* vardı, ama köylülerin sosyalist programı anlamayacaklarından korkuyorlardı ve böylesine sert bir düşüncenin korkutucu olacağını dü-

ama eleştirdiği ülkenin koşullarını ve kullanılan belli ölçütleri daha tam incelemesi gerektiğini düşünüyorum. Küba'da gerillalar asla silahlı propaganda toplantıları düzenlemediler, düzenlemeye de gereksinmeleri yoktu.' Bu sözler César Montes'ın Debray'ın Latin-Amerika devriminin bilinçlenmesine yaptığı değerli katkıyı kabul etmesini engellemiyor." (Eduardo Galeano, *Guatemala Clave de Latinoamerica,* Ediciones de la Banda Oriental, Montevideo, 1967, s. 29-30.

[67] *Latin America Times*, 27 Temmuz 1965.

şünüyorlardı. Onlar köylüleri anlamamışlardı. Kendi toplulukları içinde lider konumundaki köylülere sosyalist devrim düşüncesi öylesine basit ve mantıksal göründü ki, başka çözümler önermeye kalkışanlara katlanamıyorlar bile.

ADOLFO GILLY: Böyle bir programın burjuvaziyi kızdıracağını size kimse söylemedi mi?

YON SOSA: Elbette, bizi bu olasılık için uyardılar. Ama bizi ikna eden, bizim programımıza köylülerin verdiği tepkiye ilişkin izlenimimizdir... Zaten burjuvazinin ne söylediğinin ne önemi var ki? Zaten bize karşılar. *Guerrilleros*'u ya da militan köylü liderlerini destekleyen tek bir burjuva var mı? Ve ulusal burjuvazi hangi güce sahip ki? Guatemala'da hiç.

ADOLFO GILLY: Nasıl sosyalist oldunuz?

YON SOSA: Mermilerden kaçarken. Köylülerle yan yana ve sosyalist olmadan çok uzun süre savaşmak olanaksız. Silahlı devrim sosyalist devrim olmak zorunda. Bizimkine benzeyen hangi ülke geri kalmışlıktan kurtulabilmiştir? Küba, Kuzey Vietnam, Çin, Kuzey Kore. Bunların hepsi sosyalizm yolunu seçti. Geri bir ülke kapitalist yoldan ilerleyemez ve üçüncü bir seçenek yoktur.

Ama bunun sosyalist devrim için yeterli olmadığını söyleyebilirsiniz. Bunu kendileri kavrayabildikleri halde, kitleler anlayamazlar, dolayısıyla da ondan söz etmemek gerekir diye düşünen *companero*'lar var. Bu, kitlelere güven eksikliği olduğunu gösterir. Bu *companero*'lar, köylülerin sadece ekim sorunlarıyla ilgilendiklerini düşünüyorlar; oysa bugün köylüler Küba'yla, Çin'le, Kongo'yla ve dünyada olan her şeyle ilgililer. Bunu anlamak için onlarla konuşmanız yeter. Ama onlarla soyut kalıplarla değil, basit bir dille konuşmalısınız; hiç bir şey işçi-köylü hükümeti düşüncesinden

daha basit değildir.

ADOLFO GILLY: Vietnam hakkında ne düşünüyorsunuz?

YON SOSA: Bunu neden soruyorsunuz? Geçen akşam *guerrillero*'larla yapılan tartışmayı duydunuz; hatta siz bile bir iki şey eklediniz. Ama isterseniz bir gazeteciyi bir gerilla komutanı olarak yanıtlanm. Emperyalistlerin bir avuç alçak olduğunu düşünüyorum; onlardan sadece silahlarla kurtulabilirsiniz ve Vietnamlı *guerrillero*'lann yaptığı da bu. Her ne kadar çok uzakta olsalar da onlar bunu yapmakla bize yardım ediyorlar. İşçi devletleri, silahlarla, askerlerle, gerekirse atom silahlanyla, her şeyle Vietnamlılara yardım etmelidirler diye düşünüyorum. İşçi devleti, emperyalistlerin nükleer tehdidinden korkmadan onlara silah vermeli; Vietnamlılan desteklemek için tüm dünya halklarını harekete geçirmeliler. Biz de elimizden geldiği kadar, Guatemala'da kapitalizmi devirmeye çalışarak ve emperyalizmle savaşarak –bildirilerle değil, silahlarla– onlan destekliyoruz. Kongolu *guerrillero*'lar da aynısını yapıyorlar. Guatemala'da bir işçi devletine sahip olduğumuzda, emin olunuz ki biz ikircikli konuşmayacağız. Devrimi yayacağız, eğer o güne kadar yapamamışlarsa Latin-Amerika ülkelerine kendi devrimlerini yapmalan için yardım edeceğiz."[68]

Yon Sosa çoğu kez Çin yanlısı gibi görünmüştür. 1966'da MR-13'ün sosyalist ülkelerin hangisine daha yakın olduğu sorulduğunda, "Biz Çin'e ve onun politik çizgisine daha yakınız. Sovyetlerin 'barış içinde bir arada yaşama' çizgisini kabul etmiyoruz."[69] diye yanıtlamıştır. Yine de Yon Sosa'-

[68] Gilly, İbid. (II), s. 29-35.
[69] *La Época* (Montevideo), 10 Ağustos 1966.

nın herhangi bir aşamada Çin'in etkisi altına, yönetimi ya da egemenliği altına girdiğine ilişkin hiç bir kanıt yoktur.

1965 başlarında Adolfo Gilly, MR-13 liderlerinden Francisco Amado Granados'a Çin-Sovyet ayrılığı konusunda hareketin tavrını sorduğunda şu yanıtı almıştır:

> "Biz, bu çatışmanın bizi ilgilendirmediğini ve tarafsız kalmamız gerektiğini iddia edenlerin tutumunu paylaşmıyoruz. Bu, dünya çapında devrimcileri ilgilendiren bir konudur; devrim stratejisinin yaşamsal sorunlarını içerir. Biz, Çinli *companero*'ların her konudaki tavırlarını paylaşmıyoruz, ama barış içinde bir arada yaşama ve barışçıl geçişe karşı olan genel devrimci çizgilerinin devrim faaliyetine hizmet ettiğini; dünya çapında proleter ve ulusal tüm devrimci güçlerin, kapitalizme ve emperyalizme karşı silahlı mücadele yolunda görüşmeler yapmalan ve yeniden bir araya gelmeleri için bir temel sağlayabileceğini düşünüyoruz."

Bu, Sovyet-Çin ayrılığı konusunda bu sıradaki ortodoks troçkist tavırdır. Granados'un ilk cümlesi Kübalıları doğrudan hedef alıyorsa da, Çinlilerin teorik tavırlarına ilişkin Kübalılann tavrıyla bazı açılardan benzerlik taşır. Küba'nın tavrı, Sovyet-Çin tartışmalarının üçüncü dünya için bir felaket olduğu ve bu yüzden de tarafsız kalınmasının daha iyi olduğu şeklindedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TURCİOS LİMA VE FAR

> "Politik kavrayış olmadan askeri eğitim, ıslak cephaneli silah kullanmak kadar yararsızdır. Politik kavrayışla bir *machete* bile yeterlidir."
>
> Turcios Lima

Yon Sosa'nın –ve onun troçkist danışmanlarının– aşırı düşünceleri gerilla hareketinin tüm üyeleri tarafından paylaşılıyor demek değildi. Özellikle Turcios Lima'nın sadece sosyalist hedef konusunda değil, bu hedefe ulaşma yöntemi konusunda da ciddi kuşkuları vardı. Onun grubu *Edgar Ibarra Cephesi*, Yon Sosa'nın düşüncelerinden temelden ayrı düşüncelere sahip olmaya başla-

dı. 16 Ekim 1964'de (yani Yon Sosa'nın "Sierra de las Minas Bildirgesi"nden önce) Cephe'nin yönetimi, Yon Sosa ile kendileri arasında ortaya çıkan ayrılıklara dikkat çeken bir mektup kaleme aldı. Mektup PGT Merkez Komitesi ile MR-13 Ulusal Yönetimi'ne gönderilmişti. Mektupta şu değerlendirmeler yapılıyordu:

> "Bu bütün [troçkist] tutum, kurnazca düşünülmüş manevralarla gerilla hareketinden devrimci içeriği çıkarmaya yöneliktir; gerillanın halk ordusu olabileceğinin yadsınmasıdır; ülkelerimizin devrimci savaşlarında köylülüğün rolünü yadsımaktır; emperyalizm ve onun işbirlikçilerinden iktidarı almanın önkoşulu olan onların askeri olarak yenilgiye uğratılması gereğinin yadsınmasıdır; silahlı mücadelenin süresinin uzatılmışlığının gözlerden saklanmasıdır; ayaklanma bakış açısını kısa vadeli bir konu gibi sunarak çarpıtmaktır; halk güçlerini ayrıştırmak ve devrimci çabaları sendikalar ve kitle örgütlerinin barışçıl örgütlenmesine yönelterek saptırmaktır.
>
> Toprağın ve fabrikaların işgali sloganı, mücadelenin belli bir aşamalarında yararlı olabilecekken, anarşik olarak kullanıldığı zaman, saldırılan göğüsleyecek güçte değilken köylülerin ve işçilerin katliamlara ve çok büyük yenilgilere uğramasına yol açar. Üretim araçlarının mülkiyeti konusunda burjuvazi ile ünlü 'uyuşmazlık', tüm baskı aygıtı egemen sınıfların denetiminde kaldığı sürece çözülemez. Bu taktik, gerilla güçlerinin ya da halk ordusunun baskı dalgasını kontrol altında tutabilecek kadar geliştiği alanlarda uygulanabilir. Diğer koşullarda, bu taktik, halkın saldırıya çok açık olan hedeflerini düşmanın darbelerine maruz bırakır. Böylesi eylemler, halkı baskıya karşı kendilerini korumanın tek yolu olarak politikadan uzak

durmaya zorlayarak yenilgiye neden olan gerçek bir provokasyon niteliği kazanır."[70]

Bu mektubun yayınlanmasıyla birlikte Edgar Ibarra Cephesi, fiilen kendisini MR-13'ünkünden farklı politik ve askeri görüşlere sahip bir örgüt olarak tanımlamıştır. Ama mektup, troçkist yöntemlerin ortodoks komünist çürütülmesi değildir ve Turcios, MR-13 içindeki eğilimden hoşnut değilken, PGT'deki yoldaşlarla arasındaki mesafeyi de koruma kaygısında görünmektedir. Edgar Ibarra Cephesi'nin başı olarak, bu koşullarda Cephe'nin artık troçkist MR-13 içinde kalamayacağına karar verdi. Böylece Guatemala gerilla hareketi, Yon Sosa'nın MR-13'ü ile Turcios'un FAR'ı olarak ikiye bölündü. Turcios, bir yıl kadar sonra, Ocak 1966'da Havana'da yapılan *Tricontinental Konferansı*'nda Fransız gazeteci Marcel Niedergang'a Yon Sosa'yla farklılıklarını şöyle açıkladı:

> "*El Chino*, tüm devrimin kendisi tarafından temsil edilmesi çabası içindeydi... Ona göre gerilla savaşı politik bağlamı değiştirmek için bir 'uyarıcı'dan ibaret. Bizim için ise, gerilla savaşı temeldir... çoğu kez korkak ve sakıngan da olan komünistlerle bizi karşı karşıya getirdi... *El Chino*, ülkede sosyalist bilinçliliğe ilişkin bir belirti yokken 'sosyalist devrim'den söz ediyor. O, 'Sovyetler'den, 'Karayipler Birleşik Sosyalist Cumhuriyetleri'nden söz etmeye başladı... O, bir hayalcidir."[71]

Yon Sosa'nın radikalizmi yola getirilemezdi ve 1966'da yaptığı bir röportajda sosyalist devrim yanlısı olduğunu yineledi. Bu röportajda FAR ile MR-13 arasındaki ideolojik ayrılık sorulduğunda

[70] Akt. Régis Debray, *Revolution in the Revolution?*, s. 38.
[71] *Le Monde*, 6 Şubat 1966.

şöyle yanıtladı:

> "FAR, demokratik devrimi savunuyor; MR-13 ise, doğrudan sosyalizme yürümeyi savunuyor. Biz burjuvazi ile hiç bir şey yapmak istemiyoruz, ama FAR burjuvaziyi bu harekete katmaya çalışıyor. FAR'ın demokratik devrimi sosyalizme geçiş için bir uğrak, ama sınıf düşmanıyla uzlaşıldığında bu geçişin ne kadar süreceğini kim bilebilir ki. MR-13 ile FAR arasında birlik kurmak, sosyalist devrim programı çerçevesinde olanaklıdır. FAR'ın ilerlemesinden mutluyum. İnanıyorum ki, bir süre sonra onlar da, bizim yaptığımız gibi aynı hedefler için savaşacaklar."[72]

FAR komutanlarından Camilo Sánchez, Şubat 1967'de Camilo Castaño'yla yaptığı bir görüşmede Yon Sosa konusunda şu yorumu yapar:

> "Herşeyden önce temelde, Yon Sosa dürüst bir yoldaştır, gerçekten devrime ve halka karşı samimidir. Troçkist olmadan troçkistlerle çalışıyordu. Hiç bir zaman troçkist olmadı, şimdi de değil. FAR, devrimci hareketi ele geçirmek isteyen [Guatemala'daki mücadelenin denetimini 4. Enternasyonal'in bayrağı altında tekellerine almak isteyen] troçkistlerle ilişkilerinin bir sonucu olarak Yon Sosa yönetimindeki 13 Kasım Hareketi'ye ilişkilerini kesti. [13 Kasım Hareketi baştan beri kendisini destekleyenler arasındaki etkisini yitirdi.] Biz, sekterliğe düşmeksizin, 13 Kasım Hareketi'ne troçkistlerin katılımının onun bölgesel bir örgüt olmasına yol açtığına inanıyoruz; daha önce ulu-

[72] *La Época* (Montevideo), 10 Ağustos 1966. Turcios'a göre, iki grup arasındaki bir başka ayrılık nedeni, "Yon Sosa, kentlerdeki bir devrimin kırlara yayılacağına inanıyor; FAR ise, köylü hareketine özel vurgu yapıyor" olmasıydı. (*New York Times*, 18 Mart 1966.

sal bir hareketti."[73]

Bu ulusal ya da bölgesel bir örgüt olma çelişkisi, 1966'da troçkistlerden ayrılırken Yon Sosa tarafından da dile getirilmiştir. O, 4. Enternasyonal'den basit bir nedenle ayrılmıştır: "Bizimle olan iki troçkist yoldaş, toplanan fonları uygunsuz biçimde kullandılar. Kimseye sormaksızın burjuvaziden zorla alınmış fonun bir bölümünü (aşağı yukarı 60.000 quetzal) 4. Enternasyonal'e gönderdiler."

Yon Sosa, Guatemala'da toplanan paraların Buenos Aires'e gönderilmesi için bir neden görmüyordu. MR-13'ün politik çizgisinin daha sonra değişip değişmeyeceğini soran bir gazeteciye Yon Sosa şöyle yanıt verir: "Hayır. Bizim çizgimiz aynı kalacak. Bu iki yoldaşı yargıladıktan sonra sınır dışı ettik ve 4. Enternasyonal'le ilişkileri kestik. Ama sosyalist devrim ilkemizde hiç bir değişiklik yapmadık."[74]

Ama Turcios, Yon Sosa'dan çok daha önce durumu gördü, ve daha önce troçkistlerden ayrılmaya karar verdi. Kendi ideolojik tutumunu belirlemeye zorlandı. Eski bir ordu subayı için bu çok kolay bir görev değildi. Troçkistlerden hoşlanmıyordu, ama PGT'ye de çok sempati duymuyordu. Kendi düşüncelerini açıklama kaygısıyla PGT, Mart 1965'de Genç Komünistler Hareketi (JPT) ve geçen yılki ayrılıktan beri az ya da çok dağınık biçimde faaliyet yürüten değişik direniş bölgelerinin yöneticilerinin katıldığı bir konferans topladı. Bu konferansta, devrimci harekete ve gerillalara

[73] Camilo Castaño, "Avec les guérilles du Guatemala", *Partisans*, No. 38, Temmuz-Eylül 1967, s. 156.

[74] *La Época* (Montevideo), 10 Ağustos 1966; *Global Digest* (Hong Kong), vol. IV, No. 1, Ocak 1967. Yon Sosa, 1 Mayıs 1966'da eski troçkist dostlarını ülkeden göndermiştir. Bkz. "Guatemala: País en Guerra", *Tricontinental* (Havana), No. 6, 1968.

merkezi bir yönetim ve yönelim vermek amacıyla FAR'ın "Geçici Devrimci Yönetim Merkezi" oluşturuldu. Debray'a göre, bu yeni hareket, geçen Ekimde yazılan Edgar Ibarra mektubunda ifade edilen düşünceler ve duygular çevresinde oluşturulmuştu: "Guatemala Devriminin biçim ve içeriğinin bu dikkate değer formülasyonu temelinde yeni *Fuerzas Armadas Rebeldes*, yenileştirilmiş ve gençleştirilmiş *Partido Guatemalteco de Trabojo* ile varılan anlaşma ile 1965 sonunda örgütlenmiştir."[75] Tam program, 1965'de PGT Merkez Komitesi'nin kararıyla, "*Kitlelerin Örgütlenmesi ve Birliği, Halkın Devrimci Savaşının Gelişimi*" başlığıyla yayınlandı. Ekim mektubu gibi, bu da ortodoks komünist bir duyuru değildi ve troçkizme ilginç bir suçlama içeriyordu: "Sosyalist devrim formülasyonu" diyor duyuru, "troçkistlerin dünyanın her ülkesinin farklı gerçeklerine uyarladıkları genel bir şablondur." Böylesi "sahte devrimci konuşmalar" hatalı ve tehlikelidir. "Sosyalizm bilincin bir durumu değil, tarihin doğruladığı bilimsel bir teoridir."

Ama teori ortaya koymanın yanında, belirli bir eylem çağrısı vardı. Duyuru, "Geçici Devrimci Yönetim Merkezi" kurma kararının "halkın devrimci savaşını örgütlemek ve ilerletmek" için gerekli olduğunu söylüyordu..

Bu dikkate değer açık sözlü belge, Sovyet çizgisinden daha çok Çin çizgisine daha yakın göründüğü için Sovyetler Birliği'nde bazı kaşların çatılmasına yol açtı. Bununla beraber PGT'nin silahlı mücadele ve devrimci savaş hevesi kısa sürdü. César Montes, FAR ile PGT ayrılığından yaklaşık üç yıl sonra "gençleştirilmiş" parti konusunda-

[75] Régis Debray, *Revolution in the Revolution*?, s. 41.

ki yanılsamaları şöyle ifade ediyordu:

> "PGT'nin ulusal konferansı Merkez Komiteyi gerilla mücadelesinde sivrilmiş ya da görev almış bir kısım genç kadroyla yeniledi. Ama PGT'nin tümüyle savaşa katılması niyeti ilan edilmesine rağmen, daha radikal bakış açısını önlemek ve askeri liderliği karmaşık disiplinli bir aygıt içinde yutmak için basit bir manevraya girişildi. Bu konferans sonrasında Avrupa komünist partilerinin uluslararası yayınlarında FAR'dan 'PGT'nin silahlı güçleri' olarak söz edilmeye başlanması tesadüf değildi."

César Montes, Komünist Partisi'nin yetersiz desteğinin de altını çizer:

> "Bizim devrimci gerilla savaşımızın tarihinde bir eğilimi biçimlendiren ya da belirli aşamaları ve nesnel ilerlemeleri –devrimimizin bir dizi olumlu ve ulusal özellikleri– oluşturan bu olayların hiç birisinde, bugünkü PGT yönetiminin hiç bir girişimi, tahlili, esini, uzak görüşlülüğü ya da örgütsel katkısı yoktur. Bunun tek istisnası, diğer güçlerin girişimiyle girmeye zorlandığımız FAR ve CPDR'nin kuruluşudur. PGT'nin başlıca katkısı, özgün itki ve amaçları teşvik etmek ve geliştirmekten daha çok bozmak ve yavaşlatmaktı. Bunun dışındaki olaylarda tümüyle yoklardı."[76]

Ama bunların hiç birisi 1965'de açık değildi, ancak Ocak 1966'da *Tricontinental Konferansı*'na dünya devrimci hareketler davet edildiğinde, Turcios Lima ve komünist FAR çağrılıp, Yon Sosa ve troçkist MR-13 yok sayılınca açığa çıktı.

Yon Sosa, troçkistlerin desteği olmaksızın işleri sürdüreceğine ilişkin kararına rağmen (ki bu karar 1965 sonunda alınmıştı), Fidel Castro'nun

[76] César Montes, "Una ruptura logica y necesaria".

troçkizme karşı sıkça rastlanmayan şiddette eleştirisinin sonunda kendisinin de yer aldığını gördü. Söz konusu olan Castro'nun *Tricontinental*'in kapanış konuşmasıydı. Castro, troçkistlerin Che Guevara'yı öldürttüğüne (ki Che yılın başlarında "koybolmuştu") ilişkin sürekli imalarına maruz kalıyordu ve şimdi karşı saldırı başlatmaya karar vermişti.

Castro, 4. Enternasyonal'in Latin-Amerika Politik Büro'sunun başının İtalyan gazetesi *Lotta Operaria*'da yayınlanan uzun makalesinden alıntı yaparak konuşmaya başladı. Bu makalede çok şey vardı, ama özellikle Fidel'i Latin-Amerika devrimine son vermek için Guevara'yı tasfiye etmekle suçluyordu ve Guatemala'daki MR-13 hareketi hakkında bazı övücü yorumlar yapılıyordu. Fidel, ilgili pasajı aktardıktan sonra Guatemala sorununa girdi:

> "4. Enternasyonal'in lideri olan bu bayın Guatemala ve 13 Kasım Hareketi'nin durumundan büyük gururla söz etmesi asla bir tesadüf değildir. Çünkü tam da bu hareket üzerinden Amerikan emperyalizmi devrimci hareketi tasfiye etmek için çok ince taktikler izledi, yani 4. Enternasyonal ajanlarının bu harekete sızması için...
>
> Bu nasıl oldu? Yon Sosa şüphesiz vatansever bir subaydı. Yon Sosa, bir grup silahlı subayın hareketini yönetti –aslında bu hareket ezilince, bir kısmı daha sonra Giron saldırısını yapan paralı askerlere katıldılar– ve 4. Enternasyonal hareketin politik kısmını üstlenen bir tüccar adam aracılığıyla işleri yürütüyordu. Bu lider, devrimci düşüncenin büyük politik ve tarihsel sorunlarından habersiz bu lider, troçkizmin bu ajanına –ki bunun emperyalizmin ajanı olduğu konusunda en küçük bir

şüphemiz yok– 4. Enternasyonal'ın programını baştan sona hareketin gazetesinde yayınlamasına izin verdi.

4. Enternasyonal bunu yaparak devrimci harekete karşı büyük bir suç işledi, onu halktan kopardı, kitlelerden tecrit etti, aptallıklarla onu yozlaştırdı, saygınlığını yitirtti ve iğrenç şeyi, yani troçkizmi politik harekete bulaştırdı. Troçkizm bir zamanlar sadece politik düşünceler alanında yanlış tutumu ifade ederken, daha sonraki yıllarda emperyalizm ve gericiliğin kaba bir aracı olmuştur.

Bu bayların mantığı öyle çalışır ki, örneğin Güney Vietnam'da halkın büyük çoğunluğunu birleştiren ve emperyalizme karşı mücadelede kurtuluş hareketi çevresinde değişik kesimleri bir araya getiren geniş bir devrimci cephe oluşturulması, troçkistlere göre saçmadır, karşı-devrimcidir...

İyi ki Guatemala'da devrimci hareket kurtuldu. Sosa ile birlikte devrimci hareketi başlatan subaylardan açık görüşlü biri sayesinde, o budalalığı, o aptallığı anlayan biri sayesinde kurtuldu. O kişi 13 Kasım Hareketi'nden ayrıldı ve ilerici ve devrimci kesimlerle birlikte Guatemala FAR'ını örgütledi.

Ve durumu böylesine açıkça gören bu genç subay, bu Konferans'ta Guatemala devrimci hareketinin temsilcisi, *Comandante* Turcios'tur. *Comandante* Turcios'un saygınlığı, sadece ezilen halkın kurtuluşu için yürütülen silahlı mücadelenin ilklerinden biri olmasından değil, aynı zamanda Yankee emperyalizminin en ince ve hainçe hilelerinin birinden Guatemala devrimini korumasından gelir...

Ve mücadelenin başlangıcında yurtsever niyetlere sahip olduğundan hiç şüphemizin olmadığı ve dürüst bir insan olduğundan da şüphe etmediğimiz –yine de devrimci bir lider ola-

rak onun tutumu konusunda çok ciddi kuşkularımız var– Yon Sosa'nın bu unsurlardan kendisini ayırmasının çok uzun sürmeyeceğini ve Guatemala devrimci hareketine yeniden katılacağını umuyoruz..."

Bugün Guatemala'da en önemli gerilla hareketini yöneten Turcios Lima, beş yıl önce 13 Kasım 1960 isyanına katılan genç teğmenden çok değişmiş durumda. O artık politik olarak bilgili ve özel olarak da PGT'nin desteğinden yararlanırken kendi bağımsızlığını asla yitirmedi.

Mart 1966'daki bir röportajda "Ben komünist partisi üyesi değilim" derken, aynı zamanda kendi felsefesi ile partinin felsefesinin birbirine yakın olduğuna da işaret eder.[77] Her ne kadar *Tricontinental*'de Castro'nun onayını almışsa da, Moskova ile Pekin arasındaki çatışmada taraf tutmayı reddediyordu. O, dünya komünist akımlardan kendi hareketinin bağımsızlığını korumak istediğini açıkladı. "FAR, ne Moskova, ne Pekin, ne Havana tarafından desteklenmeyen bir ulusal harekettir" diyordu.

Daha sonra Turcios'un ikinci komutanı César Montes, aynı konuda "Fidel Castro bizim üst yöneticimiz değil. Elbette bizim mücadelemizin kıtasal düzeydeki mücadelede yer alması gerektiğinin farkındayız. O aşamaya geldiğimizde bir lidere gereksinme olacak. Ona gereksinmeyi duyduğumuzda bu bizim kendi tercihimiz olacaktır. Bizim için Fidel, mücadelemizin başarıya ulaşacağının yaşayan bir kanıtından daha fazla bir şey değildir. Ona hayranız, ama ondan talimat almayı kesinlikle kabul etmiyoruz."[78]

[77] *New York Times*, 18 Mart 1966.

[78] Jean Lartéguy, "Les Guérrilleros: (2) portrait d'un maquisard", *Paris Match*, 26 Ağustos 1967.

Turcios, içinde bulunulan bu anda kendi grubunun iktidarı alacak güçte ve arzuda olmadığını açıkladı. Onlar "ilk aşama"dalardı –"hayatta kalma" aşaması–, köylüleri örgütlemeye çalışıyorlardı. Daha sonra, kısa sürede ortaya çıkmayacak ikinci aşamada, gerillalar ile ordu arasında "güçler dengesi"ne ulaşılacak ve bu aşamada doğrudan ve açık savaş olanaklı olacaktır.

César Montes, Haziran 1966'daki röportajda, isyancıların yakın gelecekte iktidarı ele geçirmeye ne niyetlendiklerini, ne de umduklarını açıkladı. Onların amacı, kırsal alanlarda bir direniş üssü ve bilinçli *campesinos* (tanım işçileri) kitlesinin gelişmesiyle bir güvenli barınak inşa etmekti. "Halkı hazırlamak için çok zamanımız var" diyor Montes, "daha sonra sosyalizme geçiş daha kolay olacaktır".[79]

Yine de "uzun savaş" ve köylülerin niteliği üzerine yapılan vurgu zorunluluğun ötesinde bir erdem oluşturuyor. Gerillalar, kendi düşünceleri için kırlarda, kentlerden daha verimli bir alan buldukları için kırsal alanlarda bulunuyorlardı.

Turcios, 1966 ortalarında Meksika gazetesi *Sucesos*'un yönetmeni Mario Menéndez Rodríguez'le yaptığı görüşmede hareketinin genel çizgilerini şöyle ifade eder:

> "Biz, toprak için ve emperyalizme karşı savaşıyoruz. Birinci planda, biz iç işlerimize karışılmasından kurtulmak zorundayız; ülkemizi ilerletmek için özgürlüğe sahip olmalıyız ve mevcut gerçekliğe uygun olacak önlemleri almakta özgür olmalıyız. Esas olarak toprak dağılımının çok eşitsiz olduğu ve ilkel üretim sisteminin var olduğu bir tarım ülkesi oldu-

[79] *New York Times*, 26 Haziran 1966.

ğumuz gerçeğini göz ardı edemezsiniz. Bu nedenden dolayı genel ve tam bir toprak reformu yapmak zorundayız; yani sadece köylülere toprak vermek yetmez, aynı zamanda onlara gerekli kredileri ve aletleri de temin etmek gerekir. Üretimi artıracak önlemler almak ve giderek kooperatif ve kolektivizasyon üretim tarzının üstünlüğünü gönüllü olarak benimsemeleri için köylülere yol göstermek zorundayız. Ama hepsinden önce özgür olunmalıdır; bu, seçimlerle ya da başka yollarla kazanılamaz. Guatemala'nın önünde sadece tek yol var, silahlı güçlerin yolu. Benim düşünceme göre, devrim, köylüler, işçiler ve kentli orta tabakalar tarafından yapılacaktır, diğer ifadeyle, her şeye ya da hemen hemen her şeye sahip olduklarının açıkça farkında olan sömürücülerin sahip oldukları şeylerin akla uygun bir dağıtımına hiç niyetleri yoktur. Tersine, onların kendilerine ait herşeyi savunmak için her çareye başvuracaklan kesindir."

Turcios, ABD'nin Guatemala'ya Santo Domingo'da olduğu gibi silahlı bir müdahalede bulunup bulunmayacağına ilişkin soruyu şöyle yanıtlar:

"Biz inanıyoruz ki, kukla hükümetler zamanında, ordu ve polisin halkı denetleyemez hale geldiğinde ve tekelci klik ve rejim kendini koruyamaz hale geldiği zaman böyle bir silahlı müdahale olacaktır, Vietnam'da olduğu gibi, parçalanmanın başlarında... Böyle bir durum, çok geniş çaplı bir müdahale durumu, yalın bir varsayım değil, nesnel bir gerçektir. Emperyalizmin ezdiği halkın devrimci hareketinin yükselişiyle, saldırganlık büyük güçlüklerle karşılaşacaktır. Çünkü saldırganlık, daha fazla deniz piyadesine, daha fazla dolara ve çok miktarda her çeşit malzemeye ihtiyaç duyar. Kurtuluş mücadelesi uzayabilir, ama emperya-

lizmi yenilgiye uğratmak tek bir ülkenin amacı değildir. Zafer şafağının sonunda sökeceği kesin."[80]

ABD'nin 1965'de Santo Domingo ve Güney Vietnam'ı aynı zamanda işgali, gerillaların sürekli gündeminde olan bir konu. Santo Domingo, kıtanın tarihinde Küba'nın devrim yolunu izleme olasılığını reddetmek için bir dönüm noktasıydı. Saatler Arbenz'in devrildiği zamana, 1954'e geri döndü. Latin-Amerika solu, ABD tehdidi karşısında yapabileceği çok az şey olduğuna inandığı 1954-1959 arası bozgunculuk yıllarına geri dönmüş olmasına rağmen, Santo Domingo sonrası devrimcileri yeni bir teori geliştirmeye başladılar. Eğer işgal kaçınılmazsa, o zaman hoş gelmiş, safa gelmiştir. Devrimci hareket Santo Domingo'daki deniz piyadelerinin karaya çıkmasıyla param parça olmuşken, Vietnam'da çok daha fazla güçlenmiştir. Ve Amerikalılar aynı zamanda bir çok yere müdahale etmek zorunda kalırlarsa, –Santo Domingo'dan daha çok– Vietnam deneyimi tekrarlanacaktır. Bu, 1965 sonrasında gerilla teorisinde başat bir konu oldu.

[80] *Sucesos*, 18 Haziran 1966.

BEŞİNCİ BÖLÜM
SEÇİMLER VE TURCİOS'IN ÖLÜMÜ

"Biz, mücadelemizi belki on yılda, belki yirmi yılda sonuçlanacak uzun erimli bir mücadele olarak görüyoruz. Bizim ilk hedefimiz, sonuca ulaşmak için ayakta kalmaktır."

Bir FAR lideri

Gerilla hareketindeki ayrılık, gerilla faaliyetlerinde önemli bir azalmaya neden olmadı. 9 Şubat 1965'de ABD'nin askeri misyon şefi Albay Harold Houser evine giderken arabasında vuruldu. MR-13 eylemin sorumluluğunu üstlendi ve eylemi "Kuzey ve Güney Vietnam'da Yankee emperyalizminin canice eylemlerine Guatemala halkının bir yanıtı"[81] olarak duyurdu.

Mayıs ayında Savunma Bakanlığı görevlisi Albay Ernesto Molina Arreaga evinin önünde ara-

basından inerken öldürüldü. Kasım-Aralık aylarında pek çok zengin Guatemalalının kaçırılması eylemleri örgütlendi. *New York Times*'ın haberine göre, bu kaçırma eylemlerinde "300.000 dolardan daha fazla fidye alındı, terör başkentin kapılarına dayandı ve rejimden hoşnut olmayan ordu subaylarını bir darbe girişiminde bulunmaya kışkırtıyor."[82]

Albay Houser'e yapılan saldırıdan sonra Başkan Peralta sıkıyönetim ilan etti ve anayasayı askıya aldı. Francisco Villagran Kramer ve partisi URD'nin yöneticileri apar topar sınırdışı edildiler.

Villagran'a göre, bu aşamada PGT ve MR-13, Peralta'ya karşı şiddete dayanan devrimde yer almasını sağlamak için URD üzerinde "büyük baskı oluşturdular. Bizi 'halk düşmanı' ve askeri rejimin parçası olarak sayacakları tehdidine kadar geldiler."

Villagran, Temmuz'da yaptığı bir röportajda gelecekteki durumu şöyle açıkladı: "Peralta demokratik rakiplerine zulmederek Guatemala'daki sorunu barışçıl olarak çözmek için kapıları kapattı... komünistlerin onu getirmek istedikleri duruma, şiddete dayanan devrim dışında başka alternatif kalmadığı noktasına geliyor."[83]

Villagran Kramer, Guatemalalı komünistlerin

[81] Adolfo Gilly, Francisco Amado Granados'la görüşme. MR-13 komutanı açıklamasını şöyle sürdürür: "Bu eylem, kişisel olarak askeri ataşeye değil, onun resmi işlevine yönelik bir saldırıdır. O kişi, Vietnam'da yapılanın bir benzerini yapmak için, Guatemalalı kitlelere karşı baskıyı örgütlemek için buraya geldi. Eylemimiz ABD halkının dikkatini bize çekmeyi de amaçlamıştır, bizim mücadelemizi desteklemeleri için yapılmış bir çağrıdır. Askeri ataşe, ABD kapitalizminin adına, dünya çapında bir atom savaşı hazırlığı yapan suçlular takımının bir üyesidir. Onlar kendi halkını böyle bir savaşa sürüklüyorlar."

[82] *New York Times*, 18 Mart 1966.

[83] *Latin America Times*, 22 Temmuz 1965.

politikası, "ABD'yi Santo Domingo'da yaptığı gibi müdahalede bulunmaya zorlayan koşulları yaratmaktır. Teoride bu, *imperialismo yanqui*'ye karşı mücadele içinde Guatemala halkını birleştirecektir." diye devam eder. O, Ocak-Şubat aylarında URD içinde gerillaları desteklemek ya da barışçıl çözümler aramaya çalışmak konusunda yoğun tartışmalar yapıldığını söylüyor. "Hükümet bizi ülkeden sürerek bu tartışmayı sona erdirdi" diyerek çarpıklığı gösteriyor. Ama bir MR-13 komutanı URD'ye gönderme yaparak, "onlar bir küçükburjuva ütopyasına, diktatörlüğün 'barışçıl' çözümüne inanmanın bedelini ödüyorlar. Burada barışçıl çözüm olanaklı değil, seçimler de söz konusu değil."[84]

Barışçıl çözüm değil, ama seçimler, herkesi şaşırtarak, Albay Peralta'nın gündemindeydi. 15 Eylül 1965'de komünizm ve diğer totaliter biçimleri yasadışı ilan eden yeni anayasa yürürlüğe girdi, başkanlık seçimlerinin Mart ayında yapılacağı ilan edildi.

İkisi albay biri sivil, üç aday vardı. Sivil aday, Devrimci Parti'nin lideri Mario Méndez Montenegro 31 Ekimde evinde öldürülmüş olarak bulundu. Onun intihar ettiği açıklandıysa da, sonradan suikasta uğradığı kabul edildi. Ertesi gün kardeşi, San Carlos Üniversitesi Hukuk Fakültesi eski dekanı J. César Méndez Montenegro, Devrimci Parti'nin başkan adayı olarak seçildi.

Albaylardan biri, Miguel Àngel Ponciano Samayoa, genelkurmay başkanıydı, Castillo Armas'ın eski Ulusal Kurtuluş Hareketi'ni desteklemişti. Diğer albay, Juan de Díos Aguilar de Léon, Albay Peralta tarafından destekleniyordu.

[84] Gilly, İbid. (II), s. 33.

Seçimler, PGT ile FAR arasındaki kavganın büyüklüğünü açığa çıkardı. Ocak 1966'da *Tricontinental*'da Turcios, Méndez Montenegro'nun desteklenmesine kesin olarak karşı çıktı. Gerçeği söylemek gerekirse, seçim süreciyle ilgili yapacak bir şey de yoktu:

> "Biz, yapılacak seçimleri engellemek niyetinde değiliz, çünkü henüz bunu yapacak yeterli güce sahip değiliz. Halkın büyükçe bir bölümü safça hala seçim oyunundan bir şeyler bekliyor. İşte, seçimler olacak. Ama açıktır ki, yeterli gücümüz olduğunda ve halkımız uyandığında, iktidardaki gerici hükümetle yapılacak seçimlerin içinin boş olduğunu daha iyi kavradıklan zaman, halkımızın bu yolla aldatılmasını zorla önleyeceğiz.
>
> ... Eğer biz devrimciler bu seçimlere katılırsak, ya da halkı Devrimci Partiye yahut bir başka muhalefet partisine oy vermeye çağırırsak, ilkesel desteğimizi, devrimci onayımızı ve bize inanan kitlelerin desteğini gericilik ve emperyalizmle suç ortaklığı yapmakta tereddüt etmeyen insanlara vermiş olacağız."[85]

Bu bakış açısı PGT liderlerinin tümü tarafından hoş karşılanmadı ve bazıları *Tricontinental*'in etkisi olduğunu düşündü. Onlar, Fidel'in genel olarak troçkizme ve özel olarak Yon Sosa'ya saldırmasını hoş görürlerken, Turcios Lima ve FAR'ın, gelecekte Moskova etkisindeki PGT'den daha çok Küba'ya bağlanacağından endişe ediyorlardı.

Bu yüzden Turcios Havana'dayken, FAR'ın Geçici Devrimci Yönetim Merkezi, PGT'nin zorlamasıyla, Méndez Montenegro'yu ve Devrimci

[85] Turcios Lima. Aktaran César Montes, "Una ruptura lógica y necesaria".

Partiyi destekleme kararı aldı. Turcios'un yokluğunda Edgar Ibarra Cephesi adına katılan César Montes karara karşı oy verdi.

Turcios Guatemala'ya geri döndüğünde, yokluğunda alınmış olan bu karara bağlı kalmaya karar verdi. Seçimlerden sonra FAR'ın tutumunu şöyle açıkladı:

> "Öncelikle FAR'ın onayladığı son seçimlerdeki çizginin gerçek anlamını açıklamak gerekiyor. Seçim görece sakinlik içinde yapılmış olmasına rağmen, günümüz Guatemalasındaki karmaşık durumun doğrudan sonucu olan değişik politik renklere boyandı. Unutulmamalıdır ki, uzun süredir dikta yönetimi altında bulunan bizim ülkemizde kaçınılmaz olarak pek çok ölü verildi ve çok kan döküldü. Bu yüzden yurttaşlar, sistemin barışçıl araçlarla nihai olarak değişeceğini sandılar ve kendilerini avuttular. Bu nedenden dolayı, durumun bilincinde olan ve her kesimden halkın gereksinmelerini, taleplerini ve arzularını şu ya da bu şekilde karşılamak için her zaman özen gösteren devrimci FAR yönetimi, Julio César Méndez Montenegro'ya –bu seçkin hukukçunun bugünkü durumu biraz değiştirebileceğini sanmak için biri neden yok, ki onun çözemeyeceği bir görev olduğunu biliyoruz– oy verilmesine karar verdi. Bu hedef çok açıktır; Julio César Méndez Montenegro'ya oy vermek, hükümetin keyfi davranışlarına karşı mücadelenin bir biçimidir ve dikta düzeninin topyekün ve bütünsel reddedilmesinin kamuoyuna –bu durumda özel olarak uluslararası kamuoyuna– gösterilmesidir. Bu yüzden, Devrimci Parti'nin adayının zaferi, sistemin değişmesi istemlerini oyla dışavuran Guatemala halkı için FAR'ın politik zaferini gösterir.
>
> Bununla birlikte, yinelemekte ve vurgu-

lamakta yarar var: tek yol olduğu için gerillalar izledikleri yol konusunda en ufak bir şüpheye sahip değillerdir. Bu seçim yolu değil, silahlı mücadele yoludur."[86]

Yine de PGT'nin Méndez Montenegro'yu destekleme kararı –özellikle içinde bulunulan koşullarda Turcios'un vurguladığı gibi silahlı mücadelenin en iyi yol olmadığı inancını güçlendirdi– devrimci saflarda ciddi bölünmelere yol açtı. Tüm ayrıntılar bilinmiyor, ama gerillaların militan eylemlerinden korkarak Meksika'da sürgünde yaşayan PGT yöneticilerinin bir kısmı seçim gününden önce pay kapmak için Guatemala'ya geri dönmeye karar verdiler.[87] Feci bir karardı.

Polis, seçim akşamı, 5 Mart 1966'da Guatemala kentindeki mütevazı tek katlı bir evi kuşattı.[88] Silahlı çatışmadan sonra, PGT lideri Victor Manuel Gutiérrez ve Ulusal Köylü Federasyonu Genel Sekreteri Leonardo Castillo Flores'in de aralarında bulunduğu 28 komünist ya da komünist sempatizanı tutuklandı

Méndez Montenegro asker rakiplerine karşı mutlak çoğunluğu sağlamayı başaramamışsa da seçimi kazanması bazı kişiler için, özellikle de ordu içindeki bazı kişiler için sürpriz oldu. Başkan ilan edilebilmesi için kongrenin onayı gerekiyordu. Başlangıçta 30 Haziranda iktidarı devredecek olan Peralta'nın bunu yapıp yapmayacağından kuşku duyuluyordu. Ama bu durumdan hoşnut olmayan Albay Ponciano'nun *darbe* yapacağı söylentileri asılsız çıktı. Méndez Montenegro 5 Mayısta kongre tarafından seçildi.

[86] Turcios Lima, Mario Ménendez Rodríguez'le görüşme, *Sucesos*, 18 Haziran 1966.

[87] *Latin America*, 26 Ocak 1968.

[88] *New York Times*, 7 Mart 1966.

Onun iktidarı almasına ordunun izin vermesinin bir nedeni, Savunma Bakanı'nın ordu tarafından atanacak olması ve devlet başkanından çok silahlı kuvvetlere karşı sorumlu olmasıydı. Bu nedenden dolayı Méndez iktidar döneminin başından itibaren albaylar tarafından etkin biçimde denetlendi. ABD'nin albaylar üzerindeki baskısı da bu tutumda etkili olmuş olabilir.

Bu arada Mart ayında polisin yakaladığı Victor Manuel Gutiérrez ve arkadaşlarının yazgısına ilişkin gelişmeler oldu. FAR, özellikle üniversitelerde büyük bir kampanya başlattı, gözaltına alınmış politik tutukluların nerede olduklarına ilişkin hükümetten bilgi istendi.

4 Mayısta iki önemli kişi gerillalar tarafından kaçırıldı. Hükümet kaybolan solculara ne olduğunu açıklayana kadar serbest bırakılmayacakları bildirildi. Kaçırılanlar, başkanın basın sekreteri Baltassar Morales Cruz ve Yargıtay başkanı Romeo Augusto de León'du. Basın haberlerine göre, Morales, Guatemala kent merkezinde bir silahlı çatışmadan sonra kaçırıldı ve çatışmada oğlu ve şoförü öldürüldü.[89] Turcios, Haziranda Meksika gazetesi *Sucesos*'un yayın yönetmeniyle yaptığı görüşmede kaçırmayı şöyle açıklıyordu:

> "Bu iki kişiyi kaçırmanın amacı, Peralta Azurdia'nın askeri hükümetini bir kaç aydan beri kayıp olan 28 politik tutuklunun nerede olduklarını açıklamaya zorlamaktır... Bu iki görevlinin kaçırılması FAR'ın onları ölümle tehdit ettiği anlamına gelmez....
>
> Morales Cruz, başkanın basın sekreteridir ve askeri hükümetin sözcüsüdür. Politik tutuklulara ilişkin FAR'ın açıklamalarının doğru olduğunu çok iyi bilen kişidir. Ancak cinayetler

[89] *New York Times*, 6 Mayıs 1966.

hakkında, en azından öyle görünüyor, hiç bir şey bilmiyor. Ve Peralta Azurdia, yakalananların hepsinin idam edilmesi emrini verdiğine göre, doğal olarak kamuoyuna bir şey açıklayamaz. Bu nedenle reddetmek için her yola başvurdu.

Diğer taraftan, kaçırma eyleminin 28 devrimci yöneticinin Peralta Azurdia'nın silahlı muhafızları tarafından evin içinde ve dışında öldürüldüğünü açığa çıkarması bir yana, Guatemala'nın geleneğinde olmayan 'anayasa'nın restorasyonu gecesindeki bu eylem askeri diktatörlüğün politik bir darbesi olduğunu göstermiştir. Bu bakış açısıyla en önemli sonuçlar şunlardır:

(1) İlk kez gerici tabaka FAR'a karşı farklı bir tutum takınmıştır.

(2) Peralta Azurdia'nın yasadışı hükümeti, onlarla savaş durumundadır, artık isyancılara 'eşkıya', 'ayak takımı', 'serseri' vb. gibi bakamayacaktır.

(3) Dengesiz politik durumda, başlangıçta olaydan uzak duran bazı örgütler olayla ilgilenmeye başladılar. FAR'ın önerilerini gözönüne almaya başladılar ve egemen askerlere karşı güçlü suçlamalar yönettiler. Söz konusu olan örgütler Kızıl Haç ve başpiskoposluktur.

(4) Üniversiteler, Üniversite Öğrenci Birliği, Barolar, Hukuk Öğrencileri Birliği, Hukuk Fakültesi ve diğer ilerici kurumlar ve yöneticiler yeni politik akıma yöneldiler. Onlar, Guatemala'daki tüm felaketlerin kaynağı olarak diktatörlüğü açıkça kınadılar ve FAR'ın taleplerini onayladılar.

(5) Geçmişte bazı Guatemala gazeteleri Peralta Azurdia ve izleyicilerinin her eylemini kölece kabul ediyorlardı ve politik tutukluların yakalanması konusundaki haberleri yayınlamayı kabul etmiyorlardı. Cezaevlerindeki oğul-

ları için annelerin isteklerini önemsemiyorlardı. Ama şimdi onlar da tam dönüş yaptılar ve FAR'ın merkezinin yayınladığı bültenleri tam olarak yayınlamaya başladılar.

(6) Kamuoyu en çok bizi destekliyor, çünkü geçmişte bir çok kişi askeri diktatörlüğün yaptıkları hakkında hiç bir şey bilmiyordu."[90]

Kaçırma eyleminden sonra hükümet alışılageldiği gibi sıkıyönetim ilan etti. Ama buna rağmen 26 Mayısta yeni bir kaçırma eylemi daha gerçekleşti. Bu sefer kongrenin yeni seçilmiş iki başkan yardımcısından biri olan Héctor Méndez de la Riva kaçırıldı. (Daha sonra serbest bırakıldı ve çok sarsıldığı için emekliye ayrılarak Miami'ye tedaviye gitti.) Temmuzda Méndez Montenegro başkanlığı resmen üstlenene kadar gerçek açıklanmadı.

16 Temmuzda iki eski polis ajanı Üniversite Öğrenci Birliği'nde ne olduğunu anlattı. Mart ayında yakalananlar vurucu tim tarafından kurşuna dizilmişti. İkisi işçi lideri üçüne Guatemala kentindeki polis merkezinde işkence edilmiş ve sonra Pasifik kıyısındaki bir askeri üssü götürülerek kurşuna dizilmişlerdi. Cesetleri de uçaktan denize atılmıştı.

Diğer öldürülenler arasında Yon Sosa'nın yeğeni Kris Yon Cerna ve Aralık ayında yakalandıktan sonra kaybolan Meksikalı öğrenci David Aguilar Mora'nın karısı Eunice Campiran de Aguilar Mora da vardı. Mora, kocasını aramak için Guatemala'ya gelmişti. Her iki kadın sopayla ölesiye dövülmüş ve Zacapa askeri üssü yakınlarındaki mezarlıkta yakılmışlardı.

Gözaltına alınanların katledildiğine ilişkin yaygın söylentilerin doğrulanmasıyla birlikte, ge-

[90] *Sucesos* (Mexico City), 18 Haziran 1966.

rillalar 31 Ağustosta iki görevliyi, Haziranda polis tarafından yakalanan bir öğrenci gerilla, José Maria Ortiz Vides'le değiştirerek serbest bıraktı.

Peralta diktatörlüğünün son aylarını niteleyen bu kötü olaylara rağmen, pek çok kişi sivil başkanın gelişinin, hükümet güçleri ile gerillalar arasında ateş-kes yapılarak ulusal birlik atmosferi yaratacağına inanıyordu.

Turcios bu düşünceyi daha baştan reddetti. Marttaki yeni başkan hakkındaki görüşü sorulduğunda şöyle yanıtladı: "Son tahlilde hiç bir şey değişmeyecek. Ordu baskısını durdurmayacak, öyleyse biz de durdurmayacağız."

César Montes da benzer düşünceye sahipti. "Méndez'e saygım büyük" diye konuştu gazeteciye, "O, benim hukuk fakültesindeki profesörümdü, onun dürüst ve aydın bir insan olduğuna inanıyorum. Ama ordu, ülkemizin gereksinmesi olan gerçek reformları yapması için ona asla izin vermeyecek."

1 Temmuzda Méndez Montenegro resmen başkanlık görevini üstlendi. Başkan yardımcısı Clement Maroquín Rojas gerillalara hükümetle işbirliği yapmaları çağrısı yaptı. Yon Sosa'nın yanıtı, Turcios ve César Montes'inkiler kadar açık sözlüydü:

> "Biz ateş-kes aramıyoruz. Ateş-kes yok. Geçici barış dönemine diğer eyaletlere devriyeler göndererek yardım ediyoruz. Bunun dışında ateş-kes yok... Benim düşünceme göre, Marksist düşüncelere sahip hiç kimse rüyasında bile bir affı kabul etmeyecektir. Eğer kabul edersek, geçmişteki tüm suçları ve hataları unutmuşuz demektir. Ayrıca biz suçlu değiliz, suç işlemedik, dolayısıyla af da dilemiyoruz."

PGT, af önerisinin kabul edilmesi konusunda

kaygılıydı. Hükümet. sağcı politik grupların ve ordunun baskısıyla affı öylesine ağır koşullara bağlamak zorunda kaldı ki, ortodoks komünistler bile muhalefet yapma gereği duydular. Partinin bir sözcüsü J. M. Fortuny, *World Marxist Review*'a bunun nedenlerini şöyle açıkladı:

> "Sağcı komplocular, başkanın gerillalarla diyaloga girme çabasının başarısızlığa uğradığını görmek istiyorlardı. Bu nedenle hükümetin kongreye sunduğu af önerisini bloke ettiler. Paradoksal olarak, hükümet affa devrimcilerden çok daha fazla uzak duruyordu. Kabul edilemez koşullara sahip bir af, (ki hükümetin önerdiği af böyleydi) gerillalarla diyalog için başkana yeterli moral dayanak sağlayacaktı. Ama sağ partilerin kongredeki temsilcileri ve Devrimci Parti'nin en gerici kesimleri sayısız değişiklik önergeleri verdiler, öyle ki gerillaların sekiz gün içinde silahlarıyla birlikte teslim olmalarını şart koşuyordu. Gericiler, bu yolla affı, yenilmiş ya da yenilginin eşiğinde olan bir düşmana verilen bir ültimatoma dönüştürdüler, ki böyle bir durum yoktu. Bu koşullarda FAR, ültimatomu ve affı reddetmekte haklıydı."[91]

Méndez Montenegro'nun başkanlığı üstlenişinden iki hafta sonra, 16 Temmuzda, FAR, Turcios ve gerillanın sivil lideri Bernardo Alvarado Monzón imzalı bir bildiri yayınladı. Bildiride, "Yeni rejimin popülerliğine rağmen, ordu hala en etkili bir güç olarak durmaktadır. Guatemala ordusu, hala yerli plütokrasinin ve yabancı şirketlerin aynı gerici aracıdır, bu nedenle kesin sona kadar savaşıl-

[91] José Manuel Fortuny, "Guatemala: the Political Situation and Revolutionary Tactics", *World Marxist Review*, vol. x, No. 2, Şubat 1967.

mak zorundadır" deniliyordu.

Ordu, gerçekten de hazırdı ve bekliyordu. Méndez Montenegro'nun görevi üstlenmesinden sonraki Guatemala tarihi, küçük çaplı yerel gerilla savaşının nasıl bir iç savaşa doğru geliştiğinin hikayesidir. Ama bu bölüm Turcios Lima tarafından yazılmadı.

2 Ekim 1966 sabahı Turcios, Guatemala kentinin dışında, Roosevelt otoyolunda Austin Cooper marka arabayı kullanıyordu. Yanında onsekiz yaşında bir öğrenci, Silvia Flores Letona vardı. Basın haberlerine göre, araba yolda bir nesneye çarptı, ters döndü ve yanmaya başladı. Havana radyosunun ifadesiyle, çarpmadan önce arabada "bilinmeyen bir patlama" oldu.[92]

Turcios hemen öldü; kız hastaneye götürülürken yolda öldü. Onlarla birlikte arabada bulunan üçüncü bir kadın yanıklar ve eziklerle kaçtı. Ertesi günü Guatemala kentinde 1.500 kişinin katıldığı bir cenaze töreni düzenlendi. Bir seferinde, "Ben yarın ölebilirim, bir şey değişmeyecektir. Diğerleri mücadeleyi sürdürecektir" demişti.

Bir arkadaşı mezarının başındaki konuşmasında şöyle dedi:

> "Dostlar, Guatemalalı *compañeros*... Turcios, tüm gerçek devrimciler gibi, yüksek ve soylu amaçlara hizmet etmek için dolu dolu yaşadı... *Comandante* Turcios, devrimci anlamda tüm Guatemalalıların zafere ulaşmasını sağlamak için yaşadı... Onunla Guatemala devrimi en genç ve en deneyimli liderlerden birisini kaybetti."

[92] *New York Times*, 4 Ekim 1966. Jean Lartéguy, bir eylem için kız arkadaşını almaya gittiği lokantanın önünden bir araba çaldığını ve duvara çarptığını yazar.

ALTINCI BÖLÜM
CÉSAR MONTES VE ANTİ-KOMÜNİST ÖRGÜTLERİN GELİŞİMİ

"Geçen sonbahar [1967] gerilla bölgesini ziyaret eden bir ABD'li profesör, okulda sıcak yemek programının 'Guatemala ordusu ve 'la Alianza del Presidente Kennedy'nin katkılarıyla', günde 300.000 öğrenciye ulaştığını bildirdi. 100'ün üzerinde artezyen kuyusu açılmış, kilometrelerce yol inşa edilmiş. Köylüler (ki bunu çok iyi biliyorlar), bölgenin dışına götürülüyorlar. Köylüler amacın çok iyi farkındalar, bundan alabileceklerini alıyorlar. Ama gerillasız bölgede (ve bu nedenle ihmal edilmiş) bir köylü, profesöre, kederli bir yüzle 'keşke' der, 'bize de bir kaç gerilla gelse'."

Cedric Belfrage

Turcios'un doğal varisi, onun ikinci komuta-

nı, 1963'den beri hareketin içinde ona en yakın olan César Montes'ti. Her ne kadar Montes, PGT'-ye Turcios'tan daha yakınsa da, yönetim değişikliği sanıldığından daha az öneme sahipti. Montes PGT Merkez Komitesi üyesiydi ve gerillalar ile ortodoks komünistler arasındaki kaçınılmaz ayrılığı hızlandırmaktan daha çok ertelemeye katkısı olmuştu. Daha önemli bir gerçek, Montes'in bir sivil olarak, Turcios'ın her zaman bağlantıyı sürdürdüğü orduyla teması olmamasıydı. Bu, ordunun yeni bir saldırı başlatmaya hazırlandığı bir zamanda büyük bir sakıncaydı.

FAR'ın yeni lideri 1942 doğumluydu. Başkan Arbenz'i deviren CIA *darbe*sine karşı düşmanca sözler ettiği için 13 yaşında katolik okulundan atılmıştı. On sekizinde öğrenci gösterilerini yönetiyordu ve yirmi yaşında dağlara çıkmıştı. Dört yıl sonra, yirmi dördünde gerillaların en önemli lideriydi. Kısa boyu ve çocuksu yüzü nedeniyle *El Chiris* ("Küçük Çocuk") kod adı verilmişti. Guatemala'daki varolan kurulu düzenden hoşlanmamasının pek çok nedeni vardı. Tamamen apolitik olan kardeşi, daha önce ordu tarafından gözaltına alınmış ve işkenceyle öldürülmüştü.

Ekim 1966'da Turcios'un ölümü, ordunun gerillalara karşı başlattığı yeni büyük bir kampanya ile aynı zamana rastladı. Bu kampanya, kısmen Méndez Montenegro'nun resmen göreve başladığı Temmuz 1966'dan sonraki dönemde hükümetin umutsuzluğunun bir ölçütüydü; soldan daha çok sağdan gelen bir devrilme tehlikesiyle yüzyüzeydi. Ordunun belli kesiminin Mart seçimlerinde kendi adamlarının kazanamaması nedeniyle Castillo Armas tipi *darbe* planlamaya başlamış olması onu korkutuyordu. Silahlar Nikaragua'dan geldi, askeri eğitim kampları ülkenin doğusun-

da ve Honduras'ta kuruldu. Başkan Méndez, Guatemala'daki olaylara karışmayacaklarına ilişkin El Salvador ve Honduras başkanlarından özel güvence almak zorunda kaldı.

Guatemala kentinde sağcı gruplar yeni bir şiddet kampanyası başlattılar. Gazete bürolarına, radyo istasyonlarına ve kamu binalarına bombalar atıldı. Bir gazetecinin ifadesiyle, "orduyu tekrar iktidarı ele geçirmeye teşvik etmek için güvensizlik ortamı yaratmaya çalışıyorlar"dı.[93]

Méndez, kendisinin komünist sempatizanı olduğundan kuşkulanan orduyu yatıştırmak için, gerillaları imha etmelerine izin verdi. Kaçınılmaz sonuç, daha fazla düşmanlık uyandırmak oldu ve kin, ülke çapında yayıldı. Görünen o ki, Méndez, bir kez daha ve tümüyle gerilla sorununu tasfiye etmek için ABD tarafından sıkıştırılıyordu.

Askeri diktatör Enrique Peralta, Guatemala'ya ABD birliklerinin yerleştirilmesini reddetmişken, sivil başkan Méndez Montenegro tereddüt etmeksizin kabul etti. Önce Yeşil Bereli "Özel Kuvvetler" karşı-ayaklanma faaliyetlerine yardım etmek için ülkeye geldiler. ABD, kısa bir süre sonra Méndez'le, Peralta'yla olduğundan çok daha fazla mutlu olduğunun bilinmesini sağladı.[94] "Yeni hükümet" diye yazıyor *New York Times*, "verimsiz bir askeri

[93] *New York Times*, 15 Ekim 1966.

[94] Latin-Amerika'daki bazı başarılı sağcı diktatörler gibi Enrique Peralta da, anti-amerikanizmini vurgulamaktan hoşlanırdı. Bir kaynağa göre, Peralta, ABD ya da Panama'da eğitime gidecek olan Guatemalalı subayların sayısını sınırlandırmıştı. AID'in ABD'nin sansürlediği materyallerini ve reklama dayanan eğitim televizyonu kurma iznini reddetmişti. Subaylarının gerilla faaliyetleri konusundaki "fazla" istihbarat raporlarının ABD'yle paylaşılmasına izin vermemişti. Bkz. Jon Frappier, "Guatemala Military Camp under Liberal Command", *Viet Report* (New York), Nisan-Mayıs 1968.

rejimle sinir bozucu üç yıldan sonra birden konuşabileceği ve işleri halledebileceği bir grup bulan AID'in yerel misyonu aracılığıyla ABD'de gönüllü bir ortak buldu."[95]

Ekonomik gelişme açısından bu çok küçüktü; ama gerillaların üstesinden gelmek için ABD'li danışmanlara sahip Guatemala ordusuna askeri diktatörlük dönemi boyunca verilmemiş olan bir fırsat –gerillaları kökten silip atma şansı– verilmişti.

Méndez Montenegro iktidara geldiği zaman gerilla hareketi hala ikiye bölünmüş durumdaydı: Zacapa eyaletinde faaliyet gösteren Turcios ve César Montes'li FAR ile Izabal'daki Yon Sosa ve MR-13. Gerillalarda, özsel olarak orduyla temasla ilgili bir askeri sorun olduğu hissediliyordu. Méndez, sert albaylardan birini, Carlos Araña'yı Zacapa komutanlığına atadı.

Albay Araña, kısa sürde birliklerin eğitim durumunun aşırı ölçüde yetersiz olduğunu ve bölgedeki halk arasında çok kötü bir üne sahip olduklarını saptadı. Bu nedenle Temmuz-Ekim 1966 arasını yoğun bir eğitim için kullandı. Bu aylar içinde Méndez, gerillaların reddedeceğini bile bile onlara bir af önerdi. Bununla birlikte bu politik girişimler, orduya daha iyi duruma gelmek için zaman kazandırdı.

Hükümet, yalın askeri eğitimle birlikte –ABD'nin tavsiyesiyle– "Kuzey-Doğu Sosyo-Ekonomik Gelişim Pilot Planı" örgütledi. Proje, 1 Şubat 1967'de yürürlüğe konuldu ve savunma, sağlık, eğitim ve kamu işleri bakanlığı dahil beş bakanlığın işbirliğiyle yürütüldü. Amaç, gerilla bölgesindeki köylülere gerillalara karşı dostça tutumlarından

[95] *New York Times*, 13 Ekim 1966.

vazgeçirmek için yeterli refah sağlamaktı. César Montes, Amerikalı danışmanların rolü konusunda gereğince sertti:

> "Onlar mekanik çalışıyorlar. Mao'nun, gerilla ile halk, su ile balık gibidir diye yazdığı kitaplarını okumuşlar ve balığın sudan çıkınca öldüğünü de biliyorlar. Onlar aynı şeyi bize yapabileceklerine gerçekten inanıyorlar. Belki bir süre halkın bir kısmını kandırabilirler, ama her zaman değil. Köylülerin toprağa gereksinmesi var, ama hiç toprakları yok. Köylülerin eve gereksinmesi var, ama hükümet subaylar için evler inşa ediyor. Onların gereksinmesi olan şeyleri onlara vermezseniz, onların bize yardım etmelerini durduramazsınız."[96]

Albay Araña, "Pilot Plan"la aşağı yukarı aynı zamanda, düzenli birlikler yanında para-militer gruplan da kullanarak gerilla güçlerine karşı harekete geçti. Baştan anti-komünist özel gruplar olarak örgütlenen bu para-militer tugaylar çok hızlı biçimde kendi başlarına bir varlık oldular. Zaman içinde üç büyük anti-komünist örgütte toplandılar: *Mano Blanca* (Beyaz El), *Nueva Organisación Anti-comunista* (NOA/Yeni Anti-Komünist Örgüt) ve *Consejo Anti-comunista de Guatemala* (CODEG/Guatemala Anti-Komünist Konsey). CODEG üyeleri, kendi broşürlerinin birine göre, "anayurdun sunağında aşağıdaki anti-yurtseverleri tasfiye etmek amacıyla savaşmak" için yemin ediyorlar: "PGT, isyancılarla işbirliği yapanlar, Komünist Gençlik, Üniversite Öğrenciler Birliği, komünizmle işbirliği yapan meslek sahipleri ve Eğitim Bakanlığının 'kızıllar' olarak saptadığı görevliler." Broşü-

[96] Eduardo Galeano, *Guatemala: Clave de Latinoamérica*, Ediciones de la Banda Oriental, Montevideo, 1967.

rün sonunda 22 kişilik bir liste yer alıyordu.

Mayıs 1967'de on kişi vurularak öldürülmüş olarak bulundu, vücutlarında işkence izleri görülüyordu. Kısa bir süre sonra faşist örgütlerden birisi yayınladığı bültende, gerillaların öldürdüğü "her asker, polis ya da anti-komüniste karşı on solcu" öldüreceklerini açıkladı.

Ordu, resmi olarak sağ terörist grupların sorumlusu olduğunu yalanladı. *New York Times* muhabiri aynı görüşte değildir: "Ordunun yalanlaması, burada olaylan izleyen insanlar arasında çok yaygın olan, sağcı anti-komünist grupların büyük çoğunluğunun ordu tarafından yaratıldığı ve üyelerinin çoğunluğunu genç subayların oluşturduğu kanısını ortadan kaldırabilecek bir değere sahip değil. Ayrıca hükümetin yeraltı operasyonlarına dolaylı onay verdiğine ilişkin çok güçlü bir inanç var."[97] Bu para-militer özel grupları

[97] *New York Times,* 15 Temmuz 1967. Guatemala komünist yönetici J. M. Fortuny, *World Marxist Review*'daki makalesinde bu olayların kökenini PGT versiyonu olarak şöyle anlatır: "22 Mayıs 1965'de, Albay Ernesto Molina Arreaga'nın devrimciler tarafından idam edilmesinden sonra üst düzey subayların katıldığı gizli bir konferansta, Peralta Azurdia'nın Savunma Bakanı ile CIA'nın bağlantı şefi, hükümete tüm devrimci liderleri yakalamayı ve Arreaga'nın öcünü gayri resmi olarak almayı önerdiler. Bu öneri bir kaç saat sonra bakanlar kurulunda görüşüldü. 'Hararetli bir tartışmadan sonra', konunun önemini göz önünde tutarak, son karar için ABD Dışişleri Bakanlığı'yla görüşme konusunda anlaştılar.

Aygıt harekete geçti. Aynı akşam Enformasyon Bakanı Rafael Escobar Arguello "istişarelerde bulunmak için" ABD'ye gitti. Dönüşünde, Washington'un, önerinin gerçekleştirilmesinin 'amaca uygun olmadığı'nı, 'hükümet ve ordunun prestijine zarar vereceğini' ve ayrıca halk arasında ciddi huzursuzluklara neden olacağını düşündüğünü bildirdi. ABD'li danışmanlar, buna rağmen, hükümete, orduya ve anti-komünist yöneticilere, devrimci liderleri 'sessizce' öldürebilecek özel grupların oluşturulması ve eğitilmesi tavsiyesinde bulundular.

Bu 'tavsiye' ayrıntılarına kadar kabul edildi. Bir süre son-

kullanmaya izin veren her kim ise, gerillanın köylü tabanını yavaş yavaş aşındırarak başanlı olunacağını kanıtladı. Burası gerillaların beş yıldan daha fazla süredir faaliyet yürüttükleri bir bölgeydi. Muhbirlerin, sivil eylem programlarının ve masum köylüler arasında büyük kayıplara yol açan hedef gözetmeyen saldırı yöntemlerinin kullanıldığı sistematik bir askeri saldırıyla yeni karşılaşan gerillalar bir süre sonra kendilerini savunma konumunda buldular ve hareketli bir stratejiye geçmeye zorlandılar. César Montes, Uruguaylı gazeteci Eduardo Galeano'yla 1967 başlarında yaptığı bir görüşmede FAR'ın izlemek zorunda kaldığı yeni stratejinin ana hatlarını şöyle çiziyordu:

> "Bizim kollar çok hareketlidir. Bu, ordunun yürüttüğü tüm operasyonlara rağmen neden bizi asla yakalayamayacağını gösterir. Ülkenin değişik yerlerinde pek çok kolla faaliyet yürütüyoruz. Basit bir nedenden dolayı bizim kamplanmızı ele geçirememektedirler: bizim hiç sabit kampımız yok. Sadece bizim yiyecek depolarımızın bazılarını bulabildiler, hepsi de bu. O kadar çok yürümek zordur, ama bir süre sonra alışırsınız. Gerillalar, Izabal gölünden San Agustin Acasaguastlan'a kadar yani Guatemala'nın yüksek tepeleri boyunca yürüyorlar. Sabah altıdan güneş batana kadar durmaksızın yürüyerek, sabah yola çıkmadan küçük bir kahvaltı yaparak ve akşam uyumadan önce çorba içerek yirmi gün aralıksız yürüyebi-

ra gırtlak kesen çeteler ülkenin değişik yerlerinde, asıl olarak da gerillanın eylem alanlarında görünmeye başladı. Bugün biliniyor ki, bu çeteler kendilerine ait özel kamplara sahip ve ordu onları sadece görmezlikten gelmiyor, aynı zamanda onlara yardım etmesi için subaylar görevlendiriyor." (J.M. Fortuny, "Guatemala: the Political Situation and Revolutionary Tactics", *World Marxist Review*, Şubat 1967.)

lecek durumdayız."[98]

Hareketlilik günlük iş olsa da, köylüler arasında çalışma bir yana bırakılmadı. Gerillalar her fırsatta, kendi faaliyetlerini ve amaçlarını açıklamak için köylere uğrama geleneklerini sürdürdüler. Maryknoll'lu rahip Blase Bonpan, 1968 Ocağında, "Gerilla kendini bir öğretmen olarak tanımlıyor" diye açıklıyor. Guatemala'dan sürgün edilmeden kısa süre önceki bir röportajında:

> "Ama uzun deneyimden biliyor ki, kendini silahla savunmaksızın istediğiniz şeyi öğretmek olanaksızdır, bu yüzden silahlıdır. Gerilla uyduruk devrimci değildir. Latin-Amerika'da, küçük bir grubun ülkeyi ele geçirdiği ve aynı yolsuzlukların sadece başka yöneticiler tarafından yapılmaya devam ettiği yüzlerce saray devrimi yapıldı.
>
> Ancak gerilla, halkın düşüncesini geliştirmeye ya da halkı geliştirmeye çalışıyor. Gerilla, küçük bir köyde okuma-yazma öğretir. Yanı başında makineli tüfeği vardır. Halk önce ondan korkar, çünkü gerilla silahlıdır ve onlar şimdiye kadar silahı sadece ordunun elinde görmüşlerdir. Bazen gerillanın köylüler adına fiilen orada olduğunu anlatmak çok uzun zaman alır.
>
> Gerilla her zaman bunda başarılı olamaz; hata da yapar. Hareketi, bazı şeyleri mutlak hatasız ya da mükemmel yaptığını söyleyerek yüceltmeyi düşünmüyorum. Bazan bir köyde gerilla yiyecek istediğinde köylüler vermeyi kabul etmezler ve gerilla onlara ateş eder. Ama açıkça söyleyebilirim ki, bunlar gerilla yönetiminin karşı olduğu örneklerdir. Onlar, köylülerin kendisini desteklemesini ve topluluk ruhunu geliştirmesini isterler."[99]

[98] Galeano, *Guatemala: Clave de Latinoamérica*.

[99] Jon Frappier'in Peder Blase Bonpane ile görüşmesi, 24

Gerillalar, sekterizmden uzak biçimde kendi hareketlerinin güçlenmesini de istiyorlardı. César Montes, "Bu kampta gördüğünüz yerli kökenli yoldaşların hepsi" diyor Galeano'ya, "katolikler, koyu katolikler".

> "FAR'ın içinde bazı komünistlerin olması, hareketimizin bir partinin askeri kolu olduğu anlamına gelmez. FAR, PGT'nin askeri kolu değildir. Bizimkisi, yalın bir programa sahip geniş bir yurtsever hareket. Biz, Guatemalalılar, dışardan askeri, ekonomik ya da politik hiç bir müdahale olmaksızın kendi işlerimizi yürütmek istiyoruz. Devrimci savaş için halkı örgütlüyoruz; gerillalar, sonuçta bir iktidar alternatifi olacak olan büyük halk ordusunun çekirdeğidir."[100]

Rahip Bonpane'nin ifade ettiği tipte hatalar kaçınılmazsa da, genelde gerillalar köylülere yakınlaşmak için büyük çaba gösterirler. Ama düşmanlarına karşı acımasızdırlar. César Montes, gerilla kampına gelen sempatik olduğu söylenen Amerikalı Ronald Hornberger olayının nasıl olduğunu Galeano'ya şöyle anlatır:

> "O çok cüretkar hareket ediyordu; bir kaç gün dağlarda onunla konuştuk. Başkentten bazı isimler ve adresler verdi. Bir kaç gün içinde bunları iki kez kontrol ettik ve onun sözünü ettiği kişiler onu hiç tanımıyorlardı. Eşyalarını bıraktığı yer konusunda da yalan söyledi. O, sadece bizim mücadelemizin askeri yönleriyle ilgileniyordu, politik amaçlarımızla hiç ilgilenmedi. Tüm soruları çok özel askeri niteliğe ilişkindi. Her türlü silah konusunda uzmandı. Bize bağış olarak bazı askeri malzemeler getirdi.

Ocak 1968, *Viet Report* (New York), Nisan-Mayıs 1968.

[100] Galeano, *Guatemala: Clave de Latinoamérica*, s. 20.

Onu yargıladık ve idam ettik. Gömleğinin altında, bel kısmında Yeşil Bereliler'in adam boğmak için kullandığı cinsten ince bir naylon kordon takılıydı."[101]

ABD'nin müdahalesinin boyutunu ve gerillaların yıllar içinde elde ettiği kazanımları yok etmede ne kadar belirleyici olacağını hesaplamak çok zor. FAR'ın saptadığı gibi, "er ya da geç Guatemala ABD müdahalesine sahne olacak. Müdahale kapsamında ilk askeri eylemleri başlamıştır. Mücadelemiz büyüdükçe, bu müdahale genişlemektedir."[102]

Eylül 1967'de Guatemala başkan yardımcısı Clement Marroquín Rojas, *Interpress*'le yaptığı bir röportajda, gerilla gizli barınaklarına karşı Panama'daki ABD uçaklarının saldırılarını ortaya koyuyordu:

"Marroquín Rojas, Panama'da üstlenen ABD uçaklarının ABD'li pilotlarıyla yakın zamanlarda gerillaların saklanabilecekleri tahmin edilen hedeflere napalm bombaları attığını ve Guatemala'ya inmeksizin yine üslerine döndüğünü söyledi."[103]

Aynı röportaj şöyle devam ediyordu:

"ABD Özel Kuvvetleri, kontra-gerilla savaşı, tutukluların sorgulanması ve tropik ormanlarda hayatta kalma konularında yerel personeli yoğun biçimde eğitiyor. ABD'li danışmanlar, halen Guatemala birliklerinin kontra-gerilla görevlerinde onlara eşlik ediyorlar. Saldırı tekniklerinde eğitim veren ABD güçleri, kırsal alandaki, ilaç ve süt tozu gibi yiyecek dağıtı-

[101] Galeano, *Guatemala: Clave de Latinoamérica*, s. 20.
[102] J. M. Fortuny, "Guatemala: the Political Situation".
[103] *Latin America*, 15 Eylül 1967.

mı, basit kamu işlerinin yürütülmesi gibi Sivil Eylem planlarında da işbirliği yapıyorlar."

Görünen o ki, Guatemala ordusu, böylesine yoğun dış yardım olmaksızın gerillalarla baş edebilecek durumda değil. Ama gerillalar da, tüm gizli hareketlere özgü bir hastalıktan, ihanet ve kaçışlardan muzdaripler. Gerillaya belki en büyük darbeyi, bir cinayetle suçlanınca gerillaya katılan eski ordu çavuşu "El Gallo"nun kaçışı vurdu.

El Gallo orduya teslim oldu; sadece insanlar ve yerler hakkında bilgi vermekle kalmadı, aynı zamanda gerillanın haberleşme sisteminin nasıl olduğunu da anlattı. Kent ile kır arasındaki haberleşme onun ihaneti yüzünden yok edildi. Gerilla savaşçıları ihaneti her zaman günlük bir tehlike olarak göz önüne alırlar. Yine de ihanet olasılığı, daha doğrusu ihanetin sıkça olması, gerilla teorisinde en büyük zorluklardan birisi olarak göz önüne alınmak zorunda.

YEDİNCİ BÖLÜM
GERİLLA HAREKETİNİN YENİDEN BİRLEŞMESİ VE KOMÜNİSTLERLE AYRILIK

Ciddi askeri olumsuzluklarla yüzyüze kalan gerillalar, politik durumlarını yeniden gözden geçirmeye başladılar. Bu, FAR'ın PGT ile Yon Sosa ve MR-13'le ilişkilerini kapsıyordu. *Tricontinental*'de Castro'nun Yon Sosa'ya saldırısından beri iki hareket arasındaki ilişkiler soğumuştu, ama 1966'da Yon Sosa troçkist destekçilerinden kendini ayırmıştı. Dolayısıyla, teorik olarak, iki grubu ayıran çok az şey vardı. 1967 boyunca gelecekteki ortak strateji konusunda Yon Sosa ile César Montes arasında görüşmeler yapıldı.

Turcios'un ölümü, gelecekteki birleşik hareketin yöneticiliği konusunda ortaya çıkabilecek sorunu çözmeyi kolaylaştırdı. 1967 sonlarında bir çözüme ulaşıldı –Che Guevara Ekim 1967'de ölü-

mü ve safları sıklaştırma gereksinmesi anlaşmaya varılmasında önemli bir faktördü– ve Yon Sosa, FAR'ın lideri olurken, César Montes onun ikinci komutanı oldu.[104]

Yon Sosa ve eski troçkistlerin MR-13'den FAR saflarına katılımları, PGT ile kaçınılmaz olarak sorunlar yaratacaktı. Ama gerçekte gerilla hareketi ile ebeveyn parti arasındaki ilişkiler önemli zamanlarda zorlanıyordu. 1967 sonunda FAR'ın komünistlerle resmi ilişkisi çok azalmıştı. Ağustos 1967'de Havana'da yapılan *Latin-Amerika Dayanışma Konferansı*'nda (OLAS) bu süren bağlantı, özellikle bir yıl önce Venezüella Komünist Partisi'yle ilişkilerini kesmiş olan *Venezüella Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri*'nin (FALN) temsilcileri tarafından özel olarak eleştirildi.[105] OLAS Konferansı'ndan sonra içlerinde Montes'inde yer aldığı Guatemalalı delegeler Moskova'ya gittiler. Pek çok kişi Montes'in, bu sırada gerillaların stratejik geri çekilmesini destekleyen Rusya'nın görüşlerini kabul etmek için gittiğine inanıyordu.

PGT, her zaman bazı çekincelere sahiptiyse de, ilk zamanlarda gerilla faaliyetleri konusunda daha büyük bir istek gösteriyordu. Aralık 1966'da Guatemalalı komünist J. M. Fortuny, *World Marxist Review*'daki makalesinde şöyle yazıyordu.

> "Bazı kişiler, mevcut politik durumun partinin bugünkü çizgisinin olası tek alternatifi olan barışçıl yola dönmek için uygun olduğunu düşünüyor. Böyle düşünenler, en iyi durumda, *mücadele biçimleri* ile *devrimin bütünsel rotasını* birbirine karıştırıyorlar, ya da en kötü du-

[104] Yon Sosa ile César Montes'in imzaladığı birlik bildirisi *Tricontinental*'in Mart 1968 tarihli sayısında yayınlandı.

[105] Ruth Shereff, "Revolution in the Hemisphere: A Report from OLAS", *Viet Report*, Nisan-Mayıs 1968.

rumda, partinin çizgisini yalın bir taktik soruna indirgiyorlar.

Parti, kendi tavrını açıkça ortaya koymuştur. Ama yinelemekte sakınca yok: Biz, mücadele biçimlerini seçmeyi *taktik* bir sorun, devrimin yolunu *stratejik* bir sorun olarak kabul ediyoruz. Tüm rotayı yeniden çizme sorunu, sadece halkın zaferi, anti-emperyalist devrimin olması gibi mevcut durumda kökten niteliksel bir değişiklik olduğu zaman nesnel olarak ortaya çıkabilir. Partimiz, mevcut koşullarda böyle bir devrimin sadece silahlı eylem stratejisine bağlı kalarak başarılabileceğini saptamıştır. Mücadele biçimleri ayrı bir konudur. Bu, mücadele alanına ve somut koşullara, başka bir ifadeyle, niteliksel olmayan etmenlere bağlı taktik bir konudur.

Lenin, Marks gibi, 'Ayaklanmayla asla oynamayın, ama bir kez başladı mıydı kararlılıkla sonuna kadar gidilmelidir' der. Biz inanıyoruz ki, eğer devrimci *halk savaşının* (ayaklanmanın farklı bir biçimidir) bu temel kuralına başvuracaksak, mekanik olarak ele alamayız. Guatemalalı komünistler ülkenin özgün koşullarına bakarlar."[106]

Fortuny, daha sonra bu konuyu geliştirir ve gerilla savaşının hiç bir biçimde anti-emperyalist mücadelenin temel bir yönü olarak gözönüne alınmadığını açıklar:

"Devrimci eylemin istikrarlı gelişimi (özellikle yeni gerilla cephelerinin açılması), partinin solun diğer kesimleriyle ya da kitle arasında etkin olan tüm gruplar ve örgütlerle ittifaklar oluşturma çabasına hiç bir biçimde engel oluşturmaz. Özel olarak İşçi Partisi, Devrimci Parti'nin [Méndez Montenegro'nun partisi] bu

[106] J. M. Fortuny, "Guatemala: the Political Situation".

grupların desteğini kazanmak için bizim sekter hatalarımızdan yararlanmasına ve komünistlerin FAR'dan tecrit edilmesine izin vermemeye kararlıdır."

Gerillaların kendisi bu tavırdan yavaş yavaş uzaklaşmaya başladı. Gerçekte onlar bu tavrı hiç bir zaman onaylamamışlardı. Ama onların tutumu ile PGT'nin tutumu arasındaki özsel uyuşmazlık tamamen açığa çıkana kadar bir süre geçti. Yine de 1968 başlarında gerillalar ayrılmaya hazırdılar ve 10 Ocak'ta Sierra de las Minas kampında FAR'ın en önemli beş yöneticisi bir bildirge yayınlayarak FAR'ın PGT'den ayrıldığını açıkladılar.[107]

Bildirge, 1965'de Geçici Devrimci Yönetim Merkezi (CPDR) kurulduğundan bu yana gerillalar ile komünistler arasında ortaya çıkan büyük sorunları yineliyordu. Gerillalar, ilk baştan itibaren komünistlerin askeri liderliği bir yana iterek, mücadelenin rotasının kendi politik talimatları doğrultusunda yürütülmesinde ayak direttiklerini iddia ediyorlardı. Gerillalar, işlerin öylesi bir noktaya geldiğini, "Kasım 1963'den Şubat 1965'e kadar dağlarda kalan *Comandante* Turcios'un kendisinin bile sadece bazı politik görevleri yerine getirmek için kente inmeye zorlandığını" söylüyorlardı.

Bu aşamada gerillaların ortodoks komünistlere karşı sertleşmelerini en iyi biçimde şu sözler gösterir: "Dört yıllık savaşın sonunda ortaya çıkan bilanço şöyleydi: savaşta 300 devrimci düştü, Julio César Méndez Montenegro rejimi tarafından halktan 3.000 kişi katledildi. PGT [onun yönetici kliği] düşünceleri sağlıyordu ve FAR da ölüleri."

[107] Bu bildirge *Pensamiento Critico* (Havana), No. 15'de (Nisan 1968) yayınlandı.

César Montes bu bildirgenin hazırlandığı toplantıya katılamamıştı, ama on gün sonra 21 Ocak 1968'de gerilla arkadaşlarının aldıkları tutumu destekleyen bir duyuru yayınladı. FAR ile PGT arasında ortaya çıkan kesin ayrılık için, "rastlantı sonucu olan ya da beklenmedik bir olay değildir" diye yazıyordu. "Derin sınıfsal kökler ve tarihsel bir an tarafından belirlenen iki düşünce, iki tutum arasında savaş, devrim, kitleler konusunda" derin bir ayrılık vardı.

> "Bir tarafta savaşı, kendilerini özgürleştirmek ve kendi devrimini, sosyalist devrimi yapmak amacıyla iktidarı kendi ellerine almaları için halkın araç ve yöntemi olarak gören devrimci düşünce vardı. Bu nedenle, belki uzun, kanlı ve genelleşen topyekün savaş olur korkusu söz konusu değildir. Bu, cüretli, devrimci, genç, dinamik bir radikal görüştür. Diğer tarafta ise, halkın iktidarı kendi eline alma yeteneğine güvenmeyen; burjuvazinin demokratik bir devlet rejimi içinde, sosyalizme doğru sakince evrilecek olan kapitalizmin barışçıl ilerlemesini sağlama yeteneğine güvenen sahte devrimci düşünce. Bu düşünce, bu savaş karşıtı görüş, böyle bir savaşı kazanma olanağı karşısında kuşkucu olduğu için, solun etkili olabileceği bazı bileşimlerle hükümete katılana kadar iktidardaki burjuva kesimlerinin birbiri ardına iktidara gelmelerini izlemeyi yeğler. Bu görüş, olayların ve halkın duyarlılığının baskısı altında, sınırlandırılmış, küçük çaplı bir savaşı, ayrıca hükümete katılma haklarını burjuvaziye kabul ettirmek için politik bir koz olarak kullanmaya çalışacağı durağan ve belirsiz bir savaşı kabul etme noktasına kadar gelebilir. Bu, oportünist, uysal, yüreksiz, demode, pasif bir bakış açısıdır."

César Montes, PGT'nin hiç bir zaman savaşmak için liderler sağlamaya çalışmadığını söyleyerek diğer gerillaların inançlarını desteklemek için devam eder:

> "Biliniyor ki, bizim silahlı mücadelemizde hiç bir askeri harekât –bir teki bile– kendisine parti diyen PGT yönetici kliği tarafından –doğrudan ya da dolaylı olarak– yönetilmiş ya da yönlendirilmiş değildir. Onun üyeleri hiç bir zaman savaş sorununu ya da savaş yasalarını araştırma zahmetine bile katlanmadılar; hiç bir zaman halkın çarpışma deneyimlerini tahlil etmeye girişmediler; savaşın stratejik planını formüle etmekle bile ilgilenme gereği duymadılar. Kendilerinin de sözlü olarak itiraf ettikleri gibi, savaş rotasında devrimi yönettiklerini nasıl sanabilirler?"

Montes, sonuçta PGT'den istifa ettiğini açıklar:

> "PGT üyeliğinden ve PGT hiyerarşisinde ismimin geçtiği tüm parti konumlarından istifa ettiğimi kamuoyuna açıklayacaktım. Bu duyuru, bunu Guatemala halkına, yoldaşlara ve diğer ülkelerdeki dostlara duyuracaktır. Ama bir üyelik kartıyla değil, mücadeleyle, savaşla, proletaryayla birlikte ideolojik eylemle, yani her yoldan proletaryanın çıkarlarına hizmet ederek kazanılan komünist tutumumdan asla istifa etmeyeceğim."[108]

Gerillaların çoğunluğunun PGT'den ayrılma-

[108] Fidel, 13 Mart 1967 tarihli konuşmasında buna işaret eder: "Eğer bir ülkede kendilerine komünist diyenler kendi görevlerini nasıl başaracaklarını bilmiyorlarsa, eylemde ve mücadelede gerçek bir komünist gibi davranan, ama kendilerine komünist demeyenleri destekleyeceğiz." César Montes'in duyurusu *Tricontinental* (Bülten), No. 26, Mayıs 1968'de yayınlandı.

sıyla karşı karşıya kalan Guatemalalı komünistler, gerillalar için hiç bir şey yapmaksızın, yüzsüzce gerilla savaşı düşüncesinden yana oldukları görüntüsünü sürdürebilmek için alelacele bir entrika uydurdular. Kendi FAR'larını oluşturma düşüncesini ortaya attılar ve karışıklığı önlemek için – belki de karışıklık yaratmak için– *Fuerzas Armadas Revolucionarias* (Devrimci Silahlı Kuvvetler) adını verdiler. (Var olan FAR, *Fuerzas Armadas Rebeldes* [İsyancı Silahlı Kuvvetler] olarak anılıyordu).[109] 1 Mart 1968'de PGT Politik Bürosu bir bildiri yayınlayarak, gerillalarla ayrılığı, FAR'ın içinde oluşan "maceracı azınlık" ile "birlikçi tutum" takınan çoğunluk arasındaki bir iç bölünme gibi duyurdu. Bu nedenle de "çoğunluk", *Fuerzas Armadas Revolucionaria*'ı (Devrimci Silahlı Kuvvetler) oluşturma kararı almıştı.

Tam olarak çoğunluğun yüzdesini bulmak zordur. Ama gerillalara göre, PGT Merkez Komitesi'nin %50'si, partinin politik komitelerinin %40'ı ayrılmıştı.[110]

Ağustos 1968'de bir grup PGT yöneticisi Santiago'yu (Şili) ziyaret ettiğinde Fidelist dergi *Punto Final*'le yaptıkları görüşmede yeni komünist tutumu açıkladılar. Guatemalalılara yeniden birleşmiş gerilla hareketinden PGT'nin bölünmesinin nedenleri sorulduğunda şöyle yanıtladılar:

> "Bu, her zaman parti tarafından savunulan bir tezi, tek yolun silahlı mücadele yolu olduğu tezini açıkça kabul eden farklı Guatemalalı devrimci örgütler için sadece taktiksel bir fark-

[109] 1968'de ABD'nin Guatemala elçiliği bu iki kesimi birbirinden ayırmak için birine "yakın FAR", diğerine "uzak FAR" diyordu.

[110] "La Experiencia Guatemalteca", *Tricontinental* (Havana), No. 31, Ekim 1968.

lılık olarak ifade edilebilir. Söz konusu olan, bazılan Merkez Komitesi üyesi olan bir grup yoldaşlarımızın halkın devrimci savaşının ilerletilmesi konusunda –FAR'ın oluşturulması konusunda partinin savunduğu tezlerle– aynı düşüncede olmayışıdır. Diğer bir deyişle, izlenilen yol konusunda, partinin başlattığı ve desteklemeyi sürdürdüğü silahlı yol konusunda farklılık yok. Farklılık bu silahlı mücadelenin yürütülme biçimine ilişkin."

Diğer komünist partilerinin Che Guevara'nın yanlış bir strateji izlediği inancını PGT'nin paylaşıp paylaşmadığı sorusuna, Bolivya deneyimi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için kesin bir yargıda bulunamayacakları şeklinde yanıtladılar. "Sizi temin ederiz ki, Guatemala Komünist Partisi (PGT) ve onun askeri kolu –Devrimci Silahlı Kuvvetler–, kanımızla suladığımız Guatemala'yı bir başka Vietnam'a dönüştürecektir" diye sözlerini tamamladılar.[111]

[111] *Punto Final* (Santiago), No. 63,10 Eylül 1968.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
ABD'NİN ROLÜ: ÖLÜ BİR BÜYÜKELÇİ VE SÜRÜLMÜŞ RAHİPLER

1968'de Guatemala'ya biraz zorlayarak da olsa diğer Vietnam –1950'lerin sonundaki Vietnam bile değil– olarak bakılıyorduysa da, her gün daha fazla kan dökülüyordu. 1967 noeli öncesinde, 1959 yılında "Miss Guatemala" seçilmiş olan Rogelia Cruz Martinez solla bağlantısı olduğu için sağcı çetelerden *Mano Blanca* tarafından öldürüldü. Onun öcünü almak için FAR, ABD askeri ataşesi Albay John Webber'i yanındaki deniz ataşesiyle birlikte 16 Ocak 1968'de öldürdü. FAR yayınladığı bildiride, Amerikan askeri danışmanlarının, "Amerikan talimatlarıyla yaratılmış" ve kendilerini ülkede terör ve ölüm tohumları saçmaya adamış Guatemalalı askeri gruplar nedeniyle infaz edildiğini açıkladı. "Cani çetelerin soykırım işleri" diye devam ediyordu bildiri, "yaklaşık 4.000 Guatemalalının ölümüne neden olmuştur".[112]

Martta *Mano Blanca*, amacı tam olarak belli olmasa da, Guatemala başpiskoposu Monsenyör Mario Carariego'yu kaçırarak yanıt verdi. Bir kaç gün sonra serbest bırakıldı. *Mano Blanca*'nın arkasındaki beyin Raúl Stuardo Lorenzana da Nisanda arabasının içinde vuruldu.

Hükümet, başpiskoposun kaçırılmasından sonra sağ terörizmin fazla ileri gittiğini hissetmeye başladı ve Mart sonunda başkan Méndez Montenegro, ani bir hareketle sağ grupların arkasında olduğu düşünülen kilit görevlerdeki üç askeri görevden uzaklaştırdı. Bunlar, Savunma Bakanı, polis şefi ve 1967'deki büyük anti-gerilla seferinin sorumlusu Zacapa üssünde görevli Albay Carlos Araña'ydı.

Herkesi şaşırtan, ordunun sessiz kalmasıydı. Ortada bir *darbe* yoktu. Ama şiddet de sona ermemişti. Ağustos sonuna doğru César Montes'ın önemli teğmenlerinden Camilo Sánchez Guatemala kentinde yakalandı ve olaya ilişkin hiç bir resmi açıklama yapılmadı. FAR, onun akıbetine dikkatleri çekmek ve işkence yapılıp öldürülmesini önlemek için Amerikan büyükelçisi John Gordon Mein'i kaçırmayı planladı. Ama plan tam olarak uygulanamadı. Gerillalar kentin ortasındaki Avenida Reforma'da arabasını durdurmaya çalıştılar. Ama büyükelçi arabadan çıkarak direnmeye kalkıştı, hemen vuruldu. FAR bildirisi olayı şöyle açıkladı:

> "Bugün, salı günü saat 15.25'de kanlı ve açgözlü emperyalizmin ülkemizdeki baş temsilcisi büyükelçi Gordon Mein idam edilmiştir. Büyükelçi, 18. cadde ile 5. Bulvar'ın köşesinde, 12. bölgede ayın 24'ü Cumartesi günü sa-

[112] *The Times*, 18 Ocak 1968.

at 2.50'de hükümetin baskı güçlerinin devriyesi ile biri *Comandante* Camilo Sánchez olmak üzere FAR'dan iki yoldaş arasındaki çatışmada *Comandante* Sánchez'in tutsak edilmesine bir yanıt olarak politik nedenlerle kaçırma girişimine direnmiştir.

Yoldaş Camilo'nun tutsak edilmesi uzun süre kamuoyundan gizlenmiştir. *Comandante* Camilo Sánchez, ordudaki Mano, Cadeg vb. faşist gruplann başı olan ve Guatemala'daki gerici şiddetin 6.000'den fazla kurbanının işkence edildiği ve katledildiği Ulusal Polis'in 5. grubunun eski yöneticisi sadist komutan Noeé Villegas Delgado'nun komutasındaki 11. bölgedeki 5. karakolda tutulmaktadır. FAR, *Comandante* Camilo Sánchez'in kamuoyuna gösterilmesini talep etmektedir.

Yankee büyükelçisinin idam edilmesi, *Comandante* Camilo kamuoyuna gösterilene kadar alınacak önlemler dizisinin ilkidir. FAR, *Comandante*'nin yakalanışını ve kayboluşunu açığa çıkartırken, bir kez daha halkla birlikte, açgözlü ve asalak burjuvaziyi sürüp çıkarana kadar, yenilgiye uğratana kadar savaşma kararlılığını yineler.

Savaşımız sürecek!
Guatemala için zafer ya da ölüm!
FAR Genel Karargahı, Sierra de la Minas
Gerilla Yılı"

Gerillalar için ABD büyükelçisi, kendileriyle savaşan güçlerin bir simgesiydi. Ama Guatemala'daki tüm Amerikalılar gerillaların düşmanı değildi. İki kardeş, Thomas ve Arthur Melville, Guatemala'da çalışmak için Maryknoll rahipleri tarafından bir kaç yıl önce ABD'den gönderilmişlerdi. Kolombiya'daki Camilo Torres gibi, hıristiyanlıklarının hükümetten daha çok gerillalarla çalışmaya çağırdığını gördüler. Onlar yalnız değillerdi. Başka

rahipler de vardı ve onların "varlıklı ailelerin çocuklarını davalarına kazanmak için çaba gösterdikleri" söyleniyordu.[113]

Melville kardeşler Aralık 1967'de Guatemala'dan sınırdışı edildiler. Maryknoll manastırının Amerikalı üst rahibi bir faaliyetleri için onları azarlarken şöyle dedi: "Bu yaptığınız, konuk olduğunuz bir ülkenin iç işlerine bir Amerikan yurttaşının kişisel müdahalesi"dir.

Ama Thomas Melville, Guatemala'dan ayrıldıktan sonra Meksika'da yayınlanan bir makalede, "Eğer Amerikan hükümeti Guatemala oligarşisini desteklememiş ve orduyu eğitmemiş olsa, gerillalar, halk için, halkı ezenleri hemen sınırdışı edebilecekleri bir sona ulaşabilirlerdi" diye yanıtlamıştır.

> "Biz, –diye sürdürdü– Guatemala'da kitleleri sürekli insanlıktan çıkaran bir ekonomik sistem karşısında kollarımızı kavuşturup bir kenarda duracak mıyız? Gerçek şu ki, ABD, sömürüyü sürdürmek için Latin-Amerika ordularını eğitiyor, Amerikan yurttaşlarını bu içler acısı duruma çare bulmaya zorluyor."

"Guatemala oligarşisinin örgütlediği şiddet sistemi"ni sona erdirmek için savaşmaya hazır olduğunu açıklayan rahip Melville, sonuç olarak şunları söyledi: "Eğer ABD hükümeti çatışmaya müdahale etmemiş olsa, daha az kurban verilecek ve daha az acı çekilecekti, ve belki nüfusun %2'sini oluşturan oligarşi öylesine korkacaktı ki, mücadeleyi sürdürme gereksinmemiz olmayabilecekti."

Rahip Melville, Guatemala'da ayrıldıktan çok kısa bir süre sonra ABD senatörü William Fulb-

[113] *Financial Times*, 23 Ocak 1968.

right'a bir mektup yazdı. Mektupta on yıldır süren Amerikan müdahalesinin sonucu olarak ortaya çıkan durumu övgüye değer biçimde özetliyordu.[114]

Meksika, 14 Şubat 1968

Sayın Senatör,

Son bir kaç haftadır Guatemala, bu şansız ulus, şiddet eylemleriyle dünya gazetelerinin ilk sayfalarında yer aldı. En dikkat çeken eylemlerden biri Guatemala'daki ABD elçiliğinin iki Amerikalı görevlisinin öldürülmesidir. Geçen on sekiz ayda, 2.800'den fazla işçi lideri, sendikacı, öğrenci, aydın ve köylü hükümetin gizli polisi, ordu ve sağcı örgütler tarafından öldürüldü. Sağcı örgütlerden '*Mano Blanca*', Guatemala kentindeki ana polis merkezi tarafından yönetiliyor. 'Öldürülenlerin belki onda biri komünistti' diye itiraf ediyorlar. Bu ölümlerin hiç biri uluslararası basında yer almadı. Cesetlerin çok azı teşhis edilebilir durumdaydı.

Bunların hepsi, gizli de olsa ABD askeri personelinin himayesinde yapıldı. Eğer ABD bu iki subayının niçin öldürüldüğünü bilmek isterse, *Time* dergisinin 28 Ocak 1968 tarihli sayısında basılmış olan yazıyı okuyabilir.[115]

[114] "*The Nature of Revolution*" içinde, *Hearings before* the *Committee on Foreign Relations, U. S Senate, Ninetieth-Congress, Second Session*, 26 Şubat 1968, Washington, 1968.

[115] "Bir bakıma" diye yazıyor *Time*, "Webber ve Munro [iki subay], Webber'in Guatemala'daki başarılı işlerinin kurbanı oldular. On sekiz ay önce sertlikleriyle ünlü subaylar Guatemala'ya vardıklarında, 200 komünist gerilla kırsal alanı terörize ediyordu. Webber, karşı-ayaklanma eğitimindeki Guatemalalı askerlerin sayısını hemen 5.000'e çıkarttı. Ordunun ateş gücünü ve hareket yeteneğini güçlendirmek için ABD cipleri, kamyonları, haberleşme araçları ve helikopterleri getirdi. Ordunun sivil eylem programına yeni bir soluk verdi. Ordu, 1966 sonuna doğru kuzey-doğu Guatemala'daki Sierra de las Minas'da bulunan gerilla üssüne karşı büyük bir saldırı başlatabilecek duruma geldi. Ordu, saldırıya yardım etmeleri için 'sivil işbirlikçi' yerel çeteler

Guatemala'da on yıldan daha fazla süre çalıştım. Kişisel olarak üç kredi sandığı, iki tarım kooperatifi, bir sanayi kooperatifi, iki toprak dağıtım programı, kooperatifler birliği oluşturdum; bir düzine kadar kooperatifin oluşturulmasına yardım ettim. Köylülerin sefaletini düzeltmek için Guatemala'da hiç kimse benim kadar çok çalışmamıştır. Çok fazla şey başaramadım, çünkü hükümet en iyi durumda yaptıklarımıza ilgisizdi, en kötü durumda müdahale ediyordu. Eğer bir program başarı işareti gösteriyorsa, *İlerleme İçin İttifak*'ın adamları buralara kendi reklamlarını asmak için para teklif ediyorlardı.

Bu mektubu yakınmak için yazmıyorum. Uyarmak için yazıyorum. Latin-Amerika kitleleri giderek daha da huzursuz hale geliyorlar. Hükümetler gerçek hiç bir ilerlemeyi istemiyor. Çünkü bunlar hükümetleri denetleyen toprak oligarşisine pahalıya mal oluyor. Sadece tek bir çözüm var: Devrim. Bu devrimlerin barışçıl olabileceğini düşünmek isterdim, ama kişisel deneyimimden biliyorum ki, halkın kanını emen %2, iktidardan barışçıl biçimde vazgeçmeyecek. İktidar onlardan alınmak zorunda. Şiddeti onlar kışkırtıyor, yoksullar değil.

Bu küçük azınlık ulusal orduları kullanarak kendi iktidarlarını koruyor. ABD, bu orduların modernizasyonu için teknik yardım, para ve yeni silahlar veriyor. Geçen yıl Guatemala'ya dört yeni helikopter hibe edildi; 2.000 yeni polisin ücretleri, üniformaları ve son model silahlarının parası *İlerleme İçin İttifak* tarafından

kiraladı ve silahlandırdı. Onlara, gerilla ya da 'potansiyel' gerilla olduklarını düşündükleri köylüleri öldürme izini verildi. Baştan aşağı şiddete bulanmış Guatemala'da bu önlemlerin özendiriciliğini bilen insanlar vardı, ama Webber onların arasında değildi. 'Komünistler terör dahil her türlü yolu kullanıyor. Ve buna karşılık verilmek zorunda.' diyordu."

ödendi. Amerikalı kontra-gerilla savaşı uzmanları, Kübalı, Porto Rikolu ve Dominikli profesyonel işkencecilerin yardımıyla kırsal bölgeler terörize ediliyor. Ne denilebilir?

Eğer ABD hükümeti, tüm ulusal ayaklanmaların Moskova ya da Pekin tarafından yönlendirildiği inancıyla politikasını sürdürürse, o zaman Latin-Amerika'da birden daha çok Vietnam'la karşılaşacaktır.

Ben, Aralık ayında iki rahip ve bir rahibeyle birlikte gerillaların bakış açısını dinlediğimiz yerlerde yeniden birlik oluşturulmasına yardım ettiğimiz için Guatemala'dan sınırdışı edildim. Kovulmayı ABD elçiliği tertipledi. Biz yaşamımızı Guatemalalı yoksullara adadık. Bizim kovulmamız, onlara kendimizi adamamızın sonu anlamına gelmiyor. Büyük bir Amerikan devlet adamının sözüyle, 'halk için, halk tarafından ve halkın' hükümetini kazanmaları için onlara her türlü yardımı vermek niyetindeyiz. Biliyorum ki, siz Vietnam'daki durumla yoğun biçimde uğraşıyorsunuz. Ama sizin dikkatinizin bir kısmını Latin-Amerika'ya yöneltmeniz iyi olacaktır. Yine de herkes uzak ülkelere nasıl bulaştığımızı bilmek istemiyor, ve şimdi en büyük güçlük 'onurumuzla' kendimizi oradan nasıl çıkartacağımız. Eğer böyle bir deneyim bir kez daha burada yinelenirse, bu büyük bir utanç olacaktır."

Gerillalar, kırlarda faaliyet yürütme yeteneklerini ciddi biçimde etkileyen 1967-68 felaketlerinden sonra kentlerde yeniden örgütlenmeye başladılar ve bir kez daha kırsal alanlara gitme görevi başlatıldı. Bu kez ana üsleri, güneyde, Pasifik kıyılarında Escuintla'daydı. Daha önce olduğu gibi Meksika sınırında ve Quetzaltenongo yerlileri arasında da etkindiler. Yon Sosa, 16 Mayıs 1970'de bu bölgede, sınırda Meksika birlikleriyle girdiği silahlı

çatışmada öldürüldü. Gerillaların yaptığı en şaşırtıcı vuruş 1970 başlarında gerçekleşti. Gerçekleştirilen bir dizi kaçırma eylemi dünyanın dikkatlerinin yeniden bu ülkeye dönmesine yol açtı. 28 Şubat'ta Dışişleri Bakanı Alberto Fuentes Mohr kaçırıldı ve bir tutukluyla değiştirildi. Beş gün sonra ABD elçiliğinde görevli Sean Holly kaçırıldı. Bu sefer gerillalar üç tutsağın serbest bırakılmasını talep ettiler. Son olarak 31 Mart 1970'de Batı-Alman büyükelçisi Kont Karl von Spreti kaçırıldı. Daha önceki başarılardan cesaret alan gerillalar, bu kez on yedi politik tutsağın özgür bırakılmasını istediler. Hükümet bu sefer isteği tümüyle reddetti ve Alman büyükelçi 5 Nisan günü öldürülmüş olarak bulundu.

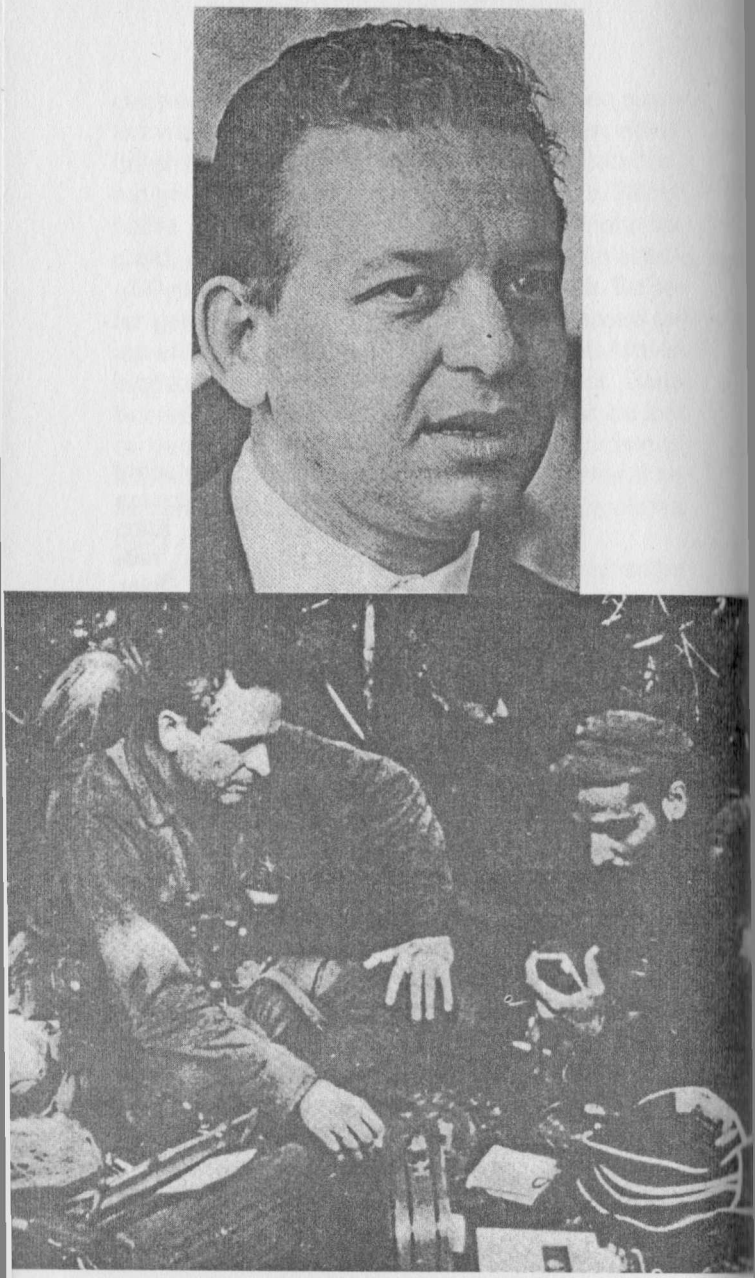
Mart 1970'deki başkanlık seçimlerini sağın adayı Carlos Arana kazandı. O, 1967'de Zacapa'daki anti-gerilla operasyonlarının yetkilisiydi ve sonraki yıl sağcı para-militer gruplarla ilişkisi nedeniyle ordudan atılmıştı. Onun başkanlığının selefinkinden daha çok baskıcı olmayışı ve Sovyetler Birliği'yle ticaret anlaşması yapması herkesi şaşırttı. PGT'yi gerillalardan tümüyle koparma görevini de başardı.

Thomas Melville'nin mektubu, Guatemala'daki değişimin şiddetle olma olasılığını hemen hemen kesin biçimde önceden kestirmişti. 1970'lerin başlarında Guatemala'nın, Latin-Amerika'nın diğer yerleri gibi bir devrime ihtiyacı vardı, ama onu gerçekleştirmek giderek sorun haline geliyordu. Yon Sosa, Turcios Lima ve César Montes'in adları, ulusal bağımsızlık hareketinin ön koşucuları olarak Guatemala'nın gelecek tarihinde onurla yerini alacaktır. Ama onların günü henüz gelmedi, zaman olgunlaşmış da değil.

İKİNCİ KISIM
VENEZÜELLA'DA DEVRİM BAŞARISIZLIĞI

"Venezüellalılar, ABD'nin petrol ve demir için neredeyse doğrudan sömürgeleştirdiği bir ülkede Küba sonrası koşullarda ortaya çıkan 'halk savaşı' deneyiminin ilkiydiler. Onlar, kendi öncü rolleri için çok ağır bedel ödediler."

Régis Debray
Latin America: Some Problems of Revolutionary Strategy (1965)

Fabrico Ojeda (üstte)
Douglos Bravo ve Luben Petkoff

BİRİNCİ BÖLÜM
PÉREZ JİMÉNEZ'İN DÜŞÜŞÜ

Daha önceki kısımda belirtildiği gibi, Guatemala'daki gerilla hareketi, ilk yıllarında asıl olarak iki büyük unsur temelinde gelişmiştir. Birincisi, Jacobo Arbenz'in devrilmesinin ve reform programının tersyüz edilmesinin neden olduğu halk uyanışına dayanması ve ikincisi, ordu içindeki yaygın hoşnutsuzluktan yararlanmasıdır. Benzer bir gerilla hareketinin gelişmesine olanak sağlayan Venezüella'daki durum Guatemala'dakiyle benzeş değildir. Venezüella'da da ulusalcı subayları gerilla saflarına götüren başarısız bir askeri isyandır. Ama Gu-atemala'da 1954'deki CIA müdahalesi bir dizi tutucu askeri diktatörlere yol açmışsa da, Venezüella'da daha sonraki yıllar üzerinde iz bırakan can alıcı olay, 1958 başlarında diktatör

Pérez Jiménez'in devrilmesidir. Pérez Jiménez'i deviren halk devrimi, Venezüella tarihinde yeni bir ilerleme çağını başlatmak yerine, Rómulo Betancourt ve partisi *Acción Democrática*'nın (Demokratik Eylem) eline düştü ve hızla sona erdi. Venezüellalı gerillalar, 1958 devriminin yarattığı yanlış umutlara kapılan ve sonunda *Acción Democrática*'nın gerici ihanetini anlayanlardan büyük ölçüde destek aldı.

Marcos Pérez Jiménez'in on yıllık iktidarı, Ocak 1958'de, Castro'nun Küba'daki zaferinden bir yıl önce Karakas'taki bir halk ayaklanmasıyla devrildi. Pérez Jiménez, gereksiz bir dayanışma örneği olarak yüksek onur madalyası veren Başkan Eisenhower'in güçlü desteğine rağmen, iktidarının son yılında sallantıdaydı. Kilisenin onun safını terk etmesi hiç de önemsiz değildir. Venezüella başpiskoposu Rafael Arias Blanco yazdığı bir mektupta, "halkımızın çok büyük bölümü insani olmayan koşullarda yaşıyor. İşsizlik pek çok Venezüellalıyı umutsuzluğa itiyor... ayakta kalmak zorunda olan işçilerimizin hayatta kalacak kadar aşırı düşük ücret alması bağışlanamaz... durum daha da kötüleşiyor" diyordu.

Pérez Jiménez, Aralık 1957'de plebisit yaparak kendi konumunu meşrulaştırmaya çalıştı ve bu plebisitten ülkenin %85'inin onun görevini sürdürmesini istediği sonucu çıktı. Böylesine apaçık hileli sonuç, sadece değişim isteminin çok yüksek olduğunu göstermeye hizmet etti. 1 Ocak 1958'de ordunun bazı bölümleri işi kendi ellerine almaya başladılar. Karakas'a elli mil kadar uzaklıktaki Maracay hava üssünde bir isyan başladı. Jet uçakları başkentin üzerinde uçtu, ama Al-bay Jésus Maria Castro León'un yönetimindeki ayaklanma hızla ezildi. Bununla birlikte Pérez Ji-mé-

nez, silahlı kuvvetler içindeki radikal unsurların artan baskısı yüzünden maiyetindeki en sevilmeyen kişileri, özellikle içişleri bakanı ve gizli polis şefini görevden almak zorunluluğu duydu.

Ama bu, kısa süre önce diktatörlüğe karşı gizlice örgütlenmeye başlamış olan Karakas Üniversitesi öğrencileri için yeterli değildi. 14 Ocak'ta Karakas'ta isyanlar başladı ve yirmi dokuz yaşındaki gazeteci Fabricio Ojeda'nın yönettiği *Patriotic Junta* (Yurtsever Komite) adlı gizli bir muhalefet örgütü 21 Ocak'ta genel grev çağrısı yaptı.

Ojeda, *Komite*'yi örgütleme düşüncesinin Haziran 1957'de *El Nacional* gazetesinde muhabir olarak çalışırken aklına geldiğini belirtir. Ojeda, sağ ve sol (diktatörlük tarafından yasaklanmış) muhalefet partilerinin desteğini aldı ve Aralık 1957'de *Komite*'nin başkanı oldu. Ojeda, *Acción Democrática*, hıristiyan demokratlar ve komünistler gibi değişik politik grupların işbirliğini örgütlemenin dışında, Pérez Jiménez'i devirmeye yönelik fabrika ve öğrenci komiteleri oluşumlarını da denetliyordu. Ojeda'nın kendisi politik yelpazenin en solunda yer alan Cumhuriyetçi Demokratik Birlik (URD) partisinden geliyordu.

Yurtsever Komite ile en sıkı işbirliği yapan örgüt, *Acción Democrática*'lı öğrenci Américo Martín ile komünist öğrenci Germán Lairet'in kurduğu gizli *Frente Universitario*'ydu. *Yurtsever Komite* gibi o da partilerle bağlantılı olarak çalışıyordu. *Acción Democrática*'nın Moses Moleiro tarafından temsil edilen bir başka komitesi *Frente Universitario*'nun rejime karşı olan diğer gençlik hareketleriyle bağlantısını sağlıyordu. Pérez Jiménez'i devirmeyi amaçlayan lider durumundaki bu öğrenciler daha sonra gerilla hareketlerinin örgütlenmesinde yer aldılar.

Halk cephesi örgütleri içinde çalışan komünistlerin de kendilerine ait planları vardı. Daha sonra Fabricio Ojeda'yla birlikte gerilla liderlerinden biri olan Douglas Bravo 1967'deki bir röportajda bu planları şöyle açıklar:

> "1957 sonlarında General Marcos Pérez Jiménez, hileli seçim maskaralığını hazırlarken, Komünist Partisi de, parti içinde askeri bir aygıt oluşturdu. Parti yöneticilerinden bazıları bu aygıtı örgütlemekle görevlendirildi.
>
> Aynı yılın Ekiminde Komünist Partisi'nin askeri aygıtının ilk komitesi oluşturuldu; komite bir sendika temsilcisi, bir öğrenci temsilcisi ve bir köylü temsilcisinden oluşuyordu. Elbette başka üyeler de vardı. Merkezi çekirdeği Eloy Torres, Teodoro Petkoff ve ben yönetiyorduk. Bir şok tugayı kuruldu. Görevi, 15 Aralık seçimleri sırasında ortaya çıkacak olan çatışmalarda kullanmak için silah bulmaktı.
>
> Bu ilk tugaylar, Parti ve Komünist Gençlik üyelerince örgütlendi. Bunların arasında polisin işkenceyle öldürdüğü José Gregorio Rodríguez ve bugün *Fuerzas Armadas de Liberación Nacional*'in (FALN-Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri) ikinci komutanı Luben Petkoff'un da bulunduğunu belirtmek isterim.
>
> Ama bu tugaylar Ocak 1958'e kadar eyleme geçemediler. 1 Ocak 1958'de hava kuvvetleri subaylarının yönettiği bir askeri darbe Maracay'ı ele geçirdi. 2 Ocak'ta darbe bastırıldı, ama hükümet sarsıldı, ordu ve halk arasında kendiliğinden eylemler ortaya çıktı.
>
> 5 Ocakta El Silencio meydanındaki büyük bir gösteri sırasında Komünist Partisi'nin şok tugayları Pérez Jiménez'in güçlerine karşı ilk kez silahlarını kullandılar. 8 Ocakta daha büyük bir gösteri yapıldı. 14 Ocakta, Karakas'ta alt sınıfların oturduğu mahallelerden çok sayı-

da işçinin katıldığı bir başka gösteri daha yapıldı. Sonuçta 21 Ocakta Pérez Jiménez hükümetini deviren genel grev yapıldı; Komünist Partisi'nin silahlı hücreleri ellerinde silahlarıyla grevde yer aldılar."[1]

Yurtsever Komite'nin grev çağrısı geniş ölçüde kabul gördü ve iki gün süren sokak çatışmalarından sonra Pérez Jiménez 23 Ocak sabahı ülkeyi terk ederek Dominik Cumhuriyeti'ne kaçtı. Hemen deniz kuvvetleri komutanı Amiral Wolfgang Larrazábal'ın başkanlığındaki beş kişilik bir askeri komite iktidarı aldı. Larrazábal, *Yurtsever Komite*'nin talebiyle komitedeki iki albayı çıkartıp yerlerine iki sivili atadı.[2] Aynı gün ilan ettiği bakanlar kurulu, Maracay isyanını yöneten Albay Castro León dışında tümüyle sivillerden oluşuyordu. Albay Castro León savunma bakanlığına getirildi.

O zaman 46 yaşında olan Amiral Larrazábal, üç yıl Washington'da deniz ataşesi olarak görev yapmıştı ve Venezüella'nın ABD'yle olan geleneksel dostluğunu sürdüreceğine ve yabancı yatırımları koruyacağına ilişkin alışılagelen güvenceleri verdi. 27 Ocakta kurucu meclis seçimlerinin ve yıl içinde de başkanlık seçiminin yapılacağına söz verdi.

Bu arada, 23 Ocakta New-York'ta Venezüella'nın üç büyük partisinin sürgündeki liderleri bir

[1] *Avec Douglas Bravo dans les maquis vénézuéliens* ("Venezüella Makiliklerinde Douglas Bravo Konuşuyor"), Dossiers Partisans, Maspéro, Paris, 1968, s. 40.

[2] *El MIR de Venezuela* kitabında Moses Moleiro, *Yurtsever Komite*'nin iki sivil, Eugenio Mendoza ve Blas Lamberti ile ilgili taleplerini, ikisi de askerler kadar gerici olduğu için sert biçimde eleştirir. Moleiro açıkça *Yurtsever Komite*'nin talep ettiğinden çok daha devrimci taleplerde bulunabilecek bir konumda olduğunu düşünür. O, büyük olasılıkla *Yurtsever Komite*'nin gücünü abartıyor.

araya gelerek, demokrasi tam olarak yeniden kurulana kadar partiler arası rekabeti durdurma konusunda anlaştılar. Anlaşma *Acción Democrática* adına Dr. Rômulo Betancourt, *Hıristiyan Demokratlar* adına Dr. Rafael Caldera ve *Cumhuriyetçi Demokratik Birlik* adına Dr. Jovito Villalba tarafından imzalandı.

Bu anlaşmayla birlikte gelecekteki çatışmaların tohumları da şimdiden ekiliyordu. Fabricio Ojeda gibi diktatörlük sırasında Venezüella'da bulunan ve Pérez Jiménez'in devrilmesinin devrimci değişimin işareti olduğuna inananlar ile Meksika ya da New-York'da sürgünde yaşayan ve diktatörün kaçışını on yıl öncesinde bıraktıkları politik oyunu yeniden oynamak için bir fırsat olarak gören değişik partilerin üst yöneticileri arasında büyük farklılıklar vardı.

Acción Democrática bir zamanlar Venezüella'daki en büyük ve en ilerici partiydi, ama Peru'daki APRA gibi devrim coşkusunu tümüyle yitirmişti. Betancourt, sürgündeyken kendisini ABD tarafından uygun bulunacak bir lider olarak tanıttı. Yine de sürgündeki partinin kendisini yeniden düzenleyebilmesi zaman aldı. İlk büyük kitle mitingini 4 Temmuz 1958'de yaptı. Betancourt, partisinin uluslararası komünizme düşmanlığının tarihini etkili ve güzel sözlerle uzunca anlatmak için bu fırsattan yararlandı.

Acción Democrática içinde sürgündekiler ile arkada bekleyenler arasındaki ayrılığın dışındaki diğer ayrılıklar da açıkça görülebiliyordu. Ku-şaklar arasında da büyük bir boşluk vardı. Betancourt ve onun veliahdı Raúl Leoni'nin "eski muhafız" yönetimine muhalefet eden radikallerin en önemlisi "parlak, inatçı ve sert, çok yüksek sesle tartışan, yazarken ve konuşurken sözcükleri çok

akıcı biçimde kullanan muhalif" Domingo Alberto Rangel ve "radikal çözümlerin inatçı yandaşı, marksist kitaplar okuyan ve Kübalı gerilla savaşçısı Fidel Castro'nun dogmatik hayranı" Simón Sáez Mérida idi.[3] Her ikisi de Venezüella devrimci mücadelesinin önemli kişilerinden oldular.

Betancourt'un en sert muhalifi Sáez Mérida, 1957 yılında *Acción Democrática*'nın genel sekreteri olarak gizlice Venezüella'ya dönmüştü. Sürgündeki "eski muhafızı" kızdırma pahasına Ojeda'nın *Yurtsever Komite*'sine partinin katılımını sağladı. Diğerleri komünistlerle işbirliği yapılmasını istemiyorlardı ve *Yurtsever Komite*'nin devrimci özüne sempati duymuyorlardı. "Biz devrim kışkırtıcısı değiliz" diyordu Betancourt 1957'de bir Kolombiyalı gazeteciye.[4]

Rangel ve Sáez Mérida'nın başını çektiği radikal unsurlar, 1958-1959 arasında partide kalmayı sürdürdüler. Ama diğerlerinin hızla sağa doğru koşturmaya başladığını gördüklerinde, onun içinde daha fazla kalamayacaklarını açıkça anladılar.

Çağdaş tarihçilerin pek çoğunun hatası, Ocak 1959'da Castro'nun başarılı devrimi sonrasındaki dönemde Küba örneğini izlemeyen Latin-Amerika ülkelerine daha fazla dikkatlerini yöneltmeleridir, ama çok azı Küba'dan önce ortaya çıkan, devrimci bir sürece doğru gelişmeyi başaramayan Venezüella ayaklanmasının nedenlerini inceleme zahmetine katlanmıştır.

Dostluk konusunda Amiral Larrazábal'ın güvencelerine rağmen, diktatörün düşmesinden sonra Venezüella'daki ABD karşıtı duygular çok büyük ölçüde –kısmen Pérez Jiménez'in Dominik

[3] John D. Martz, *Acción Democrática*, Princeton, 1966.
[4] Akt. Moses Moleiro, *El MIR de Venezuela*, s. 100.

Cumhuriyeti'nde Trujullo'nun yanında kısa ikametinden sonra ABD'ye sığınması nedeniyle– yükseldi. Bu nedenle ABD başkan yardımcısı Richard Nixon başarısız Latin-Amerika turunun sonunda, 15 Mayıs 1958'de Karakas'a geldiğinde, taşlar ve sopalarla silahlanmış düşman bir kalabalık tarafından karşılandı. Karakas belediye meclisi Nixon'u *persona non grata** ilan etti ve Nixon'ların arabası parçalandı, caddelerde sürüklenerek dövülmekten güçlükle kurtuldular.

Her ne kadar Amiral Larrazábal'ın "eğer öğrenci olsaydım aynı şeyi yapardım" dediği söylenirse de, politik liderler – Betancourt, Caldera ve Villalba– göstericilerin kötü davranışlarını eleştirdiler ve başkan Eisenhower'ın bazı Karayip üslerindeki deniz piyadeleri ve paraşütçü birliklerine hemen harekete geçmeye hazır olma emri vermesini –daha sonra Küba'ya yönelik entrikaların habercisi olan bir eylem– protesto etmediler.[5]

Venezüella içinde de ortamın gelişeceği görünüyordu. Temmuz ayında, bazı subaylar tarafından desteklenen Albay Castro León, basına sansürün yeniden konulmasını ve seçimlerin üç yıl ertelenmesini talep etti. Hükümeti desteklemek için hemen genel grev çağrısı yapıldı ve Amiral Larrazábal hemen Castro León'un istifasını istedi.[6] İki ay sonra huzursuz bir subay grubunun askeri ayaklanması hızla bastırıldı ve yine sendikalar, hükümeti desteklemek ve isyancılara karşı

* İstenmeyen kişi.

[5] Aynı gün, rastlantı sonucu Cezayir, Burma ve Lübnan'da Amerikan karşıtı karışıklıklar ve gösteriler vardı. Eisenhower 6. Filo'ya Lübnan'a gitme emri verdi. O akşam karısına, "belki bana hala uyup uymadığını görmek için üniformamı yeniden çıkartmam gerekecek" dedi. (Dwight D. Eisenhower, *Waging Peace*, s. 159.

sert önlemler alınmasını sağlamak amacıyla grev çağrısı yaptılar. Karakas'ın her yerinde bu çağrıya uyuldu.

Halkın güçlü militanlığı sola doğru bir hareketin işareti olarak görünüyordu ve solun bundan kazançlı çıkacağı umuluyordu. Amiral Larrazábal bu durumdan yararlanmak için 14 Kasım 1958'de devlet başkanlığı adaylığı için komite başkanlığından istifa etti. Seçimler, onun söz verdiği gibi Aralıkta yapıldı. Her ne kadar kendisi partisiz aday olarak seçimlere katılmışsa da, Cumhuriyetçi Demokratik Birlik ve Komünist Partisi tarafından desteklendi. Onun karşısındaki rakipleri ise, *Acción Democrática*'nın adayı Rómulo Betancourt ve Hıristiyan Demokratların adayı Rafael Caldera'ydı.

[6] General Castro León, Nisan 1960'ta Tachira eyaletinde başarısız bir isyan girişiminde bulundu.

İKİNCİ BÖLÜM
RÓMULO BETANCOURT'UN YÜKSELİŞİ

1958 Aralık seçimlerinden hemen önce üç büyük parti –*Acción Democrática*, Hıristiyan Demokratlar ve Cumhuriyetçi Demokratik Birlik– *Punto Fijo Anlaşması* olarak bilinen, kazanan tarafın "partizan egemenlik kurmaksızın, tüm ulusal politik akımların ve bağımsız toplulukların temsil edileceği bir ulusal birlik hükümeti" kuracağı konusunda ortak ilke anlaşmasını imzaladılar. Bu, teorik olarak seçimlere kadar var olan politik ateşkesi sürdürmeyi amaçlıyorduysa da, pratikte *Acción Democrática*'nın bakış açısını paylaşmayan rakiplerini ezmek için bir hileden ibaretti.

Daha etkin bir parti aygıtına sahip olan Betancourt açık farkla seçimleri kazandı. O, 1.284.092 oy aldı. Larrazábal 903.479 ve Caldera 423.262 oy

alabildiler; seçimlere katılım oranı %93 oldu.

Larrazábal, Karakas'ta rakipherinden beş katı oy alarak birinci çıkmıştı ve iki gün boyunca, 8-9 Aralıkta, sonucu değiştirmeye çalışan yandaşları Karakas'ta bir kez daha ciddi karışıklıklar yarattılar. Ama Larrazábal onları sakin olmaya çağırdı ve kent yeniden normale döndü. Yine de gelecek yılın başlannda, Fidel Castro iktidara gelir gelmez Venezüella'yı ziyaret etti ve Karakaslılar Betancourt hakkındaki düşüncelerini söylemekte hiç de yavaş davranmadılar. Yıllar sonra bu sahneyi Castro şöyle anlatır:

> "Betancourt başkent halkına karşı derin bir öfkeye kapılmıştı. Ne kendisini desteklemeyişlerini, ne de küçük düşürüşlerini unutmamıştı.
>
> Devrimin ilk günlerinde bu kardeş ülkeyi ziyaret etmiş ve El Silencio meydanında 300. 000 kişiye seslenmiştik. Biz Betancourt'un adını andığımızda –seçimi kazanmış başkan olduğu için– büyük kalabalıktan şiddetli bir yuhalama sesi yükseldi.
>
> Bu ülkede konuk olarak bulunuyorduk, bu yuhalama bizi zor durumda bıraktı. Ben bu durumu protesto etme gereği duydum. Dedim ki, 'amacım halkın yuhaladığı adamın adını anmak değildir, seçimlerden sonra hükümeti üstlenen kişiye gönderme yapmak resmi görevimdir'."[7]

Régis Debray ilk çalışmalarının birisinde aynı konuya değinir ve Castro'nun ziyaretinin Betancourt'u uzun süre etkilediğini söyler. Kendi başkentinde ne kadar sevilmediğini ona göstermiştir:

> "1950'lerde Betancourt hala anti-empe-

[7] Fidel Castro, Havana Üniversitesi'ndeki konuşması, 13 Mart 1967.

yalist halk direnişini yönettiğine inanıyordu; 1959'da Fidel'in Venezüella ziyaretinden sonra rolünün ne olduğunu anladı.

Betancourt, uğradığı hakaretin öfkesiyle kısa bir süre sonra 'Castro komünizmi'ne –kıtada yaygınlaştırılan bir deyim– karşı saldırı başlattı. Gerçekte ise, 1959'da bir gün 500.000 kişinin Karakas'taki Plaza del Silencio'da onun rolünü ve gülünç kıyafetini elinden çekip aldığı, zırhlı arabasına ve yalnızlığa mahkum olmuş küçük ve harcanmış bir politikacının kendi paranoyası içinde yaptığı konuşmalardı."[8]

Bununla birlikte Betancourt, ilk haftalarda demokrasi oyunu oynar göründü. 11 Aralıkta, seçim öncesi verdiği sözlere ve Punto Fijo anlaşmasına uygun olarak, tüm partilerden oluşan bir koalisyon hükümeti oluşturacağını açıkladı. İlk kabinesine *Acción Democrática*'dan sadece iki kişi aldı; URD ve Hıristiyan Demokratlardan üçer üye, dört bağımsız ve bir asker vardı.

Ama Pérez Jiménez'in devrilmesinde yer almış olsalar da komünistleri dışlamaya daha başlangıçta karar vermiş görünüyordu.[9]

13 Şubat 1959'da görevi resmen üstlenirken yaptığı konuşmada, "Komünizm felsefesi, Venezüella'nın gelişimine uygun değildir" dedi. Yapılacak her türlü saygısızlığın yetkililer tarafından kesinlikle ezileceği uyarısıda bulundu. Ve dört yıllık iktidarına böyle başladı.

Her ne kadar kendi başkanlık dönemini tamamladıysa da, bunu sadece Pérez Jiménez'in

[8] Régis Debray, "*América Latina: algunos problemas de estrategia revolucionaria*", Casa de las Américas, No. 31, Temmuz-Ağustos 1965.

[9] Venezüella Komünist Partisi'nin Pérez Jiménez'e karşı mücadelede, Batista'ya karşı savaşta Kübalı komünistlerden daha fazla aktif oldukları iddia edilir.

en kötü yıllarını anımsatan şiddetli baskı pahasına sağladı. Dönemin nesnel tarihi yok ve devrimci gerillalar Betancourt'a karşı çok büyük bir önyargıya sahip değillerdi. Gerillaların hikayeleri yalın bir komünist propaganda gibi sunularak çarpıtılıyor. Ama gerçekte, her ne kadar Betancourt, komünistler dışında tüm politik grupların resmi desteğiyle işe başlamışsa da, sonuçta ülkedeki hemen hemen her politik hareketi kendisine düşman etmiş ve kurulması için çok uğraştığı partiyi onarılmaz biçimde parçalamıştır. başlangıçta Komünist Partisi onu desteklemekten çok memnundu. Betancourt ise, sola karşı savaş ilan etti.

Betancourt'un gücünün temel kaynaklarından birisi, kendisinin bir demokrat olduğuna dışardakileri inandırma yeteneğidir. Hiç kimse başkan Kennedy'den daha fazla buna inanmamıştır. Betancourt Şubat 1963'de Washington'u ziyaret ettiğinde karşılama töreninde Kennedy onu şöyle sunuyordu:

> "Her yönden takdir ettiğimiz bir politik lider. Ülkenizdeki liberal yönetiminiz, halkınız için daha iyi yaşam sağlama konusundaki inatçı kararlılığınız, sadece sizin ülkenizde değil, Karayip bölgesinin tümünde demokratik yönetim için uzun savaşınız, bu yarım küredeki diğer liberal ilerici liderlerle dostluğunuz, tüm bunlar, sizi bizim için, kendi ülkemiz için, kardeş cumhuriyetler için istediklerimizin bir simgesi yapıyor."[10]

Betancourt, bir kaç yıl içinde askeri diktatör olmaksızın kendi politik muhaliflerini ezme yeteneğine sahip olduğunu gösterdi. Başka şeylerden daha çok onun yöntemleri, eski arkadaşlarının

[10] Arthur Schlesinger Jr, *A Thousand Days*, s. 660.

kendisini terk etmesine neden oldu. 1962 sonbaharında Kennedy'ye kendinden emin bir biçimde şöyle yazıyordu:

> "Biz, anayasaya ve yasaya uygun biçimde, ciddi ve yoğun olarak gerici ve komünist grupların her ikisine de vuruyoruz... Sabırsız kişiler, bizim yazılı yasaların –ve hatta yazılı olmasa bile her şeyden önemli olan insan onuruna saygı yasasının– dışında hareket etmemizi istiyorlar. Bununla birlikte ben, kendi vicdanımın ve Venezüella'nın temel yasalarının gösterdiği yoldan asla ayrılmayacağım."

Betancourt'un dört yıllık iktidarı süresince "her şeyden önemli olan insan onuruna saygı yasası"na bağlı kalıp kalmadığını sorgulayan insanlar yok değildi.

Douglas Bravo, 1966'da Meksika'da yayınlanan röportajında Betancourt'un görev süresinin ilk yılında yaptıklarını şöyle anlatır:

> "Rómulo Betancourt, 13 Şubat 1959'de iktidara geldiğinde ülkeye verdiği mesaj, pratik olarak halka karşı bir savaş ilanıydı. Ama halk barışçıl araçlarla mücadeleyi sürdürdü. Buna Betancourt hükümetinin yanıtı şiddet oldu. 4 Ağustos 1959'da Karakas'ın Concordia meydanında 50.000 işsizin gösterisine ateş açıldı ve barışçıl taleplerde bulunan üç işçi öldürüldü.
>
> Bir kaç gün sonra bir grup öğrenci onların taleplerini desteklemek için Karakas sokaklarında gösteri yaparken saldırıya uğradılar. Bazıları öldürüldü.
>
> Aynı zamanda Aragua eyaletinde bir grup köylü toprak işgallerine başladı ve Ulusal Muhafızlar şiddet kullanarak onları engellediler. Barışçıl mücadele içinde işçiler kendi taleplerini dile getirmek için gösteriler ve hatta kapalı yerlerde barışçıl toplantılar düzenlemeye ça-

lıştılar. Ama *Acción Democrática*'nın sendikaları ve baskı aygıtının Lagunillas'ta petrol işçilerinin mitingine saldırması gibi, onlara da saldırıldı. Komünist Partisi'nin pek çok yöneticisi yaralandı.

Karakas'ta bir grup işçi, aydın ve öğrencinin Küba Devrimi'ni desteklemek için yaptıkları gösteri saldırıya uğradı, pek çok kişi öldü ve yaralandı.

Halkın tüm gösterileri şiddetle bastırılıyordu."[11]

Bravo, 1967'deki röportajda da aynı noktaya değinir:

> "Kabul etmek gerekir ki, Betancourt, devrime ve halka karşı açık bir saldırı stratejisi izliyordu. Baştan itibaren ordunun yüksek komutanlığı, oligarşi ve Amerikan emperyalizminin en gerici çevreleriyle ittifak kurdu. Bu ittifaklar sayesinde halk hareketine karşı bir saldırı başlatabildi. Ama Betancourt devrimci hareketi yok etmeyi başaramadı. Kitleler derslerini almıştı ve mücadeleyi sürdürmeye karar verdiler. Buna, büyük öneme sahip olan Latin-Amerika'da Fidel Castro'nun yönetiminde yurtsever kurtuluş hareketinin diktatör Batista'yı devirmesini, Batista'nın ordusunu yenilgiye uğratmasını ve iktidarı ele geçirmesini de eklemeliyiz. Bu etki altında Venezüella halkı hızla silahlı mücadelesini yükseltti. Küba halkının iktidarı ele geçirmesinin etkisi, sadece ülkemiz için değil, tüm Latin-Amerika ülkeleri için çok önemlidir."[12]

MIR –*Acción Democrática*'dan ayrılan ve ge-

[11] Mario Menéndez Rodríguez, "Venezuela empuña las armas", *Sucesos* (Mexico City), 17 Aralık 1966.

[12] *Avec Douglas Bravo...* ("Venezüella Makiliklerinde Douglas Bravo Konuşuyor"), s. 41-42.

rilla savaşını destekleyen parti– liderlerinden Moses Moleiro bir kaç yıl sonraki bir röportajda benzer noktaya işaret eder:

> "Küba Devrimi örneği sadece MIR'in doğuşunda etkili olmamıştır, aynı zamanda Latin-Amerika'nın tüm politik yapısını, en azından genel amaçlarla ilgili olanı değiştirmiştir. Biz gördük ki, bizim liderlerimiz otuz yıldır devrimden söz ederken, Küba'da devrim iki yıllık savaşla zafere erişti; Rómulo Betancourt otuz yıldır toprak reformundan söz ederken ve iki kez iktidara geldiği halde hiç bir şey yapmazken, Küba'da toprak reformu uzun yol kat etti. Bizim liderlerimiz otuz yıldır emperyalizme karşı mücadeleden ve ulusalcılıktan söz ederken, ve her seferinde iktidara geldiklerinde korkaklar gibi bu konudan uzak dururken, Küba'da Yankee baskısına, emperyalizm baskısına kararlılıkla karşı çıkıldı."[13]

Küba Devrimi'nin Latin-Amerika için ne kadar önemli olduğu, OAS'ın Ağustos 1960'ta Kosta Rika'nın San José kentinde yapılan dışişleri bakanları konferansında açıkça belli olmuştur. Burada ABD, Latin-Amerika ülkelerine Küba'ya düşman bir önergeyi zorbalıkla kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu da Venezüella'da politik bir krize yol açmıştır. Peru dışişleri bakanıyla birlikte Venezüella dışişleri bakanı Dr. İgnacio Luís Arcaya, Küba'nın imzalamayı kabul edeceğini umarak Küba karşıtı öneriyi hafifletmeye çalışmıştı. Bu amaç gerçekleşmeyince Arcaya imzalamayı kabul etmedi ve başkan Betancourt onu hemen geri çağrıp görevden aldı. Bu da Karakas sokaklarında Küba yanlısı gösteriler yapılmasına ve ağır bir hükümet krizi-

[13] Augusto Velardo, "Entrevista con el dirigente máximo del MIR Moses Moleiro", *Por Que?* (Mexico City), 8 Mayıs 1968.

ne yol açtı. URD'nin liderlerinden olan Dr. Aracaya bu aşamada, bazı konularda *Acción Democrática* ve Hıristiyan Demokratların solunda bir tutum almaya başlamıştı.

Acción Democrática da yılın başlarından beri önemli bir iç kriz içindeydi. Mart 1960'da *Acción Democrática*'nın genç kesiminin yöneticilerinden Américo Martín, *Acción Democrática*'nın kardeş partisi olan Peru APRA'sı konusunda bir makale yazmıştı. Makale, APRA'nın sol kanat lideri Luís de la Puente Uceda'nın geçen yıl partiden ayrılıp *APRA-Rebelde*'yi oluşturmasını övüyordu. Her ne kadar parti yürütme komitesi bu tür makalelerin yazılmasını durdurmaya çalışmışsa da, Martín, Kosta Rikalı Figeures ve Porto Rikolu Muñoz Marín'e –Betancourt'un can dostları– saldırarak makalelerini sürdürdü.

Aynı zamanda Domingo Alberto Rangel ile parti arasında yabancı şirketlerle yapılan petrol anlaşmaları konusunda büyük bir anlaşmazlık vardı.[14] Rangel ve Martín, kavgayı sürdürmek yerine, *Acción Democrática*'dan ayrılmak ve yeni partiyi kurmaya başlamak için bunun en uygun an olduğuna karar verdiler. 9 Nisanda Maracaibo'da parti kurallarına aykırı olarak düzenlenen gençlik konferansında yeni partinin oluşturulması çoğunlukla kabul edildi.

Yeni partinin adı önce *Acción Democrática Izquierdista* ("Solcu Demokratik Eylem") oldu, daha sonra *Movimiento de Izquierda Revolucio-*

[14] Rangel daha sonra şöyle anlatır: "Betancourt ilkelerine ihanet etti. Başlangıçta onun ittifakı sollaydı, ama San José'den sonra sağa döndü. Eğer petrolü millileştirmiş ve tarım reformunu finanse etmek için para ayırmış olsaydı, San José kararını bile kabul edebilirdim." (John Gerassi, '"Latin America - the next Vietnam", *Viet Report* (New York), Ocak-Şubat 1967.

naria (MIR/Devrimci Sol Hareket) olarak değiştirildi. Partinin yayın organı *Izquierda*'nın ("Sol") ilk sayısı 13 Mayıs 1960'da yayınlandı. Temmuzda yapılan ulusal kurucu konferansta MIR'ın marksist bir parti olduğu kabul edildi.[15]

Bir Amerikalı gözlemcinin işaret ettiği gibi, "*Acción Democrática*'daki ayrılığın etkisi, partinin gençlik hareketini parçaladığı için potansiyel olarak ölümcüldü. Parti yönetimi gençlik kesiminin %80'inin MIR'i desteklemek için ayrıldığını kabul ediyordu."[16] MIR'ciler, içlerinde Sáez Mérida ve Moses Moleiro gibi kişilerin bulunduğu *Acción Democrática*'nın 73 milletvekilinden on dördünü kendi yanlarına aldılar.

Hükümet, beklenebileceği gibi, bu yeni oluşuma karşı çok sert tepki gösterdi. 20 Ekimde MIR'in altı üyesi yıkıcı faaliyetlerde bulunma ve rejimi devirmeye teşebbüs suçlamasıyla tutuklandı. İçlerinde Rangel ve Sáez Mérida'nın da bulunduğu sekiz kişi için soruşturma başlatıldı.

Betancourt, hiç geçikmeksizin tüm kolejleri ve diğer yüksek eğitim kuruluşlarını kapatma talimatı verdi. Yetkililer, öğrencilerin oturma eylemi yaptıkları Karakas Üniversitesi'ni kapattılar ve askeri birlikler çağrıldı. Birkaç gün sonra karışıklıklar arttı, gösteriler işçi mahallelerine yayıldı. Ay sonun itibariyle altı kişi öldürülmüş, yetmiş bir kişi yaralanmış ve yaklaşık 500 kişi tutuklanmıştı.

Betancourt, 1 Kasımda hükümetin düzenle-

[15] *El rumbo hacia el socialismo: tests politico del MIR y estatutos del partido*. Bunun özeti: Moleiro, *El MIR de Venezuela*, s. 147-51. Her ne kadar Komünist Partisi daha sonra MIR'le birlikte çalıştıysa da, bu sırada *Acción Democrática*'daki ayrılığı fazla coşkulu karşılamadı. Bir gözlemciye göre, bu aşamada Venezüella Komünist Partisi, büyük olasılıkla MIR'den daha küçüktü. (*Problèmes d'Amerique latine*, No. 6, s. 8.)

[16] Martz, *Acción Democrática*, s. 182.

diği mitingte Venezüella'nın "faşist ya da komünist totaliter hiç bir diktatörlük kurma girişimine" hoşgörü göstermeyeceğini söyledi

> "Eğer son zamanlarda Karakas ve diğer kentlerde meydana gelen menfur olaylar nedeniyle olağan üstü hal ilan edilmişse, insanların güvenini sarsarak, yüksek okul öğrencilerini ve Karakas'ın yoksul mahallelerinin işsiz-güçsüz gençlerini piyon olarak kullandıkları içindir. Polisin ele geçirdiği belgelerde kanıtları bulunan bu yıkıcı olaylar karşısında hükümet yumuşak bir tutum takınmıştır. Üç-dört gündür yüzlerce genç arabaları yaktılar, kişilere ve mülklere saldırdılar. Hükümet, ondört yaşındaki çocukların vurulacağı korkusuyla üzerlerine gitmiyor, ama diktatörlük ve serseri kalıntısı bu aşırı solcuların katı ve saçma bir birleşik cephe kurmalarıyla adım atma zamanı geldi."

Betancourt, hükümetin tanım reformu ve konut inşaatı konusunda gösterdiği başarıları, dar gelirlilere konut kredisi vermeye başlamasını bir kez daha anlattıktan sonra, "Moskova ve Havana'yı körce izleyenler" tarafından iddia edilen hükümetin "yabancı sermayeye teslim olduğu ve boyun eğdiği yalanlarını" çürütmeye girişti.

> "Biz, anti-emperyalistiz. Ama biz, anti-emperyalizmden, Venezüella'nın ve Amerikanın çıkarlarını savunmayı anlıyoruz, Sovyet yayılmacı politikalarına hizmet ederek ABD'ye saldıran anti-emperyalizmi değil... Aynı nedenlerle ülkenin çıkarlarını savunuyoruz, ulusun zenginliğinin bilincinde olan bir hükümetle anlaşma yapmak isteyen ve artık açlıktan ölmeyecek kadar düşük ücretlerle çalışmayı hoşgörmeyen bir işçi sınıfıyla çalışmak isteyen ABD'li ve Avrupalı yatırımcılarla görüşmeler yapma arzusundayız."

Yine de öğrencilere karşı kullanılan sert önlemler koalisyon hükümetinin sona ermesine neden oldu. URD, San José Konferansı sonrasında Dr. Arcaya'ya karşı takınılan tutumdan dolayı kızgındı. Bakanlar kurulundaki üç URD üyesi bunu protesto için istifa etti. 11 Kasımda da hükümet istifa etti ve on gün sonra URD'siz yeni hükümet kuruldu. URD'li bakanlar ABD'nin Latin-Amerika'daki rolünü ve Venezüella'nın yabancı sermayeye, özellikle petrol sanayisindeki bağımlılığını eleştiriyorlardı. Onlar Küba Devrimi'ni destekliyorlardı ve ABD'nin Küba'ya karşı kullandığı yöntemlerden hoşnut değillerdi.

Ama bu anda Betancourt'a karşı asıl muhalefet MIR'den geldi. MIR liderlerinden Moses Moleiro, 1960'ın son iki ayında meydana gelen olayları şöyle anlatır:

> "MIR, kendisini barışçıl araçlarla mücadele etmeyi arzulayan 'anayasal bir alternatif' olarak tanımladı. Ama kötü ve keyfi uygulamalarla karşılaştı, her çeşit günlük saldırılara yanıt vermeyi düşünmeye başladı. Aynı davranışlara maruz kalan Venezüella Komünist Partisi de benzer bir sonuca ulaştı.
>
> Bir ay sonra, Kasım 1960'da, *Compama Anonima de Telefonos de Venezuela*'da (Venezüella Telefon A. Ş.) bir grev çağrısı yapıldı. Hükümet hemen şirketin kamu görevi yaptığı gerekçesiyle grevi yasadışı ilan etti. Aynı zamanda Ulusal Muhafızlarla grevi kırmaya çalıştı; şirket binasına baskın düzenlendi ve işçilere gözdağı verildi. Bu, halkın protestosuna yol açtı. Parti yönetimi, gerçek güçler dengesini yanlış değerlendirerek hükümeti devirmek için harekete geçti. MIR, yeterli araçlara sahip olmadığı halde kitle ayaklanması çağrısı yaptı. Sokaklarda polisle çatışan halkın öfke-

sini ve silahlı kuvvetler içinde gelişen krizi gözönüne almıştı. Krizin hükümeti sarsacağını, Betancourt'un halk güçlerinin şiddetli saldırısına direnemeyeceğini düşünüyordu. MIR yönetimi ayaklanma konusunda kumar oynuyordu. Hata pahalıya mal oldu ve halk güçleri ağır bir darbe aldı. Biz, URD ve Komünist Partisi'nin üyeleri kadar orta ve üst düzey yöneticilerini de ayaklanmaya kattık. Ulusal Kurtuluş Konseyi kuruldu ve genel grev çağrısı yaptı. Bu asla gerçekleşmedi. Bu pahalı ve ciddi hata, hükümetin sürekli suistimallari ve parti yönetimindeki maceracı grupların gücüyle açıklanabilir. Hata, sistematik şiddete karşı halkın şiddetiyle yanıt verilmesinde değil, kısa vadede zafer kazanılacağı yanılsaması ve en iyi araç olarak silahlı mücadeleyi geliştirmenin gözönüne alınmamasıdır."[17]

MIR'in yararlanmayı beceremememesine rağmen devrimci atmosfer 1960 Kasımı boyunca sürdü. Kasımın son haftasında göz yaşartıcı gaz bombası ve silah kullanan polis gösterileri bastırmayı başaramadı. Bir radyo istasyonunu ele geçirme girişimi başarılı olmadıysa da, başkanlık sarayı çevresinde uzun süre çatışmalar oldu. Öğrenciler ile Ulusal Muhafız birlikleri üniversite kampusunun içinde ve dışında çatıştılar.

28 Kasımda Betancourt, bir kez daha askeri birliklere, "Küba'dakine benzer bir rejim" kurmayı amaçlayan ayaklanmayı ezme talimatı verdi. Kargaşalıktan MIR ve komünistleri sorumlu tuttu ve anayasal güvenceleri süresiz olarak askıya aldı. "Hoşgörü dönemi"nin sona erdiğini söyledi. Tüm yasadışı grevler ve gösteriler yasaklanacak-

[17] Moleiro, *El MIR de Venezuela*, s. 154-56.

tı. Hükümetin iç savaşa izin vermeyeceğinin altını çizdi. Anayasal güvenceler "barış ve sükunet ortamı" oluşunca yeniden düzenlenecekti. Ordu, komünist gazete *Tribune Popular*'ın basıldığı matbaya el koydu ve petrol alanlarına sabotaj yapılmasını önlemek için harekete geçti. MIR'in haftalık yayın organı *Izquierda* yasaklandı. Gösterilerde sekiz kişi öldü ve yüzden fazla kişi yaralandı.

Ordu Betancourt'un çağrısına uydu. İçinde karşıt görüşlü unsurlar olduğu bilinse de[18], ordu Kasım-Aralık olayları sırasında bağlılığını korumuş ve yeni başlayan devrimi etkin biçimde ezmişti.

Anayasal güvencelerin askıya alınmasından sonra Betancourt'un ilk atağı, Rangel ile komünist milletvekillerinin yöneticisi Teodoro Petkoff'a karşı oldu. Her ne kadar Rangel kendisine yönelik tüm suçlamalardan aklandıysa da, kongre Petkoff'un dokunulmazlığının kaldırılmasına karar verdi. Petkoff, yıkıcılıktan suçlu bulundu ve hapse atıldı. Diğer komünistler de aynı yazgıyı paylaştılar.

Komünistlere karşı hükümetin sert tutumu, belli ölçülerde partinin Mart 1961'deki III. Kongre'de devrimi ilerletmenin asgari yolu olarak silahlı mücadelenin desteklenmesi tavrına yönelmesine neden olmuştur. Bu ana kadar devrim koşucusu Komünist Partisi değil, MIR'di.

[18] 20 Şubat 1961'de Karakas'da harp okulunun eski komutanı albay José Edito Ramirez'in yönettiği bir askeri isyan hemen yenilgiye uğradı. Bununla birlikte 23 Ocakta yeni anayasa sunulduğunda, içişleri bakanı, isyan tehdidi sürdüğü için sivil hakların sürekli yasaklanması gerektiğini açıkladı. Bakan, hükümetin silahlı kuvvetler içindeki komünist faaliyetlere ilişkin kanıtlara sahip olduğunu ve eski subayların kargaşa çıkartmayı planladıklarını iddia etti.

Komünistler sıkıntılı yıllar geçirdiler. Komünist Partisi, Pérez Jiménez zamanında yasadışıydı ve Betancourt'u destekledi, sonra muhalefete geçti. Ama her zaman koalisyon hükümetini sola yöneltmek için baskı yapabileceği umudunu taşıdı. Örneğin Haziran 1960'da Betancourt, Trujillo'nun suikastçilerinden biri tarafından vurulduğunda, Komünist Partisi onunla dayanışma içinde olduklarını göstermek için görüşme talebinde bulundu. Ama Betancourt bunu reddetti.[19] Parti, MIR'in kendilerinin önüne geçmesinden korktuğu için daha sert bir muhalefet çizgisini benimsemeye başladı. Eylülde yapılan 25. Plenum'da, vurgularda fazla değişiklik yapmaksızın hükümetin politikalarının yenilgiye uğratılmasını savunmaya başladı.

Kasım 1960 olaylarından sonra büyüyen baskı karşısında Komünist Partisi'nin silahlı mücadelenin gelişme olanağına daha sıcak bakmaya başlaması daha mantıklıydı. Bu anda komünistler ile Castro birbirlerine yakın konumdaydılar. Gerilla savaşı için Küba coşkusunu taşıyanlar, Karakas'taki "eski muhafız" komünistleri defterden silmişlerdi.

Ama Komünist Partisi'nin Betancourt'a karşı silahlı muhalefetin gerekli olduğunu kabul etmesi yavaş oldu. Ve her ne kadar 1960'da MIR'in oluşmasının ve URD'nin koalisyon hükümetinden çekilmesinin yol açtığı *Acción Democrática*'daki bölünme komünistleri daha radikal bir tavır benimsemeye yöneltmişse de, 1961'de *Acción Democrática*'ki ikinci ayrılığa kadar silaha başvurmayı haklı kılacak bir devrimci durumun ortaya çıkmasına

[19] Manuel Cabieses Donoso, *¡Venezuela Okey!*, Ediciones del Literal, Santiago, 1963, s. 184.

yardımcı olmayı düşünmediler.

Acción Democrática'daki Raúl Ramos Jiménez'in başını çektiği ikinci ayrılık Betancourt'un 26 milletvekili kaybetmesine yol açtı ve partisi ilk kez kongredeki çoğunluğu kaybetti. Ekim-Kasım 1961'de göstericilere karşı hükümetin artan baskısı ve ayrılık, kaçınılmaz olarak açık bir başkaldırıya neden oldu.[20]

[20] Sol gösteriler, 11 Kasım 1961'de Venezüella'nın Küba'yla diplomatik ilişkilerini kesmesiyle birlikte Karakas'ta yeniden başladı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GERİLLANIN BAŞLANGICI

"Biz dağlara ilk çıktığımızda savaşımızın, Küba tarzı savaş ya da Küba gerilla savaşına benzer olacağı düşüncesi çok hoşumuza gidiyordu. Sorunlarımızı iki-üç yılda çözeceğimizi ve gerillaların da Venezüella devriminin sorunlarını kısa sürede çözeceğini düşünüyorduk."

Luben Petkoff

Yıl 1962, Guatemala'da olduğu gibi Venezüella'da da gerilla savaşının ilk çıkışı gerçekleşti. Hükümet partisinin parçalanmasıyla bağlantılı olarak hükümete karşı özellikle ordu içinde muhalefetin büyümesi, geleneksel kararsızlıklarıyla ko-

münistleri bile etkilemiş, demir tavına gelmeden önce dövülmeye, devrimci bir durumun varolduğuna inanmaya başlamışlardı. Bu, Latin-Amerika'da gerilla hareketlerinin tarihinde bir Komünist Partisi'nin, Leninist anlamda böyle bir eylemi haklı çıkartan devrimci bir durumun olduğu inancıyla gerillaları desteklediği tek olaydır.

Venezüella'daki en genç komünist eylemcilerden birisi, Falcón eyaletindeki küçük bir toprak sahibinin oğlu olan Douglas Bravo'ydu. 1933 Martında doğmuştu. Çimento fabrikasında çalışıyor, hukukta okuyor ve Genç Komünistler'in bir militanıydı. Eloy Torres ve Teodoro Petkoff'la birlikte, Ekim 1957'de Komünist Partisi'nin Pérez Jiménez'in devrilmesine yardım etmek amacıyla örgütlediği gizli şok gruplarının yöneticilerinden birisiydi. 1959'da Enrique Jiménez Moya'nın yönetiminde Dominik Cumhuriyeti'ne yapılan talihsiz çıkartmayı organize edenlerden biriydi de.[21]

Bravo, 1961'de ülkenin doğusundaki Turimiquire dağlarında ve Karakas ile Maracaibo gölü arasındaki batı bölgesinde Lara eyaletindeki dağlarda gizlilik içinde gerilla hareketine destek örgütlenmek için pek çok ay geçirdi. Komünist Partisi ve MIR'in bazı yöneticileriyle birlikte, hükümetin dikkatini kentlerden başka yöne çekmenin zamanının geldiğine karar verdi.

Bu ana kadar kent hareketi hükümetin baskısının tüm ağırlığını üstünde taşıyordu. Bununla beraber, Bravo, gerilla savaşının, devrimciler silahlı mücadele düşüncesini savundukları için değil, ilerlemenin tek yolu olduğu için patlak verdi-

[21] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 221-3. See also, "Introduction", s. 11.

[22] Mario Menéndez Rodríguez, "Venezuela: Douglas Bravo", *Sucesos* (Mexico City), 24 Aralık 1966.

güne işaret eder.[22]

Ama 1962 başlarına kadar, genel olarak halk, özel olarak da ordu pek çok eyalette gerilla kollarının oluşturulduğunu bilmiyordu.

Bu dönemde Venezüella'da çalışan Şilili gazeteci Manuel Cabieses "*¡Venezuela Okey!*" adlı kitabında gerilla seferberliğinin başlangıcını şöyle betimler:

> "Gerilla gruplarının örgütlendiğinin ilk işaretleri, 21 Ocak 1962'de ordu tarafından ülkenin batısındaki Sucre eyaletindeki 'Las Carapas' *haciendas*ına yapılan keşif operasyonu sırasında bulundu. İki kişi tutuklandı ve bazı eğitim malzemeleri ele geçirildi. Üç gün sonra aynı bölgede Turimiquire'de, atış alanı ve bir helikopter iniş pisti olan başka bir eğitim kampı bulundu. Kampa yapılan baskında dokuz kişi tutuklandı.
>
> Bu andan itibaren olaylar birbiri peşi sıra gelmeye başladı. 20 Şubat 1962'de Falcón eyaletinde Santa Cruz de Bucaral yakınlarında askeri malzeme ve yiyecek taşıyan bir cip ele geçirildi. Ciptekiler kaçtılar. Bir hafta sonra cipte bulunan bilgilerle Agualinda olarak bilinen bir yerde on dokuz kişi yakalandı. 1 Martta And dağları bölgesinde bir gerilla merkezi ortaya çıkarıldı. Bu sefer on dört kişi yakalandı (altı öğrenci, altı köylü ve iki işçi) ve ikisi çatışmada yaralandı. Bu Mérida eyaletinde La Azulita'da olmuştu. Aynı gün, Venezüella'nın başka bir köşesinde, Porteguesa eyaletinde El Charal bölgesinde ordu, Biscucuy yönüne giden bir cipe ateş açtı, içindekilerden birisi öldü. Üç gün sonra Biscucuy'de gizlice eğitilmiş yirmi üç kişi yakalandı. 24 Martta Trujillo eyaletinde Agua Viva'da bulunan başka bir kamp saptandı. Çatışma çıktı ve bir gerilla öldü, beşi tutuklandı. Aynı gün Yaracuy eyaletinde Cerro

Azul'da gerillalar ile Ulusal Muhafızlar ve polis arasında çatışma çıktı.[23] Beş gerilla ve bir polis öldü, on yedi gerilla yakalandı ve bir Ulusal Muhafız çavuşu yaralandı.

1 Nisan 1962'de gerillalar ilk saldırılarını yaptılar; ülkenin diğer bir yerinde, Lara eyaletinde gerçekleşti.[24]

Gerilla birliği, Humocaro Alto ve Humocaro Bajo kasabaları arasındaki Kamu Bakanlığı'na ait bir malzeme ve araç deposuna saldırdı. Açılan ateşle depo bekçisi öldü. Gerillalar Humocaro Alto'daki polis merkezine saldırmak için araçları aldılar. Saldırıda bir polis öldü ve gerillalar çok miktarda malzemeyle birlikte geri çekildiler. Ordu, hemen bir kıskaç harekâtı başlattı ve bu harekâtta yedi kişi öldürüldü, beş kişi yaralandı ve yirmi bir kişi yakalandı, bunların çoğu gerillalara yardım etmesinden şüphelenilen köylülerdi. Ordu, terk edilmiş bir kampta bir jeneratör ve telsiz ele geçirdi.

3 Nisanda Turiamo askeri üssüne saldırı hazırlığı yaptıklan iddiasıyla on beş kişi tutuklandı. Orduya göre, onlar Carabobo eyaletinde Virigima'da faaliyet gösteren gerilla grubundandı.

16 Nisanda Miranda eyaletinde El Jobito ve Macanillo'da başka kamplar ortaya çıkartıldı. Biri yaralı on bir gerilla yakalandı.

Ordu, bu operasyonlarda iki hafif makineli tüfek, altı makineli tüfek, otuz yedi tüfek, on altı av tüfeği, üç tabanca, yirmi dört toplu tabanca, yirmi bir el bombası, 4.733 mermi ve 193 dinamit lokumu ele geçirdi.

Gerilla birlikleri ülkenin şu bölümlerinde

[23] Yaracuy Cephesine, 1961'de cezaevine atılan komünist yönetici Teodoro Petkoff'un kardeşi Luben Petkoff komuta ediyordu.

[24] Lara Cephesi, Lunar Márquez ve Argimiro Gabaldón'un yönetimindeydi.

yayılmayı sürdürdü:

Cerro La Culebra (Miranda eyaleti)
Paramo de La Osa (Mérida eyaleti)
Sierra de Aroa (Paracuy eyaleti)
Sierra de San Luís (Falcón eyaleti)
Cerro Las Palmas (Trujillo ile Zulia eyaletleri arası)

Gerillaların ilk izledikleri taktik, hükümetin güçlerini bölmeye zorlamak için ülkenin değişik yerlerinde üsler ya da merkezler oluşturmaktı. Ama mantıklı görünen bu düşünce, gerilla cephesinin de güçlerini, silahlarını, erzaklarını ve insanlarını bölmeye zorladı. Bu onları zayıflattı ve gerilla birlikleri köylülerin güvenini kazanana ve kendine yeterli olana kadar kentlerden sağlanan yiyecek akışını güçleştirdi. La Azulita ve Agua Viva'daki bazı gerilla birlikleri ordu tarafından yok edildi. Dağlarda sağlam üsler kurmayı başaranların destek olanakları dağıldı."[25]

En sağlam grup, Douglas Bravo'nun yönettiği José Leonardo Chirinos[26] Gerilla Cephesi'ydi. Her ne kadar Bravo 1961 sonlarında yakalanmış ve hapse atılmışsa da, 1962 Martında cezaevinden kaçtı ve Falcón eyaletine geri döndü.

Chirinos Cephesi'nde Elías Manuit Camero ve Domingo Urbino da vardı. "Emiliano" olarak bilinen Camero, Haziran 1962'de Puerto Cabello'daki askeri isyandan sonra ordudan ayrılmıştı. "İndio" adıyla faaliyet yürüten Urbino, eski bir gerillaydı, bölge *caudillo*'suydu (bölgenin tanınmış lideri) ve hapishaneden kaçmıştı.[27]

[25] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 221-23.

[26] José Leonardo Chirinos, aynı bölgede 1795'de başlayan köle isyanının lideri.

[27] Urbino, *Acción Democrática*'lı başkan Rómulo Gallegos'u deviren Pérez Jiménez askeri cuntasının başkanı yarbay

Chirinos Cephesi'nin dördüncü önemli kişisi, Temmuz 1962'de Cephe'ye katılan Fabricio Ojeda'ydı. Dağa çıkmadan önce, 1958'den beri URD milletvekili olarak görev yaptığı Venezüella Kongresi'nden istifa etmişti. Tek amacı Pérez Jiménez'i devirmek olan *Yurtsever Komite*'nin yöneticisi ve devrimci URD üyeliğinin ötesinde çok büyük saygınlığa sahip olan Ojeda, Venezüella gerillalarıyla bağlantılı olan en önemli kişilerden birisiydi.

Ojeda, dağa çıkmasından iki ay sonra, 12 Ekim 1962'de dört gerillayla birlikte yakalandı ve on sekiz yıl hapse mahkum edildi.[28]

Hapishane hücresinden aşağıdaki duyuruyu yayınladı:

> "Ben, Fidel Castro'nun Venezüella'daki ajanı olmakla, Küba Asi Ordusu'ndan yüksek ücret almakla suçlanıyorum. Ama beni suçlayanlar da biliyorlar ki, bu suçlamalar düpedüz yalandır. Bu yalanları bize güvenen ve seven halkın kafasını karıştırmak için uydurmuşlardır. '*Drew Pearson'a Açık Mektup*'ta –sömürgecilerin beslediği bir gazeteci– söylediğim gibi, ulusal bağımsızlık ve kurtuluş için mücadele eden Venezüella halkının bir askeri olmaktan daha başka bir şey değilim, olmadım ve olmayacağım. Ülkemin saygınlığı için, ülkemin ilerlemesi ve refahı için savaşmak amacıyla silaha sarıldım, dağlara gitmek için kentlerdeki rahatlığı terk ettim, parlamentodan ayrıldım, her şeyi geride bıraktım. Ben ve diğerleri, Küba Devrimi'ni olduğu gibi Venezüella'ya ithal etmeyi istemekle ve bu ülkenin tarihinin kopya-

Carlos Delgado Chalbaud suikastine karıştığı için tutuklanmıştı.

[28] Ojeda, bir yıl sonra, 15 Eylül 1963'de, Luben Petkoff ve Gregorio Lunar Márquez'le birlikte hapishaneden kaçtı ve gerilla grubuna katıldılar.

sını yapmakla suçlanıyoruz. Bu kişiler ve başkan Betancourt –onun adını anıyorum, çünkü o, Marksizmin bir öğrencisi ve hatta Komünist Partisi'nin seçkin bir üyesiydi– çok iyi biliyorlar ki, bu suçlamalar saçmadır ve çok gülünçtür. Devrimci teoriyi araştıran herkes –alçakgönüllülük göstermeksizin kendimi de bunlara dahil ediyorum– ayrı durumların ayrı tarihsel süreçlerden doğduğunu bilir. Onlar, Venezüella'nın Küba olmadığını ve Venezüella'nın koşullarının ve açılımlarının Küba'nınkinden farklı olduğunu bilirler."[29]

Ve Ağustos 1963'de "*Hapishaneden Mektup*"-da Venezüella devriminin niteliği üzerine gözlemlerini ortaya koyar:

"Biz, Venezüella'nın yazgısını barışçıl, askeri olmayan araçlarla belirlemeyi yeğleriz, çünkü bu çözüm, yaşamların yitirilmesinin ve ilerleme ve gelişme için kullanılabilecek kaynakların ve aletlerin yıkımının önüne geçer. Ama ne yazık ki, egemen sınıflar iktidar olanaklarının tümünü kullanarak bunu önlemektedirler. Halkımıza şiddet dışında başka bir olanak bırakılmamıştır...

Bugün Venezüella patlayan bir volkandır. Devrimci savaşçılarının filizlendiği, mücadeleyi iki büyük akımda, iki hasım kampta kutuplaştıran şiddetli krizlerin sarstığı bir ülkedir. Bir tarafta ilerlemeyi, kurtuluşu ve adaleti savunanların grubu; diğer tarafta tutucular, sömürgeci ve baskıcı gruplar.

Sınırlarımızın içinde ve dışındaki pek çok kişinin uydurduğu gibi, sorun, çözümü ideoloji içine hapseden komünistlerin yarattığı bir sorun değildir; hatta 'Küba Devriminin ithalatı'nın ya da kendi tarihsel özgünlüklerine uygun ola-

[29] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 229.

rak başka halkların kullandığı yöntemleri, formülleri ya da yolları ülkemize aktarmanın yarattığı sorun da değildir. Tamamen açıktır ki, Venezüella, yapısına, ekonomik gelişimine ve toplumsal yaşamına uygun bir çizgide; temel zenginlik kaynaklarını denetleyen ve sömüren, ve bu ekonomik egemenlik araçlarıyla halkın kolektif istem ve arzularına uygun bir politika uygulanmasını önleyen Amerikan emperyalizminin içine sızdığı bir ulusun çizgisinde ulusal bir devrime doğru ilerliyor...

Venezüella'nın tarihsel deneyimi, düşmanın gücü ve etkisiz 'biçimsel ya da temsili demokrasi' –son beş yıldır görüldüğü gibi–, halkımızı, amaçlara –ulusal özgürlük, ulusal bağımsızlık ve ulusal gelişme–sadece silahlı mücadele araçlarıyla, devrimci eylemle ulaşılabileceği kararına yöneltti. Bu, halkın politik iktidarı almasına olanak sağlayacak ve adaletsizlikten, ayrıcalıktan ve kölelikten kurtaracak demokratik halk politikasıyla sonuçlanacaktır.

FABRICIO OJEDA
Trujillo Cezaevi, Ağustos 1963"[30]

Falcón'daki Chirinos Gerilla Cephesi'nden sonra ikinci en önemli gerilla grubu, Portuguesa eyaletinin güneyinde faaliyet gösteren "El Charal" grubuydu. Grubun lideri, "Pablo" adıyla bilinen mühendis Juan Vicente Cabezas'tı. Cabezas, 27 Ağustos 1962 tarihli mektubunda kendi birliğinin karşı karşıya kaldığı güçlükleri anlatır:

"'El Charal'da 2 Mart operasyonu başladığında biz çok zayıftık, sayımız çok azdı ve silahlarımız daha da azdı. Ne dağları bu kadar iyi biliyorduk, ne de köylülerin bugünkü güve-

[30] *La Gazeta* (Bogota), Year III, No. 15, Temmuz-Ağustos 1966, s. 23-24.

nine sahiptik.

Hükümeti devirmeye yetecek gücümüz gerçekten yok. Hükümetin askeri güçleriyle kıyaslarsak, bizim gücümüz çok az. Onların silahlarıyla kıyaslarsak, pratik olarak silahsız sayılırız. O zaman Betancourt bizi neden yok etmek istiyor? Bizi, bugünkü durumumuz yüzünden değil, yann olacağımız durum yüzünden yok etmek istiyor."[31]

Bu aşamada El Charal Cephesi'nde Cabezas'la birlikte gerilla hareketinin ortaya çıkardığı lider tipini temsil eden iki ünlü gerilla, Luben Petkoff ve José Manuel Saher de vardı. Komünist Teodoro Petkoff'un kardeşi Luben Petkoff nasıl devrimci olduğunu şöyle açıklar:

"Mart 1961'e kadar ben kimdim? Kendi basım evine sahip bir işadamı. 65.000 bolivarlık sermayeyle, emeğimi de vererek işi yönetiyordum. Felaket kötü ekonomik durumu gözönünde bulundursanız, bu sermaye çok küçüktür. Buna rağmen, işim mütevazı bir yaşama olanak sağlıyordu ve hiç bir zaman ithalatçı firmalara, kağıt fabrikalarına yükümlülüklerimi aksatmadım. Ama ne oldu? Böylesine çalışmanın ve çabanın karşılığını hükümet bir günde elimden aldı. Bana 65.000 bolivar kaybettirdiler ve ailemi geçindirme şansı bırakmaksızın beni suçladılar. Onlara göre, komünist düşüncelere sahip bir kişi basımevine sahip olamaz. Basımevini bastılar ve işçileri tutukladılar, sadece bir komünistin sahip olduğu bir şirkette çalıştıkları için altı ay tutuklu kaldılar."[32]

[31] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 227.

[32] ibid., s. 227-28. Buna ek olarak, bilinen tüm komünistler *Acción Democrática*'nın sendikalarından atıldılar ve Betancourt, kişisel olarak kamu okullarındaki 720 komünist öğretmenin işten atılmasının sorumlusuydu. Bkz. Richard Armstrong, "How

Petkoff kardeşler Avrupalı göçmen bir ailenin oğullarıydı. Babaları Bulgaristan'dan ve anneleri Rusya Polonyasından gelmişti, her ikisi de yıllarca Venezüella'da yaşamışlardı. Luben, küçük yaştan itibaren babasının basımevinde çalışmaya başladı. 1962'de henüz otuz yaşına girmemişti. Meksikalı gazeteci Mario Menéndez Rodríguez onun portresini şöyle çiziyor:

> "Onun hareketliliği, isyancı karakteri, haksızlığa tepkisi, onu her türlü işi yapmaya yöneltmiş: otobüs sürücülüğü, Venezüella ovalarında odunculuk, gezginci boksörlük, vahşi eşek terbiyeciliği ve çiftçilik. Hareketliliğinin Luben Petkoff'un gençliğinde birinci dereceden itici güç olduğunu söyleyebiliriz. Ama aynı zamanda bu hareketlilik, Venezüella'da egemen olan ve hala da egemen olmaya devam eden toplumsal düzene karşı, bilinçsiz de denilebilir, isyan ruhuyla kol kola gitmiştir. Bunun dışında, bu çok hareketlilik, halkla ilişki kurmada, katı kurallann dışında şimdi gittiği yolu bulmada ona yardım etmiştir."[33]

José Manuel Saher, El Charal Cephesi'ndeki diğer gerillalardan daha oligarşik bir geçmişten gelir. Babası Pablo Saher Pérez, *Acción Democrática*'nın önemli kişilerindendi ve Falcón eyalet valisiydi. Politikaya girmesi için oğlunu teşvik etmiştir, ama 1960'daki *Acción Democrática*'daki ayrılıkta, José Saher, Domingo Alberto Rangel'i izleyerek MIR'i seçmiştir. 1962'de gerillalara katıldı ve bu, Venezüella toplumunda heyecan yarattı. Dağlara yolculuğa başlarken babasıyla mektuplaştı.

the Communists plan to win Latin America", *Saturday Evening Post*, 1968.

[33] Mario Menéndez Rodríguez, "En Venezuela: unica vialucha armada", *Sucesos* (Mexico City), 31 Aralık 1966.

Valiye, Venezüella halkının katledilmesinden sorumlu bir kişiyle aynı çatı altında artık yaşayamayacağını söylüyordu.

1962 sonbaharında *Comandante* Chema, yani José Saher yakalandı. Betancourt babasına oğlunu sürgüne göndermeyi önerdi, ama vali, oğlunun askeri mahkemede yargılanmasında ısrar etti. Yargılandı ve on sekiz yıl hapse mahkum edildi.[34] Cezaevinden babasına şöyle yazıyordu:

> "Bugün zulüm ve yoksulluğun kederinin baskısının olmadığı, yeni bir yaşam için savaşan insanların arasında mütevazi bir konuma sahibim. Tüm yaptığım, bir zamanlar senin yaşamının parçası olan ve senin de canının yandığı şeyler için yoluma devam etmek. Hiç bir zaman senin diktatörlere kafa tutmak konusunda bana öğrettiğin yoldan ayrılmadım. Şu an ayrı saflarda olduğumuz bir gerçek, ama bana bıraktığın yeri doldurmaktan onur duyuyorum... Her gün her türlü kötülüğü yapan binlerce asker ve polis var. 'Küçük bir deliler grubu'yla mücadele etmek için böylesine büyük bir askeri güce ihtiyaçları var mı? Bildiğin gibi, 'Torbes Operasyonu', ABD sömürgeci ordusundan subayların ve CIA üyelerinin katıldığı geniş çaplı bir operasyon. Bu operasyonda ulusal egemenliğimiz ve Kurtarıcılarımızın vasiyeti ayaklar altına alınıyor... Senin ve herkesin bildiği gerçeğin, pek çok hükümet birliğinden firar edildiği ve pek çok asker ve subayın silahlı kardeşleriyle savaşmayı reddettiği ger-

[34] İki yıl sonra, Betancourt görevi bıraktığında José Saher affedildi ve babası ekonomi eğitimini tamamlaması için onu Londra'ya gönderdi. Yine de o Venezüella'ya ve gerillalara geri döndü. Mart 1967 başlarında Karakas yakınlarındaki Miranda eyaletinde orduyla girdiği silahlı çatışmada yaralandı ve iki hafta sonra öldü. Cenazesi Falcón'daki aile mezarlığına gömülmesi için babasına verildi.

çeğinin anlatılmaması anlaşılabilir. Çok iyi biliniyor ki, eyalet polisinden düzinelerce kişi istifa etti ve Digepol gibi kurumlar disiplin eksikliğinden muzdaripler... Bu nedenle havadan yapılan bombalamalar ve makineli tüfek atışları üst düzey subayların emirleriyle yürütülüyor...

Senin davranışından gerçekten üzüntü duyuyorum. Rómulo Betancourt, aşağı doğru yuvarlanırken seni de yanında görmek onu üzmüyor. Ama bu durum bana acı veriyor, çünkü senin oğlunum. Sürekli yağan yağmurda, çamurlu patikalarda on beş saatten daha fazla bağlı ve kelepçeli yürüdükten sonra, beni yakalayan birliğin karargahında senin huzuruna çıkardıklarında ne düşündüğümü ve hissettiğimi hayal et. Askeri savcının bana karşı suçlamalarını senin kanıtlarına dayandırdığında hissettiğim iğrenmeyi hayal et... Eğer on sekiz yıla hüküm giydiysem, bunun nedeni Venezüella'nın acilen gerçekten özgür bir ülke olmaya ulusal olarak ihtiyacı olduğunu anlayabildiğim içindir."[35]

Aynı öneme sahip diğer gerilla grubu, Lara eyaletinde faaliyet gösteren "Simón Bolívar" grubuydu. Bu grup, Tirso Pinto ve eski Genç Komünistler Hareketi lideri Germán Lairet tarafından yönetiliyordu. Daha sonra bu grup, partinin talimatlarıyla eylemsizleştirilip bir kenara bırakıldı.

Gerillalar ülkedeki eyaletlerin yarısında, yaklaşık yirmi cephede faaliyet yürütüyorlarsa da, birleşik komuta yokluğu düşman saldırılarına olağanüstü açık olmalarına yol açıyordu. Özellikle kırlardaki gerillalar ile asıl olarak Karakas'ta şehir gerillası olarak faaliyet yürüten "*Taktik Savaş*

[35] *Clarin* (Caracas), 12 Şubat 1963. Akt. Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 232-33.

Birlikleri" (UTC/*Unidades Tácticas de Combate*) arasında bağlantı çok zayıftı.

Gerilla girişiminin başlangıcında ortaya çıkan tüm bu sorunlar, gerilla savaşının sertliğini kaldıracak durumda olmayan coşkulu öğrencilerin içinde yer aldığı gerillalardaki kötü planlamada da kendini gösterir. Douglas Bravo daha sonra şöyle yorumlar:

> "Askeri açıdan en ciddi hatamız maceracılıktır. Her ne kadar uzatılmış, uzun süreli savaştan söz ediyorsak da, aynı zamanda darbe yapacakmış gibi şok taktikleri uyguluyorduk. Betancourt'u bir kaç saat içinde, bir ya da iki çatışmadan sonra devirmek istiyorduk. Bu, etkisi uzun süren yenilgilere neden oldu ve gerilla ordusunu kurmamızı önledi. Umutsuz bir savaşa çok fazla güç yönelttik."[36]

Debray, farklı alanlarda bir dizi *foco*'yla mücadeleye başlama kararını eleştirir:

> "Böylesine geniş bir alana yayılan gerillalar için zorunlu olan silah ve malzemeyi temin etmek olanaksızdı; aynca merkezlerin birbirleriyle sürekli politik ya da askeri bağlantıları yoktu. Hemen hemen tümüyle öğrencilerden oluşan girişimlerin çoğu, deneyim eksikliği, ciddi askeri hazırlık eksikliği, arazinin bilinmemesi ve askeri sırları korumada başarısızlık nedeniyle trajik biçimde sona erdi."[37]

1962 sonuna doğru, gerilla cephelerinin çoğu çok sert darbeler aldıktan sonra, yine de iki ya da üçü, özellikle Portuguesa ve Falcón eyaletindekiler yeniden toplanmaya başladı, sağlamlaştı ve giderek kalıcılaşma belirtileri göstermeye başladı-

[36] *Avec Douglas Bravo...*, s. 43.
[37] Régis Debray, "*Latin America: the Long March*".

lar. Örneğin Humocaros'da faaliyet yürüten grup yenilgiye uğradı, ama Argimiro Gabaldon, Lara'da yeni bir hareket örgütleme görevini üstlendi. Bu yeni gerillalar ile eskiden kalanlardan *Ulusal Kurtuluş Ordusu* (Cezayir'deki adaşından esinlenerek) oluşturuldu.

Gerillalar arasında komünistler varsa da, MIR üyeleri ve URD daha fazla göze çarpıyordu. Ve hepsinden önemlisi, silahlı kuvvetlerin ilerici üyelerinin gerillaya katılmalarıydı. 1962'de Betancourt hükümetine karşı gerçekleşen iki büyük askeri isyan sol görüşlü ulusalcı subayların gerilla saflarına katılmalarını sağladı.

4 Mayıs 1962'de Venezüella deniz yüzbaşısı Jesús Teodoro Molina, 450 denizcinin yardımıyla Karakas'ın 250 mil doğusunda Carúpano deniz üssünü ele geçirdi. Radyodan "silahlı kuvvetlere, halka ve ulusa" şu bildiriyi yayınladı:

> "Carúpano garnizon komutanlığı, silah arkadaşlarına ve Venezüella halkına bildirir ki, bugün, 4 Mayıs şafak vakti, güçsüzleşen, bölünen ve varlıkları elinden alınan ülkemizin içinde bulunduğu trajik durumuna karşı, halk güçleriyle birlikte sorumlu ve yurtsever bir tutum almaya karar verdik. Ülkemiz, demokratik kesimlerin ve silahlı kuvvetlerin şanlı 23 Ocaktaki kahramanca girişiminden doğrudan yararlanan azınlık grubunun aşırılıklarıyla bu hale gelmiştir. Halkımız unutulmaz savaşta kazandığı demokrasiyle kandırılmıştır... Venezüellalılar arasındaki barış ve uyumu ortadan kaldırmaya yol açan sayısız kötülüklere, keyfi uygulamalara, cinayetlere ve işkencelere karşı daha fazla sessiz kalamayız. Ülkemiz Betancourt'un terör yönetimi altında eski bölünmüşlüğü yeniden yaşıyor, Venezüellalılar iki gruba bölündü: her türlü güvenceye sahip olanlar ile sahip olmayanlar,

zulmedenler ile zulme uğrayanlar, gardiyanlar ile tutsaklar. Utanmaz biçimde yapılan ayrımcılıkla, demokratik bir ülkenin tüm yurttaşlarına ait olması gereken haklar tırpanlandı. Anayasal güvenceler sadece bu hükümetin anti-demokratik uygulamalarını kayıtsız-şartsız destekleyen gruplar için var. Ulusal Kongre'nin önemli kararları görmezlikten gelinmiştir. Halkın istemlerini özgürce ifade edebildiği demokratik rejim işlemez halde. Herkes bu gerçeklerin farkında. Bunlar toplumun tüm kesimleri tarafından pek çok sefer dile getirildi. Ekonomik kriz, kamu fonlarının çarçur edilmesi, ülkenin sorumsuzca ipotek edilmesi, yolsuzluk ve hükümetin yetersizliği, tüm bunlar, ülkeyi tarihinin en ağır krizine sürüklemiştir. Onlar zengine de, yoksula da zarar veriyor. Betancourt ve onun azınlık grubu, halkın protestosunu ve hoşnutsuzluğunu sindirmek için baskının uysal bir aracı olarak silahlı kuvvetleri kullanmaya çalışıyor, eski rejimlerin tipik özelliği olan halk ile silahlı kuvvetler arasındaki boşluğu yeniden yaratmaya çalışıyor. Hareketimizin ana amaçlarından birisi, sağlam bir anayasaya dayanan, tüm Venezüellalıların haklarına ve Ulusal Kongre'nin kararlarına saygılı demokratik sistemi yeniden kurmaktır. Böylesine gerçek demokratik özgürlüklerin çerçevesinde, ülke ekonomisi yeniden inşa edilebilir, yüz binlerce işsize iş bulunabilir, Venezüellalıların gelirleri artabilir, etkili bir tarım reformu yürütülebilir ve yüksek ulusal çıkarlar temelinde ekonomi geliştirilebilir. Bu demokrasiyi yeniden kurma kararını, bu üste konuşlanan Deniz Taburu ve Silahlı Kuvvetler Destek Grubunun subayları, astsubayları ve askerleri birlikte aldık....

Komutan Jesús Teodoro Molina Villegas
Binbaşı Pedro Vegas Castejón
Yüzbaşı Omar Echeverría Sierra ve dokuz

kişi
Karakas. 4 Mayıs 1962"[38]

Bu cesur sözlere ve iyi niyetlerine rağmen, Carúpano isyanı uzun süre yaşayamadı. Yirmi dört saat geçmeden hükümete bağlı uçaklar radyo istasyonunu ve havaalanını ateş altına aldılar, Yüzbaşı Molina Villegas teslim olmaya zorlandı. İsyanın en önemli yanı, genellikle adının askeri darbelere karışmasından pek hoşlanmayan Komünist Partisi tarafından desteklenmesidir. Venezüella parlamentosunda konuşan komünist milletvekili Guillermo García Ponce partisinin gerekçelerini şöyle açıklar:

> "Carúpano olaylarında partimizin tavrı, bu tarihe kadar Merkez Komitemizin yürüttüğü politik çizgi içindedir. 4 Mayısta subayların açıkladığı program, açık ki komünist bir program değildir. Bu programın, bizim politik örgütümüzün aldığı tutumla ve önceliklerle uyuşmadığı açıktır. 4 Mayıs subaylarının programı, son tahlilde ulusalcı ve yurtsever programıdır, tüm Venezüellalıları demokrasinin yeniden inşasına çağırmaktadır. Bu programın yönelimlerinden paylaşmadığımız yanlar olsa da, bütünü açısından uyuştuğumuzu, desteklediğimizi ifade etmek isteriz. 4 Mayıs subaylarının Venezüella'ya büyük bir hizmette bulunduklarını ifade etmek isteriz. Venezüella'ya, tüm Venezüellalıları birleştirmek için bir program armağan ettiler. Buradan, Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin adına, 4 Mayıs programını partimizin kabul ettiğini açıklıyorum. Partimiz, 4 Mayıs Carúpano silahlı kuvvetlerinin demokratik programı için savaşacaktır. 4 Mayıs subaylar

[38] Akt. komünist senatör Pompeyo Márquez'in Venezüella Senatosu'ndaki konuşması. Ayrıca *La Batalla de Carúpano: Venezuela en pie de lucha*, Prag, 1963.

grubu, Castroist değildir. Ülkemizde Castroist bir hükümet kurmak gibi bir niyetleri yoktur; onların bildirisi Ulusal Kongre'nin kararlarını kabul ettiklerini gösteriyor. Burada bir durumu ifade etmek isteriz ki, 4 Mayıs subayları gibi, partimiz de Küba'daki Fidel Castro hükümetinin kopyasını kurma niyetine asla sahip olmamıştır."[39]

Carúpano'daki deniz üssü olayından hemen sonra hükümet Karakas'taki Komünist Partisi genel merkezinde arama başlattı ve pek çok parti üyesi tutuklandı. 10 Mayısta Komünist Partisi ve MIR'in faaliyetleri yasaklandı. İsyancı subayların komünist sempatizanı oldukları şüpheli olsa da, hükümet Carúpano isyanının olası yankılarından kaygılıydı ve haklıydı da.

Bir ay sonra, 3 Haziranda, Karakas'ın yetmiş mil batısında, Puerto Cabello ana deniz üssünde başka bir isyan patlak verdi. İsyanın liderleri, üssün resmi komutanı yardımcısı Pedro Medina Silva ile Yüzbaşı Manuel Ponte Rodríguez'di. İki gün süren –*New York Times* muhabirinin ifadesiyle, "son yıllarda Venezüella'da görülen en kanlı ve acımasız"– çatışmadan sonra isyancılar teslim olmaya zorlandı, ama bir bölümü dağlara kaçtı. Resmi olmayan bilgilere göre, hükümetin kayıpları 200'den fazlaydı ve isyancıların kayıplarının çok daha fazla olduğu sanılıyor.

Yılın başlarındaki gerilla çıkışları gibi, bu askeri isyanlar da hazırlıksızdı. Muhalif subaylar, ülkenin değişik yerlerindeki pek çok ulusalcı garnizonda aynı anda isyan yapmayı planlamışlardı. Debray'a göre:

"Bu isyanlar Karakas ve diğer kentlerde

[39] İbid.

kitle eylemleri başlatma işareti olacaktı. Plan hükümetin güvenlik servisi tarafından ortaya çıkanlmıştı ve tehlikeli subaylar ve alaylar, planlanan tarihten kısa süre önce ya tutuklandılar ya da başka yere gönderildiler. Mayıs ve Haziran 1962'deki Carúpano ve Puerto Cabello isyanları, umutsuzluğun dışavurumu ve [askeri] onurun savunulmasının gerçek ifadesiyse de, pek çoğu olmayan ayaklanma için cezaevine girmek ve orada çürümek istemiyordu."[40]

Bununla birlikte, bu isyanların basit kışla isyanları olduğu sanılmamalıdır. Bunlar ülke çapında büyük yankılara yol açtı. 6 Haziran 1962'de Venezüella Temsilciler Meclisi'nde, askeri isyanların "silahlı kuvvetlerin birliğini ciddi biçimde tehdit eden ve kamu yaşamında büyüyen şiddetin onların içinde yankısını bulmaya başladığının açık belirtileri" olarak tanımlayan bir önerge kabul edildi. "İsyanın kökeni" diyerek devam ediyordu önerge, "bu hükümetin sorunları çözmeyi başaramamasının, yönetimsel beceriksizliklerinin, baskıya sistematik ve sürekli olarak başvurulmasının ve kamu işlerinde partizanlık yapmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan ülkenin yaşadığı ciddi ekonomik, toplumsal ve siyasal krizlerde yatmaktadır".[41]

Debray şu sonuca varır:

"Askeri isyan, ordu içindeki sol ulusalcılar ile sivil militanların aynı noktada buluşmalarını hızlandırdı... Ama bundan daha öteye geçmedi. Daha ileriye gidebilmesinin önkoşulu, ordudan ayrılanların katılabileceği kendi hedefleri-

[40] Régis Debray, *"Le Castrisme: la longue marche de l'Amerique Latine"*.

[41] Akt. Cabieses, *¡Venezuela Okey!* s. 242.

ne ve kaynaklarına sahip bir sivil örgütün varlığıdır; Venezüella'da Falcón ve Lara'daki gerilla *foco*'su Carúpano denizcilerinin isyanından önce vardı."[42]

Ve yenilen askerler, önemli yeni unsurlar oluşturacakları değişik gerilla cephelerinin yolunu tuttular. Başarısız isyanların asi subaylan gerillanın doğal malzemesidir. Guatemala'da Turcios Lima ve Yon Sosa gibi, Venezüella'dakileri de sivil yaşamın içinde eritmek olağanüstü zordur. İleri politik düşüncelere sahip bu kişiler sadece gerilla kamplarına sığınabilirlerdi.

Askeri kışlalardan gerilla kamplarına geçiş çok kolay olmamıştır. Ulusalcı subayların çağrısına silahlı kuvvetlerin bir bütün olarak yanıt vermedeki başansızlığı, devrimcilerin kendi paylarına yeniden düşünmelerini de gerektirir. Debray şöyle açıklıyor:

> "Venezüellalı devrimciler, bu başarısızlıklardan, ordu konusunda, hatta onun en kararlı ve politik olarak bilinçli unsurları konusunda bile, onlann askeri oluşumlarının etkisiyle (örneğin, gizlilik konusunda –askeri komuta yapısı ya da kast dayanışması çokluk politik anlaşmazlıklara üstün gelir– ya da askeri onuru terk etme düşüncesine karşı isteksizlikleri, kısacası devrimci alçakgönüllülük edinme isteksizlikleri) hala pek çok subay ve astsubayda egemen olan orduyu yenilgiye uğratmaya direnişlerinden dolayı devrimdeki rolünün büyüklüğü konusunda da değerini verememiş olmalarının dersini almış görünüyorlar.
>
> Bu yüzden Carúpano isyancıları, Tigre yakınlarındaki petrol alanlarına geri çekilmeyi

[42] Régis Debray, *"Le Castrisme: la longue marche de l'Amerique Latine"*.

–oysa burası onları bombardımandan koruyabilirdi– ve gelecekteki halk ordusunun kadroları olmak için kendilerini dağıtmayı reddetmişlerdir... çünkü bu hükümet birliklerinden önce teslimiyet anlamına geliyordu."[43]

Yine de pek çok değerli insan gerillalara kaçmayı başardı. Bu subaylardan Elías Manuit Camera, Falcón'daki Douglas Bravo'nun José Leonardo Chirinos Cephesi'yle bağlantı kurmayı başardı. O, orduda yüzbaşıydı, bir ay içinde binbaşılığa terfi edecekti; Puerto Cabello isyanı onun askeri kariyerini noktaladı. Başka subayları ordudan firar etmeleri için ikna etmede bir propagandacı olarak gerillalara yararlı oldu. Gerillalar, Guatemala'da olduğu gibi, orduyu kendilerine düşman etmemek için özel çaba sarf ettiler. Elías Manuit, Falcón dağlarından eski silah arkadaşlarına aşağıdaki mektubu yazdı:

"Hepiniz, benim ölümsüz kardeşlerim, biliyorsunuz ki tek nedenle buradayım, ülkem için duyduğum yürekten sevgim nedeniyle, ne servet aradım, ne de halkımın kanıyla ellerimi lekeledim. Zulüm dalgasından kişisel olarak zarar görmemeleri için bir süreliğine kanımı ve çocuklarımı terk etmeye karar verdim... Ülkemiz için özveri zamanının, rahatı bırakma zamanının geldiğini anlamak gibi büyük bir şansa sahibim. Kurtarıcılarımızın yattıkları yerden bize yaptıkları çağrıya yanıt verme zamanı. Şanlı özgürlük ordusu, ulusal egemenliği savunmak için, tüm çocukların mutluluğunu güvenceye almak için oluşturulmuştur. Bizim egemenliğimiz mi? Ulusal birlik içindeki ülkemiz, bugün hainler tarafından yönetiliyor, ken-

[43] Régis Debray, *"Le Castrisme: la longue marche de l'Amerique Latine"*.

di sesi, Venezüella'nın sesi yok. Hainlerin hükümeti utanmazca yeni efendilerinin talimatlarını yerine getiriyor. Egemenliğimiz her gün daha çok ipotek altına alınıyor ve tehlikeye atılıyor. Bizim en kutsal geleneklerimiz yok ediliyor."[44]

Eski bir subay değilse de, El Charal Cephesi lideri Juan Vicente Cabezas, ordu konusunda aynı dostça rahatsızlığı duymuştur.[45] Ağustos 1962 ortasında onun bulunduğu dağdaki barınaklara saldırmayı planlayan birliklerin harekât subayına aşağıdaki telgrafı yolladı:

"... Bizim mücadelemiz, demokratik kurumları savunma görevi yapan ve kendisini asla bir kişi ya da partinin hizmetine sunmamış olan silahlı kuvvetlere yönelik değildir. Operasyonlar başladığından bu yana düzenli birliklerin üzerine ateş açılmadı, sadece halkın nefret ettiği totaliter Digepol'un saldırılarına yanıt verildi. Bugün bu politika, Sierra Libertadora'daki tüm gerilla birliklerine verilen, düzenli birlik-

[44] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 229-30.

[45] Debray aşağıdaki yorumu yapar: "Düşman propagandası, 'Castro-komünist" devrimin orduyu tasfiye (elbette 'tasfiye'nin anlamı açıkça söylenmeksizin) edeceği temasına oynar. Venezüella'da bu propaganda, devrime sempati duyan bazı uzman askerlerin, halk kökenli genç subayların devrimden uzaklaşmalarını sağlayarak başarılı oldu. Bu yüzden FALN, kendi gizli basınında, demokratik Venezüella'nın, iyiniyetli herkesin içinde yer alacağı ayrı tipte kendi ordusuna gereksinmesi olduğundan söz etmek zorunda kaldı. Onlar, tüm subayların bire bir fiziksel olarak tasfiyesi diye bir sorun ya da bir günde bulundukları rütbeden emekliye sevk edilecekleri diye bir sorun olmadığını, sadece ordunun egemen sınıfın hizmetinde bir baskı aygıtı olmasının ortadan kaldırılacağını açıkladılar." (Régis Debray, "*Le Castrisme: la longue marche*")

Guatemala'da MR-13 troçkist evrede, tabi ki baskının sorumlusu olan askerlerin "amansızca cezalandırılacağı" uyarısı yapmıştı. Bkz. s. 32. (Bu baskıda s. 94. -Ed.)

lerin savaşmayı amaçlamadıkları sürece kan dökmeksizin Sierra Libertadora'ya girebilecekleri emriyle devam etmektedir. Bu gönüllü ateş-kes anlaşması, bugün, 19 Ağustos çarşamba saat sıfırda başlayacaktır ve Betancourt ve Digepol'un hoşuna gidecek olan kardeşler arası bir savaştan uzak durmak için üzerimize düşeni yapma çabası olarak yorumlanmalıdır. Ateş-kesin koşulu, Digepol'un Sierra Libertadora'ya girmemesidir."[46]

Bu durum üzerine hükümet birlikleri ve Digepol, Cabezas'ın adamlarından uzak durdular.

[46] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 234.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
FUERZAS ARMADAS DE LIBERACIÓN NACIONAL

Venezüella devrimci hareketinin 1962'deki gerilemesi ciddiydi. Askeri isyanlar ezilmiş, Karakas'taki Taktik Savaş Birlikleri'nin büyük kısmı yok edilmiş ve gerillalar bazı cepheleri kapatmışlardı. Buna rağmen yine de, Betancourt rejimine karşı savaşı sürdüren muhalefetin birbirine benzemeyen bileşiminde hala bir parça coşku vardı. Silahlı mücadelenin sürdürülmesine ilişkin ilk destek, Carúpano isyanından sonra yasadışı ilan edilen Komünist Partisi'nden geldi. Gereksinme duyulan şiddet yöntemlerine bu gecikmiş dönüşüm, legal yöntemleri kullanma umudunun azalmasındandı. Aralık 1962'de yapılan parti plenumunda silahlı mücadele politikası resmen kabul edildi.

MIR de aynı konumdaydı. O da, Komünist Partisi gibi yasadışıydı; ayaklanmayı örgütlemeye

ilişkin eski kararını terk ederse kazanacağı hiç bir şey yoktu.

Üçüncü grup, 1962'deki başarısız isyanlardan sonra ordudan ayrılan ve güvenlik arayışıyla gerilla saflarına katılan subaylardan oluşuyordu. Onlar, asker olarak aldıkları eğitime uygun bir işi sadece gerilla güçleri sağlayabildiğinden kendi taktiklerini değiştirmekle ilgilenmiyorlardı.

Bu birbirine yabancı müttefiklerin tümü –sadık komünistler, ütopik radikaller ve hoşnutsuz subaylar–, 1962 yılı boyunca değişik gerilla eylemlerinde yer alan değişik hareketlerin yöneticileri 20 Şubat 1963'de Karakas'ta, resmen *Fuerzas Armadas de Liberación Nacional*'i (FALN/Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri) kurmak için bir araya geldiler. Aşağıdaki belge onlar tarafından imzalanmıştır:

> "Komutanlar ve tam yetkili temsilciler aşağıdaki gruplar adına bu belgeyi imzaladılar:
>
> 4 Mayıs Hareketi (*Carúpano*)
>
> 2 Haziran Hareketi (*Puerto Cabello*)
>
> Sivil Askeri Birlik (*Union Civico Militar*)
>
> José Leonardo Chirinos Gerilla Cephesi (*Falcón*)
>
> Libertador Gerilla Cephesi (*El Charal*)
>
> Taktik Savaş Birlikleri (*UTC*)
>
> Ulusal Gerilla Komutanlığı tarafından temsil edilen Lara, Yaracuy, Anzoátegui, Monagas, Barinas, Carabobo, Zulia, Guárico vd., gerilla birlikleri.
>
> MADEM Kİ,
>
> Mevcut hükümet, kendisinin seçilmesinde dayandığı ilkelere ihanet etmiş, demokratik öğretiyi bir yana bırakmış ve Ulusal Anayasayı çiğnemiştir,
>
> Resmi politika, Venezüella toplumunun

birlik ve barışını bozarak ülkeyi ağır bir krize sokmuş ve ulusal egemenliğin ve bağımsızlığın temelleri tehlikeye düşmüştür,

Eğer şimdiki yönetici kliğin hileli seçimler sayesinde iktidarda kalmasına göz yumulursa, bu şiddet bir iç savaş tehdidine dönüşecektir,

Ulusal anayasada belirtilen ve evrensel olarak kabul gören ilkeler gereğince, iktidarın keyfi kullanımına karşı, özellikle bizim durumumuzda olduğu gibi, despotik, sekter ve antiulusal bir hükümetin yönetimine karşı ayaklanmak zorunlu bir görevdir,[47]

Cumhuriyetin demokratik kurumlarını ve ulusal egemenliği korumak yüce görevini yerine getirebilmesi için silahlı kuvvetleri kurtarmak subayların görevidir.

KARAR

1. Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri (FALN) adıyla ulusal kurtuluş silahlı kuvvetlerini yaratmak,

2. FALN'nın tavrını ve programını onaylamak,

3. FALN'nın en üst komutanını, ana karargâhını ve genel kurmayını belirlemek,

4. Bu belgeyi imzalayarak FALN'nın parçası olan tüm gruplar, onaylanmış ya da anlaşmış olunan isimleri benimseyeceklerdir.

Karakas, 20 Şubat 1963

2 Haziran Hareketi adına: Komutan Manuel Ponte Rodríguez ve Yüzbaşı Pedro Medina Silva,

4 Mayıs Hareketi adına: Yüzbaşı Jesús Teodoro Molina Villegas ve Binbaşı Pedro Vegas

[47] 1961 Anayasası'nın 250. maddesi: "Bu Anayasa, kendi içinde açıklananların dışında zor kullanarak ya da başka araçlarla geçersiz kılınacak olursa, böyle bir durumda, zoru etkisiz kılmak için işbirliği yapmak, yetkili olsun ya da olmasın, her yurttaşın görevidir."

Castejón

Sivil Askeri Birlik adına: Yarbay Juan de Díos Moncada Vidal ve Binbaşı Manuel Azuaje,

José Leonardo Chirinos Gerilla Cephesi adına: Binbaşı Douglas Bravo ve Yüzbaşı Elías Manuit Camero,

Libertador Gerilla Cephesi adına: Binbaşı Dr. Juan Vincete Cabezas,

Ulusal Gerilla Komutanlığı adına: Pedro Miguel, Genel Sekreter."[48]

FALN'nin başına, Puerto Cabello isyanının liderlerinden olan Yüzbaşı Manuel Ponte Rodríguez atandı. FALN, bu belgeden çıkartılabileceği gibi, bu aşamada, asker kökenliler tarafından çok fazla etkilenmiş bir örgüt görünümüne sahipti. 20 Şubat 1963'deki kuruluş toplantısında ana hatları çizilmiş olan hedefleri, Venezüella silahlı kuvvetlerinin hedeflerinden çok farklı değildi:

"FALN'NİN AMAÇLARI

FALN, ülkeye, halka ve Venezüella devrimine hizmet eden bir kurumdur. Onun demokratik ve ulusalcı amaçları:

1. Ulusal bağımsızlığa ve egemenliğe, Venezüella halkının özgür ve demokratik yaşamına saygı gösterilmesini sağlamak,

2. Ulusal mirası, onun bütünlüğünü ve zenginliğini korumak,

3. Devrimin oluşturduğu otoriteyi ve kendi iktidarını sürdürmesine uygun yasaları yapmasını desteklemek,

4. Halkın çıkarlarını, mülkiyetini ve kurumlarını korumak,

5. Devrimci, ulusalcı ve demokratik bir hükümet kurmak.

FALN, Venezüella halkının ve devrime ka-

[48] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 277-79.

tılan tüm güçlerin birliğinin ve istemlerinin bir ifadesi olan Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (FLN) ve onun atadığı organlara ya da devrimci savaşın ortaya çıkardığı organlara dayanır.

FALN, genelkurmayının, merkez karargahının ve üst komutanlığının talimatlarına uyar."[49]

Sadece yoğun askeri geleneklerle yetişmiş bir devrimci grup aşağıdaki ahlak kurallarını yazabilirdi:

"FALN'NİN AHLAK KURALLARI

UTC'nin ve FALN'nin gerilla birliklerinin harekâtları, Rómulo Betancourt ve işbirlikçilerinin hükümetinin yürürlüğe soktuğu ihanet ve teröre, gençliğin ve halkın yanıtıdır.

Bu harekâtlann esin kaynağı, ülkemize hizmet etme, Simón Bolívar'ın ulusalcı düşüncelerinin gereğini yapma, demokratik ve yurtsever bir hükümete ulaşma ülküsüdür.

Bu ilkeler ışığında, FALN birimleri ve üyelerinin faaliyetleri aşağıdaki onur kurallarıyla yönetilir:

1. FALN savaşçıları, sadece kendi yaşamlarını savunmak ya da bir harekât düzenlerken silahlarını kullanacaklardır.

2. Yürütülen harekâtlarda, hiç bir biçimde küçük ve orta ölçekli işverenlere, fabrikalara, çiftçilere ya da tüccarlara ve sivil halkı etkileyen kamu hizmetlerine zarar verilmeyecektir. Eğer hükümetin suçlarına ortak olmamışlarsa, büyük işverenlerin, fabrikaların, çiftçilerin ve tüccarların malvarlıklarına da dokunulmayacaktır.

3. Savaşçılar işçilerin, köylülerin ve orta sınıf bireylerinin mülkiyetini olanaklı her türlü araçla korumak için özen göstereceklerdir.

[49] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 285.

Çocukların, kadınların, yaşlıların ve sakatların harekâtlardan etkilenmemesi için özel dikkat gösterilecektir.

4. Bizim birliklerimize karşı operasyonlara katılmadıkları sürece, silahlı kuvvetlerdeki askerlerin, astsubayların ve subayların, yerel polislerin yaşamlarına saygı gösterilecektir.

5. Silahlı kuvvetlerdeki askerler, astsubaylar ve subaylar ve yerel polisler, FALN'a karşı operasyonlara katılsalar bile, ailelerinin ve çocuklarının yaşamlarına özenle saygı gösterilecektir.

6. Tutsaklara saygı gösterilecek, kötü davranılmayacak ve yaşamları korunacaktır.

Bu ahlak kuralları titizlikle izlenecek ve FALN'nin ilgili tüm organları tarafından yerine getirilecektir.

FALN Merkez Karargahı
20 Şubat 1963"[50]

Venezüella devrimci hareketi, kıtada Ulusal Kurtuluş *Silahlı Kuvvetleri* sözcüklerini kullanan ilk harekettir. Şimdiye kadarki gerilla hareketleri, belirli tarihleri kendilerine isim olarak almışlardı. Guatemala'daki harekete 13 Kasım 1960 isyanının anısına MR-13 adı verilmişti. Castro, kendi hareketine, Moncada kışlasını 1953'deki ele geçirme girişiminden sonra 26 Temmuz Hareketi adını vermiştir. Dünyanın bir başka yerinde, örneğin Cezayir'de, devrimci isyancılar kendilerine Ulusal Kurtuluş *Cephesi* adını vermişlerdir. Ama silahlı kuvvetlere vurgu yapan Venezüellalılarla birlikte daha sonraki hareketlerin, Peru, Kolombiya ve Bolivya'da olduğu gibi, kendilerine Ulusal Kurtuluş *Ordusu* isimleri vermelerine zemin hazırlamıştır.[51]

[50] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 287-88.

Venezüellalıların kendilerine askeri bir isim verme kararı tarihten kaynaklanır. 19. yüzyıldaki tüm Latin-Amerika kurtuluş mücadelelerinin devrimcileri gibi, tıpkı Bolívar gibi, onlar da, bilinçli olarak kendi devrimci kurtuluş ordularını oluşturmaya karar vermişlerdir. Venezüella halkına yaptıkları ilk çağrıda kendi tavırlarını şöyle açıklıyorlardı:

> "Despotik hükümet dört yılda, Venezüella toplumunda açık ve canice bir bölünme yaratarak ve hükümet ile halk arasında ayrılık yaratarak ülkeyi felaketin uçurumuna getirdi...
>
> Ülkenin çoğunluğu ile bir avuç yönetici arasındaki bu uzlaşmaz ayrılık ve çelişki, toplumumuzun her düzeyinde, her şeyinde ağır izler bırakıyor.
>
> Derin krizi çok farklı alanlarda görmek olanaklı. Bir *ulusal kriz*dir, çünkü kaynaklarımız ipotek edilmiş, zenginliklerimiz talan edilmiş, dış politikamız baskı altına alınmış, çıkarlarımız güçlü bir imparatorluğun çıkarlarına tabi kılınmıştır. Bir *ekonomik kriz*dir, çünkü ülkemiz yoksullaştırıldı, işsizlik her yana yayılıyor, üretim düşüyor, bağımsız ekonomik gelişme ise durgunluk içinde. Bir *politik kriz*dir, çünkü polis terörü yürürlüğe sokuldu, utanmaz rüşvetçiler iş başında ve daha önce hiç görülmemiş seçim sahtekarlıkları düzenleniyor. Bir *hükümet krizi*dir, çünkü tüm Venezüellalılar için yönetim faaliyeti, bir avuç çıkarcının desteklediği bir iktidar kliğinin icraatıyla yer değiştirdi. Bir *askeri kriz*dir, çünkü silahlı kuvvetlerin yüce görevi, iktidar olmanın tadına varmış bir kliğin hizmetine sokularak yozlaştırıldı, rejimin koşulsuz destekçilerine ve kuklalarına da-

[51] Arjantin'de 1964'de çok kısa hayatta kalan Masetti'nin gerilla hareketi kendine "*Halkın Gerilla Ordusu*" adını vermiştir.

yanarak onun iç birliğine sinsice zarar verildi, halka baskı yapmak için onun yerine yasadışı silahlı çeteler geçirilerek onun rolü çarpıtıldı. Bir *toplumsal krizdir*, çünkü bir avuç kişi tarafından çoğunluğun sömürüsü daha da ağırlaştı, toplumsal eşitsizlik arttı ve kurumlar yozlaştırıldı. Bir *ahlak krizi*dir, çünkü soygun ve yolsuzluklar, zimmete geçirme ve suç, soylu duyguların sapkınlaşması ve değerlerin bozulması ortaya çıkmıştır.

Bu yönetici kliğin inadı ve partizanlığı, ülkeyi silahlı şiddet ve iç savaş ortamına getirdi. İktidar kliği, bu konumunu barışçıl yoldan ya da seçimlerle terk etmeyecek. Yaşadıklarımız bize bunu gösteriyor ve varolan ulusal kargaşa bunun çok daha fazlasını onaylamaktadır... Böyle bir hükümet, ancak silahlarla yenilgiye uğratılabilir.

Halkın isteklerini dile getiren ordular olmaksızın, silahlı ve örgütlü birlikler olmaksızın ve silahlı kuvvetler olmaksızın, ne hükümetin terörü, ne de halk düşmanlarının yabancı çıkarlara ve kişilerin bencil hesaplarına dayanan kaynakları altedilebilir.

Ne ülkemizde, ne de başka ülkelerde, yabancı iktidarlarla böylesine sıkı bağlantı içinde olan bir grup ve barışçıl politik aşamayı ortadan kaldırmış yönetici kesim yoktur. Kurtarıcıların, İspanyol egemenliğini devirmek için Özgür Devrimci Ordu yaratmalarının nedeni budur.

Venezüella halkı, bir kez daha egemenlerin saldırı ve şiddetini anında yanıtlayacak... halkın saygı duyduğu ve sevdiği, devrimci kazanımları savunmak, ulusal doğal haklarımızı ve bölgesel çıkarları korumak ve yabancı saldırı ya da müdahaleyi ezmek için her zaman hazır ve uyanık silahlı kuvvetler yaratma gereği duyuyor.

Bu ulusal kurtuluş silahlı kuvvetlerinin çe-

kirdeği şimdi mevcuttur. Hükümetin terör ve saldırılarına bir yanıt olarak gerilla birlikleri, ülkemizin dağlarında ve kentlerinde ortaya çıkmıştır. Son bir kaç yılda, ulusal silahlı kuvvetleri halkın ya da ülkenin hizmetinden çıkartarak, bir cinayet çetesinin, yozlaşmış ve sabıkalı politikacıların hırslarının hizmetine sokarak onun rolünü çarpıtan ve saygınlığını kirleten bir klik, ulusal silahlı kuvvetlerin bağrındaki onurlu ve yurtsever profesyonel askerleri hapsetti, görevden aldı, rütbelerini söktü, aşağıladı, yıldırdı, taciz etti, onurlarını ayaklar altına aldı...

Carúpano ve Puerto Cabello'daki yiğit isyanlar, ulusa, bu subayların, isyan eden diğer subaylar gibi aynı devrimci davanın hizmetinde olduklarını göstermiştir.

Tüm yurtseverleri bir araya getirerek, Venezüella'nın onurunu bir kez daha kazanmak, silahlı kuvvetlerin onurunu göstermek ve Kurtarıcıların büyük ulusal ülkülerine hizmet etmek için, devrimin silahlı kolunu, savaşçı ve soylu Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri'ni oluşturarak halkı kurtaracak zor gücünü kullanmanın zamanı gelmiştir ve bir an bile geciktirilmez.

FALN Merkez Karargahı
20 Şubat 1963
Manel Pente Rogríguez
FALN Ulusal Komutanı"[52]

Douglos Bravo, bir kaç yıl sonra bir gazeteciyle görüşmesinde Venezüella ulusal kurtuluş hareketinin kökenini şöyle yorumlar:

"Latin-Amerika'da ya da dünyanın başka yerindeki insanlara, halkın ezilmesinde oligarşi ve emperyalizmin ana dayanağı geleneksel ordular olduğu için, ordunun ve subayların hal-

[52] Cabieses, *¡Venezuela Okey!*, s. 282-84.

kın Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun parçasını oluşturması garip görünebilir. Ama bu Venezüella devriminin özgünlüğüdür. Her ülkedenin devrimi kendine özgü özelliklere, özgünlüklere sahiptir. Venezüella olayında bu özgünlüklerden birisi gerçekten subayların Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri'ne katılmasıdır.

Bu, Küba'da olmamıştır, subaylarıyla birlikte bütün ordu, halka hizmet eden bir ordu kurmak için parçalanmıştır. Venezüella özgülünde, mücadele sürdükçe, ordudaki yurtsever subaylar, er ya da geç, tek başlarına ya da birlikleriyle kurtuluş hareketine katılmayı sürdüreceklerdir."[53]

Venezüella Komünist Partisi, Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri'ne (FALN) katılmayı, aynı zamanda gerilla hareketinin politik kararlarından sorumlu olacak *Frente de Liberación Nacional*'in (FLN/Ulusal Kurtuluş Cephesi) kurulması koşuluyla kabul etti. Gerçeklikte, elbette politik kararlar gerillaların askeri eylemlerinde, genel strateji kadar taktikler düzeyinde de belirleyici bir etki-

[53] Douglas Bravo ile görüşme, Eylül 1966; Mario Menéndez Rodríguez, "Venezuela empuña las armas", *Sucesos* (Meksiko), 17 Aralık 1966. Douglas Bravo, bu olgunun niçin Venezüella'ya özgü olduğunu açıklamaya çalışır: "Bunun açıklamamız gereken toplumsal nedenleri, tarihsel nedenleri var. Venezüellalı subay toplumunun toplumsal bileşimi, çokluk emekçi sınıftan, işçi ve köylülerden oluşur. Subaylar da halktandır; subayların %80'inden fazlası alt orta sınıftandır, bir kısmı köylü kesimindendir ve kalanları da Amerikan emperyalizmine karşı olan gruplardandır. Yani Venezüella ordusu her zaman yurtsever subaylar üretecektir ve kaçınılmaz olarak onlar FALN'a katılacaklardır." Bu, Latin-Amerikalı askerlerin kaçınılmaz olarak gerillaya katılacakları demek değilse de, Latin-Amerika ordularındaki ilerici grupların varlığı –1968'den beri Peru'daki olayların gösterdiği gibi– gerçektir. Orduyu yok etmeden dönüştürmek, gerillaların dolaylı olarak reddettikleri, ama denemeye değecek bir eylem yöntemi olmuştur.

ye sahiptir. Her ne kadar FLN içinde MIR'in sözcüleri varsa da, –Guatemala'daki eşdeğeri FUR gi-bi– asıl egemen olan komünistlerdir. Bu aşamada gerilla hareketindeki eski askerler komünistlere meydan okuyabilecek bir politik güce sahip değillerdi. Onlar, FLN programında vurgulanan askeri değerlendirmelere karşı sessizliklerini koruyorlardı. Gerilla hareketinin Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri olarak adlandırılmasının tarihsel nedenleri varsa da, isim, devletin "silahlı kuvvetler"ini asla terk etmeyi düşünmemiş olan eski askerleri rahatlatmak amacıyla da benimsenmişti.

FLN'nin 1963'de yayınlanan *Eylem Programı*, kaçak subayları rahatlatmak kaygısıyla yazılmış gibi görünüyordu:

> "FALN, düşman cephesinden yeni savaşçılar ve müttefikler kazanılmasını kolaylaştırır, silahlı kuvvetlerin değişimini hızlandırır, subay ve askerlere net bir bakış açısı verir, askerlere tarihin gözünde kendilerini koruma şansı sağlar, zorbaların ve yabancı çıkarların hizmetindeki diktacı baskı geleneğini yok eder, silahlı kuvvetleri yöneten satılmış hainlere karşı halkın haklı nefretini yükseltir. FALN'-nin yaratılması, her onurlu, yurtsever, ulusalcı, demokratik ya da devrimci subaya bir çıkış yolu sağlar. Biz, anayurdun ve halkın hizmetinde yurtsever ve kahraman yüce ülkülerimizi gerçekten pratiğe geçirebilecek halk kurumları inşa ediyoruz."[54]

Eylem Programı, her ne kadar "FLN, komünist bir örgüt değildir, bu program ülkeye komü-

[54] *FLN Ulusal Programı*. Bunun tek sürümünü "Venezüella Ulusal Kurtuluş Cephesi Londra Komitesi"nin yayınlarında bulabildim. (1964?)

nist bir çözüm önermez" denilmiş olsa da, temel olarak, parti ılımlı çizgisini koruyan bir Komünist Partisi belgesidir. Venezüella'nın durumunu ve yapılması gerekenleri uzun –yirmi dört sayfa– ve ayrıntılı olarak açıklar.

Belge, Venezüella halkının sahip olacaklarına ilişkin pratik görevleri tanımlayarak başlar:

> "İlerici güçlerin egemen olduğu ve ülkemizi içinde bulunduğu yaşamsay tarihsel değişimde yönetme yeteneğine sahip bir hükümet kurmak.
>
> Bu tarihsel değişim, Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLN) merkezi hedefidir. Bunlar, ulusumuz için ulusal bağımsızlığı, özgürlüğü ve demokratik yaşamı kazanmak; ulusal servetimizi, bütünlüğümüzü ve atalarımızın mirasını kurtarmak; ulusalcı ve devrimci halk hükümeti kurmaktır.
>
> Bu hedeflere ulaşmak, Kuzey Amerikan emperyalizminin vesayetinden kurtulmak, ülkedeki büyük toprak sahipliği ve yarı-feodal kalıntıları tasfiye etmek demektir; bağımsız sanayii geliştirmek, kent ve kır emekçilerinin içinde yer aldığı geniş çoğunluk için yeterli yaşam standardını güvenceye almak, uluslararası alanda egemenliğimizi geri almak için çokyönlü ve uygun bir dış politika oluşturmak ve tüm dünya ülkeleriyle yakın ilişki kurmak demektir.
>
> Bu hedeflere ulaşmak, güçlü düşmanı yenilgiye uğratma yeteneğine sahip kendi silahlı güçlerimizi yaratarak belirtilen hedeflere ulaşmayı güvenceye almak, özgürlük için duraksamaksızın karar almak, sömürgeci yönetimi ve eski geleneksel egemen sınıfların ve sömürücülerin egemenliğini kırmak, güçlükler karşısında ikircikliklik göstermemek ve amaçlarımızda ciddi ve kararlı olduğumuzu göster-

mek için, ülkenin bağımsız gelişiminde çıkarları olan tüm güçlerin birleşmesini ve örgütlenmesini zorunlu kılar; bu zaferin birincil koşuludur."

Eylem Programı, birleşik cephe önerisine ilişkin bazı ayrıntılar da verir:

> "Ulusal kurtuluş için bir birleşik cephesini, '*ya özgür ülke ya da ölüm*' sloganıyla kitlelere kılavuzluk edebilecek bir aracı inşa etmek bugün Venezüella'nın en acil görevidir. Bu birleşik cephe, ülkenin bağımsız gelişimini güvenceye alacaktır, her şeyin eskisi gibi sürmesini isteyenleri yenilgiye uğratacaktır ve hiç bir Venezüellalının çıkarını dışta bırakmayacaktır. Sivil ve asker herkes, bu hedefleri gerçekleştirmek için kendi bağlantılarını pekiştirmelidir.
>
> İşçiler, çiftçiler, öğrenciler, beyaz yakalı işçiler, meslek sahipleri, zanaatçılar, yazarlar ve şairler, ilerici işadamları, samimi rahipler; her ideolojiden, her dinden, her partiden kadınlar ve erkekler; Venezüella'nın kendi yazgısının ve zenginliklerinin efendisi olmasını isteyen herkes, bu geniş birleşik kurtuluş cephesine dahildir...
>
> Bizim hareketimiz, kurtuluş hareketidir. Maceracıların, teröristlerin ya da gençlik heyecanının işi değildir. Biz, anti-Amerikan değiliz. Biz Amerikan halkının kardeşleriyiz ve onların gelişimlerine, geleneklerine ve mücadelelerine büyük bir sempatiyle bakıyoruz. Biz, Kuzey Amerikan halkını, bizim kadar kendilerini de sömüren ve egemen olan Yankee tekellerinden ve savaş çığırtkanlarından mutlak biçimde ayrı tutuyoruz."

Belge, FLN'yi desteklemek için işçilere, öğrencilere, köylülere ve askerlere çağrı yaptıktan sonra, "baskı eylemlerini etkisizleştirmek için as-

kerler, üst sınıflar, subaylar, ulusal muhafızlar ve polis arasında çalışma" çağrısıyla devam eder. "Onlar aşağılık ve anti-demokratik bir davayı desteklediklerini anlamalıdırlar. Onlar halka ateş açmamaya davet edilmeliler. Onlar hükümete karşı, halkın saflarında savaşa katılmaya çağrılmalıdırlar."

Bu dönemde FLN/FALN, bu programlarda görülebileceği gibi, Komünist Partisi'nin büyük etkisi altındadır. Bu parti –Güney Amerika'daki en ilginç partilerden birisidir– sonradan gerilla hareketine tümüyle düşman bir tavır benimsemişse de, bu aşamada gerilla hareketini tüm içtenliğiyle desteklemiştir. Geleceğin gerillaları Küba, Çin ve hatta Sovyetler Birliği'nde eğitilmişlerdir. Devrim çok yakın görünüyordu.

BEŞİNCİ BÖLÜM
KENT MÜCADELESİ: SEÇİMLER VE SONRASI

1962'deki tüm başarısızlıklara rağmen, FALN/FLN güçleri, 20 Şubat 1963'de imzalanan anlaşmadan önceki aylarda normal faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Ağırlık, özellikle Amerikan kuruluşlarına yönelik sabotaj eylemlerindeydi. Ekim 1962'de füze krizi sırasında Amerika'nın Küba üzerindeki baskısına misilleme olarak ABD'ye ait dört benzin istasyonu –Creole Petrol Şirketi'ne ait (*Standart Oil*'in bir yan kuruluşu)– 27 Ekimde sabote edilerek imha edildi. Bir hafta sonra *Mobil, Texas Oil* ve bunlara bağlı Venezüella'nın *Gulf* şirketine ait dört petrol boru hattı havaya uçuruldu.

1963 Şubatında, devrimci güçlerin anti-Amerikan eylemleri sürerken, Karakas'ta büyük *Sears Roebuck* depoları yakıldı, iki buçuk milyon dolar

hasara yol açtı ve Haziran'da da ABD Askeri Heyeti'nin büroları aynı yazgıyı paylaştı.

Ama FALN'nın saldırıları sadece mallara karşı değildi. Yıl boyunca, temel olarak dikkatleri kendi varlıklarına çekmek ve hangi amaçlarla savaştıklarını göstermek için bir dizi görkemli cüretkar eylemler gerçekleştirdiler. 20 Şubat anlaşmasından önce de kendi varlıklarını duyurmak için eylemlere girişildi. 16 Şubatta Karakas'taki Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki "Fransız Resminin Yüz Yılı" sergisine baskın düzenlediler. Cezanne, Van Gogh, Gauguin, Braque ve Picasso'nun resimleri kaçırıldı ve üç gün sonra "küçük hasarlar"la geri verildi.

11 Şubatta Karakas'taki La Guaria limanından New Orleans'a seyreden üç bin tonluk *Anzoátegu* isimli Venezüella kargo gemisi, gemiye gizlice binen silahlı kişilerce ele geçirildi. Korsanlar yayınladıkları mesajda, geminin FALN tarafından ele geçirildiğini ve "dost bölgeye" doğru yol aldığını duyurdular. Küba'ya gitmek, Küba Devrimi'yle doğrudan ilişkilerini gösterme riski taşıdığı için, kıyı boyunca yol alarak 17 Şubatta Brezilya kara sularına demir attılar. Dokuz kişi Brezilya'dan sığınma hakkı istedi ve diğerleri kendi istekleriyle Venezüella'ya geri döndüler.

Altı ay sonra, 24 Ağustosta, Real Madrid'de oynayan Arjantinli futbol yıldızı Alfredo di Stefano, polis elbiseleri giymiş FALN üyeleri tarafından otelinden kaçırıldı. İki gün sonra serbest bırakılan di Stefano, kendisini kaçıranların amaçlarını kendisine anlattıklarını söyledi, ama o Venezüella'daki politik durumu hiç bilmiyordu, bu nedenle de yorum yapmadı.

27 Kasımda, ABD askeri heyeti polis şefi Albay James K. Chenault arabasıyla büroya gider-

ken FALN tarafından tutsak edildi. Sekiz gün sonra, saçları ayakkabı boyasıyla boyanmış, gözleri bağlı bir halde ABD büyükelçiliğinin yakınında serbest bırakıldı. Gazetecilere, kendisini tutsak edenlerin, bazıları Çekoslovakya basımı olan "komünist kitaplar" okumaya zorladıklarını söyledi.

Albay Chenault'un kaçırılmasının ertesi günü, biri kız altı öğrenci, Karakas'ın 270 mil güney doğusundaki Orinoca'daki Ciudad Bolívar havaalanından bir iç hatlar uçağını kaçırdılar. Kent üzerinde FALN bildirilerini attıktan sonra, pilotu Trinidad'a yöneltip İspanya havaalanına indirdiler. Trinidad yetkilileri öğrencilerin politik iltica talebini reddetti. Onları Venezüella'ya iade etti ve hava korsanlığından tutuklandılar. Bir hafta sonra, büyük olasılıkla buna misilleme olarak Karakas'ta İngiliz büyükelçiliğinin yanında bulunan Trinidad büyükelçiliği makinalı tüfekle tarandı.

Bunlar, bir üniversite öğrenci eğlencesinin coşkusu ve yaratıcılığıyla örgütlenmiş tanıtım eylemleriydi. Ama bunlar büyüyen devrimci şiddet ve artan baskı ortamında yapılmıştı. 1962 zorluklarını aşan gerilla grupları kırlarda mücadele ediyorlardı, ama tecrit edilmişlerdi ve etkileri çok azdı. Asıl savaş kentlerde verilmeye başlandı. Debray, bu zamandaki Karakas'ın resmini mükemmel biçimde çiziyor:

> "1963 ilkbahar ve yazında, kent mücadelesinin en şiddetli aşamasında, farklı *ranchos*'da* kendiliğinden silahlı çatışmanın olmadığı tek bir gün bile geçmiyordu. Hava kararır kararmaz silah sesleri başlıyor, şafağa kadar susmuyordu. Baskı güçlerine yönelik sürekli taciz eylemleri, pusular, orduyla tam anlamıyla çar-

* Barakalar, baraka evler ya da gecekondular. -ç.

pışmalar, ve hatta bir kaç saat kurtarılmış bölge haline getirmek için bir mahallenin tümüyle işgal edilmesi; bu küçük arazide silahlı gruplar yoğunlaşıp mahalle savunulamaz hale gelince buharlaşıp kayboluyorlardı. Amaç, Karakas'ta orduyu kımıldayamaz hale getirmek, yıpratmak, demoralize etmek ve firarlara yol açarak onu bölmekti. Polis kayıtlarında bunlara ilişkin sayısız olay vardı."[55]

12 Haziran 1963'de Ciudad Bolívar ziyareti sırasında Betancourt'a suikast girişiminde bulunulmasıyla birlikte her şey daha çok ciddileşti. Betancourt, tüm komünistlerin ve "Küba yanlısı aşırıların" yakalanması talimatı verdi. Böylece solculara karşı yeni bir kampanya başlatıldı. Komünistlerin ve MIR'in faaliyetleri geçen yılın 10 Mayısındaki Carúpano isyanıyla yasaklanmıştı, ama hükümet şimdi daha etkin eylem peşindeydi.

1 Ekimde Venezüella Kongresi, MIR ve Komünist Partisi milletvekillerinin dokunulmazlığını kaldırdı. Bu iki gruptan yirmi üç milletvekili tutuklandı. İki gün sonra Yargıtay bu iki örgütü yasaklama kararı aldı. Ayın sonuna gelindiğinde pek çok MIR ve Komünist Partisi üyesi tutuklanmıştı. Bunların arasında parti lideri Dr. Gustavo Machado'da da vardı.

Betancourt'un dört yıllık döneminin sonuna gelinmişti. Seçimlerde Betancourt'un halefinin kim olacağına karar verilecekti. 19 Kasımda FALN seçimleri engellemek için genel grev çağrısı yaptı. İşçilerin çoğunluğu bu çağrıya uymakta isteksizdi, ama Karakas'ın merkezindeki gösteriler ve kargaşa iki gün sürdü. En az on iki kişi öldürüldü.

[55] Régis Debray, "*Latin America: the Long March*".

On gün sonra, 28 Kasımda Dışişleri Bakanı, Paraguana yarımadasının kıyılarında bir depoda Küba'dan gelen büyük bir miktarda silah ele geçirildiğini açıkladı. Venezüella hükümeti OAS'a (Amerikan Devletler Örgütü) başvurdu ve 24 Şubat 1964'de Dışişleri Bakanının iddiasını rapor olarak sundu. Raporda, Venezüella "Küba hükümeti tarafından desteklenen ve yönetilen ciddi eylemlerin hedefi olmuştur. Bu eylemlerin amacı, terör, sabotaj, saldırı ve gerilla savaşıyla Venezüella kurumlarını işlemez hale getirmek ve Venezüella'nın demokratik hükümetini yıkmaktır" deniliyordu.

Raporda, Venezüella kıyılarında bulunan silahların ayrıntıları verildikten sonra, FALN'nın harekât planı açıklanıyordu:

> "Küba hükümetinin parçası olduğu saldırı politikası, Venezüella yetkililerinin 4 Kasım 1963'de açığa çıkardıkları harekât planıyla –'Karakas Planı'– doğrulanmıştır. Bu planla, 'Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri' denilen örgüt yıkıcı eylem hazırlığı yapmıştır. Bu planda kullanılan silahlar, silah deposundaki silahlarla aynı tip ve seridedir. Planın amacı, Karakas'ı işgal etmek, 1 Aralık 1963 seçimlerinin yapılmasını önlemek ve ülkeyi ele geçirmektir."[56]

Bu aşamada FALN'ın gerçekten böylesine büyük bir planı olup olmadığı belli değildir. Örgütleyicilerin seçimleri engellemekten başka bir şey

[56] *New York Times* şöyle yorumluyor: "Her ne kadar Küba'dan gelmiş olan silahların bulunduğu başka depoların da olacağına inanılıyorsa da, Paraguana yarımadasındaki gizli depodakiler güney yarım kürenin herhangi bir yerindeki bu gibi faaliyetlerin bir örneği olduğu kesinlikle doğrulanmıştır. Bu, Küba'nın Latin-Amerika'daki yıkıcı faaliyetlerini açıkça ortaya koyan ilk olaydır. Bu raporla Küba, ilk kez bir OAS üyesi tarafından resmen saldırganlıkla suçlanmıştır."

düşünmemiş olmaları büyük olasılıktır. Bunda da sadece kısmen etkili olabilmişlerdir.

Boykot kampanyasına rağmen, 1 Aralıkta kayıtlı seçmenlerin %90'ı, 3.300.000 kişi oy kullandı. (Cinsiyet ve eğitim düzeyine bakılmaksızın 18 yaşın üzerindeki tüm Venezüellalılar teorik olarak oy kullanma hakkına sahipti.) *Acción Democrática*'nın adayı Dr. Raúl Leoni, oyların %32'sini alarak birinci oldu ve başkanlığını ilan etti. Ancak aynı zamanda yapılan kongre seçimlerinde *Acción Democrática*'nın oyları 1958 seçimine göre %15 düştü.

11 Mart 1964'de görevi üstlenen Leoni, yapılan törendeki konuşmasında ulusal uzlaşma jesti yaparak, eğer Komünist Partisi şiddetten vazgeçerse üzerindeki yasağın kaldırılacağını söyledi.

Seçimleri engelleme kampanyasının olumsuz olduğunu gösteren seçim sonuçları gerillalar için büyük bir politik yenilgiydi. "Nesnel olarak" diye açıklıyordu daha sonra Douglas Bravo, "kabul edilmelidir ki, oligarşi ve emperyalizm tarafından desteklenen *Acción Democrática*'nın zaferi, halk hareketinin ilk büyük bozgunu olmuştur."[57] MIR'den Moses Moleiro, "Hükümet, ulusal kurtuluş için uzun savaşta bir çarpışmayı kazandı" diye yazıyordu.[58] Komünist Partisi Merkez Komitesi, "Seçimler halk hareketi için bir yenilgiydi; bu yenilgide partimizin ve FLN'nin payı vardı" diye yorumluyordu.[59]

Bu politik yenilgi, kaçınılmaz olarak, bütün grupların ayaklanma faaliyetindeki tavırlarını yeniden gözden geçirmelerine neden oldu. Ceza-

[57] *Avec Douglas Bravo...*, s. 43.

[58] Moleiro, *El MIR de Venezuela*, s. 194.

[59] Venezüella Komünist Partisi Merkez Komitesi 6. Plenumu Kararı; akt. *Punto Final*, No. 45, 2 Ocak 1968.

evindekilerin çoğuna (ki düşünmek için daha çok zamanları vardı), cezaevi dışında olmak daha güzel gelmeye başladı ve gerilla mücadelesine son vermek bu olasılığı hızlandıracaktı.

Bu konudaki ilk ayrılık MIR'de ortaya çıktı. Seçimlerden sonraki ay, Ocak 1964'de MIR Genel Sekreteri Domingo Alberto Rangel, barışçıl mücadeleyi desteklediğini ilan etti. Cezaevinden MIR'e gönderdiği mektupta "deneyim gösteriyor ki, Venezüella silahlı mücadele için olgun değildir" diye yazıyordu. Onun iddiasına göre, Venezüella'da gerilla savaşının haklı bir nedeni yoktu, silahlı mücadele her açıdan çok ilkel bir biçimde başlatılmıştı. Pratikte Venezüella köylüleri, devrimci hareketin değil, emperyalizmin stratejik yedek gücü olduğu için silahlı mücadele zaten başarısızlığa mahkumdu. Rangel, Venezüella'nın aslında feodal bir toplum değil, kapitalist bir toplum olduğu için, kentlerdeki silahlı ayaklanmanın kırlardaki uzatılmış gerilla savaşına göre daha uygun eylem yöntemi olduğu sonucuna ulaşmıştı.

Rangel'in Venezüella köylülüğüne ilişkin tahlili şöyle devam eder: Kırsal nüfus, 1941'de toplam nüfusun %70'ini oluştururken, 1961'de belirgin bir biçimde azalmıştı. 1960'ların başında kırsal nüfus toplam nüfusun sadece %32'siydi; nüfus çoğunluğu kentlerde yaşıyordu. Rangel, bu gidişatın tersine çevrilemeyeceği kanısındaydı, gelecekte kırlarda çok daha az bir devrimci potansiyel olacaktı. Douglas Bravo bu iddiaya başka bir yorum getirir:

> "Kırsal nüfusun %32 olduğu, geri kalanının asıl olarak kentlerde bulunduğu söyleniyor. Ama bu konu böylesine keskin formüllerle açıklanamaz. Öncelikle... Karakas'taki göçmen nüfus, tipik köylü alışkanlıklarını ve gele-

neklerini beraberlerinde getirerek Karakas'taki baraka kasabalarda yaşayan 300 bin kişi kentli olarak kabul edilemez. Yaklaşık iki milyon kişinin yaşadığı Karakas gibi bir kente gelseler de, onlarla birlikte gelen bu özellikler hala devam etmektedir. Onların köylü özelliklerini, kırsal zihniyetini değiştirmenin olanaksız olduğu tanıtlanmıştır. Bundan başka, bu kişiler işsizdir, çalışmıyorlar, sanayiin içine henüz girmiş değiller ve işçi sınıfı olarak tanımlanamaz; bazı toplumbilimciler onlar için özel bir terim kullanıyorlar, çünkü onlar ne köylü, ne işçi sınıfı; onlar fabrikada asla çalışmadılar ve bazı durumlarda işsiz olarak sınıflandırılmış değiller. Bu nedenle biz, onların ayırıcı özelliklerinin, kentte sağlıksız, kanalizasyonsuz, susuz vb. koşullarda baraka kasabalarda yaşamaları olduğunu söyleyebiliriz."[60]

Rangel'in cezaevinden MIR'e yazdığı mektup hareket içinde ağır bir iç krize neden oldu. Hemen Simõn Sáez Mérida genel sekreter olarak atandı. Ama yönetimdeki bu değişiklik, Rangel'in ortaya attığı konunun tartışılmasını durduramadı.

Komünistler Rangel'in tezlerini başlangıçta desteklemediler. Rangel'in mektubuyla aynı ay (Ocak 1964) Komünist Partisi Politik Büro üyesi ve genel sekreter Jesus Farfa cezaevinde olduğu sürede fiili genel sekreter olan Pompeyo Márquez'in partinin tavrını açıklayan bir makalesi yayınlandı:

> "Biz, silahlı mücadelenin farklı yolları içinde gerilla savaşına özel önem veriyoruz; o, mevcut politik taleplerin düzeyine bağlı olarak örgütlenir, hazırlanır ve geliştirilir; kentlerdeki mücadeleyle, askeri krizlerle, kitle eylemi ve propagandasıyla birleştirilir."[61]

[60] Menéndez Rodríguez, "*Venezuela: Douglas Bravo*".

Ama aynı ay Pompeyo Márquez, gizli polis Digepol tarafından yakalandı ve cezaevine girdi.[62] Bundan sonra komünistler yavaş yavaş silahlı mücadeleye karşıt bir tavra doğru hareket etmeye başladılar. 1964'de başlayan rejime karşı yürütülen politik mücadelenin temel aracı olarak gerilla savaşının kabul edilmesi politikasının eleştirisi, 1967'de gerillaları savunan her türlü düşünceye karşı kesin muhalefete dönüştü. 1964'de parti Merkez Komitesi "Venezüella halkı"na bir mesaj yayınladı. Mesajda savaşa son vermenin görüşülebileceği vurgulanıyordu. Bu, bazı şeylerin hükümetle pazarlık edilebileceği beklentisiydi:

> "Silahlı mücadeleye başlanıldığındaki durum, özsel olarak değişmemiştir. Binlerce Venezüellalı hala yasadışı olarak gözaltına alınıyor, baskı sürüyor, yurtseverlere yapılan zulümler sürüyor. Hala hükümet-dışı kitle örgütlerine karşı ayrımcılık yapılıyor ve emperyalist çıkarlara teslimiyetçi politikalar hala sürdürülüyor...
>
> Savaşta, Aralıktan bu yana, düşmanımızın bizim barışçıl kanalların nihai olarak kapatılmadığına ilişkin duygularımızı gösteren bilinçli bir hareketten daha çok zayıflığın bir işareti olarak yanlış anladığı bir mola söz konusudur.
>
> Biz komünistler ülkeye bir kez daha söylüyoruz ki, eğer herkesi kapsayan bir af ilan edilirse, eğer kamu özgürlükleri yeniden oluşturulursa, eğer yasaklanmış partilerin yasal eylem hakları yeniden verilirse, eğer ulusalcı tavırları nedeniyle cezaevlerindeki ya da sürgündeki subaylar tüm haklarıyla yeniden silahlı kuvvet-

[61] Pompeyo Márquez, "Necesidad de fortalecer la unidad del movimiento revolucionario". Akt. Fabricio Ojeda, *Hacta el poder revolucionario*.

[62] Márquez, 1967 başlarına kadar cezaevinden kaçmadı.

lerdeki görevlerine geri dönerlerse, o zaman ülkedeki politik mücadele barışçıl yollarla sürdürülebilir."[63]

Komünist Partisi ve MIR yönetiminin gerilla mücadelesini yavaşlatma karan gerillalar arasında çok az etki yarattı. Ellerinde silahlarıyla fiilen kırlarda faaliyet yürüten gerillaların görüşleri, kentlerde gizlenen ya da cezaevinde bulunanların görüşlerinden çok farklıydı. Douglas Bravo çok sert yorumluyordu:

> "O zaman devrimci hareket kendisini ağır bir kriz içinde buldu. Bu çizgiyi oluşturan Komünist Partisi ve MIR yöneticileri, Venezüella gerçekleriyle ilgisi olmayan ve askeri birliklerin başında hiç bulunmamış kişilerdi. Gerçekte çoğu cezaevinde oldukları için, Venezüella halkının politik sorunlarından daha çok kendi kişisel sorunlarına ağırlık veriyorlardı. Ve hükümetin askeri araçlarla yenilgiye uğratamadığı gerilla hareketinin, bu yöneticilerinin vazgeçme politikalarıyla yenilginin kıyısına getirildiğini söyleyebiliriz."[64]

Gerilla savaşının geleceği konusunda geril-

[63] *Mensaje del Comité Central del Partido Comunista de Venezuela al pueblo venezolano*, Mayıs 1964. Akt. "Itinerario de una traicion", *Punto Final*, No. 4, 2 Ocak 1968. Yine de 1964 yılı komünist saflarda içten gelen bölünmelerin yaşandığı çok karışık bir yıldır. Örneğin Politik Büro üyesi Eduardo Gallegos Mancera, Ağustosta Merkez Komite heyetiyle birlikte Pekin'e gittiğinde Çinlilere, "Bugün Venezüella'da silahlı mücadele, mücadelenin temel biçimidir. Partimiz bu konuda kesin bir karara ulaşmıştır. Biz, karşı-devrimci şiddete karşı devrimci şiddeti kullanıyoruz. Kurtuluşu kazanmaya kararlıyız. Kurtuluş için yasal yollar tümüyle kapatılmıştır ve biz silahlanarak mücadeleyi yürütüyoruz. ABD emperyalizmini çok değerli bir ganimet olarak gördüğü Venezüella'dan sadece silahların namlusuyla kovabiliriz." (Akt. "Armed Struggle – the Main Form of Struggle in Venezuelan Revolution", *Peking Review*, 4 Eylül 1964.)

[64] "*Avec Douglas Bravo...*", s. 44.

lalara güven veren 1963'deki kent hareketi ağır biçimde ezilmişti; onlar kentlerle bağlantıları olmaksızın kırsal bölgede hayatta kalabilirlerdi. "Bu göstermiştir ki" diye yazıyor Debray, "FALN'nin kırsal birlikleri ile FLN arasındaki köprüler, FALN'ye son vermeksizin, kendine yeterli olmak ve büyümek için kesilebilirdi."[65] Debray, "Kent yönetiminin kır gerillalarının bulunduğu yerler dışında kaçacağı hiç bir yer bulunmadığı için, şimdi *foco* temelinde politik liderlik ile askeri eylemin kaynaşması mümkün hale geldi" diye devam eder. Bu, elbette Küba'da böyle olmuştu, aranan kişiler için çoğu zaman Sierra Maestra'da olmak Havana'da olmaktan daha güvenliydi.

Aslında Debray, 1963'de Venezüella kırsal alanlarında olanlara ilişkin olarak, silahlı mücadeleye son vermek isteyen Komünist Partisi ve MIR'deki kişilerden çok daha iyimser bir tablo çizer:

> "Seçim öncesinde kır cephelerine giden herkes, Falcón'da Douglas Bravo'nun, Lara'da Urbina ve Gabaldón'un stratejilerine, yani derinliğinde gerilla mücadelesinin askeri biçimden daha çok politik biçimlere sahip olduğuna tanık olabilirlerdi. Her mezradaki ya da köydeki köylüler arasında destek hücrelerinin sabırla yaratılması, günlük propaganda ve ilişki kurma görevleri, ormanda yeni toprakların açılması, savaşçılar ve köylüler arasındaki okuryazarlığı artırmaya ilişkin yöntemli kampanya, örgütün köy ve kentlerdeki ilişkileri sağlamlaştırarak sürdürmesi, donanım ve istihbarat ağları, tüm bu politik örgüt çalışmaları, kendi okulu, kendi mahkemeleri ve kendi radyo merkeziyle sabit devrimci bir üssün (Falcón'da şimdi kurulmuştur) yaratılmasına yönelikti."[66]

[65] Régis Debray, "*Latin America: the Long March*".

Kırsal alanlarda bulunduğu görünen bu güvenli durum, kentlerdeki "bozgunculuk"tan çok farklıydı. 1964 Temmuzunda Miranda eyaletinde Bachiller bölgesinde (Karakas'ın doğusunda bir saatlik mesafede), yeni bir gerilla *foco*'su harekete geçti. Debray'a göre bölge, "gerilla merkezinin harekete geçmesinden çok önce uzun süre gizli çalışmanın yapıldığı" yerdi.[67] Daha sonra, "hükümet, kendini güçlü görünce 'sivil silahlı çeteler'i tasfiye ettiğini bir kez daha ilan ettikten sonra, tüm gerilla bölgelerine karşı B-25 bombardıman uçaklarının eşliğinde ağır bir askeri saldırı başlattı. Ama cepheler saldırıya dayanmakla kalmadı, daha da güçlendi ve sayıları arttı."

Kişisel bilgisi ve ideolojik seçimiyle Debray, Venezüella'daki 1963-1964 olaylarının bir bakıma tanığıdır. Onun kanıtları, Guatemala kırlarındaki duruma ilişkin Adolfo Gilly'ninkilere çok benzer. Her ikisi de kırsal alanlarda devrimci potansiyeli tozpembe göstermiş gibi görünür. Yine de gerçekte, kırsal ayaklanmacılar bu dönemde kentlerdekilere kıyasla daha başarılı olmuşlardır ve bu olgu, kır ile kent eylemlerini karşı karşıya getiren uzun ve şiddetli tartışmalar açısından çok önemlidir.

Domingo Alberto Rangel, kent eylemlerini savunmuştur, çünkü büyük ölçüde Karakas, her zaman *Acción Democrática*'dan hoşlanmadığını ortaya koyan aşırı radikalleşmiş bir kentti. Diğer taraftan kırsal alanlar, büyük ölçüde köylülüğü kendine çevirebilmek için çok zaman ve çaba harcayan hükümet partisinin elindedir. Bu yüzden ilk

[66] Régis Debray, "*Algunos problemas de estrategia revolucionaria*".

[67] Régis Debray, "*Latin America: the Long March*".

bakışta kent eylemi daha uygun görünür.

Ama onun da sakıncaları vardır. Amerikalı yazar ve *Time* muhabiri John Gerassi, kentlerdeki FALN taktiklerinin temel olarak yanlış olduğuna inanır.

> "Bu taktikler" diye yazar Gerassi, "terörizmle nüfusu 'kutuplaştırmak'tı; ama ne yazık ki FALN için terörizm yanlış bir yöndü. Bir buçuk yıldır 'baskının simgesi' olan polisleri hedef almıştır. Yine de bir polis kimdir? Her ülkede, özellikle azgelişmiş bir ülkede polis, genellikle saygın bir iş bulamamış kişidir. O, toplumun aşağı tabakalarından gelir, bu yüzden aile bağları çok sıkıdır. Yoksul aileler büyük aile oldukları için, Venezüella'da bir polisin pek çok kardeşi ve sayısız kuzeni vardır. O bir kurban olduğunda, onun küstahça kibiri, vahşeti hızla unutulur. O, artık hükümetin bir simgesi değildir. Bu yüzden 'her gün bir polis öldürme' politikasıyla –ki FALN 500 günden daha fazla bir süre bunu başarıyla sürdürmüştür– sadece toplumun alt tabakalarından binlerce düşman kazanmakla kalmamış, aynı zamanda polis 'mağdur'a dönüşmüştür. FALN'nin halka yaptığı Leoni'nin seçimini boykot çağrısının yenilgisine şaşmamak gerekir."[68]

[68] John Gerassi, "Latin America – the next Vietnam", *Viet Report* (New-York), Ocak-Şubat 1967. "Eğer FALN 'Bizim gerçek düşmanımız kim' diye kendisine sorsaydı" diye sürdürür Gerassi, "yanıt olarak, hızla 'polisler' diye kafadan atabilirlerdi. FALN mantığında, Venezüella'nın düşmanı, Betancourt ya da Leoni bile değil, çünkü onlar Amerikan ekonomik egemenliğinin kuklalarıydı. Bu nedenle tek yanıt ABD olmaktadır. Bir kaç ay önce Londra'da bir FALN temsilcisi bana 'sonuç olarak bizim tartışmalarımızın büyük bir kısmı bağırmakla geçer' demişti. 'Biz bunu her zaman biliriz, ama bunu kendi mantığımızla kabul etmemiz zordur. Eğer ABD bizim gerçek düşmanımız deseydik, 'her gün bir Amerikalı öldürmek' gerekecekti ve bunu pratiğe geçirdiğimiz zaman, Amerikan radikal hareketlerinin desteğini yiti-

Kırsal alanlarda bulunduğu görünen bu güvenli durum, kentlerdeki "bozgunculuk"tan çok farklıydı. 1964 Temmuzunda Miranda eyaletinde Bachiller bölgesinde (Karakas'ın doğusunda bir saatlik mesafede), yeni bir gerilla *foco*'su harekete geçti. Debray'a göre bölge, "gerilla merkezinin harekete geçmesinden çok önce uzun süre gizli çalışmanın yapıldığı" yerdi.[67] Daha sonra, "hükümet, kendini güçlü görünce 'sivil silahlı çeteler'i tasfiye ettiğini bir kez daha ilan ettikten sonra, tüm gerilla bölgelerine karşı B-25 bombardıman uçaklarının eşliğinde ağır bir askeri saldırı başlattı. Ama cepheler saldırıya dayanmakla kalmadı, daha da güçlendi ve sayıları arttı."

Kişisel bilgisi ve ideolojik seçimiyle Debray, Venezüella'daki 1963-1964 olaylarının bir bakıma tanığıdır. Onun kanıtları, Guatemala kırlarındaki duruma ilişkin Adolfo Gilly'ninkilere çok benzer. Her ikisi de kırsal alanlarda devrimci potansiyeli tozpembe göstermiş gibi görünür. Yine de gerçekte, kırsal ayaklanmacılar bu dönemde kentlerdekilere kıyasla daha başarılı olmuşlardır ve bu olgu, kır ile kent eylemlerini karşı karşıya getiren uzun ve şiddetli tartışmalar açısından çok önemlidir.

Domingo Alberto Rangel, kent eylemlerini savunmuştur, çünkü büyük ölçüde Karakas, her zaman *Acción Democrática*'dan hoşlanmadığını ortaya koyan aşırı radikalleşmiş bir kentti. Diğer taraftan kırsal alanlar, büyük ölçüde köylülüğü kendine çevirebilmek için çok zaman ve çaba harcayan hükümet partisinin elindedir. Bu yüzden ilk

[66] Régis Debray, "*Algunos problemas de estrategia revolucionaria*".

[67] Régis Debray, "*Latin America: the Long March*".

bakışta kent eylemi daha uygun görünür.

Ama onun da sakıncaları vardır. Amerikalı yazar ve *Time* muhabiri John Gerassi, kentlerdeki FALN taktiklerinin temel olarak yanlış olduğuna inanır.

> "Bu taktikler" diye yazar Gerassi, "terörizmle nüfusu 'kutuplaştırmak'tı; ama ne yazık ki FALN için terörizm yanlış bir yöndü. Bir buçuk yıldır 'baskının simgesi' olan polisleri hedef almıştır. Yine de bir polis kimdir? Her ülkede, özellikle azgelişmiş bir ülkede polis, genellikle saygın bir iş bulamamış kişidir. O, toplumun aşağı tabakalarından gelir, bu yüzden aile bağları çok sıkıdır. Yoksul aileler büyük aile olduklan için, Venezüella'da bir polisin pek çok kardeşi ve sayısız kuzeni vardır. O bir kurban olduğunda, onun küstahça kibiri, vahşeti hızla unutulur. O, artık hükümetin bir simgesi değildir. Bu yüzden 'her gün bir polis öldürme' politikasıyla –ki FALN 500 günden daha fazla bir süre bunu başarıyla sürdürmüştür– sadece toplumun alt tabakalarından binlerce düşman kazanmakla kalmamış, aynı zamanda polis 'mağdur'a dönüşmüştür. FALN'nin halka yaptığı Leoni'nin seçimini boykot çağrısının yenilgisine şaşmamak gerekir."[68]

[68] John Gerassi, "Latin America – the next Vietnam", *Viet Report* (New-York), Ocak-Şubat 1967. "Eğer FALN 'Bizim gerçek düşmanımız kim' diye kendisine sorsaydı" diye sürdürür Gerassi, "yanıt olarak, hızla 'polisler' diye kafadan atabilirlerdi. FALN mantığında, Venezüella'nın düşmanı, Betancourt ya da Leoni bile değil, çünkü onlar Amerikan ekonomik egemenliğinin kuklalarıydı. Bu nedenle tek yanıt ABD olmaktadır. Bir kaç ay önce Londra'da bir FALN temsilcisi bana 'sonuç olarak bizim tartışmalarımızın büyük bir kısmı bağırmakla geçer' demişti. 'Biz bunu her zaman biliriz, ama bunu kendi mantığımızla kabul etmemiz zordur. Eğer ABD bizim gerçek düşmanımız deseydik, 'her gün bir Amerikalı öldürmek' gerekecekti ve bunu pratiğe geçirdiğimiz zaman, Amerikan radikal hareketlerinin desteğini yiti-

Debray, Venezüella'da uygulanan şehir gerilla savaşının ayrıntılı, bütünsel ve önemli eleştirisinde onun askeri dezavantajlarına ağırlık verir:

> "Sabit ve doğal olarak sınırlı bir alanda faaliyet yürüten kent gerilla hareketi kolayca hareket edemez hale gelir. Eylemde, ne yeri, ne zamanı seçebilir. Gerilla, savaşçıların kimliklerinin açığa çıkmasını önleyerek güvenliği sağlamak için –yine de muhbirlerden korunmak ve oturanların güvenliğini sağlamak için komşu bölgedeki gruplarla bilgi alışverişi yapılabilir– geceleri (*ranchos*'un sokak ışıkları çok zayıftır) faaliyet yürütmek zorundadır. Her ne kadar kurşunlar evlerin mukavva ya da tahta duvarlarını delerek bazı kayıplara yol açmışsa da, masum kurbanlara yol açmamak için sokaklar bilerek boşaltılır. Karanlık, halk güçlerinin bölgenin bilinmesi, hareketlilik ve düşmanın ağır silah kullanma güçlüğü gibi üstünlüklerinden yararlanmasına olanak sağlar. Diğer taraftan, gün ışığıyla birlikte misilleme olarak tüm bölge kuşatılır, evler aranır. Uygun alan ise, hiç beklenmedik yerde askeri birliklerin geniş caddeleri keserek kolayca denetime aldıklan şehirlerde faaliyet yürüten silahlı gruplar için neredeyse olanaksızdır. Böyle bir harekât pek çok riski içerir, çünkü geri çekilme hatları kolayca kesilir. Gerilla, bu nedenle, baskı güçlerinin kendi doğal alanının dışındaki yerlerde, dağlarda savaşır. Baskı güçleri, bir süre sonra tuzağa düşmemek için hareket etmez ve her baskında bir düzine adam kaybetmektense *ranchos*'u geceleri gerillaların denetimine terk eder. Polis ve ordu birliklerini *ranchos*'un içine

receğimizden korkarız. Amerikan radikallerinin asla bizim için, bizim devrimimizde savaşmayacaklarını da biliriz. Onlar yapamazlar, ama bizim kendi vargılarımızı kabul etmemiz için bizi utandıran Vietnam halkı örneğine gereksinmemiz vardı.'"

çekmek için pek çok savaş hilesi kullanılabilir, sahte ihbarlar da bunların arasındadır. Örneğin sakin görünen bir yerdeki *rancho*'da büyük bir bomba patlatılır, askeri devriye soruşturmaya geldiğinde pusuya düşürülür. Ama asıl etmen, gerillanın *rancho*'ya sıkışmasıdır ve hükümetin taktiği ise, çok sayıda ordu ve polis yerleştirmektir, ki onlara saldırmanın yararı yoktur. Somutta, mücadelenin ilk aşamasında, hem işçi sınıfı semtlerindeki –ünlü Ureneta, Simón Rodríguez ve 23 Ocak semtlerindeki büyük apartman blokları– hem de *ranchos*'daki tüm polis karakolları boşaltılır. Ama çok geçmeden ağır makineli tüfeklerle donatılmış askerler ve ulusal muhafızlar kilit noktalardaki çatılarda, kavşaklarda ve yüksek binalarda mevzilenirler ve bu, pratik olarak şehir savaşına son noktayı koyar. Bir militanın yaşamı, gereksiz özverilerle tüketilemeyecek kadar değerlidir ve neyse ki, devrimciler 'Venezüellalılar saldırmadı' gibi yanlış onur duygusuna sahip değiller."[69]

Debray, şehir savaşının sorunlarını tanımlarken pek çok militanın şehir savaşının değeri hakkındaki kuşkularını da seslendirir. Neden gerillalar, kırsal alanlarda, kentlerde pahalıya mal olan böyle bir eylem kültünü yaratmazlar diye sıkça sorulur. Debray, yukardaki alıntıda bunu yanıtlar.

Ancak 1964-1965 yıllarında komünistlerin temel faaliyetleri, cezaevlerindeki ana yöneticileri tarafından kent terörizmini geliştirmekten çok kendilerinin serbest bırakılmasını sağlamaya göre çizilmiştir. Haziran 1964'de Politik Tutsakların Affı İçin Ulusal Komite, Komünist Partisi ve MIR'in örgüt saflarının dışında büyük destek sağlamak

[69] Régis Debray, "*Latin America: the Long March*", s. 46-47.

amacıyla oluşturuldu. Sonraki yıl, Haziran 1965'-de Roma'da komünistlerin himayesinde "Venezüella'daki politik tutukluların affedilmesi ve demokratik özgürlükler için Avrupa konferansı" düzenlendi.

İtalyan Komünist Partisi bu sıralarda Latin-Amerika'ya alışılmamış bir ilgi gösteriyordu. Bu da bazı gözlemcilerin, Sovyetler Birliği'nın kıtanın komünist partileriyle asıl bağlantıyı, Kübalılardan daha çok İtalyanları kullanarak kurduğu şeklinde bir izlenimine kapılmasına yol açtı.[70] Bunu hiç bir şey seçkin bir İtalyan komünisti Dr. Alessandro Beltramini ve ona eşlik eden bir bayanın 4 Nisan 1965'de Karakas havaalanında tutuklanması kadar daha iyi anlatamaz. Onların üzerinde üç yüz bin dolara yakın para bulundu. Venezüella İçişleri Bakanı Gonzalo Barrios, onların İtalyan Komünist Partisi'nin kuryesi olarak çalıştığını ve paranın "büyük bir komploda Venezüella Komünist Partisi'ne yardım etmek için" getirildiğini açıkladı.

Tuhaf olanı her ne kadar paraya el konulmuşsa da, hiç bir zaman onlara karşı dava açılmayışıdır. Bu da, pek çok kişinin, onların gerçek rolünün yıkıcılığı finanse etmek değil, gerilla savaşına son vermeyi daha çok destekleyen bazı unsurları parti içinde daha güçlü konuma getirmek olduğuna inanmasına yol açmıştır. Bu da hükümetin işine geliyordu.

İtalyan parasının etkisiyle olsun ya da olmasın, af kampanyası oldukça yol aldı ve Komünist Partisi giderek silahlı mücadeleyi daha fazla eleştirmeye başladı. Bu da, bu dönemde askeri faali-

[70] Daniel James, "Growing Role is Seen for Italian Communists: Moscow's Men in Hemisphere", *Latin American Times*, 19 Ağustos 1965.

yetlerden daha çok diğer faaliyet biçimlerine vurgu yapan yeni *Eylem Programı* yayınlayan FLN'yi etkiledi.

FLN, mücadelenin uzatılmış bir mücadele olacağını, bu yüzden stratejinin uzun vadeli hedeflere göre biçimlendirildiğini ilan etti: Silahlı mücadele, *kır* gerilla cephelerinin sağlamlaştırılması çevresinde toplanacaktır, çünkü bu uzun vadeli bir savunma mücadelesi için büyük bir üstünlük sağlar ve kurtarılmış bölgeleri saldırı operasyonlarından korur.

Kentlerdeki politik çalışma, acil talepler ve gereksinmeler etrafında onları örgütlemek ve onlara yardımcı olmak amacıyla *barrios*'daki halk ile fabrikalardaki işçiler arasında yoğunlaştırılacaktı. Mümkün olan tüm legal ve yarı-legal araçlar kullanılacaktı. Kent merkezlerindeki politik çalışmanın birincil amacı, iç bölgelerdeki gerilla mücadelesi için destek sağlamak olacaktı.[71]

Komünistler, Nisan 1965'de toplanan Merkez Komitesi 7. Plenumu'nda, sonuç olarak gelecekte kent terörizmi ya da kır gerillalarına karşılık legal muhalefete öncelik vermeyi kabul ettiler. Bu karara ilişkin Merkez Komitesi belgesi, daha önce yanlış yapıldığını açıkça ifade eder:

> "1. Hala devrimci savaşı yürütme ve sürdürme konusunda militarist düşünceler mevcuttur. Politik düşünceler üzerindeki militarist egemenlik, 'politika tüfekleri izler' saçmalığını üretir. Bunlar, şiddetle savaşmak zorunda olduğumuz bürokratik ve militarist tutumdur. Onlar, silahlı mücadelemizin başlatılması ve gelişiminde benimsenmiş olan sekter tutumun

[71] Akt. James D. Cockroft ve Eduardo Vicente, "Venezuela and the FALN Since Leoni", *Monthly Review*, Kasım 1965.

bir parçasıdır... Şimdiye kadar devrimci savaş, bir öncü tarafından yürütülen sekter bir mücadele olmuştur. Eğer silahlı devrimci mücadeleyi bir halk savaşına dönüştürmek istiyorsak, bu başarısızlığın üstesinden gelmek esastır.

2. Silahlı mücadele, politik ve askeri alanlarda cesaretle hareket edebilen, hareketin güven ve saygınlığına sahip, mücadelede eşgüdümü sağlayan, harekât planlarını merkezileştiren ve kent ile kır arasındaki bağı oluşturan ulusal bir merkezi karargaha sahip değildir.

3. Hala FALN içinde eşgüdüm eksikliği vardır; değişik silahlı birlikleri tek komuta altında tek vücut olarak bir araya getirmeyi başaramamıştır. Birimler hala birbirinden ayrı olarak yönetilmekte ve yönlendirilmektedir.

4. Silahlı mücadelenin gelişimindeki pek çok güçlük, değişik birimlerin başında nitelikli kadroların bulunmamasından kaynaklanmıştır.

5. Silah ve iletişim sorunlarını çözme girişimleri çok küçük olmuş ve verimli olmamıştır. Bu da, silahlı mücadelenin ölçeğinde bir değişim olmasını engellemiştir. Biz hala güçlü ve çok iyi donatılmış düşman karşısında zayıf bir ateş gücüne sahibiz.

6. Şehir savaş birliklerinde önemli eksiklikler vardır. UTC'lerin durumu ve etkinlik düzeyi önemli ölçüde azalmıştır. Ateş-kes dönemleri yeni birliklerin yaratılması, savaşçıların politik ve teknik düzeylerini yükseltmesi, deneyimlerin özümsenmesi vb. için kullanılamamıştır. Tüm bunlar düşmanın cephe gerisindeki eylemimizin zayıflığını gösterir.

7. Başarılarına rağmen, gerilla birlikleri içinde hala pek çok kusurlar vardır: komutanların ve kişilerin ideolojik ve politik bilincinin zayıflığı, askeri disiplin eksikliği, taciz harekâtlarının sürdürülmesi, askeri ve kişisel eğilim-

ler, silah ve malzeme sağlayacak ve de düşmana gerçek kayıplar verdirecek imha harekâtlarının eksikliği ve halkın silahlarının kullanımında bilgi ve pratik eksikliği.

8. Uzmanlaşma zayıftır ve yüzeyseldir.

9. Devrimci savaş için partinin ve gençliğin eğitimi hala yavaştır. Savaşa katılacak yeterince insan bulunmamaktadır. Gerilla birlikleri arasında etkin bir işbirliği sağlanmamıştır. FALN için önemli bir yedek güç olan milis ve yarı-askeri birlikler oluşturmak tümüyle başarısız olmuştur. Silahlı savaşın üç yılında, silahlı devrimci mücadeleye uygun örgütlenmeyi ya da normlar oluşturmayı başaramadık."[72]

Elbette komünist partilerinin belli ölçülerde kendisini eleştirmesi alışılmış bir şeydir. Geçmiş hatalarını dürüstçe kabul etmesi de etkileyici bir özellik olarak kabul edilebilir. Yine de Venezüella'da yürütülen gerilla savaşına ilişkin bu büyük iddialar, açıkça gereklilikten kaynaklanmaz. Bu, silahlı mücadeleye niyetlenebilecek olanlara yöneliktir. Bu, sadece üç yıl boyunca fiilen savaşan ve örgütleyenlerin yetersizliklerini değil, aynı zamanda gerilla savaşının da yetersiz olduğunu düşünenlerin niyetlerinin açığa vurulması sayılabilir. Komünist taktiklerin bu yönelimi gerillaları kızdırmıştır. Gerillalar da eleştirel bir tutum alabilirlerdi, ama tüm stratejinin yanlış olduğunu ilan etmek için bir ön hazırlık olarak değil.

[72] Komünist Partisi Merkez Komitesi 7. Plenumu Kararları, *Principios* (Santiago de Chile), No. 5, Temmuz-Ağustos 1965. Aynı konuda bkz. FALN'nın "Hatalarımız" başlıklı belgesi, *Studies on the Left*, Kasım 1964.

ALTINCI BÖLÜM
GERİLLALAR İLE KOMÜNİSTLER KARŞI KARŞIYA

1964-1965 yıllarında Komünist Partisi'nin resmi çizgisinde yapılan değişiklik, gerilla gruplarının ve silahlı mücadele stratejisini terk etmek için haklı bir neden görmeyenlerin doğrudan tepkisine yol açtı. Venezüella'da Çin yanlısı bir komünist partisi hiç bir zaman olmadı, ama bu dönemde gerillalar ile komünistler arasında süren tartışma, kıtanın –ve dünyanın– her yerinde "revizyonistler" ile emperyalist tehdide karşı daha militan tutumu benimseyenler arasında süregiden tartışmalarla benzerlik gösteriyordu. Ekim 1964'e gelindiğinde Douglas Bravo ve Falcón dağlarındaki Komünist Partisi'nin bölge komitesi, partinin resmi çizgisine ters düşen "birleşik isyan" stratejisini benimsediler.

> "'Birleşik isyan' [diye açıklıyor Bravo] ya da bazılarının tercih ettikleri deyişle 'birleşik savaş', ülkemizde eşzamanlı olarak iç içe geçmiş olan uzatılmış savaşın sürekli unsurları kadar kısa vadeli ayaklanma etmenlerini de kullanan ve kabul eden, kurtuluş savaşımızın nesnel kavranışından çıkartılmış bir stratejik çizgidir."[73]

Bu, daha sonra görüldüğü gibi, çok kanlı bir "uzun savaş" stratejisi değildir, ama Komünist Partisi yönetiminin desteklediği çizgiden büyük ölçüde ayrıdır. 1965 süresince bu iki tutum arasındaki çelişki daha da yoğunlaştı.

Douglas Bravo, parti politik bürosunun militanlara ve sempatizanlara kendi savlarını ulaştırmayacağı kaygısıyla Karakas'ta çalışma yapmak için 1965 ortasında dağdan indi. Politik Büro onun düşüncelerine karşı düşmanca bir tutum takındığı ve parti yayınlarında sıkı bir denetim sürdürdüğü için sesini duyurması çok zorlaşmıştı. Parti hiyerarşisinin kendisini oyalamasından usandı ve Ekim 1965'de Merkez Komite'ye kendi planlarını ve şikayetlerini anlatan uzun bir mektup yazdı:

> "Devrimci hareketin karşılaştığı sorunları serinkanlılıkla ve sakince düşündükten sonra en yüksek organımıza başvurmaya karar verdim. Burada ortaya koyacağım şeylerin çoğunu beş ay önce Politik Büro'ya ulaştırdım..."

Bravo, FLN'nin izlediği yolu eleştirerek başlar.

> "FLN, ülkemizin kurtuluşu için mücadele eden tüm politik güçlerin gerçek bir bileşi-

[73] Douglas Bravo'nun Venezüella Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne Mektubu, Ekim 1965; akt. Ojeda, *Hacia el poder revolucionario,* s. xiii.

mi olarak mevcut değildir. Yani ulusal ya da yerel düzeyde ne organik bir aygıt olarak, ne de devrimin politik-askeri liderliği olarak mevcut değildir. Ne komuta ekibi olarak mevcuttur, ne de halk arasında politik bir organ olarak yapılanmıştır. Bir çok girişimde bulunulduğu doğrudur... Ama bir çok durumda FLN biçimsiz bir araçtır, savaş görevlerine katılmamakta ve aldığı önemli kararlar daha çok parlamenter sorunlarla ilgilidir."

Gerillaları resmen destekleyen politik partilerin eleştirisiyle sürdürür:

"VKP ve MIR, kendi eski yapılarının yerine yeni örgütsel yapılar koyamamışlardır. Stratejik ekonomik alanlara dikkatlerini yönelten bu partiler, örneğin demir ve petrol alanlarına ve Karakas'a vurgu yapmaya zorlanmışlardır. Ama gerilla cephelerinin çevresindeki gibi askeri stratejik alanlara çok özel dikkat verilmesi gereklidir, çünkü partilerimizin en zayıf olduğu yerler ve halk ordusunun daha sağlam inşa edilebileceği yerler buralardır."

Politik partilerin hatalarının ayrıntılarına girmeyen Douglas Bravo, açıkça Komünist Partisi hiyerarşisinin tutumuna saldırır:

"Merkez Komitesindeki yoldaşlar, sizler için bu hata ve kusurların en açık biçimde Politik Büromuz içinde görüldüğü bir sır değildir. Düşünce mücadelesi öyle bir biçimde yürüttüldü ki, Leninist çalışma yöntemleri bir yana bırakıldı. Düşünceleri ifade etme özgürlüğünün boğulduğu bir noktaya ulaştık. Kardeşlik ortadan kayboldu. Toplantılarda öylesine düşmanca bir hava esiyor ki, her toplantı yönetim çalışmalarını engelleyen bir gerilimle sonuçlanıyor."

Yürütülen mücadeleyi halk savaşına dönüş-

türmek için şimdi ne yapmalı diye devam eder Bravo:

> "Kitleler silahlı mücadeleye katılmaya başladıkları zaman, devrim yeni bir karakter kazanır; öncü savaşı, biçim ve içerik olarak halk savaşına dönüşür.
>
> Kitleleri silahlı mücadeleye katmak demek, talepler için mücadelenin ya da diğer kitle çalışmalarının terk edilmesi demek değildir. Tersine, halkı örgütleyip harekete geçirmenin yolu, onun kendi talepleri için, kendi çıkarları için savaşmalarından geçer. Nüfusun her kesiminde varolan sorunlar, bu kesimleri birleştirerek ve onları *en masse** harekete geçirerek çözümlenir. Bizim rolümüz, ortak noktaları bulmak ve onları toplumsal sorunların ateşleyicisi haline getirerek politik olarak kullanmaktır. Örneğin kendine özgü talepleri elde etmek için başlayan pek çok öğrenci hareketi, politik nitelikte görkemli mücadelelere dönüşmüştür.
>
> Önceki hükümet zamanındaki 'toprak işgalleri'nin çoğu da, özdeki ekonomik ve toplumsal istemlerden kaynaklanmışsa da, hükümete ve hatta sisteme karşı politik gösterilere dönüştü. Esas olan, kitleleri ideolojik olarak örgütlemek ve silahlandırmak, harekete geçirmektir; kitlelerin kendi özgün çıkarlarından yola çıkarak, bu mücadele içinde silahlı mücadelenin amaçlarını açıkça gördükleri, sonuç olarak kitlelerin doğrudan silahlı mücadeleye katılmalarının sağlandığı düzeye kadar eylemlerinin politik niteliğini her zaman yükseltmektir."

Sonuç olarak Douglas Bravo, ayaklanma eylemi ile uzatılmış savaşı birleştiren görüşünü or-

* Kitle halinde. -ç.

taya koyar. "Kentler, yakın amaçlar için eylemler açısından olgunlaşmıştır, ama emperyalizme karşı mücadelenin niteliğinin gerektirdiği kırsal alanda uzun vadeli bir savaş, ulusal kurtuluşu sağlayacak olan en uygun yoldur" diye devam eder.

"Ayaklanma unsurlarını şöyle özetleyebiliriz:

1. Kentsel alanlar, politik, askeri ve ekonomik olarak düşman potansiyelinin ana merkezini oluştururlar; nüfusun %70'i buralarda yaşamaktadır.

2. Devrimci hareket de, kentsel alanlarda politik ve örgütsel kaynaklar, savaş gelenekleri, kitle etkisi vb. bakımından çok büyük potansiyele sahiptir.

3. Bu nedenlerden dolayı kentsel alanlar, özel olarak da başkent, tüm çelişkilerin, birinci olarak düşmanın kendi iç çelişkilerinin ve ikinci olarak onlar ile bizim aramızdaki çelişkilerin ortaya çıktığı en duyarlı alanlardır. Kısa dönemde kent eylemlerimizin etkisi, hala kırlardaki eylemlerimizin etkisinden çok daha büyüktür. Bu, gerilla hareketi başarısını sürdürdüğü ve geliştiği zaman üstesinden geleceğimiz geçici bir gerçektir. Ama bugünkü aşamada UTC'lerimizin teknik eğitimlerini geliştirerek ve devrimci patlamalar ya da sürekli krizlerin had safhasında ortaya çıkacak isyan unsurlarının avantajına sahip olan kent devrimci hareketini hazırlayarak üstünlük sağlayabiliriz.

Uzun vadeli başarı olanaklarını şöyle özetleyebiliriz:

1. İktidarın kaynaklan, askeri ve ekonomik potansiyeli ve emperyalizmin düşmana verdiği iç ve dış destek, onu stratejik düzeyde geçici olarak bizden daha güçlü yapmaktadır.

2. Bizim ekonomik potansiyelimiz, hammaddelerimizin stratejik niteliği, coğrafi konu-

mumuz ve tarihimiz nedeniyle Küba Devrimi örneğinde olduğu gibi, kurtuluş hareketlerine karşı emperyalizmin saldırganlığı –bugün Santo Domingo ve Vietnam'a saldırılarında görüldüğü gibi– ve sosyalist kamptaki birlik bunalımı, düşmanın askeri ve ekonomik olarak kesin bir mücadele verilmeksizin kendi avını serbest bırakmayacak olması, bizi uzun vadeli devrimci bir kurtuluş hareketi hazırlamaya zorluyor."[74]

Douglas Bravo'nun mektubuna yanıt, bir sonraki ay, Kasım 1965'de Pompeyo Márquez, Teodoro Petkoff, Freddy Munoz, Guillermo Garcia Ponce ve Machado kardeşlerin imzaladığı bir Merkez Komite belgesi olarak geldi. Bu belgede, komünist yöneticiler gerillayı sona erdirmek için daha önce önerdiklerinden çok daha ileriye gittiler:

"Birinci olarak, devrimci hareketi belli taktiklerini, özellikle de silahlı mücadeleye ilişkin taktiklerini yeniden gözden geçirmeye zorlayan belli değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Durumun ana hatları şöyledir: Silahlı mücadele bir dizi darbeler yemiş ve zayıflamıştır. Bu anda devrimci hareket, düşmanıyla açık ve cephesel olarak karşı karşıya gelecek konumda değildir. Partinin silahlı bölümü çok ağır hasara uğramıştır. Kanlı ve vahşi baskı, devrimci hareketin geniş kitleleri örgütleme, birleştirme ve harekete geçirme kapasitesine ve hükümetin politikalarına gerekli karşılığı verme kapasitesine zarar veriyor.

Silahlı mücadelenin sürekli başarısızlıkları ve karşılaşılan tersliklerinden dolayı, ken-

[74] Douglas Bravo'nun Mektubu, akt. Ojeda, *Hacia el poder revolucionario*, s. xii-xxi. Bu mektubun Fransızca çevirisi "*Avec Douglas Bravo dans les maquis venezueliens*" içinde yer almıştır.

di zayıflığından –ki başarılı eylem yapılmasını önlemektedir– dolayı, eğer onun yakın zamana kadar oynadığı rolünü, kitlelere devrimci değişimin kendi ellerinde olduğu düşüncesini verdiği zamanki rolünü yitirmemesi isteniyorsa, onun etkililiğini korumak için uygun önlemler alınması zorunludur. Gerçekte artık bu rolü oynayamıyor ve onun geleceği bugün benimsediğimiz önlemlere bağlıdır.

Gerçekte önemli bir ilerleme sağlamayan eski harekâtların benzerlerini yineleyen güçsüz silahlı eylemler:

a) Politik eylemi ve Betancourt gorillerine karşı güçlerin yeniden toparlanmasını engellemektedir,

b) Betancourt goril kliğinin ittifaklarını sürdürmesine olanak sağlıyor,

c) 'Geniş tabanın' hızla ayrışmasını önleyen fren görevi görüyor,

d) VKP'nin 3. Kongresi'nde temelleri atılan ve Merkez Komitesi'nin başarılı plenumlarında zenginleştirilen devrimci hareketin doğru stratejisine olan inanç ve güveni yok ediyor.

İkinci olarak, bunların bir sonucu olarak Parti, askeri cephelerden geri çekilmelidir; güçlerine yardım etmek ve yeniden inşa etmek için, operasyonel bakış açısıyla şimdiye kadar olandan çok daha fazla sayıda eylemin gerçekleştirileceği yeni bir devrimci aşamaya onları hazırlanmak için silahlı eylemin geçici olarak durdurulmasını önermelidir.

FALN, tümüyle toparlanana ve yeni güçlerin katılımında ilerleme sağlanana kadar ve de ulusal bölümler yeniden örgütlenene kadar tüm harekâtları durdurmalıdır.

Bu askeri geri çekilme, bizim geri çekilmemizi örtecek, baskının ağırlığını azaltacak ve politik insiyatifi yeniden ele geçirmeyi sağlayacak politik saldırılarla beraber yürütülme-

lidir.

Kısacası, bu yeni bir ateş-kes değildir, ama daha temel bir şeydir. Bu, mücadele rotasını geçici olarak değiştirme girişimidir, yani gerilla ve UTC eylemlerini geçici olarak durdurmak ve politik hareketleri ön plana çıkarmak için bir girişimdir."[75]

Açık ki, bu nedenle, 1965'in sonunda gerilla komutanları ve Douglos Bravo ile komünist hiyerarşi arasında ortak bir zemin kalmamıştır ve kalamazdı da. Dolayısıyla Aralıkta FALN genel karargahının üç üyesi, cezaevinde ya da sürgünde olanların dışında değişik cephelerin tüm gerilla komutanlarıyla bir toplantı düzenledi. Toplantıda geleceğe ilişkin eylem planı taslağı görüşüldü. FALN'nın resmi parçası olan Merkez Komite'nin bulunmadığı bu toplantıda şu kararlar alındı:

1. FALN yönetimi, Douglas Bravo birinci *comandante* olarak ve diğer gerilla liderleri Yönetim Komitesi üyesi olarak yeniden örgütlenmiştir. Yönetim, kentlerdekilerden daha çok savaşın yönetiminde söz sahibi olması gereken fiili savaşçılardan oluşmuştur.

2. Fabricio Ojeda, FLN Yürütme Komitesi başkanlığına ve Américo Martín Genel Sekreterliğe seçilmişlerdir. Bu ikisi Douglos Bravo'yla birlikte birleşik politik-askeri yönetimi oluşturdular.

3. FLN/FALN konferansı, kendilerine katılmış değişik grupların bütünleştirilmesi görevini üstlendi.[76]

Üç ay sonra, Mart 1966'da Douglas Bravo ve Elías Manuit, José Leonardo Chirinos Cephesi adı-

[75] 7 Kasım 1965 tarihli belge. Aktı. Fidel Castro, Havana Üniversitesi'nde yaptığı 13 Mart 1967 tarihli konuşma.

[76] Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Fabricio Ojeda, *Hacia el poder revolucionario*, s. xxii.

na "*Iracara Bildirisi*"ni yayınladılar. Bildiride, ülkedeki politik durum ve devrimci hareketin karşı karşıya olduğu sorunlara ilişkin ayrıntılar açıklanıyor ve yeni oluşturulmuş olan FLN/FALN'nın hükümetle görüşme için ön koşullarını içeren yeni programı da ortaya konuluyordu. Bu koşullar şu noktaları içeriyordu:

> "1. Cezaevindeki tüm sivil ve askeri tutsaklar için genel af,
>
> 2. Politik nedenlerle silahlı kuvvetlerden çıkartılmış tüm askerlerin yeniden orduya alınması,
>
> 3. Anayasaya uygun olarak tüm politik partilerin yasal çalışması ve faaliyetlerini yürütmelerinin sağlanması,
>
> 4. Digepol ve diğer baskı aygıtlarının tasfiye edilmesi,
>
> 5. Tüm yurttaşların eşitliği temelinde anayasaya ve yasalara saygı gösterilmesi ve uygulanması,
>
> 6. Kitlelerden yana ekonomi politika,
>
> 7. Köylülere yönelik operasyonlar oldukları için gerilla cephelerinin kuşatılmasına son verilmesi. Cachino, Caburo, El Torcuto vb. toplama kamplarının kapatılması."[77]

Douglas Bravo, Eylül 1966'daki röportajında yeni FLN/FALN'nın politik programının önemli kısmını genel hatlarıyla şöyle ifade etmiştir:

> "*Sanayileşme*
>
> Toplumumuzun gelişim düzeyine uygun bir sanayileşme; doğal kaynaklarımızın, özellikle demir ve petrolün Venezüellalıların denetiminde olduğu bir sanayileşme; şimdi olduğu gibi tek ürüne dayalı olmayan, ürün çeşitliliği-

[77] "*Avec Douglas Bravo dans les maquis vénézuéliens*" içinde.

ne dayanan bir sanayileşme. Gerçek şu ki, demir ve petrol üretimiyle diğer üretim alanlanndaki, özellikle de tarımdaki üretim büyük ölçüde zayıflamıştır.

Tarım Reformu

Kurtuluş hareketinin, FLN/FALN'ın amacı olan tarım reformu, köylülere toprak vererek, yeterli makine, kredi, gübre sağlayarak ülkedeki feodal yapıyı gerçekten ortadan kaldıracaktır. Ülkedeki eski feodal yapının yıkılması, üretici güçleri serbest bırakarak sanayileşmeyi sağlayacak ve yeni pazarlar açacaktır.

Eski feodal yapıyı kırmak için toprak reformu istiyoruz. Bugün çiftçilerin %71,6'sı topraklann %2'sine sahiptir. Nüfusun %1,5'ini oluşturan toprak sahipleri, toprakların %78'i ellerinde tutuyorlar. Venezüella'daki toprakların %70'inden fazlası bir azınlığın elindedir, Venezüella halkının büyük çoğunluğu topraklann %25'inden daha azına sahiptirler. Bizim tarım reformumuz, bu yapıda adil ve radikal değişiklikler yapmak zorundadır.

Dış Politika

İçerde özgürlükleri sınırlandıran ve sürekli olarak halka saldıran anti-yurtsever bu hükümet, Amerikan emperyalizmine bağımlı bir dış politika izlemektedir. Onlar, Venezüella yurtseverliğinin geleneksel özelliklerinin zerresine bile sahip değillerdir; onlar sürekli ABD'yi izliyorlar ve diğer ülkelerdeki kurtuluş hareketleri mahkum edecek kadar ileriye gittiler. Yıllarca Venezüella hükümeti Cezayir devrimine karşı uygunsuz, adil ve yurtsever olmayan bir tutum benimsedi; Vietnam devrimi konusunda da Venezüella hükümeti ABD hükümetini açıkça destekliyor; İngiliz Guyanası'nın bağımsızlığı konusunda da hükümet Amerikan tekellerine aptalca teslim olan bir tutum takındı. Genel olarak uluslararası politika, tümüyle

Washington'dan, ABD'den yönetiliyor. Ne dışişleri bakanlığı, ne cumhurbaşkanı uluslararası politikada düşünce açıklama özgürlüğüne sahip."[78]

Gerilla komutanları yeni FLN/FALN'ı kurarak ve *Iracara Bildirisi*'ni yayınlayarak meydan okudular. Komünist liderlerin tek çaresi meydan okumayı sürdürmekti. Bunda hiç de yavaş davranmadılar.

18 Mart 1966'da, 1963'den beri cezaevinde yatan Komünist Partisi genel sekreteri Jesus Faria ve MIR'in eski genel sekreteri Domingo Alberto Rangel serbest bırakıldılar. Solda gerillalara karşı yürütülen kampanyanın başını çekenler de bu ikisiydi. Aynı zamanda iki ünlü komünist, Eduardo ve Gustavo Machado kardeşler de serbest bırakıldı. Af kampanyası olağanüstü başarılı olduğunu kanıtladı.

Hemen Douglas Bravo'ya karşı, komünistlerin kendi saflarındaki ayrıksılara karşı her zaman yaptıkları tipte şiddetli bir kampanya başlattılar. Bir habere göre, partinin askeri işler sorumlusu Germán Lairet, bazı adamlarını Bravo'yu sürekli saldırılarla taciz etmeleri için görevlendirmişti. Bravo, partiden fiilen atılmasa da politik bürodaki görevinden alınmıştı.[79]

Bravo'nun silah arkadaşı Fabricio Ojeda bu yaptırımdan hoşnutsuzdu. Mayıs 1966 sonlarına doğru Komünist Partisi Politik Bürosu'na mektup yazdı:

"Ortaya koyduğumuz öneriye –tek amacı VII. Merkez Komite Plenum'unda onayla-

[78] Douglas Bravo ile röportaj, Eylül 1966, Menéndez Rodríguez, "*Venezuela empuña las armas*".

[79] Menéndez Rodríguez, "En Venezuela: desembarco de patriotas", *Sucesos*, 10 Aralık 1966.

nan çizgiye güç kazandırmak için belli başlı sorunları çözmeye yardım etmektir– Politik Bürodaki yoldaşların çoğunluğu, bunları ortaya koyanlardan birisinin 'canı' olduğu şeklinde yanıt verdi. Onlar, ona 'emperyalizmin ajanı', 'nazik şey' gibi her türlü sıfatı yakıştırıyorlar. Eylemlerinde bir an zayıflık bile göstermemiş olan bir insana karşı böyle bir suçlamada bulunmak mümkün müdür? Şu ya da bu nedenle silahlı mücadelenin durdurulması ve taktiklerin değiştirilmesi için insanların böylesine suçlanması ne kadar uygundur?"[80]

Guillermo García Ponce politik büro adına Ojeda'yı yanıtladı:

"Oybirliğiyle alınan ve değiştirilemez bu karar yanlış yorumlanamaz. Biz, yoldaş Douglas'ı FALN'nın Yürütme Komutanlığı'nın başı olarak kabul etmiyoruz. Çünkü o bir fraksiyonu temsil ediyor. Partimizin birliğini korumak için Politik Büronun aldığı her türlü kararı koşulsuz olarak kabul ediyoruz.

Eğer biz Douglas'ı FALN'nın birinci komutanı olarak kabul edersek, Komünist Partisi'nin birliğine yönelik bir saldırıya yardım etmiş oluruz. Ve biz, Komünist Partisi olmaksızın Venezüella'da devrim olamayacağına inandığımız için, partimize yönelik hiç bir saldırıyı ne pahasına olursa olsun hoş görmeyeceğiz."[81]

Fabricio Ojeda kızarak yanıtladı:

"Tüm zorlukları biz taşıyoruz ve asıl sorumluluğu biz üsleniyoruz. Kendilerini düşünmeyen gerillalarımızla cephe saflarında özverileri paylaşıyoruz. Ve aynı biçimde nasıl ki siz FALN'nın birinci komutanı olarak görevlendirilen yoldaş Douglas Bravo'ya katlanamıyor-

[80] Fabricio Ojeda, *Hacia el poder revolucionario*, s. xxiii.
[81] İbid.

sunuz, biz de çoğu cezaevinde ya da gönüllü sürgünde olan yöneticilere katlanamıyoruz. Bu karan, sizin buluşunuz olan ifadeyi ödünç alarak söylersek, 'ne pahasına olursa olsun' uygulayacağız

Benim birlik düşüncemi, ülkemizin tarihsel değişimini ve halkımızın istemlerini gerçekleştirmek amacıyla partinin birliği için, devrimci hareketin birliği için, Venezüella yurtseverlerinin birliği için hissettiklerimi biliyor olmalısınız. Ama şu anda birlik, 23 Ocak birliğinden çok farklı anlamlara geliyor.[82] Ben farklı bir birlik düşüncesine sahibim. Belki bu nedenle daha ilerde olduğumu düşünüyorum.

Benim için birlik, devrimci bir temele sahip olmalıdır, gerçek ilerlemeler sağlamak için varolmalıdır. Silahlı mücadele olmaksızın, gerillalar olmaksızın, işçi sınıfı ve köylülerin desteği olmaksızın birlik benim düşüncelerimde yer almıyor. Kendini savunmak ve ortaya çıkardığı değişimleri geliştirmek için zor araçlarına ihtiyaç duymayan bir birlik, 23 Ocak tipindeki bir birliktir. 'Country Club'tan Charneca'ya' kadar uzanan bir birliğe, sadece ödünlerle ve taktik ve stratejik geri çekilmelerle ulaşılabilir. Ayrıca şu anda sosyalizm, Latin-Amerika'da daha henüz sağlam bir adım atmışken yanlış yola sapılıyor."[83]

Küba'nın varlığı, burjuvazinin egemen olduğu bir halk cephesi arayışını sürdüren Küba Devrimi'ni destekleyen hareketler için zorluklar yaratıyordu. Ojeda, komünist olup da bu mantıksızlığı gösteren ilk kişi oldu. Ojeda, Mayıs 1966'da Teo-

[82] Fabricio Ojeda'nın yönetimindeki Yurtsever Komite'nin 1958'de Pérez Jiménez'in devirdiği tarih.

[83] Ojeda, *Hacia el poder revolucionary*, s. xxiv. Charneca, Karakas'taki ünlü bir işçi bölgesi.

doro Molina Villegas'a yazdığı mektupta, kentlerde çokça karşılaşılan bu soruna niçin gerillaların farklı tutumu olduğunu açıklamaya çalışır:

> "Düşüncelerimi ve yeni düşünce biçimimi dağlarda geçen yaklaşık üç yıl biçimlendirdi. Orada soluduğunuz hava kentlerdekinden tümüyle ayrı. Kendimi bir idealist konumuna yerleştirmiş olabilirim. Bizim gerilla birliklerimizde hiç bir biçimde düşünce ayrılığı olmaması, uzun boylu teori yapacak zamanımızın olmayışı, zamanımızın çoğunun, ortak düşmanla daha etkin biçimde çarpışabilmek için yeni alanlara devrimci etkiyi yaymanın yollarını planlamak, sürekli engellerin üstesinden gelmek vs. vs. gibi pratik konulara harcanması gibi nedenlerledir. Burada (kentte) devrimin ana sorununun somut konular, gereksinimler olduğunu düşünüyordum. Ama ne yazık ki, durum bu değil. Gördüm ki, ana uğraşı, düşman saldırılarını karşılamak ve bozguna uğratmak için nesnel ve gerçekçi planları tartışmaktan daha çok, hareketin içindeki her hangi bir hatayı yapay olarak büyüterek, bunu küçük çekişmelerde sahtekarca kullanmaya çalışmak. Böylece bir sürü şey konuşuluyor, ama yapılan bir şey yok.Yukarda ise, biz az konuşup, çok şey yaparız."[84]

Ay sonunda, 31 Mayıs 1966'da Guillermo García Ponce'ye aynı tarzda bir mektup yazdı:

> "Bir çok defa yazdım ve uzun belgeler gönderdim, bunlardan bir tanesini de sana gönderdim. Ama sözlerimiz sağır kulaklara gitti, bir yanıt alamadık. Diğer yoldaşlar da aynı şeyi yaptılar. Öyle görünüyor ki, tepede, bizi güçlendirmek için sorunları çözmekle ilgilen-

[84] Mayıs 1966 tarihli mektup, Ojeda, *Hacia el poder revolucionario*, s. vi, vii.

mek yerine, bizi zayıflatmak için durum kötüleştirilmeye çalışılıyor. Öyle görünüyor ki, 'değişim' ve 'yeni taktik dönem', bizim sorunlarımızdan, artan zorluklarımızdan daha önemli. Yanıt yok, tek sözcük bile yok sevgili dostum. Tutumumuzu çarpıtmak için gösterilen hız, bizim etkili, dinamik ve tutarlı liderlik arayışımız sırasında ortada görünmüyordu."

Sonuçta Ojeda umutsuzluk içinde Fidel Castro'ya durumu açıklayan bir mektup yazdı:

"Değerli dostum,

Burada her zaman olduğu gibi, mücadeleyi daha sağlam ve daha özenli temeller üzerine oturtmak için karşılaştığımız geçici güçlükler yığınıyla boğuşuyoruz. Buna ilişkin bazı ilerlemeler de sağladık. Asıl adım, yönetim sorununun üzerine giderek, FALN Yürütme Komutanlığı ve FLN Yürütme Komitesi gibi ulusal organların yapısı konusunda atıldı. Hareketin bütün yapısını yeniden örgütlemeye başladık. Bu amaçla olabildiğince kısa süre içinde FLN/FALN ulusal konferansını toplamak için sıkı biçimde çalışıyoruz. Bu konferans, durumun araştırılması ve tahlili, strateji, taktik ve politik-askeri çizginin tartışılması ve her düzeyde yöneticilerin düzenli bir biçimde atanması konularında kurucu güç olacak...

Mücadeleyi yeni üslere doğru yöneltme kararımız, bizi önemli sorunları saptamaya yöneltiyor. Birinci olarak, FLN ve FALN'nın bugünkü ulusal organlarını geçici olarak yeniden inşa etmek. Mevcut yönetim merkezlerini genişletmeye karar verdik. Bu, Venezüella Komünist Partisi içinde Douglas Bravo'ya karşı yaptırım kararı alan politik büronun çoğunluğuyla bir krize yol açtı. O, hizipçi parti karşıtı faaliyetlerde bulunma suçlamasıyla politik bürodan atıldı.

İkinci kararımız, ulusal kurtuluş savaşının düzeyini yükseltmek için tüm devrimci güçleri bir araya getirmeyi sağlayacak her türlü fırsattan yararlanmaktır. Bu, ulusal bağımsızlığı elde etmeye ve iktidarı ele geçirmeye yönelik tek ilerleme aracı...

Gerilla cephelerinin baş komutanları FALN genel karargahına katıldılar. Bu karar, bu organların mevcut durumlarının tahlili yapıldıktan sonra alındı. Diğer üyelerin ya cezaevinde ya da ülkeden ayrılmış oldukları gözönüne alındığında, FALN genel karargahının hala aktif olan üç üyesinden oluşan çekirdek bütün askeri yönetimin yürütülmesinde yetersiz kalıyordu. Ulusal kurtuluş savaşının düzeyini yükseltirken devrimci güçleri bir araya getirmek için bir komisyon oluşturulacak. Komisyon, gelecek ulusal FLN/FALN konferansında tartışılması için hareketin stratejisi, taktikleri ve politik-askeri çizgisi konularında teorik malzeme hazırlayacak.

Yönetim organlarına ve konferans hazırlıklarına MIR'in katılımı çok önemli bir adım. Böylece bugünkü ayrılıklar konusunda bir iç tartışma süreci başlatabileceğiz...

Ancak Venezüella Komünist Partisi Politik Bürosu'nun çoğunluğunun aldığı disiplin önlemlerinin bir sonucu olarak yeni bir iç ayrılık var.

Bu yeni sorunla bağlantılı olarak, orta ve alt düzeylerde ve hatta Merkez Komite içinde yoldaş Douglas'a uygulanan yaptırıma karşı protestolar olduğunu öğrenmiş bulunuyorum. Bu protestoları içeren belgeler şimdiden yayılmaya başladı. Düşünceme göre, Politik Büro çoğunluğunun aldığı disiplin önlemleri açık biçimde ideolojik ve politik sorunlardır, temel konulardır. Yoldaş Douglas'ın ve onun devrimci sürece ilişkin stratejik ve taktik konularda-

ki görüşlerini paylaşan bizlerin yaptığı varsayılan hatalar ve yöntemler konusunda saldırılar yoğunlaştırılarak bunun üstü kısmen örtülüyor. Venezüella Komünist Partisi içindeki tartışmalarda iki önemli akım ortaya çıktı.

Biri, parti saflarında azınlıkta olan, ama Politik Büro ve Merkez Komite'de güçlü olan akım. Bu akıma göre: Mevcut koşullar, devrimci harekete politik cephede insiyatifi ele geçirme olanağı tanıyor; ancak bunu başarmak için, FALN, gerillalara ve UTC'lere (Taktik Savaş Birimleri) geri çekilme emri vermelidir. Bu yeni bir ateş-kes değildir, ama bizim savaş yolumuzu değiştirecek daha temelli bir şeydir. Denilen, savaş biçimlerinin koordine edilmesi gerekirken, gerilla ve UTC eylemlerinin geçici olarak askıya alınacağı yeni bir taktik aşamanın açılmasıdır. Gerillalar ve UTC düzenli biçimde geri çekilebilmesinde ve devrimci hareketin taktiğinin değiştirilmesinde bazı koşullar esastır, özellikle birliğin korunması, iç uyum, demir disiplin ve yönetime yardımcı olmak. Bu koşullara ulaşmak için parti ve gençlik iki yönlü hareket etmelidir: Birincisi, yeni taktik değişikliğin desteklenmesi için her türlü politik neden ve savla ikna yöntemini kullanarak, ikna edilmesi gerekenlerle sakince tartışma yapmak; ikincisi, Politik Büronun ünlü üyeleri tarafından hazırlanan iki belgede ortaya konulan maceracılığa ve provokasyonlara karşı aktif olarak mücadele etmek.

Diğer akım ise, parti saflarında çok güçlü desteğe sahip, ama yönetimde zayıf. Bu akımın başındaki kişi Douglas Bravo. O, sadece taktik değişikliğine karşı değil, aynı zamanda devrimci mücadelenin sürdürülüş biçimini de sert biçimde eleştiriyor.

Senin de görebileceğin gibi, bu ayrılığın özü, Venezüella Komünist Partisi'nin yönetici

grubunun başlangıçtan beri karşı çıktıkları silahlı mücadeledir...

Savaşçılarımızın morali yüksek ve yıkılmayacak kadar sağlam duruyoruz. Karşı karşıya olduğumuz güçlüklerin bilincindeyiz, ama mümkün olan en kısa sürede onları alt edeceğimizden eminiz. Gerçek, kuşkuculara üstün gelecektir ve ufkumuzu aydınlatacaktır. Güç biriktirip hız kazanmak için bile geriye dönüş yok!

Sözcümüz ayrıntıları açıklayabilir ve bazı şeyleri daha açıklayıcı olarak anlatabilir.

Zafere kadar ilerleyeceğiz!

Zafere kadar savaşacağız!

Un fuerte abrazo. (Sıkıca kucaklarım.)

Fabricio Ojeda"[85]

Ojeda bu mektubu yazdıktan bir kaç hafta sonra öldürüldü. Haziran ortasında Komünist Partisi yönetimiyle son kez konuları tartışmak için Douglas Bravo'yla birlikte dağdan Karakas'a geldi. 17 Haziranda Karakas dışındaki La Guaira'daki bir evde askeri istihbarat tarafından yakalandı. Dört gün sonra, 21 Haziran'da, hükümetin söylediğine göre, hücresinde asılmış olarak bulundu. Öldürüldüğünden kimsenin şüphesi yok.

İç bunalımın had safhada olduğu bir aşamada Fabricio Ojeda'nın ölümü gerilla hareketi için büyük bir darbe oldu. Ojeda, Pérez Jiménez'in devrilmesinde önemli rol oynamıştı ve devrimci saflardaki birliğin en önemli savunucusuydu. O, birleşik devrimci hareket yaratma yeteneğine sahip bir kaç Venezüellalıdan birisiydi. Saflar o öldürülmeden önce parçalanmıştı, ama onun ölümü bu süreci daha da hızlandırdı.

[85] Akt. Fidel Castro'nun Havana Üniversitesi'ndeki konuşması, 13 Mart 1967.

YEDİNCİ BÖLÜM
DOUGLAS BRAVO VE LUBEN PETKOFF'UN FALN'I

Fabricio Ojeda'nın katledilmesi hükümetin 1966'daki karşı-saldırısının zaferlerinden birisi oldu. Ülkedeki silahlı kuvvetlerin yaklaşık %60'ı bu saldırıya katıldı. FALN, Ojeda'nın ölümüne misilleme olarak Digepol'un başkanı Gabriel José Páez'e karşı bir saldırı düzenledi. O sırada, Temmuz ayında, "Bolívar Harekâtı" başlatıldı.

24 Temmuzda, Kurtarıcı'nın (Simón Bolívar) doğum yıldönümüydü. Çok iyi eğitilmiş bir gerilla grubu Falcón eyaletinde kıyıya ayak bastı. Onlar dünyanın değişik yerlerinde eğitilmişlerdi. Önce Venezüella kıyılarının karşısındaki Margarita adasında toplandılar. Buradan Venezüella'ya FALN ikinci komutanı Luben Petkoff'un yönetiminde hareket ettiler.

Eylül ayında Luben Petkoff'un içinde bulunduğu çıkartma grubu, Iracara dağlarındaki Douglas Bravo'nun José Leonardo Chirinos Cephesi ile birleştiler. Petkoff bir gazeteciye "Simón Bolívar" harekâtını kendi yönünden şöyle anlattı:

> "Harekâtın amacı temel olarak askeriydi, ama önemli politik sonuçları da oldu. O sırada [Temmuz] Venezüella devrimci hareketi bir kriz döneminden geçiyordu. Sadece düşmana bir darbe vurmak için değil, aynı zamanda Venezüella devriminde yeni bir stratejik dönemi başlatmak ve güçlerimizin birliğini sağlamak için de gerçekten zorunlu bir şeyler yapmak gerekiyordu.
>
> Falcón kıyılarında karaya çıkmayı başarmamız, hükümet, ordu ve Amerikan emperyalizmi için ciddi bir askeri ve politik yenilgiydi. O, sadece gerillaların yok edilmesinin olanaksız olduğunu göstermedi, aynı zamanda Venezüella hareketinin moralini bozmak ve parçalamak için oligarşinin ve onun sahte devrimci yöneticilerinin açıklamalarının da yalan olduğunu gösterdi."[79]

Petkoff'un söylediğine göre, Simón Bolívar çıkartmasını yapma kararı, bir önceki yılın Aralık ayında Douglas Bravo ve Fabricio Ojeda'nın FALN/FLN yönetimini üstlendikleri zaman alınmıştı. Petkoff'a çok iyi eğitim görmüş gerilla savaşçılarının ülkeye geçirilmesi görevi verilmişti. Onların hepsi, Venezüella'dakiler kadar diğer ülkelerin, özellikle de Vietnam'ın gerilla taktikleri deneyimlerine de sahiptiler. Bu kişileri Venezüella istihbaratı çok iyi biliyordu, normal gizli ilişkilerle ülkeye dönemezlerdi. Bu nedenle, Venezüella'da uygun

[79] Menéndez Rodríguez, "*En Venezuela: desembarco de patriotas*".

bir yere, Falcón eyaleti kıyılarına çıkarma yapmanın yeterince kolay olacağı Margarita adasına geldiler.

Elbette yetkililer onların Küba'dan geldiklerini iddia ettiler. Petkoff açıklıyor:

> "Venezüellalı ve emperyalizm yanlısı basın, bizim uzun yolculuğumuz hakkında değişik hikayeler yayınladılar. Gemiye Küba'dan binildiğini ve Kübalılardan tarafından hazırlandığını söylediler. Böyle bir şey bizim için şaşırtıcı olmazdı, çünkü Küba halkının duygularını iyi biliyoruz; emperyalistler de çok iyi bildiği için Fidel Castro bunu gizlemedi; Küba halkına ve bütün dünyaya yaptığı tüm konuşmada söylüyor bunları; herkes çok iyi biliyor ki, Küba halkı, sadece Amerika kıtasındaki değil, üç kıtadaki kurtuluş hareketlerine her türlü biçimde yardım etmeye hazırdır; emperyalistler Che Guevara'nın eline silahı alıp emperyalizmin ökçesi altında ezilen başka bir ülkede savaşı sürdürmek için yola çıkarken Fidel Castro'ya yazdığı mektupta ortaya koyduğu öğretisini biliyorlar."[80]

Ama karaya ayak basan bu küçük Venezüellalı gerilla savaşçıları grubu Venezüella hava kuvvetleriyle karşılaştı. Bu, aynı zamanda tümüyle gizli olarak örgütlenmiş bir çıkartmanın nasıl zorluklar içerdiğini gösterir. Kübalılann kendileri de, Aralık 1956'da *Granma* çıkartmasını yaptıklarında Batista güçleriyle kısa sürede tanışmışlardı. Petkoff olanları anlatıyor:

[80] Guevara, Fidel'e şöyle yazmıştı: "Dünyanın başka bölgelerinde benim küçük de olsa çabalarıma ihtiyaç var. Küba'daki sorumluluğundan dolayı senin yapamadıklarını ben yapabilirim. Ve şimdi ayrılma zamanı geldi." Akt. Fidel Castro'nun 3 Ekim 1965 tarihli konuşması.

"Karaya çıktığımızın ertesi günü bizi bombalamaya başladılar, her gün bombaladılar. Her gün bir kaç kez dağlar bombalandı ve sadece dağları değil, köylülerin tarlalarını da. Bir hafta boyunca her yere bomba yağdırdılar, sabah, öğlen ve bazen geceleri de.

Her gün B-26'lar ve helikopterler geliyordu. Helikopterlerin sesini duyduğumuzda makineli tüfekle tarayacaklarını ve 600 poundluk bombalar atacaklarını biliyorduk. Bunlar rasgele yapılıyordu.

Diyebilirim ki, bombalamalar gerillalara karşı tümüyle etkisizdir. Bu gizli bir şey değil; bunu bombalamayı yapanlar da biliyor. Öyleyse neden yapıyorlar bunu? Pek çok nedeni var: Birinci olarak, köylüyü terörize etmek için, onu topraklarından çıkartmak ve ürünlerini yok etmek için psikolojik bir silah. Böylece o kırları terk edecek ve bize yardım yapamayacak. Bu bombalamanın amaçlarından birisi. Diğer neden, üst yetkililere gerillaları silip süpürdüklerini söyleyebilmek."

Ve gerillalar kıyıdan bu saldırılardan kendilerini koruyacak olan dağlara doğru yol aldılar.

"Bu harekâtla [diye sürdürüyor Petkoff], kitle arasında devrimci hareketimizin geniş bir desteğe sahip olduğunu gösterdik. Bunu yapabildik, çünkü, hükümetin aynı gün çıkartmayı öğrenmesine ve kukla ordunun kıyıya çıktıktan bir kaç saat sonra bizi avlamaya koyulmasına rağmen, bizi kuşatmayı ve yok etmeyi başaramadılar. Bizi yok edemezlerdi. Bunu yapmaları olanaksız, çünkü biz hem görülmezdik –sihirbaz olduğumuzdan değil–, hem de burada sözünü edemeyeceğim bazı nedenler yüzünden. Bunu çok basit nedenden dolayı yapamazlardı: Venezüella halkı bizi korudu ve mücadeleyi sürdürmemizi sağladı.

Venezüella'nın kurtuluşunu, doğduğumuz ülkenin topraklarının kurtuluşu olarak, ülkemizin kurtuluşu olarak görmüyoruz. Hayır! Biz, Venezüella'nın kurtuluşundan söz ettiğimizde, tüm Latin-Amerika'nın kurtuluşundan söz ediyoruz. Biz Latin-Amerika'da coğrafi sınırları kabul etmiyoruz. Bizim sınırlarımız ideolojiktir. Bize göre, uluslararası dayanışma, doğru devrimci yolda uluslararası dayanışmadır ve varlığı sona erene kadar emperyalizme karşı savaşa hazır olmaktır.

Biz, uluslararası dayanışmanın iki yolu olduğunu görüyoruz. Bazı dost ülkeler, bir halk bize maddi ya da manevi yardım yaptığı zaman, aynı zamanda biz de bu yardımı etkin biçimde kullanarak onlara yardım ederiz. Biz düşmana saldırdığımızda, kukla orduya saldırdığımızda, sadece Latin-Amerika'dakilere değil, üç kıtadaki ulusal kurtuluş hareketlerine desteğimizi vermiş oluruz. Amerikan emperyalizmi ve bütün diğer emperyalizmlere karşı dünya halklarının zafer kazanmasına yardımcı olduğumuzdan eminiz."

1966 sonlarında Venezüella'da faaliyet halinde olan tek gerilla hareketi, Douglas Bravo ve Luben Petkoff'un gerilla hareketiydi. Her ne kadar Komünist Partisi gerilla cephelerini koruyacağı iddia ettiyse de, gerçekte bunlar tümüyle hareketsizdi ve partinin onları yeniden harekete geçirmeye de niyeti yoktu. Douglas Bravo, yeni FALN'nın oluşumunu, bunun Venezüella devrimci tarihindeki önemini açıkladığı ve programın ana hatlarını özetlediği röportajda şöyle diyordu:

"Değişik zamanlarda FALN'ın komünistler tarafından kurulduğu söylendi. Bazıları da FALN'da sadece MIR üyeleri olduğunu söyledi. Bu kişiler yanılıyorlar. FALN, komünistler, MIR

üyeleri, URD üyeleri ve her kesimden yurtseverler tarafından kuruldu. Gerçekten anlatacağım bazı şeyler sizi şaşırtabilir; FALN'da, şu anda gerillaların arasında *Acción Democrática*'dan, Hıristiyan Demokratlar'dan, URD'den ve şu an ya da son yedi yılda iktidarda bulunan diğer gruplardan insanlar bulabilirsiniz."[81]

Daha sonra Bravo, son sekiz yılın tüm tarihini eleştirirken Yurtsever Komite'nin büyük başarısının ardındaki yetersizliği, kendi ordusunu oluşturma yetersizliğini saptar:

"Kendi özgürlüğü için savaşan dünya halkları için esas olan, ifade ettiğim gibi, silahlı bir birlik oluşturmaktır.

Geçmiş kurtuluş hareketlerinden bu gerçeği örnekleyebileceğimiz iki örnek var. Bu deneyimlerin Venezüella'da FALN'nın kurulmasına katkısı olmuştur. Birincisi, 23 Ocak 1958 sabahı halkla yurtsever subayların birleşik hareketiyle Pérez Jiménez diktatörlüğünün yıkılmasıdır. Halk sokaklara döküldü. Karakas'ta sekiz yüz bin kişi sokakları ele geçirdi. Halk özgürlüğünü yeniden kazandı. Sendikalar dalga dalga ilerlediler; daha önce görülmemiş bir kitle hareketi tüm ülkeye yayıldı. Halk kitle iletişim araçlarını ele geçirdi, radyolara, gazetelere sahipti, halk sokaklardaydı, tartışmasız büyük bir zafer kazandılar. Ama Amerikan emperyalizminin ve tutucu yerli oligarşinin iktidarı, onların baskı aracı olan ordu varlığını korudu. Ve 23 Ocak hareketi sivil bir hareket olduğundan, Yurtsever Komite kendi ordusunu kurmadı. Amerikan emperyalizmi ve yerli oligarşi yavaş yavaş savunmadan saldırıya geçti, giderek yitirdiği zemini ele geçirdi. Sonuçta iktidarı Betancourt'a teslim ettiler.

[81] Menéndez Rodríguez, "*Venezuela empuña las armas*".

Yurtsever Komite hareketi, 1958'de Pérez Jiménez'i deviren isyan hareketi, silahlı birliklerin eksikliğinin acısını çekti. Bu Küba'da olmadı. Küba'da 1 Ocak 1959'da Fidel Castro isyan ordusuyla birlikte iktidara geldi; onlar düşman ordusunu yok ettiler. Henüz basın, radyo ve bakanlıklar devrimci harekete karşı olan kesimlerin elindeydi. Küba oligarşisinin kilit isimleri ve Amerikan emperyalizmi devrimci hükümette önemli makamlara sahip oldu.

Ama devrimci ordu, bir halk ordusu ve düşman ordusunu yok etmiş bir devrimci ordu olduğu için, Fidel Castro tarafından yönetilen kurtuluş hareketi oligarkları ve emperyalistleri işgal ettikleri makamlardan söküp attı. Çünkü onlar her şeyden önce işçilerin, köylülerin, öğrencilerin ve ilerici aydınların oluşturduğu güçlü bir silahlı harekete, bir halk ordusuna dayanıyorlardı.

Küba hükümeti, dayandığı bu temel sayesinde büyük değişiklikler gerçekleştirdiler. Bizden, Venezüella'dan farkları budur. Biz, 23 Ocakta büyük bir kitle hareketine, büyük bir sendika hareketine, büyük bir öğrenci hareketine sahiptik, ama halk ordumuz yoktu."[82]

Eski ordunun yok edilmesine yapılan bu vurgu, Latin-Amerika'nın her tarafında gerilla tezinin merkezini oluşturur. Debray, yazılarında bunun önemini belirtir. 1960'larda bunun yeterince farkına varıldı. Ordular baskıcıydı; Panama ve başka yerlerde subayların beyinleri yıkandı, ama Turcios Lima ya da Elias Manuit Camero gibi az sayıda subayın sol ulusalcı bakış açısına yönelmelerine de yol açtı. Yine de bu savda bir eksiklik vardır.

[82] Douglas Bravo ile röportaj, Eylül 1966; Menéndez Rodriguez, "*Venezuela empuria las armas*" içinde.

Pratikte, Küba ya da Çin'deki gibi devrimci rejimler, bir ordu örgütlenmesine ve disiplinine çok büyük boyutta bel bağlamışlardır. Gerçeği söylemek gerekirse, belli geleneksel askeri erdemlerin –örneğin disiplin ve emirlere uyma– gelişim sürecinde büyük bir rol oynadığı iddia edilebilir. 1960'lann başlarında Latin-Amerika ordularının gerici niteliği, doğal olarak gerçek bir devrimin sadece onların fiziksel olarak yok edilmeleriyle olanaklı olabileceği inancına yol açtı. Ama 60'ların sonlanna doğru bazı Latin-Amerika ordularındaki anti-Amerikan ulusalcılığın bu orduların içten yıkılması olasılığını da ortaya çıkardığı görüldü.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
KOMÜNİSTLER FİDEL'E KARŞI

1967'nin başlarında, gerillalar ile Komünist Partisi arasındaki potansiyel çatışmayı açığa çıkartan bir olay meydana geldi. 1 Martta Dışişleri Bakanı'nın kardeşi, eski Sosyal Sigortalar Genel Müdürü Dr. Julio Iribarren Borges Karakas'ta kaçırıldı. İki gün sonra kentin yirmi mil dışında üç kurşunla vurulmuş olarak bulundu. Polis kayıtlarına göre, cesedin yanında, "listemizde üç politik lider daha var" yazılı bir FALN bildirisi vardı.

FALN'ın işi olabilir ya da olmayabilirdi, ama bu bildiri dışında cinayetin sorumlularına ilişkin çok az kanıt vardı. Bir gazeteciye göre Iribarren "bu sırada Venezüella'da en nefret edilen kişi"ydi. O, sosyal hizmetleri düzeltmek için hiç bir şey yapmamıştı, ama sosyal sigorta primlerini yükseltilmesinden sorumluydu. Iribarren'e ilişkin bir başka hikayeye göre de, hükümete karşı sağcı bir

komployu ihbar etmişti. Bu nedenle onun soldan da, sağdan da düşmanları vardı.

Onun öldürülmesinin ertesi günü Komünist Partisi aceleyle olayla ilgisi olmadığını, kendilerinin masum olduğunu açıkladı. Merkez Komite üyesi ve Karakas Üniversitesi profesörlerinden Héctor Mujica, partinin devrimle hiç bir ilgisi olmayan bu eylem biçimini kesin olarak ve açıkça kınadığını söyledi. Ayrıca sabah kendisi ve ailesi adına öldürülen kişinin Dışişleri Bakanı olan kardeşine başsağlığı telgrafı gönderdiğini açıkladı.

5 Martta, Şubat ayında cezaevinden kaçan üç komünist yönetici, Pompeyo Márquez, Guillermo García Ponce ve Teodoro Petkoff, bireylere yönelik saldırıların ve anarşist ya da terörist yöntemlerin asla devrimci eylem olmadığını, davaya zarar verdiğini ve bu nedenle bunu kabul etmeyeceklerini iddia ettikleri resmi bir bildiri yayınladılar.

Ertesi gün Havana'da *Granma* gazetesinde, Fabricio Ojeda'nın öldürülmesinden sonra FLN/FALN ulusal komuta başkanlığına getirilen Elías Manuit Camero'nun bir açıklaması yayınlandı. Camero bu sırada Küba'da bulunuyordu.

> "Raúl Leoni hükümetinin, Julio Iribarren Borges'in öldürülmesini bahane ederek aldığı anayasal güvenceleri yasaklama kararı, onların devrimci güçlerin ağır darbelerinden korktuklarının ve zayıflıklarının büyüdüğünün yeni bir göstergesidir.
>
> Geçenlerde ... Venezüella FLN/FALN ulusal komutanlığı, hükümet tarafından katledilen her devrimci savaşçı için yurtsever güçlerin devrimci adaletle yanıt vereceğini, ülkemizdeki baskı ve yoksulluğun sorumlusu ve Amerika'nın hizmetindeki hainlerin yönetimindeki hükümetin üç üyesinin öldürüleceğini açıkla-

yan bir bildiri yayınladı.

Kaybolan (ki daha sonra hükümet tarafından katledilmiş olarak bulunan) devrimci yöneticilerin nerede olduklarının bulunması için mahkemelere başvurular yapıldı, anneleri ve eşleri basın açıklamaları yaptı, ama hiç biri işe yaramadı.

Karakas'ta dağıtılan bildiride açıkladığımız gibi, hareketimizin Julio Iribarren Borges'e devrimci adeleti uygulama kararının nedenleri bunlardır...

Savaş zafere kadar sürecek!

Comandante Elías Manuit
FLN/FALN Ulusal Komuta Başkanı
4 Mart 1967"[83]

Venezüella Komünist Partisi'nin bu olaydaki sözcüsü Héctor Mujica gecikmeden yanıtladı: "Manuit'in açıklaması, en az bu korkunç canilik kadar hayret vericidir ve böylesine aşırılıkların kardeş bir partiye ait olan bir gazetede, *Granma*'da yer alması üzücüdür." Mujica açıklamasında, "Venezüella Dışişleri Bakanı'nın kardeşine karşı işlenen hiç bir biçimde kabul edilemez suç ve FLN adını kullanan Douglas Bravo, Lunar Márquez, Freddy Carquez, Francisco Prada ve diğerleri gibi ayrı bir çizgi izlediği ve partiyi bölme girişiminde bulunduğu için partiden ihraç edilmiş olan eski bir üyenin delice açıklamaları" olduğuna vurgu yaptı. Açıklama "demokratik hareket, Komünist Partisi'nden ihraç edilen hizipçiler ve maceracılarla ülkemize karşı başlatılan yeni saldırıların parçası olan Küba'nın emperyalist provokasyonlarına karıştırılamaz ve içine çekilemez" sözleriyle son buluyordu.[84]

[83] *Granma*, 6 Mart 1967.
[84] Fidel Castro'nun 13 Mart 1967 tarihli konuşması.

Bu sırada diğer komünist yöneticiler kendilerini gerillalarla savaşa hazırlıyorlardı. Karakas'tan gelen habere göre, eski deniz teğmeni ve gerilla komutanı Pedro Medina Silva'nın Dr. Iribarren Borges'i öldürenlere devrimci adaletin uygulanacağını duyuran bir bildirisi gizlice dağıtılıyordu. Eski gerilla yöneticilerinden Germán Lairet, Tirso Pinto ve Pedro Vega Castejon'un imzası bulunan bir başka yazıda, "bu kişiler bizim önderlik ettiğimiz savaşan örgütün adını gasp eden *agents-provocateur*'ler ve halk düşmanlarının suç ortaklarıdır" deniliyordu.

Partiden ayrılan gerillalara komünistlerin bu açık saldırısı yanıtsız bırakılamazdı. Gerçek şu ki, Germán Lairet ve diğerleri, parti gerilla savaşı düşüncesine karşı bir tutumda olmasına rağmen hala gerilla örgütü şefi ünvanını kullanıyorlardı ve parti bu gerilla cephelerini hiç bir zaman kapatmamıştı. Bu gerilla cepheleri çekirdek halindeydi ve eylemsizdiler. Germán Lairet ve diğerleri "savaşan" bir örgütün temsilcileri olduklarını iddia edemezlerdi.

Komünistler ile gerillalar arasındaki tartışmada Fidel Castro ilk kez bir tarafta yer almaya karar verdi. Geçen yıl Fabricio Ojeda'nın mektubunu almıştı ve partinin gerillalardan uzaklaşmasını artan kaygıyla izliyordu. *Granma*'ya yapılan saldırı yanıtlanmalıydı. Fidel, bunun için Havana Üniversitesi öğrencilerine yaptığı yıldönümü konuşmasını –1957'deki Küba başkanlık sarayına yapılan saldırının 10. yıl dönümü– tercih etti.

Fidel, Iribarren'in öldürülmesine ilişkin olarak, ne bu kişinin ailesini, ne de bu kişinin öldürülmesinden kimin sorumlu olduğunu bilmediğini açıkladı. Ama bu devrimci eylem yöntemine çok sıcak bakmadığını da açıkça ifade etti:

"Bizim düşüncemiz, devrimcilerin, kaçınılmış kişinin daha sonra ölü bulunması gibi düşmanın eline kullanabileceği kozlar vermekten uzak durmalarının gerekli olduğudur. Biz, düşmanın vahşetine karşı ne kadar çok öfkelensek de asla böyle bir şey yapmadık. Biz, savaş sırasında alınan tutsaklara da saygı gösterdik.

Devrimciler, baskıcı polis eylemlerine benzer eylemlerden kaçınmalıdırlar. Biz, bu ölüm olayını kimin yaptığını, tesadüfen mi yoksa planlı bir eylem mi olduğunu, devrimcilerin yapıp yapmadığını bilmiyoruz. Bizim içtenlikle görüşümüz –ve görüşlerini açıklamak tüm devrimcilerin hakkıdır–, eğer o işi devrimciler yapmışsa, düşmanın bunu size karşı kullanacağı ve halkın sizinle düşman arasında fark göremeyeceği için bir hata olduğudur."

Ama bu eylemi yapanları eleştiren Fidel, daha sonra Venezüella Komünist Partisi'ne karşı yoğun bir saldırı başlattı, onun yöneticilerini gerillalara ihanetle suçladı.

Venezüellalı komünistler aynı sertlikte karşı saldırıya geçtiler. Fidel'i Latin-Amerika'nın papası olmayı arzulamakla suçladılar. Komünistler, "Douglas Bravo'nun parti karşıtı grubu" bozgun sürecinde olduğunu ve kendilerini gelecek seçimlere katılmaya ilişkin planlarından hiç bir şeyin saptıramayacağını açıkladılar.

1967 Nisanında, Douglas Bravo'nun partinin denetimi dışında kalarak dağlarda birleşik FLN/FALN örgütleme kararından sonra ortaya çıkan durumu görüşmek için, 1961'deki 3. Kongre'den sonraki Komünist Parti'nin Merkez Komitesi'nin 8. Plenum'u toplandı. Toplantı geleneksel olarak solun elinde olan ve giderek düşmanla çevrilen Karakas Üniversitesi'nde yapıldı.

Plenum'un asıl işi, silahlı mücadeleyi terk et-

me ve seçimlere katılma kararını onaylamak, ve birlik çağrısıyla partinin çoğunluğunun Douglas Bravo'nun karşısında olduğunu göstermekti. Bir ortodoks komünistin açıkladığı gibi, "Aşırı-sol grubun partiyi geri plana itme, bölme ve yok etme girişimi, parti birliğinin çok önemli bir sınavıydı ve partimizin varlığı ve birliği söz konusuydu."[85]

Merkez Komite'den geçen bir kararda, geçmiş dönemde ortaya çıkan hataların tehlikeli bir duruma yol açtığı, Leninist örgütlenme ve yönetim ilkelerinin sık sık çiğnendiği, demokratik merkeziyetçiliğe ve üst komitelere bağlılığa uyulmadığı saptaması yapıldı.

Silahlı mücadeleyle ilgili kararlar öyle bir şekilde ifade edildi ki, partinin silahlı mücadele ile barışçıl yolu birlikte savunduğu sonucu çıkartılabilirdi. Böylece "Venezüella halkının ulusal ve toplumsal kurtuluş ve sosyalizm mücadelesinde Venezüella halkının stratejisi ekseninde silahlı mücadele ve barışçıl olmayan devrimci yolu belirleme kararının doğruluğu"nu onaylayan bir karar kabul edildi. Yine de bu karar, sadece partinin eski kararının doğruluğunu ifade ediyordu. Plenum kararına göre, 1962'de ülkede devrimci bir durum olgunlaşmıştı, ama "1963'ün başlarında mücadelenin politik ve ekonomik kalıbı değişmeye başladı, ekonomi giderek yoluna girdi"; 1963 seçimlerinden sonra, "güçler dengesinde değişim görünür oldu ve ayaklanma koşulları... daha da elverişsiz hale geldi, bizim bugün karşı karşıya olduğumuz durumla sonuçlandı".

Alınan bir kararda, bugün politik ve toplum-

[85] Juan Rodríguez, "The New in the Political Line of the Communist Party of Venezuela", *World Marxist Review*, Eylül 1967.

sal durum, "demokratik hareketin zayıflığı, devrimci güçlerin tecrit olmuşluğu ve kopukluğu nedeniyle ve 1968 genel seçimleri için yapılan hazırlıkların ülkenin politik yaşamında yarattığı etkiyle güçler dengesinde ve de silahlı mücadele koşullarında elverişsiz bir değişimle belirlenmiştir" sonucuna varıldı. Sadece seçim kampanyasıyla halk güçlerinin birliğinin yeniden kurulma olanağı ortaya çıkacaktı.

Plenum, 1963 seçim kampanyasını partinin yeterince iyi değerlendirememesinden yakındı:

> "Biz, seçimlere katılmalıydık –silahlı harekâtı geçici olarak durdurarak– ve demokratik muhalefetin yeniden birleştirilmesi bakış açısıyla geniş ittifaklar politikasına vurgu yapmalıydık; bu, Betancourtculuğu sandıkta yenilgiye uğratmayı ve her düzeyde geniş bir sol kitle hareketi yaratmayı olanaklı kılacaktı".

Plenum'a katılanlardan birisi daha sonra şöyle yazıyordu:

> "Merkez Komite toplantısı, silahlı mücadelenin özgün bir biçimi olarak gerilla savaşı deneyimini reddetmeksizin ve ülkemizde onun gereğinden uzun sürdüğü düşüncesine kapılmaksızın ('parti, devrimimizin özgün özellikleriyle birleştirilerek sürdürülen gerilla savaşının ülkemizde önemli bir rol oynayacağını savunur'), bugünkü koşullarda, başka ülkelerde başarılı olmuş deneyimleri mekanik biçimde ele alarak kırsal alanlardaki gerilla savaşını devrimci mücadelenin *ana biçimi* olarak kabul edilmesini ulusal gerçeklikle bağdaşmaz olduğuna işaret etti.
>
> Biz, nüfusun üçte ikisinin kentleştiği, radikal kitlelerin ve devrimin ana itici güçlerinin kentlerde yoğunlaştığı gerçeğinden yola çıktık.

Biz, aynı zamanda yabancı tekellerin –ki ekonomimize egemendirler– ve yerli sermayenin sahip olduğu temel sanayi merkezlerinin kentlerde ve çevresinde bulunduğu gerçeğinden de yola çıktık. Ayrıca yüzyılımızın başından bugüne kadarki Venezüella tarihinde, kural olarak, ana politik çatışmalar kentlerde ve kasabalarda ortaya çıkmış ve çözümlenmiştir. Devrimci silahlı eylemler, bu yüzden, çoğu kez yurtsever askerlerin sivillere katıldıkları *kent ayaklanmaları* biçiminde olmuştur. Bu, özellikle Ocak 1958 olaylarından sonra böyle olmuştur.

Diğer bir ifadeyle, Merkez Komitesi toplantısı, gerilla hareketini, Venezüella'da ve Venezüella için tali mücadele biçimi olarak tanımlamıştır. Yaşamımızın somut koşulları ve olayların rotası, gerilla birliğinin, mevcut komünist partisine karşı yaratılacak olan 'gerçek bir komünist partisinin çekirdeği' olduğu görüşünü ve gerilla hareketinin *her* ulusal devrimci mücadelenin belirleyici stratejik gücü olduğu iddiasını çürütmüştür.

Bu sorunun eleştirel tartışması, partinin stratejik çizgisini belirlemeyi amaçlayan ve eski hataları yinelemede ısrar eden hizipçilerin tutumlarıyla kesin bir zıtlık oluşturarak kolektif düşünceye yol gösterir. Merkez Komite toplantısında işaret edildiği gibi, 'sapkınlar, bugün tanık olduğumuz gibi, gerilla hareketinin önemini ve olanaklarını abartarak onu yenilgiye yöneltmektedirler'. Ayrıca bu sapma, 'kentlerdeki çalışmayı küçümseyerek genelde devrimci faaliyeti zayıflatır'."[86]

Sonuç olarak Parti Plenum'u Douglas Bravo'nun resmen partiden ihraç edilmesine karar ver-

[86] Pompeyo Márquez'in *El Nacional*'e (Caracas) mektubu, Mayıs 1967.

di. Partinin yeni genel sekreteri Pompeyo Márquez (Jesús Faria Avrupa'da sürgündeydi) daha sonra bazı sıkıntılara dikkat çeker:

> "Bravo gerilla hareketini yönettiği için ihraç edilmedi. Gerilla cephelerinin başında bulunan başka Merkez Komite üyeleri var, örneğin Simon Bolívar ve Manuel Ponte Rodríguez cephelerindeki Tírso Pinto ve Alfredo Maneiro gibi. Bravo parti disiplinine karşı çıktığı için, partiyi bölerek paralel bir aygıt kurduğu, hizipçilik yaptığı için ihraç edildi. Onun cezalandırılması, Venezüella Komünist Partisi'ni yoketme girişimiyle ve onun yerine kurumsal olmayan, Marksist-Leninist olmayan bir organ geçirme girişimiyle ilgilidir."[87]

"Komünistler" diyordu Fidel, "emperyalizmin ve baskı güçlerinin başaramadığını hemen hemen başardılar". Fidel, partinin sağcı yöneticilerini hainlikle suçladı. Castro'nun kızgınlığının bir nedeni de, kendi iç sorunlarından kaynaklanıyordu ve gerçekte bunlar buraya değil, Küba Devrimi'nin gelişim tarihine ilişkindi. Castro'nun sorunu, Küba Komünist Partisi içindeki sağ "mikro hizip"ti. Yıl içinde baş sorun oldu ve Ocak 1968'de "eski muhafız" bir komünistin, Anibal Escalante'nin tutuklanmasıyla sonuçlandı. Ama Castro, çok açık biçimde Venezüella komünistlerinin davranışından iğreniyordu. Unutulmamalı ki, "Castrocular" ile komünistler arasındaki bu önemli polemik, özel bir anda, Ernesto Guevara'nın Bolivya'da, yerel komünist partisinden hiç bir destek almadan gerilla hareketini yönettiği bir anda yapılmaktadır.

[87] Pompeyo Márquez'in *El Nacional*'e (Caracas) mektubu, Mayıs 1967.

DOKUZUNCU BÖLÜM
KOMÜNİST VARGI?

1967'den beri Venezüella'da gerillalar etkili herhangi bir başarı sağlamaksızın eylemlerini sürdürüyorlar. Bu yılın Mayıs ayında Kübalıların Venezüella gerillalarına doğrudan katılmaları, Venezüella Komünist Partisi'nin ortaya koyduğu tezleri çok dramatik bir biçimde reddettiklerini gösterdi. 8 Mayısta küçük bir botla Küba'dan ayrılıp Miranda eyaletinde karaya çıktılar. Dört Kübalı ve Küba'da eğitilmiş bir grup Venezüellalı El Bachiller bölgesindeki Américo Martín ve MIR'in gerilla cephesindeki gerilla savaşına katılmayı planlamışlardı. Ama Venezüella ordusu bu küçük kolu bekliyordu ve Pico adındaki Kübalı çatışma sırasında boğularak öldü. Yolculuğun yöneticisi Kübalı Antonio Briones vuruldu ve iki Kübalı yakalandı.

Bunlardan biri hücresinde asılmış olarak bulundu.

Küba Komünist Partisi sekreterliği Kübalıların karaya çıkanların arasında olduğunu kabul etti, ama onların Küba silahlı kuvvetlerinin askerleri olduğunu reddetti. 18 Mayıs tarihli Küba duyurusunda, "partimiz, Venezüella devrimcilerine yardım ederken ölen Antonio Briones'in fedakar, devrimci, enternasyonalist ve kahramanca davranışıyla büyük bir dayanışma içindedir" deniliyordu.

İki ay sonra Américo Martín Havana'daki OLAS Konferansı'na gitmeye çalışırken yakalandı. Bu sırada MIR'in ve Douglas Bravo'nun gerillaları gerileme durumundaydılar. Fidel Castro'yu devrimcilere çok küçük yardımda bulunmakla eleştiriyorlardı. Eğer Küba yardımı, ayaklanmanın başarıya ulaşacağının görüldüğü 1962-1963'de veriliyor olsaydı sonuca ulaşılmış olabilirdi. Ama bu olaylar yaşandıktan sonra ortaya çıkan bir görüştü. Belki bu yıllarda Venezüella'da yapılan yanlışları en iyi özetleyenin, Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin en aydın ve en az dogmatik üyesi Teodoro Petkoff oldu denilebilir. O, bir aralar gerillaları desteklemişse de, gerillalara karşı çıkan komünistlere katıldı; kardeşi Luben ise savaşı sürdürüyordu. Ailesinin gerillalarla bağlantısı Teodoro Petkoff'un bu konulara daha sıcak bakmasına yol açıyordu.

Aşağıdaki Venezüella gerilla deneyiminin özeti, *World Marxist Review*'un Ocak 1968 tarihli sayısında yayınlanan Teodoro Petkoff'la yapılmış röportajdan alınmıştır:

> "Bugün varolan, sözcüğün tam anlamıyla silahlı mücadele değil, sadece silahlı birimler-

dir ve bunların ikisi komünistlerin yönetimindedir, onlar da partinin kararıyla askeri eylemlerle ilgilenmiyorlar; ayrıca Douglas Bravo'nın başını çektiği, ara sıra eylem yapan bir başka birlik var. Aynı durumda MIR'in iki birliği var. Bu durum kırsal alanlara ilişkin. Kentlerdeki durum daha kötü. Kent aygıtının Douglas Bravo'ya katılan bölümü tümüyle hükümetin karşı hareketiyle silinmiş durumda. MIR de aynı durumda. Ayakta kalan kent güçleri aşırı ölçüde zayıf ve hareketsiz."

Teodoro Petkoff, gerilla birliklerinin varlıklarını sürdürmelerini nasıl açıkladığı sorusuna şu yanıtı veriyor:

"Öncelikle bu birliklerin bileşimi zorunlu olarak değişti. Başlangıçta onlar tümüyle kentlerden gidenlerden (çoğu öğrenci ve bir miktar işçi) oluşuyordu, daha sonra bazı köylüler katıldı. Şimdi komünistlerin yönettiği birlikler ve Douglas Bravo'nun kolu daha çok köylülerden oluşuyor. MIR'in de benzer durumda olup olmadığını bilmiyorum.

Daha öncekinden daha kolay hayatta kalmaları gerillaların asıl olarak köylülerden oluşmasıyla açıklanabilir. Onlar bölgenin yerlisi ve yerel halkla ilişkileri var; ayrıca kırsal yaşamın zorluklarına alışıklar ve köylerdeki ilişkileriyle daha kolay yiyecek buluyorlar ve saklanabiliyorlar.

Onlar köylüler arasında politik çalışma yaparak da hayatta kalmayı başarabiliyorlar. Birileri savaşmayan bir gerilla birliğini, uçarken motoru bozulan, bir süre sonra kaçınılmaz olarak düşen bir uçağa benzetmişti. Ama bizim deneyimimiz bunun tersini gösterdi. Savaş döneminde savaşılmayan dönemden daha az katılım oldu. Ama katılanlar kitle içinde çalıştırılmaya başlandı, toplumsal taban genişledi, yeni

katılımlar oldu ve savunma inşa edildi. Bizim iyi ve kötü deneyimlerimiz bu yüzden çok ilginçtir. Lara eyaletindeki Simón Bolívar Cephesi'ni alalım –ki önemli savaş deneyimine sahip gerilla merkezidir– düşmana ağır darbeler indirdi. 1963 başlarında ezildi, yeniden örgütlenmeyi başardı, ama 1965 ortalarına kadar hiç bir çatışmaya girmedi. Ancak propagandasıyla yüz bin nüfusa sahip Lara, Portuguesa ve Trujillo köylerindeki devrimci hareketin ve Komünist Partisi'nin etkisini artırdı.

Köylüler arasında çalışma, göreceli barışçıl dönemlerde, ama omuzlarımızda tüfeklerle gerçekleştirildi. Gerillanın etkisi, bazılan oldukça büyük olan yaklaşık 125 köye yayıldı. Bizim büyük hatamız, açık çalışma yürütmemiz, köylerde FLN komiteleri kurmamızdır. Birlikler geniş dağlarda rahatça hareket ediyordu, her şeyin kendi denetimimiz altında olduğunu sanıyorduk. Nitekim ordu bir saldırı başlattığında, muhbirler bizim insanlarımızın ve onlara yardım edenlerin listesini onlara verdiler ve yaklaşık 200 kişi öldürüldü, politik örgütlerimizin çoğu ezildi.

Ama buna bir açıklık getirmek istiyorum, propaganda çalışmamız, ordu saldırılarına ve açık çalışmadaki hatamıza rağmen, zaman içinde etkin biçimde çalışan bir toplumsal temele sahip oldu. Çünkü gerillalarımızın imha edilmekten kurtulmalarına yardımcı olan bir yeraltı örgütüne sahiptik, öyle ki 1965-66'da orduya karşı oldukça başarılı harekâtlar düzenlediler. Başarı dediğim zaman, hiç bir politik etki yaratmayan askeri başarıyı kastediyorum.

Pek çok kez çok etkili çarpışmalar verdik ve etkili biçimde orduyu vurduk, birliklere pusu kurduk ve gerillanın bir çeşit topçu bataryası olan patlayıcıları kullanmayı öğrendik. Özetle, bizim gerillanın Lara eyaletindeki başarısı,

savaşılmayan iki yıl boyunca birliğin halk içinde çalışması sayesinde oldu.

Gördüğünüz gibi, askeri olarak hareketsiz bir gerilla birliğinin motoru bozulmuş uçağa benzetilmesi bizim durumumuza uymaz. Bizim deneyimimiz tersini söylüyor. Bugün de savaşmayan gerillalarımız düşmüş bir uçak gibi değildirler. Çünkü onlar dağlardadırlar ve köylülerle politik bağları genişletmeye çalışıyorlar.

Bravo grubu oldukça geniş bir güç olarak işe başlamışsa da, bugün daha çok yabancı propaganda haberlerinde varlar. Bravo partiyle ilişkisini kestiği zaman, Falcón'daki José Leonardo Chirinos Cephesi ile bizim kent askeri aygıtımızın çoğunluğu yanına aldı, hatta Lara, Portuguesa ve Trujillo'daki Simón Bolívar Cephesi'nden 19 kişiyi de. Güçlü bir kent askeri aygıtıyla birlikte çok sayıda insan ve iyi silahlanmış hatırı sayılır bir güç oluştu.

Bravo'nun taktiği, silahlı saldırı adını verdiği bir karşı-saldırı taktiğidir. Ama beklendiği gibi onun saldırıları felaketle sonuçlandı. Polis ve ordu, bizimki gibi bir askeri aygıtı felç etmeyi başarmışsa, Douglas Bravo'nunkini iki katı felç etmiştir. Bravo'nun arkasında parti olmadığı için politik bir korumaya da sahip değil; politik bağlantıları yok ve halk arasında etkisi de bulunmuyor. Onun birliği polis misillemeleri karşısında çökmeye başladı ve kent güçleri 1967'nin ilk altı ayında üç büyük polis operasyonuyla hemen hemen tümüyle yok edildi. Sadece Bravo'nun kent aygıtının ilk üyeleri değil, 'kentleri takviye etmek' için dağlardan gönderilen gerillalar da tutuklandı. Bu da onun gerilla kolunun gücünü önemli ölçüde zayıflattı.

Bu durum onun silah arkadaşları arasında ayrılıklara neden oldu. Ayrılık gelişti ve bazıları uzaklaştı. Bu nedenle Bravo grubunun

parçalanmakta olduğu düşünülebilir. Ben, olabildiğimce tarafsız olmaya çalışıyorum, çünkü hizipçi farklılıklar ortaya çıkınca, her iki taraf birbirleri hakkında olabildiğince kötü konuşma eğiliminde oluyorlar. Ama ben daha nesnel olabilirim, çünkü kardeşim diğer tarafta ve ona çok derin sevgim var, onun başarısızlığı karşısında kendimi kötü hissediyorum. Bunun yanı sıra, manevi borcumuzun olduğu bazı mükemmel insanlar da var diğer tarafta. Onlar geçmişte bizim yoldaşlarımızdı ve biliyoruz ki, onlar talihsiz tercihlerine rağmen karşı-devrimci değillerdir. Onlar, silahlı mücadele yıllan içinde somut sonuçlar elde edilemediği için hüsrana uğramış insanlar. Bu insanlar, gerileyen bir hareketi terör eylemleriyle ya da komplolarla canlandırmaya çalışan eski anarşistler gibiler. Devrimci ateşlilikleriyle hepsi iyi insanlar. Onlann yenilgisi sadece kendi yenilgileri değildir, bir bütün olarak hareketi etkiliyor, çünkü halk için değişik gruplar arasındaki farkı ayırt etmek zordur. Bu nedenle, geniş anlamda bizim tüm devrimci hareketimizin yenilgisidir. Halk, öldürülen ve ele geçirilenlerin sayısı gazetelerde açıklandıkça –gerçek zaferleri olmayan bir hareketin üzücü resmi– bir silahlı hareketin başarısızlığa uğradığını görüyor ve onların saflarında muhbirler olduğunu düşünüyor. Bu da, doğal olarak silahlı mücadeleye ve devrimci harekete olumsuz olarak yansıyor.

Sonuçta şu gerçekleri incelemek ilginç olacaktır: Douglas Bravo, kendi grubunun, Komünist Partisi'nin 'sağcı' Politik Bürosu'nun kısıtlamalarından kurtulunduğunu, Venezüella'daki savaşın hızla gelişeceğini açıkladı. Evet, şimdi bunun üzerinden iki yıl geçti. Douglas Bravo'nun kendisi böylesi bir genişlemeden çok uzak, savaş durağanlaşmış durumda. Bravo'nun kendi gerilla kolundaki umutlar, sava-

şın gün be gün gelişerek ülkeyi alevlendireceğine, hükümeti devireceğine ve devrimci bir iktidar kuracağına ilişkin umutları, tüm bu umutlar, onun kendi grubunun yöneticileri arasında bile yok olmuş durumda.

Askeri olarak durumumuz çok ciddi. Komünistlerin yönetimindeki gerilla birlikleri iki cephede –batı ve doğu– faaliyet yürütüyor. Onlar, Bravo'nunkinden daha güçlüler ve iki cepheye sahip olan MIR'den de daha güçlüler. Silahlı eylemi geçici olarak keserek politik saldırıya yönelen genel çizgimize uygun olarak yeniden örgütleniyorlar. Kendi tavrımızda değişiklik yapmaksızın örgütsel çalışmamızı düzeltmek istiyoruz. Bizim için silahlı eylem hala ana yoldur; silahlı eylem olmaksızın devrimci ya da demokratik değişim gerçekleşemez. Venezüella'daki deneyimimiz, devrimci hareketin silahlı mücadele olmaksızın zafere ulaşamayacağını bize öğretti. Bu yüzden, politik çalışmanın ve kitle bağlarının yarattığı devrimci bir durumun ortaya çıktığı ve nesnel gelişimin kritik aşamasına gelindiği şu günlerde öncekinden daha etkin faaliyet yürütmek için aygıtımızı yeniden biçimlendirmek ve güçlendirmek zorundayız."

Gerilla savaşının mevcut durumuna ilişkin son sözleri sorulduğunda Teodoro Petkoff şöyle söylüyor:

"Şöyle ortaya koyabilirim: Gerilla hareketinin içten ve gerçekçi biçimde yeniden değerlendirilmesi söz konusu. Öz olarak gerilla savaşı, hiç bir zaman bizim politik mücadelemizin önünde yer almamıştır ve silahlı mücadelemizin en önemli bileşeni de olmamıştır. Belirleyici muharebeler –zafer ya da yenilgiyi belirleyen– kentlerde verilmiştir. Düşünceme göre, eğer 1962'de yurtsever ve devrimci ordu isyanlarıyla

kentlerdeki silahlı mücadeleyi birleştirebilseydik kazanabilirdik. Tachira eyaletindeki ulaşım sektörü grevinin taşıma işçilerinin ulusal grevine dönüştüğü ve Karakas'ta halk ayaklanmalarının olduğu Ocak 1962'de zafere çok yaklaşmıştık. Bu sırada silahlı kuvvetler içinde etkin bir parti aygıtımız vardı; daha etkin hale getirebilseydik devrimci zafer elde edebilirdik.

Daha sonraki ordu ayaklanmalarının (bu yüzyılda Venezüella'daki ilk gerçek devrimci ayaklanmalardır) zafer şansı çok azdı. Carúpano ayaklanması sırasında özgün bir durum yoktu, halk mayalanması ayaklanmanın yayılmasına yardım edebilecek durumda değildi. Bu yüzden halkı harekete geçirecek bir kıvılcım olmaktan uzaktı. Carúpano'daki çarpışmalar kısa sürdü, halka silah dağıtmadı ve diğer garnizonlar katılmadı. Ama Puerto Cabello ayn. Bu ana deniz üssündeki çarpışmalar üç gün sürdü ve 500 kişinin yaşamına mal olan bir halk ayaklanmasına dönüştü. Buradaki silahlar askeri cezaevlerinden serbest bırakılan gerillalara ve kasabalılara dağıtıldı.

Halk ve bazı askeri birlikler hükümet birliklerine karşı çok şiddetli çatışmaya girdiler. Hava kuvvetleri bir düşman kenti gibi Puerto Cabello'yu bombaladı. Hükümet roketleri ve ağır topçulan kullanmakta tereddüt etmedi. Ama Carúpano ayaklanması ve hükümetin karşı önlemleri, Puerto Cabello'yu destekleyebilecek diğer garnizonlardaki parti aygıtımızı zayıflatmıştı. Karakas ve diğer kentlerdeki halk da destek olamadı, çünkü hazırlıksız yakalanmışlardı.

Kentlerdeki silahlı mücadeleden söz edersek, bizim deneyimimizin, özellikle Karakas'taki deneyimimizin çok ilginç olduğunu söyleyebilirim. Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLN) beş birliği vardı ve her birinde 101 kişi bulunu-

yordu. Her birlik, arka-cepheye –gizli yerlerde sağlık vb. hizmetler, her çeşit ulaştırma olanağı ve silah ve mühimmat depoları olan bir gizli sistem– sahipti. Kapsamlı bağlantılar birliklere çok yüksek bir hareket olanağı sağlıyordu; onlar gerekli olduğunda ortadan kaybolmalarını sağlayacak kaynaklara sahipti ve halk tarafından destekleniyordu. Birlik üyelerinin çoğu küçük-burjuva, mülk sahibi sınıftan öğrencilerdi; zenginlerin evleri de bizim bir yardım kaynağımızdı.

Birlikler eylem açısından çok etkiliydiler. Onların planları, bazen aşırı görünse de ayrıntılı ve titizlikle yapılıyordu. Örneğin Karakas'taki ABD askeri misyonu baskınında çok iyi keşif yapılmıştı ve bu yüzden de başarılı oldu.

Birlikler sadece grup harekâtıyla uğraşmıyorlardı. Kentin bütün bir bölge halkı ordu ve polisle çarpışıyorlardı. Korkusuz ve kararlı yoldaşlarımız sokak savaşlarında mucizeler yarattılar. Karakas'ın tepeleri kale olmuştu ve polis ve askeri birlikler için bir kabustu. Kapsamlı bir harekâttan sonra kentin o semtinin kuşatılarak gerçekleştirilen polis aramalarında hiç bir şey bulunamazdı (savaşçılar ve silahlar birden 'kaybolur'), çünkü öncü, bölge halkıyla yakın ilişki içindeydi. Bu zengin deneyimimizin çok da uzun olmayan bir gelecekte ürün vereceğinden eminiz.

Özetlersek, geçmiş faaliyetlere ilişkin bizim tahlilimiz gösteriyor ki, terk edemeyeceğimiz bazı şeylerden birisi de gerilla savaşıdır, ama silahlı mücadelenin temel biçimi değildir. Ülkemizde gerilla eylemi kentlerdeki gelişmeye bağlıdır; gerilla birlikleri kentlerden yardım almaksızın ayakta kalabilir, ama kentler olmaksızın gelişemez."[88]

[88] "Venezüella'da seçim öncesi hava: Yoldaş Teodoro Pet-

Teodoro Petkoff'un bu son saptaması önemlidir. İlk başlarda kır gerillalan kentlerin yardımı olmaksızın yaşayamayacaklannı şaşkınlıkla keşfettiler. Ama politik olarak etkili olmak için sadece hayatta kalmalannı güvenceye almaktan çok daha fazlasını yapabilmeye gereksinmeleri vardı. Venezüella gerillaları dost olmayan arazide varolmanın kesinlikle mümkün olduğunu kanıtlamışlardır. Şimdi buradan hareketle büyük bir politik etki yaratabileceklerini kanıtlaması gerekiyor.

Aralık 1968'de hıristiyan demokrat aday Rafael Caldera başkan seçildi ve 11 Mart 1969'da görevi üstlendi. Başkan Leoni döneminde yüzlerce politik tutukluya af çıkarıldı. Bunların arasında 1962'deki Carúpano ve Puerto Cabello asker ayaklanmalarına katılanlar da vardı. Caldera başkanlık töreninde yaptığı konuşmada "toplumsal barışı" desteklediğini söyledi ve devrimci sola, şiddeti terk etme ve anayasal çerçevede ideolojik mücadelelerini yürütme çağrısı yaptı. Aynı zamanda Sovyetler Birliği'yle 1952'de kesilen diplomatik ilişkileri yeniden kuracağı sözünü verdi. 26 Martta Komünist Partisi legalize edildi ve Caldera dağlardaki gerillalar için af önerisinde bulundu.

Gerilla saflarında görüş ayrılıkları baş gösterdi. "Affı kabul eden gerillaların öldürüleceği" söyleniyordu. Américo Martín, cezaevinden, çok dikkatli hareket edilmesini söyledi. Sonunda MIR "dağlarda barış"ın sağlanması için, hükümetin tüm politik tutukluları (90 kişi olduğu söyleniyordu) serbest bırakmasını, "özel" anti-gerilla güçlerini lağvetmesini ve petrol sanayinin millileştirilmesini talep eden bir bildiri yayınladı.

FALN daha ödünsüzdü. Douglas Bravo, Fran-

koff'la görüşme", *World Marxist Review*, Nisan 1968.

cisco Prada ve Freddy Carquez, Nisan ayında yayınladıkları bildiride, "gerillalar, bugünkü ortamda hiç bir koşulda teslim olmayacaklardır ve silahlarını asla teslim etmeyeceklerdir" diye açıklama yaptılar.

Karacas kardinali José Humberto Quintero'nun arabuluculuk girişimine rağmen, hükümet ile gerillalar arasındaki anlaşma bozuldu ve Haziranda silahlı mücadele yeniden başladı.

Yine de Caldera'nın stratejisi, gerillalar arasına, özellikle de MIR ve FALN arasına uyuşmazlık tohumları ekmekti. Nisan 1969'da Douglas Bravo ve Carlos Betancourt –doğu ve batıdaki iki gerilla grubunun temsilcileri olarak– Devrimci Bütünleşme Komitesi oluşturmak için toplandılar, ama artık onlar Küba'dan yardım alamıyorlardı. 1970 Ocağında FALN, Douglas Bravo imzalı bir bildiri yayınlayarak, Fidel Castro'yu Küba ekonomisini güçlendirmek için proleter enternasyonalizmi ilkelerini terk etmekle suçladı. Aynı bildiri, Kübalıları Latin-Amerika'daki devrimci hareketlere verdiği tüm yardımı kesmekle suçluyordu.

Daha sonra Douglas Bravo, bildirinin yanlış anlaşıldığını söyleyerek yaptığı hasan gidermeye çalıştı. Bununla birlikte Temmuz 1970'de *Le Monde* muhabirine, "Biz, Küba Devrimi'nin Latin-Amerika'daki devrimci hareketlerden kendisini ayıramayacağını söylüyoruz. Venezüella, Kolombiya, Brezilya, Uruguay ve Guatemala gerillalarını desteği, onun ayakta kalabilmesi için vazgeçilemezdir. Aynı şekilde kurtuluş hareketlerinin de ayakta kalabilmesi için Küba Devrimi'ninin desteğine ihtiyacı var." diyordu.

Bazılarının Küba'nın ekonomik gelişmeye yoğunlaşsa da daha sonra mücadeleye geri döneceği iddiasına Bravo şöyle yanıt veriyordu: "Ama

Latin-Amerika'nın kurtuluşu için somut planları pahasına ekonomik iyileşme yolu tercih edilebilir mi?"

Bravo'nun Küba'ya karşı bu tutumunun bir sonucu da, MIR'in –asıl olarak Moses Moleiro, Simon Sáez Mérida ve Américo Martín– kendisiyle ilişkiyi kesmesi oldu. Ama bu sırada gerilla faaliyetleri gittikçe küçülüyordu.

Venezüella'daki politik mücadele diğer biçimlere geri döndü. Dünya çapındaki öğrenci eylemleri ve isyanları 1969 sonlarında Venezüella'ya ulaştı ve Caldera, Karakas Üniversitesi'ne tankları gönderdi. Bu sırada Latin-Amerika'da milliyetçi, anti-amerikancı sağın dirilişi hissedilmeye başlandı ve Marcos Pérez Jiménez aktif politikaya geri döndü.

1960'lann gerilla deneyimi, Venezüella politikaları üzerinde çok etkilidir ve Komünist Partisi'ni de diğer yerlerden çok daha fazla etkilemiştir. Onun iki önemli kişisi, Teodoro Petkoff ve Pompeyo Márquez, gerilla mücadelesine sempati göstermeyen, ama Sovyetler Birliği'ne karşı olan yeni çizgileri nedeniyle Aralık 1970'de partiden ihraç edildiler. Onlar da *Movimento al Socialismo*'yu (MAS/Sosyalizm Hareketi) kurdular.

KAYNAKÇA

GENEL

Kitaplar

Willard F. Barber/C. Neale Ronning, *Internal Security and Military Power: Counter-insurgency and Civic Action in Latin America,* Ohio State University Press, 1966.

Alberto Bayo, *150 Questions for a Guerrilla,* H. Hartenstein-D. Harbour, 3. baskı, 1965.

Andrés Cassinello Pérez, *Operaciones de Guerrillas y Contra-guerrillas,* Compañía Bibliográfica Española, Madrid, 1966.

Oscár Delgado, *Reformas Agrarias en la América Latina: procesos y perspectivas,* Fondo de Cultura Económica, Mexico City, 1965.

Theodore Draper, *Castroism: Theory and Practice,* Pall Mall Press, London, 1965.

Norberto Frontini, *Los Guerrilleros de Salta,* Buenos Aires, 1966.

Eduardo Galeano, *Reportajes*, Ediciones Tauro, Montevideo, 1967.

John Gerassi, *The Great Fear in Latin America,* Collier Books, New York, 2. baskı, 1966.

Boris Goldenberg, *The Cuban Revolution and Latin Ameri-*

ca,Allen & Unwin, London, 1965.
Carlos María Gutiérrez, En la *Sierra Maestra y otros reportajes*, Ediciones Tauro, Montevideo, 1967.
Gerrit Huizer, *On Peasant Unrest in Latin America*, CIDA-Panamerican Union, Washington, D.C., Haziran 1967.
Jean Lartéguy, *Les Guérilleros*, Raoul Solar, Paris, 1967.
Neil Macaulay, *The Sandino Affair*, Quadrangle Books, Chicago, 1967.
Luís Mercier Vega, *Las Guerrillas en America Latina*, Editorial Paidos, Buenos Aires, 1968.
Juan M. Vivanco, *Subversión en América Latina*, Federación Iberoamericana de Escritores, Miami, 2. baskı, 1968.
David Wise/Thomas B. Ross, *The Invisible Government*, Jonathan Cape, London, 1965.

Makaleler

Richard Armstrong, "How the Communists Plan to Win Latin America", *Saturday Evening Post*, 29 Haziran-6 Temmuz 1963.
Mehdi Ben Barka, "National Revolution in Africa and Asia", *Revolution*, vol. 1, No. 3, 1963.
Malcolm Deas, "Guerrillas in Latin America: A Perspective", *World Today*, Şubat 1968.
Henri Edmé, "Revolution en Amerique Latine?" *Les Temps modernes* (Paris), Mayıs 1966.
Adolfo Gilly, "A Guerrilla Wind", *Monthly Review*, Kasım 1965.
John Gittings, "Latin American Guerrillas", *Pacific* (Sydney), Mayıs-Haziran 1967.
Francisco Juliáo, "Marxistes et marxologues", *Révue international du socialisme* (Rome), Ekim 1967.
Jean Lartéguy, "Les Guérilleros: (2) portrait d'un maquisard", *Paris Match*, 26 Ağustos 1967.
Leslie J. Macfarlane, 'Guerrilla Revolution: a Romantic Illusion ?V*Government and* Opposition, vol. HI, No. 3.
Edgardo Mercado, "La politica y la estrategia militar en la guerraisubversiva en América Latina", *Revista Militar del Perú*, Aralık 1967.
James Petras, "Revolution and Guerrilla Movements in Latin America: Venezuela, Guatemala, Colombia and Peru", *Latin America: Reform or Revolution?*, ed. James Petras/ Maurice Zeitlin, Fawcett Books, New York, 1968.
Clea Silva, "Los errores de la teoría del foco", *Monthly* Review, Aralık 1967.

Tad Szulc, "Exporting the Cuban Revolution", *Cuba and the United States,* ed. by John Plank, Brookings Institution, Washington, D.C., 1967.
Geoffrey Warner, "Latin America", *Survey of International Affairs 1959-1960*, ed. Geoffrey Barraclough, Oxford University Press, 1964.
Ted Yates, "*The Undeclared War*", NBC news, 15 Haziran 1966.

KÜBA

Kitaplar

Rafael Otero Echeverría, *Revortaje a una Revolución: de Batista a Fidel Castro,* Editorial del Pacifíco, Santiago, 1959.
Carlos Franqui, *Cuba: El libro de los doce,* Ediciones Era, Mexico City, 1966.

Makaleler

Robin Blackburn, "Prologue to the Cuban Revolution", *New Left Review*, No. 21, Ekim 1963.
Che Guevara, "Cuba: Exceptional Case or Vanguard in the Struggle against Colonialism?", *Monthly Review*, Temmuz-Ağustos 1961. (*Verde Olivo*, 9 Nisan 1961'den çeviri.)
Javier Pazos, "Cuba – 'Long Live the Revolution'", *New Republic*, 3 Kasm 1962.
Hugh Thomas, "Middle-class Politics and the Cuban Revolution", *The Politics of Conformity in Latin America,* Oxford University Press, 1967.
Hugh Thomas, "Why Democracy Failed in Cuba", *Observer,* 9 Şubat 1964.
Hugh Thomas, "The Origins of the Cuban Revolution", *World Today,* Ekim 1963.

CHE GUEVARA

Kitaplar

Hugo Gambini, *El Che Guevara,* Editorial Paidos, Buenos Aires, 1968.
John Gerassi, *Venceremos: the Writings of* Che *Guevara,* Weidenfeld & Nicolson, London, 1968.
Che Guevara, *Obro Revolucionaria*, Ediciones Era, Mexico City, 1967.

Che Guevara, *La Guerra de guerrillas*, Ediciones MINFAR, Havana, 1960?; *Guerrilla Warfare*, J. P. Morray, Monthly Review Press, New York, 1961.
Che Guevara, *Testamento Politico*, Publicaciones Peruanas, 'Inti', Lima, Kasım 1967.
Che Guevara, *El Diario del Che en Bolivia*, Punto Final (Santiago), No. 59, Temmuz 1968.
Daniel James, *The Complete Bolivian Diaries of Che Guevara and other captured documents*, Stein & Day, New York, 1968.
Ricardo Rojo, *Mi amigo el Che*, Ed. Jorge Alvárez, Buenos Aires, 1968.
Gregorio Selser, *Punta del Este contra Sierra Maestra*, Ed. Hernandez, Buenos Aires, 1968.
Carlos J. Villar-Borda, Che *Guevara:* su vida y muerte, Ed. Grafica Pacific Press, Lima, 1968.
Harold&Hugo Martinez, *Che, Antecedentes Biográficos del Comandante Ernesto Che Guevara*, PLA, Santiago, 1968.

Makaleler

Pepe Aguilar, "Rojo escribe un libro amarillo", *Punto Final*, No. 64, 24 Eylül 1968.
Eduardo Galeano, "Che Guevara - the Bolívar of Our Time", *Monthly Review*, Mart 1966.
Eduardo Galeano, "Magic Death for a Magic Life", *Monthly Review*, Ocak 1968.
Norman Gall, "The Legacy of Che Guevara", *Commentary*, Aralık 1967.
Adolfo Gilly, "La renuncia del Che", *Arauco*, Ekim 1965.
Adolfo Gilly, "Respuesta a Fidel Castro", *Arauco*, Şubat 1966.
]ohn Gittings, "Roads to Revolution: A Guerrilla's Diary", *Far Eastern Economic Review*, (Hong Kong), 15 Ağustos 1968.
Che Guevara, "Guerra de guerrilas: un metodo", *Cuba Socialista*, Eylül 1963.
Lee Lockwood, "The End of a Guerrillero", *New York Times Book Review*, 25 Ağustos 1968.
"Los falsos amigos del Che", *Punto Final*, No. 62, 27 Ağustos 1968. (Arjantin gerillasından hayatta kalın Juan Hector Jouve ve Federico Evaristo Mendex'in Salta cezaevinden mektupları.)
Anne Philipe, "Che Guevara park", *Le Monde* (Paris), 2/3 Ocak 1963.

I. F. Stone, "The Spirit of Che Guevara', *New Statesman*, 20 Ekim 1967.
I. F. Stone, "In Memory of an Ardent Revolutionary', *World Marxist Review*, Kasım 1967.

RÉGİS DEBRAY

Makaleler

Luís E. Aguilar, "*Régis Debray: where Logic Failed*", Reporter, 28 December 1967.
Robin Blackburn/Perry Anderson, "*The Ordeal of Régis Debray*", Observer, 27 August 1967.
Janine Alexandre Debray, "*Jules Régis Debray, mi hijo*", Los Tiempos (Cochabamba), 26 August 1967.
Régis Debray, "*Le Castrisme: la longue marche de l'Amerique Latine*"["Castroizm: Latin-Amerika'da Uzun Yürüyüş"], Les Temps modernes (Paris), No. 224, Ocak 1965.
Régis Debray, "*America Latina: algunos problemas de estrategia revolucionaria*", *Casa de las Americas*, No. 31, Temmuz-Ağustos 1965.
Régis Debray, "*Revolution en la Revolución?*" ["Devrimde Devrim mi?"], Casa *de las Americas*, Ocak 1967.
Lee Hall, "Debray: Prophet of Revolution in a Fight for Life", *Life Magazine*, Ağustos 1967.

ÇİN-SOVYET AYRILIĞI

Kitaplar

Luís E. Aguilar, *Marxism in Latin America*, Alfred A. Knopf, New York, 1968.
Robert K. Furtak, *Kuba und der Weltkommunismus*, Westdeutscher Verlag, Cologne, 1967.
John Gittings, *Survey of the Sino-Soviet Dispute: a commentary and extracts from the recent polemics*, 1963-1967, Oxford University Press, 1968.
Alain Joxe, *El conflicto chino-soviético en América Latina*, Arca, Montevideo 1967.
Andrés Suárez, *Cuba: Castroism and Communism*, 1959-1966, MIT Press, New York, 1967.

Makaleler

Raymond Carr, "The Cold War in Latin America", Cuba *and* the *United States*, ed. by John Plank, Brookings Institution, Washington, D.C., 1967.

Herbert S. Dinerstein, "Soviet Policy in Latin America", *American Political Science Review*, Mart 1967.
Eduardo Galeano, "The Communist Schism in the Outskirts of the World", *Monthly Review*, Mayıs 1963.
Martin D. Gensler, "Los aliados incompatibles", *Problemas de Comunismo*, Temmuz-Ağustos 1967.
Edward González, "Castro's Revolution, Cuban Communist Appeals and the Soviet Response", *World Politics*, Ekim 1968.
Ernst Halperin, "Peking and the Latin American Communists", *China Quarterly*, January-March 1967.
Ernst Halperin, "Las operaciones de Pekín en la América Latina", *Problemas del Comunismo*, Kasım-Aralık 1966.
Ernst Halperin, "Le Communisme en Amérique Latine", *Problèmes d'Amérique Latine 4*, La Documentation Française: Notes et Études Documentaires, 3 Şubat 1967, No. 3360.
Robert F. Williams, "Open Letter to Fidel Castro", *Vanguard* (New York), Ekim-Kasım 1966. (*Global Digest* (Hong Kong), December 1966.)
Louis L. Wiznitzer, "Sino-Soviet Rivalry in Latin America", *New Republic*, 1 Aralık 1962.

OLAS

Kitaplar

Guillermo Atias, *Después de Guevara*, Ediociones Plan, Santiago, 1968.
Ariel Collazo, *La OLAS, el camino revolucionaro de los trabaja-dores*, Editorial Diálogo, Montevideo, 1968.
Albert-Paul Lentin, *La Lutte tricontinentale: impérialisme et révolution après la conference de la Havana*, Francois Maspero, Paris, 1966.
OLAS: *Premiere conférence de l'organization latino-américaine de solidarité*, Francois Maspéro, Paris, 1967.

Makaleler

David Alexander, "Un nouvel internationalisme révolutionnaire", Les *Temps modernes* (Paris), Mart 1967.
Domingo Amuchástegui, "Tattica e strategia rivoluzionaria in America Latina", *Terzo Mondo* (Milan), Ekim-Kasım 1968.
Gregorio Goldenberg, "The Afro-Asian Peoples and Latin

America", *Monthly Review*, June 1964.
D. Bruce Jackson, "La Gente de Quien en La Habana?", *Problemas del Comunismo*, Mayıs-Haziran 1966.
Paul F. Power, "The Peoples' Solidarity Movement: Evolution and Continuity", *Mizan*, Ocak-Şubat 1967.
"La Stratégic revolutionnaire en Amérique Latine: de la tricontinentale á la Conférence de l'OLAS", *Problèmes d'Amérique Latine 7*, La Documentation Française: Notes et Études Documentaires, 12 Ocak 1968, No. 3454.
R. Otero, "The First OLAS Conference: Delegates' Notes", *World Marxist Review*, Ekim 1967.

GUATEMALA

Kitaplar

Miguel Ydigoras Fuentes, *My War with Communism*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J., 1963.
Eduardo Galeano, *Guatemala, clave de Latinoamérica*, Edicion de la Banda Oriental, Montevideo, 1967.
Nathan L. Whetten, *Guatemala:* the *Land and the People*, Yale University Press, 1961.
Turcios Lima (biyografi ve belgeler), Ediciones Tricontinental, Havana, December 1968.

Makaleler

Richard N. Adams, 'Receptivity to Communist-fomented Agitjtion in Rural Guatemala', *Economic Development and Cultural Change* (Chicago), vol. V, No. 4, 1957.
Camilo Castaño, "Avec les Guérrillas du Guatemala", *Partisan*, No. 38, July-September 1967.
Orlando Fernandez, "Situación y perspectivas del movimient revolucionario guatemalteco", *Pensamiento Crítico* (Havana), No. 15, April 1968.
José Manuel Fortuny, "Guatemala: the Political Situation and Revolutionary Tactics", *World Marxist Review*, Şubat 1967.
Jon Frappier, 'Guatemala: Military Camp under Liberal Command', Viet Report (New York), Nisan-Mayıs 1968.
Eduardo Galeano, "With the Guerrillas in Guatemala", "*Latin America: Reform or Revolution*?" içinde, ed. James Petras/Maurice Zeitlin, Fawcett Books, New York, 1968.
Manuel Galich, "Causas internas de una derrota: la revolución guatemalteca en 1954", *Tricontinental*, No. 2, 1967.

Adolfo Gilly, "The Guerrilla Movement in Guatemala", *Monthly Review*, Part 1, Mayıs 1965; Part 2: Haziran 1965.
Adolfo Gilly, "Elecciones en Guatemala", *Arauco*, August 1965.
César Montes, "Una ruptura lógica y necesaria", *Punto Pinal*, No. 53, 23 Nisan 1968.
"Le Guatemala", Notes et Études *Documentaires*, No. 3127, 13 Ekim 1964.
"Elections au Guatemala: 6 mars 1966", *Problèmes d'Amérique Latine 3*, La Documentation Francaise: Notes et Études Documentaires, 9 September 1966, No. 3317.
Luís A. Turcios Lima, "Discurso en la conferencia tricontinental" *Pensamiento Crítico* (Havana), No. 15, Nisan 1968.
Julio del Valle, "Contra la tendencia conservadora en el Partido", *Pensamiento Critico*, No. 1, Şubat 1967.
Julio del Valle, "Guatemala bajo el signo de la guerra", *Pensamiento Crítico* (Havana), No. 15, Nisan 1968.
Nathan L. Whetten, "La Reforma Agraria (1952-54) y la contra-reforma (1955-) (en Guatemala)", *Reformas Agrarias en América Latina*, ed. Oscar Delgado, Fondo de Cultura Economica, Mexico City, 1965.
M. A. Yon Sosa, "Breves apuntes históricos del Movimiento Revolucionario, 13 de Noviembre", *Pensamiento Critico* (Havana), No. 15, Nisan 1968.

VENEZÜELLA

Kitaplar

Robert J. Alexander, *The Venezuelan Democratic Revolution*, Rutgers University Press, 1964.
Avec *Douglas Bravo dans les maquis vénézueliens*, Francois Maspéro, Paris, 1968.
Manuel Cabieses Donoso, *¡Venezuela Okey!* Ediciones del Literal, Santiago, 1963.
John D. Martz, *Acción Democratica: evolution of a modern political party in Venezuela*, Princeton University Press, 1966.
Moises Moleiro, *El MIR de Venezuela*, Guairas, Institute del Libor, Havana, 1967.
Fabricio Ojeda, *Hacia el poder revolucionario*, Havana, 1967.
La Batalla de Carúpano: Venezuela en pie de lucha (Prag, 1963, s. 104).

Makaleler

Mario Cerda Gutiérrez, "La guerrilla crece en Venezuela: entrevista con Francisco Prada", *Punto* Final, No. 46, 16 Ocak 1968.

James D. Cockroft, "Venezuela: Class Stratification and Revolution', *Mexico Quarterly Review* (Mexico City), vol. II, No. 31, Temmuz 1965.

James D. Cockroft/Eduardo Vicente, "Venezuela and the FALN Since Leoni", *Monthly Review*, Kasım 1965.

Alberto Domingo Rangel, "Guerrilla in Venezuela", *Monthly Review*, Şubat 1964.

René Dumont, "Betancourt's Venezuela Hesitates over Agrarian Reform", *Lands Alive*, Merlin Press, New York, 1965.

Jesús Faria, "From the History of the Communist Party of Venezuela", *Peace, Freedom, and Socialism* (*World Marxist Review*), Aralık 1967.

Frente de Liberación Nacional, "El paso de la guerra cotra a la guerra larga", Şubat 1966, *Estrategia* (MIR), Chile, No. 8, April 1967.

"La resistencia armada se recupera", *Izquierda* (MIR), Venezuela, No. 53, Şubat 1967; *Estrategia* (MIR), Chile, No. 8, Nisan 1967.

John Gerassi, "Latin America: the Next Vietnam?", *Viet Report* (New York), Ocak-Şubat 1967.

Gobierno y Nación defienden en Venezuela el régimen democratico: Actos contra el terrismo comunista, Publicaciones de la Secretaria de la Presidencia da la Republica, Caracas, 1964.

Jean-Claude Guénier, "Luttes au Vénézuela" *Partisans* (Paris), Nisan-Temmuz 1967.

Germán Lairet, "Una neuva etapa en la lucha armada en Venezuela", *Cuba Socialista*, Temmuz 1965.

John R. Mathiason, "El campesino venezolano", Frank Bonilla/José A. Silva Michelana, Cambio Politico en *Venezuela*, CENDES,Venezuela, 1968.

Marcel Niedergang, "Vénézuela: miracle ou illusion?", *Le Monde* (Paris), 24/25/26 Mart 1965.

Fabricio Ojeda, "La revolución verdadera: la violencia y el fatalismo geopolitico", *Pensamiento Crítico* (Havana), No. 1, Şubat 1967.

Raymond J. Penn/Jorge Schuster, "La Reforma Agraria en Venezuela", *Reformas Agrarias en la America Latina*, ed. Oscar Delgado, Fondo de Cultura Economica,

Mexico City, 1965.
Teodoro Petkoff, "Como nos fugamos del cuartel San Carlos", *El Siglo* (Santiago), 21 Mayıs 1967.
Anne Philipe, "Le Vénézuela: un pays riche, un peuple pauvre", *Le Monde* (Paris), 19/20/22 Mart 1966.
"L'expérience démocratique au Venezuela", *Problèmes d'Amérique Latine*, La Documentation Francaise: Notes et Études Documentaires, 29 Eylül 1967, No. 3423.
Programme of Action of the National Liberation Front, the London Committee of the NLF of Venezuela, n.d. (?1964).
Juan Rodríguez, "The New in the Political Line of the Communist Party of Venezuela", *World Marxist Review*, Eylül 1967.
"Venezuela: nueva etapa operativa", *Tricontinental*, No. 6, 1968.
"Venezuela: vanguardia o elecciones", *Tricontinental*, No. 6, 1968.
Eduardo Vicente, "The Venezuelan FALN" *Studies on the Left*, Kış 1965.
Yen Erh Wen, "Armed Struggle Flames in Venezuela'", *Peking Review*, vol. VI, No. 13, 29 Mart 1963.

"Geniş tutulmuş bir değerlendirmeyle, son iki yüzyılda dünya beş büyük devrim görmüştür: Fransız, Rus, Vietnam, Çin ve Küba devrimleri. Ve şu soru ortaya çıkıyor: Devrimciler –kapsamlı ve önemli değişimleri kavrama yeteneğine sahip insanlar–, bu devrimler arasındaki zamanlarda ne yaparlar? Yanıtı açıktır: bu zamanı başarısız devrimleri örgütlemekle geçirirler. Her ne kadar bu devrimler başarılı olmamışsa da, sonunda belki de başarılı olabilecek bir devrimci geleneği besleyen bir halk söylencesi doğurmuştur."

Richard Gott, İngiliz *The Guardian* gazetesinin eski Latin-Amerika muhabiri ve editörü. Latin-Amerika üzerine yayınlanmış "*Küba, Yeni Bir Tarih*" ve "*Chavez ve Bolivarcı Devrimi*" adlı iki kitabı daha vardır.

9 786054 087044